

٨٩٩

ش . ب

شرح گلستان سعدی شیرازی باللغة الفارسية
تأليف البروسوي ، يعقوب بن علي - ٩٣١ هـ .
كتب في القرن الثاني عشر الهجري تقديرا .

١٠٧ ق ٢١ س ٢٢ × ١٥ سم

٥٥٠٧

نسخة جيدة ، مناقصة الآخر ، خطها تطبيق حسن .

الاعلام ٢٦٥:٩ كشف الظنون ١٥٠٤:٢

١ - أدب اللغة الفارسية ٢ - المؤلف

ب - تاريخ النسخ

مكتبة جامعة الملك سعود "قسم النخطوط"

الرقم: ٥٥٧ - ٥٦ / ٢
 العنوان: شرح طائفة شعراء
 المؤلف: يعقوب بن علي البركسوي
 تاريخ النسخ: الثاني من القرن
 اسم الناسخ: ---
 عدد الأوراق: ١٥٠ - ١٥٠
 ملاحظات: ---

رة عشر
 بست عشرون
 سبعة ثمانين
 جحد أربعين
 بنجاه خمسين
 شطت ستين
 هفتاد

هشتاد ثمانون
 نود تسعين
 مئزر مئزر
 صد مئزر

شرح كلمات الالبين السبعة

اللهم رب السموات السبع ورب العرش العظيم انا ابراهيم واسماعيل
 واسحق ويعقوب والاسباط المستحقين من خلائك حيث شئت لا اله الا
 انت عظمتك بشرا انت اليقظان انت الذي لا ابتليك التبارك والابدي استلك
 المسئلة التي دعاك بها ابراهيم خليلك فاطفأت بها النار والحقة
 بها بالابرار وبالذي دعاك به نبيك موسى فانبجيت بني اسرائيل من
 الظلمة وانتقمهم من العبودية وسيرتهم في البحر الى البر واغرقت فرعون
 ومن اتبعه وبالضريح الذي نزع به عبدك داود فرجته ووهبت له
 من بعد الضعف قوة وبصرته على جالوت الجبار فلهزم منه وبالمسئلة التي
 استلك بها نبيك سليمان ففتحت له الحكمة ووهبت له الرفعة وملكته
 على كل دابة وانت محيي الموتي وتقي الدنيا وحدك خالدا لا تقني ولا تبلي
 استلك يا من اجاب نوحا في قومه يا من نصر ابراهيم على اعدائه يا من
 رد يوسف على يعقوب يا من كشف الضر عن ايوب يا من اجاب دعوة
 ذكريا يا من قبل تسبيح يونس بن مئزر استلك اللهم يا من اجاب هذه
 الدعوات المستجابات ان تتقبل منا ما به دعوناك وان تعطينا ما به
 نستلناك انجز لنا وعدك الذي وعدته لعبادك المتوسلين لا اله الا
 انت سبحانك اني كنت من الظالمين وانت رب العالمين استلك يا الله
 انت ترحمني باجابتي دعوتي فاني اخرج مسكيا من اضعف عبادك واقلهم
 جبلة وقرحنا بنا كرم عظيم وخطر شديد لا يطيق كشف ذلك غيرك لا حوا
 ولا قوة الا بالله العظيم فارحم ضعفنا بما شئت فانك ترحم من تشاء وبما تشاء

اشاء

بما اعاده الدهر لا فقر الوري
 حسن المدرس الرضا به
 الطوسي

بسم الله الرحمن الرحيم وبك نستعين

منت خدا بر اعز وجل ای الامتنان واعتمد النعمة برای که طاعتش موجب
قربست و بشکر اندر شس مزید نعمت یعنی اندر شکر خدا ای تعالی زیاده
نعمت ثابت است فالباء زیاده التحین اللفظ قال الاستاذ سلمه الله
القاعدة فی استعمال الحکم مثل اندر و در اذا اقترن بالباء الکائنة للمصلحة ان یؤخر
عنه کما سبجی فی قوله بدین بنده درست والمعنی درین بنده است و کذا قوله
بدریا در منافع در شمارست والمعنی در دریا و کذا قوله حود برنج درست
و المعنی حود در درختست هذا و قبل الباء سببیت و المعنی زیاده النعمة ثابتة
للعباد بسبب کونهم فی شکره تعالی و بهذا علی تقدیر ان یکون مزید یعنی المیم مصدر
میچای یعنی زیاده و قد یروی مزید بضم المیم مناسباً لقوله موجب ای هو مزید النعمة
لهم بسبب کونهم فی شکره تعالی و التقدير مزید نعمت است لانا انه حذف
لفظة است اكتفاء بما قبله و کذا فی قوله مغف ذات و واجب غیر ذکر الی آخر
الکتاب و هو ای حذف الترابطه کتفاً بما قبله شایع بل مطرد فی هذه اللفظة
هر نفسی که فرو میرود و مذهباً تست و چون بر می آید مغف ذات آخر هذه
الفقرة عما قبلها بناء علی ان الظاهر ان خروجهم یکون بعد دخولهم غیر عکس
فان الهواء الخارج عن التنفس هو عین الهواء الداخل بدون لزوم العکس
پس در هر نفسی دو نعمت موجود است و بر هر نفسی شکر بیاء الوحدة
فیها واجب بیت از دست زبان بخذف الواو العاطفة لفظاً و بضم
التاء دلیل علی و کذا فی امثاله و زبان یعنی الزای فی الفصح و المشهور ضمّه و يجوز بالفاء

خدا ای

سببیت

شکر بیاء الوحدة

خرج آخره مکفوف و متصور بجزو محذوف

مقام الباء کذا فی الفتح الفارسی و قوله که بکسر الکاف العزیه و الباء للعلة
بستعمل اسمها کما هو و يستعمل اداة اما اذا استعمل اسمها قبل علی ذات
ذوی العقول کما ان چه يدل علی غیر ذوی العقول نحو چه جای نورست و چه خبر
شنیدی و اما اذا استعمل اداة فحی للارتباط اما بین الصفة و الموصوف
نحو دل که عاشق شد کتم شد او بین العلة و المعلول نحو مر که تاب نذارم
او بین الغایة و المعنی نحو بگوشت تا که برسی او غیر ذکر من الامرین تعلق احدی
بالآخر نحو کفتم که جوین و اما که بکسر الکاف العزیه و سکون الباء الاصلی
فهو بمعنی الصغیر کذا فی بحر الغرایب برایه کز عهده اصله که از عهده شکرش
ای من حق شکره تعالی و هی فی الاصل الذکر یعنی کذا فی فی راقی و لا یحیی
ان ذکر درست اشاره الی عدم اختصاص الشکر باللسان قوله بدر آید ای یأتی
الی الباب فقد کنی بعن الخروج و المعنی من یدای شخص و سبب ان یتخرج من
عهده شکره تعا و بشکره کما هو حق استغناء علی سبیل الانکار و استدلال
علیه بقوله تعا حیث قال الله تعالی اغلوا آل داود شکراً و قلیل من عبادی الشکور
قیل هذا حکایة ما قیل لآل داود غم ای امرنا هم و قلنا لهم اغلوا یا آل داود و شکرا
بضم علی انه منقول لای اغلوا الله تعالی و اعبدوه شکراً و علی الحال ای شا کری
قال بعض الکمل او علی تقدیر اشکر و اشکر لانا اغلوا فی معنی اشکر و امن حیث
ان العمل للمعنی شکره و الشکر فعل یبني عن تعظیم المعنی بسبب نعامه و قیل
صرف البعد جمیع ما انعم الله تعالی علیه من السمع و البصر و غیرها الی ما خلق و اعطاه لاجله
قیل و بهذا المعنی و ردت هذه الآية الکرمیة فان الشکور بالمعنی الاول غیر قلیل
و الشکور بالمعنی المتوفی علی داء الشکر بیت بنده ایمان به که یعنی بنده را همان
بهت است که ز تقصیر خویش عذر بدرگاه خدای آورد و رنه یعنی النون

الذکر

القول الاخر

اصل مستفعل مستفعل مفعول
یرجع مفعول موقوف

بعني والاصلة واكثره قال بعض الكل قول من نسبت الالة في الحقة
 وقد يكس كما في قوله وكونه من همان فاعلم كنهتم والمعنى ورنه عمل سزاوار
 خداوندش بفتح الاء المصدر في كس نتواند كجا ي اورد و خون
 نعمت في در بخش هم جاكشیده باران رحمت في حسابش هم
 رارسیده پرده ناموس بندگان بگناه فاش في مختار الهام
 كل سوء جاوز حده فهو فاش بندرد من دريدن بمعني الخرق قيل قد شتهر
 بتشديد التواء وكذا ابر في قوله ووظيفة روي اي الرزق بخطاي منكر
 بفتح الكاف ببرد والاصل تخفيفها ولعله من قبيل قولهم اتميد بتشديد
 الميم واصلة التخفيف وله نظائر لا تحصى **بيت** اي كويي كه از خزانه غيب
 كبر و ترسا وظيفه خورداري وصف تركيبي من خوردن دوستان را كجا
 كني محروم نو كه بادشمان نظر داري الكبر بفتح الكاف الفارسي وسكون
 الاء العربي الكاف مطلقا وترسا نوع منه وقوله كجا كني بيا الخطاب
 من كودن وكذا الاء داري من داشتن فراش باد صبار الكفة تافرش
 زمودين بتشديد التواء يعني فرش زمردنك كناية عن الخضروات بكسر
 بضم الكاف الفارسي ودابة ابرهاري را فرموده تابانست بتقديم النون
 على عكس نباته در مديمن بيوردد و در ختار جملت نوروزي
 قباي سبز ورق بعني جامه كه ورق سبز است در بر كوده اعلم
 ان بريجي علي سبعة معان بعني الصدر ومنه قولهم للمحبوبين سمين بزر
 وبعني الثمرة وبعني الامر من بزر كجا بزياره بزر كنك وبعني علي الاستعلاء
 وهو المراد بهما وبعني النصيب وقد يتعمل في بعض التركيب
 صفة ومنه قولهم دبر وكثيرا ما يذكر في اوائل المصادر والافعال التي في اللفظ

اصدا فاعلم من متفقد
 مقصود
 خفيف غبون موقوف
 ومقطوع كونا
 ضرر

بيت نبات

كسرة
 ودر ختار جملت نوروزي

فقط كذا في بحر الغرائب واطفال شاخ را جمع طفل بقدم مصدر علي وزن
 الدخول من قدم من سفة بالكسر قدموا ومقدما ايضا بالفتح موسم كل كاه
 شكوف بر سر نهاده وعصاره نايي العصاره بالهم ما سال من العصر ونايي
 بعني القصب مطلقا وقد يتخذ منه بعض من آلات الهو ويقال له ناي
 ايضا قال الاستاذ ومثله في بالقصر ايضا الالة يطلق علي صغيرها علي قياس
 حياط وخيط هذا وروي ناي بالهم ونال ما في وسط القلم وجوفه كالخيط الايض
 ولعل هذا هو الاصول فان كون ناي بعني القصب وان ساعده بعض
 الكتب لكن اكثرها مخرج كلافه بقدر تشش شهد فايق من فاق علي امثاله
 اذا علاخ بالشرف شده و تخم خرما بتر بيتش كل باسوق كشته بفتح الكاف
 الفارسي اي صار كلاما رفعا **بيت** اورد باد مه خرشيد بلند بضم الاء
 وفتحها في بعض النسخ خرشيد وفلك وهو داخل في المعني كالاخفي در كارند
 اي كل واحد منها يعمل بما امر وابه تا تواني بكف آري وبغفلت نخوري
 همه الجميع از بهر تو سر كشته اي المتخبر فومان بردار شرط انصاف نباشد
 كه تو فومان نبري بفتحين فانه وان كان من بزر دن بالهم الالة فتح الاء ليلالتين
 بقولهم بريدن بعني القطع ولما فرغ من التمجيد الذي اشار اليه بقوله منت خديرا
 ارج قصدا لاشارة اليه التصلية فقال در خبر است وهو خبر مقدم مبتداء مؤخر
 وهو قوله لي از بنده كان اي هذه القضية ثبتت ووردت في الخبر اي
 الحديث از سرور كائنات ومخر موجودات ورحمت عالميان
 بفتح اللام وكسر الميم جمع عالم وصفوة علي وزن رجمة في القياح صفوة الشئ
 خالص ابو عبدة يقال صفوة ما في بالحركات التثنية فاذا نزعوا اليها
 قالوا صفوة ما بفتح الصاد لا غير انتهى آدميان جمع آدم وسمه دور زمان

ملاحظة
 وهي صفوة الله صفوة
 ومقطوعة
 وتام الشئ وتامة وتامة

بحر الغرائب
 واطفال شاخ را جمع طفل بقدم مصدر علي وزن
 الدخول من قدم من سفة بالكسر قدموا ومقدما ايضا بالفتح موسم كل كاه
 شكوف بر سر نهاده وعصاره نايي العصاره بالهم ما سال من العصر ونايي
 بعني القصب مطلقا وقد يتخذ منه بعض من آلات الهو ويقال له ناي
 ايضا قال الاستاذ ومثله في بالقصر ايضا الالة يطلق علي صغيرها علي قياس
 حياط وخيط هذا وروي ناي بالهم ونال ما في وسط القلم وجوفه كالخيط الايض
 ولعل هذا هو الاصول فان كون ناي بعني القصب وان ساعده بعض
 الكتب لكن اكثرها مخرج كلافه بقدر تشش شهد فايق من فاق علي امثاله
 اذا علاخ بالشرف شده و تخم خرما بتر بيتش كل باسوق كشته بفتح الكاف
 الفارسي اي صار كلاما رفعا

بحر مل مجنون وموقوف ومقطوع
 سلم صدر وابتدا مقصور غبون غرون
 ضرر

سنة ۱۱۰۵ هجری قمری

الشیخ الفاضل

محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم شعر شفیع مطاع ای مقبول
 الشفاعة نبی کریم ای شیخ واصل و هو ضد اللئیم اعنی شیخ النفس و دنی
 الاصل قسیم من القسام بالغنج و هو الحسن یقال فلان قسیم الوجه
 ای حسن او من القسم مصدر قسمت الشیخ فانقسم فعلى هذا هو
 فعیل معنی فاعل ای قاسم للعلوم والحکم بن الامة قال علیه السلام انما انا قاسم
 والله یعطى و جیم معنی تناور بالفارسی والمراد من عظیم القدر والمقام
 وقیل معناه ان اعضاءه الجیمية فی مواضعها اللایقة كما فی و جیم معنی
 خذ ان روى بالفارسی و و جیم ای تعلم من النبوة فی ظهره فی خمار العیاء
 یقال فلان و جیم ای حسن الوجه فلا یبعد ان یحمل الو جیم علی هذا المعنی
 علی تقدیر ان یجعل القسیم معنی القاسم **بیت** چه غم دیوار امت را
 که دارد چون ای مثل تو پستی بان ای المسند چه باک بالباء العربیة
 المبالة از موج بحر انرا قیل هو جمع بحر بالالف والنون کما شقاف
 وصادقان فینشد یكون لفظه راد کیکا والظاهر ان المعنی چه باک از موج
 بحر انرا یعنی کسی را که باشد نوح کشتیان در ان بحر **بیت** بلغ العلی
 ای وصل الی الله علیه السلام الی الرفعة والشرف و يجوز ان یكون جمع العلیا
 تانیث الایلی ای الی الدرجات العلی و بکماله متعلق ببلغ کشف الذمی
 ای الظلمة بجماله حسنات جمع خصاله مرفوع علی انه فاعل حسنات
 والخصال جمع خصلته و می تستعمل فی الافعال الغریزة صلوا علیهم
 و علی آله عطف علی الضمیر المجرور فی علیه من غیر عادة الجار و هو لیس
 بسید کما عرف فی موضعهم فو اما علی مذهب الکوفیین فانهم یجوزون
 مطلقا و اما علی تقدیر الجار علی ما قیل فی قول الشاعر فما بک والایام من عجب

بحر متقارب مقصور
سنة ۱۱۰۵ هجری قمری

بحر متقارب مقصور

الشیخ الفاضل

الشیخ الفاضل

که

که یکی از بنده کان کنه کار پریشان روزگار دست انابت بمع الرجوع
 بامید اجابت پد رکاه حق جل و علا بر دار مضارع داشتن و بر لاف
 معنی الاستعلاء ایزد تعالی بروی نظر کنند بازش یعنی من اخیری و نشین
 ضمیر راجع الی قوله یکی بخواند باز اعراض کند بازش بتضرع و زاری
 بخواند حق سبحانه و تعالی کوید یا ملائکتی قد استجیبت من عبدی
 و لیس له رب غیری فقد غفرت له قال الکسائی اصل ملکی ملک
 بتقدیم الجمرة من اللوكة و می الرسالة ثم قلبت و قدمت اللام فقلیل
 ملائک ثم ترکست حمزة لکثرة الاستعمال فلی جمعه ردوها الیه فقلوا
 ملائکة و ملائک کذا فی الجاریدی و الحیاة تغیر و انکسار یعنی الناس
 من خوف ما یعاب و یندم و هو هنا مجاز عن ترکه کتیب العبد لان
 من المعهود ان المستجی من الشیء لا ینکد ینفعل بل یرک و روى انه یدفع الی
 العبد يوم القيمة بعد ما غیر القراط کتاب محتوم فاذا فیهم فعلت ما فعلت
 و لقد استجیبت ان اظهر علیک فذهب فایة قد غفرت کک قال
 یحیی بن معاذ و هم هذا الخبر سبحان من ینقض المعبد فی تیبی هو کذا قال
 بعض الکمل دعوتش را اجابت کردم و حاجتش را بر آوردم که از بسیاری
 دعا و زاری بنده تیبی شرم دارم **بیت** کرم بین و لطف خداوندگار
 کنه بنده کرد دست او شرمسار عاقلان کعبه جلالتش بتقصیر عبادت
 معترف یعنی بتقصیر عبادتش معترف اند که ما عهدناک حق عبادتک ای عباد
 حقا فکس و اضیف الحق الی العباداة مبالغه کقولک هو حق عالم ای عالم
 حقا و کذا کک حق معرفتک فی قوله و واصفان حلیته بالش یعنی زیور جمال حوت
 بتخر منسوب که ما عرفناک حق معرفتک بروی عن ابن حنیفة رحمه الله تعالی

بحر متقارب مقصور

کان یقول سبک آنکه ما عبادنا که حق عبادتک و لکن عرفنا که حق معرفتک
 وقال ابو علي بن سینا اعتصام الوری بمعرفتك ^{فعلات} عجز الواصفون عن صفتك
 تب علینا فانتا بشر ما عرفناک حق معرفتک ^{الصدر} **بیت** کوی وصف او
 زمین پرسد ^{من البحر الخفيف} دل ازین نشان چه گوید باز یعنی مژه اخري کانه اشاره الي
 انه ذکر سابقا في اوصافه اقوال الائمة ولم يستوف حق بعد هذا وقيل ان باز
 معنا استعمال یعنی روشن یعنی مایع قول ظاهر استغماها علی سبیل
 الانکار وقيل انه من الروايد اعلم ان باز یعنی علی معان متعدده بمعنی کرب و بالترکی
 و بمعنی المفتوح و بمعنی العضد و بمعنی فرق کردن و بمعنی الطیر المعروف الذي یصاد به
 و بمعنی الامر من بازیدن و بمعنی صفة في بعض الترکیب مثل حق باز و بمعنی اللعب
 کذا في بحر الغرائب عاشقان کشکان معشوقند بر نیاید ز کشکان آواز
 الظاهر ان بر نیاید الاستعلاء کما مر و قيل بر معنا بمعنی قطعاً یعنی نیاید اصلاً
 ز کشکان آواز یکی از صاحب دلائل قيل اراد الشيخ بن نفی قدس الله سره
 العزيز و کثیر اما اشار الی نفی علی هذا النمط في هذا الکتاب سبکب مراقبه
 یعنی کبر بیان مراقبه فو برده بود هذا حکایت ماض و در بحر مکاشفه مستغرق
 شده انگاه که یعنی در آن وقت که ازان حالت باز آمد یکی از اصحاب
 بطریق انبساط گفت ازین بستان که بودی ما را چه تحفه کرامت آوردی
 گفت بخاطر جهان دلمشتم که چون بدرخت کل برسم دامنم پر کنم حدیثه
 اصحاب را چون برسدیم بان درخت بوی کلم یعنی بوی کل مواجنان
 مست کرد که دامنم از دست برفت **قطعه** ای مرغ سخن یعنی ای
 بلبل کویا عشق ز پروانه بیا موزا من آموختن کان سوخته را جان
 شد یعنی جان او رفت و مرده شد و هنوز آواز نیامد این مدعیان

اصله فاعلا من متفعله
 من البحر الخفيف
 والابتد الحنون الحو مقطوع
 العروض مقطوع و مبع
 الضرب

اصله معا عیلم
 من البحر الخفيف
 الحو محذوف العروض الضرب

در طلبش یعنی در طلب حق یعنی خبر اندکان که خبر شد خبری باز نیامد
 از وی **قطعه** ای برتر یعنی اعلی و منزله از خیال و کمان و قیاس و و هم
 و زهر چه گفته اند یعنی و برتر از زهر چه گفته اند و شنیده ایم و خوانده ایم مجلس
 تمام گشت ای صار غاما و باخر رسید عمر ما همچنان در اول وصف تو
 مانده ایم **محمد پادشاه اسلام خلد الله طله** ذکر جمیل سعدی که در افواه علوم
 اقتادست و وصیت سخنش یعنی مختار الصبیح القصیت بالکسر
 الذکر الجمیل الذي ینتشر في الناس در بسط زمین یعنی در وجه الارض
 رفته یعنی الرأ و قصب الجیب حدیثش قصب الجیب نوع من
 القصب یقال له بالفارسیة نای شکر اضعیف القصب الی الجیب
 تشبیها له بالسكر في اللذة وقيل ان من عادة العرب انه اذا لاق احد هم مع
 نجه في الطريق وكان یهدی الیه بتمعة بقطعة نای سکر نخوتی قشرها علی هیئت
 الطومار المطوی و لهذا سمي بقصب الجیب و لما شبه الشيخ مکتوبات
 کلماته بهذه القطع سماها بقصب الجیب تسمیه للمشبه بهم المشبه به و هذا
 المجموع اعني قصب الجیب اضعیف الی الحدیث و هو اضعیف الی ضمیر الغایب
 اعني الشیخ الذي یرجع الی سعدی رحمه الله که عجز شکو میخورند و رفته منشأ نش
 علی صیغه المفعول یعنی رفته های که شیخ سعدی استا کرده است که چون
 کاغذ زر می برزند یعنی الباء العزیه و چون بمعنی المثل بر کمال و فضل و بلاغت او
 یعنی سعدی رحمه الله حل نتوان کرد بمعنی کردن قوله ذکر جمیل مبتداء و ما بعده عطف
 علیه و قوله حل نتوان کرد خبره بلکه خداوند جهان و قطب دایره زمان قائم
 مقام سلیمان ناصر اهل ایمان شاهنشاه ای ملک الامراء معظم انبیا اعظم
 یعنی کتخای اعظم مظفر الدین ابوبکر بن سعد بن زکلی قوله ابوبکر عطف بیان

مضارع اخبر مكفوف مشهور
 عروض و ضرب

لما قبله وعلم للملك مريد الشيخ سعد بن محمد الله وسمعت من بعض الكثر
 ان ابا بكر كنيت ومظفر الدين لقبه وعبد الله علمه وهو ابن سعد بن
 زكي بن مودود السلطان ظل الله في ارضه ريت ارض عنه وارضيه قال
 بعض الكثر روي عن النبي عليه السلام انه قال السلطان ظل الله في الارض
 يا وي اليه كل مظلوم وقيل في تفسير الظل انه هو النعم وقيل المظفر وقيل
 الحمية وقيل الظل باق على معناه ووجه التشبيه ان ظل الشيء ما
 يناسبه في الجملة ويحكمي عنه والسلطان كذلك فانه ينظم بوجوده مملكته كما
 ينظم سلسلة المكنات بوجود الحق سبحانه وتعالى لان الظل يتبعه ويلتجى
 اليه عند احتدام الحر كذلك السلطان يتبع به ويلتجى اليه عند اضطراب شؤره
 الشرو ارض عنه وارض كلاهما بصيغة الامر للاستدعاء والسؤال الاول
 بكسر الهمزة وفتح الصاد من رضي يرضي يرضى وهو مقابل الشخط والثاني
 بعكس ذلك من ارضى يرضى ارضاء قيل الرضا من العبد ترك الاعراض من
 الله بكارادة الثواب وبين ارضه وارضه جناس بعين غنایت نظر
 کرده است يعني ان خداوند جهان نظر کرده است بعين غنایت
 وكين يبلغ فرموده وارادة صادق نموده لاجرم بفتن قال الفراء
 معناه لا بد ولا محالة بفتح الميم كافة انا مع جميع مخلوقات از خواص وعوام
 بجهت او كبر ابيده اند بكسر الكاف الفارسي بمعنى ميل كرده اند و بعض
 النسخ كرد انيده كه الناس علي دين ملوكهم مثنوي زانكه بفتح الكاف الفارسي
 وسكون الهاء يعني ازان وقت كه ترا بر من مسكين بكسرون من للوزن
 نظر است انارم از اقارب مشهور ترست كه خود يعني وان كان
 الامر في نفسي وفي الواقع هكذا يعني همه عبيد باسكون الباء يعني جميع العيوب

بدین معنی باین لغتان معنی و کذا ابدان و بان بنده درست یعنی درین بنده است
 و قد سبق تحقیقه و قال بعض من اشتهر بتحقیق هذه الکتاب در
 صهرناز ایدم مثل بدیع قوله زمین بر علی ماسیحی مثله في قوله بدريادر
 منافع انتهى طر عیب که سلطان پسند دهنست قطعه
 کلي خوش بوي بکسر الكاف الفارسي يعني الطين الطيب الرائحة ورجام
 روزي اي في يوم من الايام رسيد از دست مجنوني بدستم بدو يعني
 باو کفتم که مسکي قيل مشک بضم الميم والشين البعجة فارسي و بکسر الميم
 والسين المهملة عرني كما ان شکر بفتح الشين البعجة والكاف المخففة
 فارسي و بضم السين المهملة والكاف المشددة عرني يا عيرني که از بوي
 دلا و بر تو مستم دلا و بر منغ او بر ننده دل و وصف تركيبي من او كين
 بكفتا بضم الباء من کلي بالكسر ناچيز بودم وليكن مديته باكل بالضم شستم
 بحال جمنشين خرم من اثر كود و كرمه من بهان خاكم هستم الكتم منفع
 المسلمين اي اجعلهم منتفعا يقال متع به بالتحفيف اي استمتع بطول
 حياته وضاعف اي اجعل مضاعفا ثواب جميله وحسنة وارفع
 درجة او دابة الاوداء كالا حياء لفظا ومعنى جمع وديد وهو الجيب
 وولاية بضم الواو جمع و ال معني الحاكم و دقراي اهل كل انت يارب
 علي عدايته في مختار الصلح يقال دقرا له تدبر او دقرا عليه يعني و شناعة
 جمع شاني يعني البعض بما تلي اي تحت ماتلي وفي بعض النسخ ماتلي بدون
 الباء القسقي فيشند يكون ما مصدرية ظرفية كما في قوله تعالى ما نسوا يوم
 الحساب في القرآن من آياته اي مدة دوام تلاوة بعض آيات القرآن
 المجيد علي ان من للتبعيض ومدة دوام تلاوة آيات القرآن علي ان من

من البحر الهزج المجر والمخروف

والتلويح والميل
 وانه محبست هو در بنده كانيات
 وانه محبست هو در بنده كانيات

مزید علی مذهب الاخفش والآية طائفة من القرآن يتصل بعضها ببعض
 الى انقطاعها طويلا كانت او قصيرة كذا قال بعض الكل اللهم آمن بالمد
 من آمن ببلده واحفظ ولده **شعر** لقد سعد الدنيا جواب لتسم محذوف
 يقال سعد بالغ يومنا اي من و تبرك به اي بذلك الولد وفي قوله دام سعده
 ايها لطيف لا يخفى علي ذي طبع سليم وايداه المولى بالولاية النصر جمع اللوات
 وهو العلم كذلك اي كان بكرة نشاء بحذف الحزبة لغضا من آخره للشعر
 اي يرتفع لينة وهي غصن النخل مرفوعة علي انه فاعل نشاء هو اي ابو بكر عرقا
 اي عرق تلك اللينة حسن نبات الارض من كرم البذر وجوده والبذر
 الذي يبذر اي يزرع ايزد تعالي وتقدس خطه ناك شيراز را الخطه بوزن العلة
 دائرة البلد اميبست حاكمان عادل وصمت عالمان عامل تازمان قيامت
 در لباس سلامت نكه دارد وقد وقع في بعض النسخ هذه الالبيات اغني
 قوله **قطعه** نه دانه كه من در اقليم غربت چار روز كاري بگذردم در نكي
 بزور زخم از شك تر كان كه ديدم جهان در هم افتاد چون موي زكي هم آدي
 را بدو نذر ليكن چونوز كان بكون خوراك تيز چنگي چوبار اهدم كشور اسوده
 كه ديدم بلكان را كرده خوي پلنگي درون مرز دمي چون ملك نيك محضر
 برون لشكري چون صف نزان جنگي چنان بود در آن غمدا اول كه ديدم جهان
 بزرغونا و تشويش و تنگي چنين شد در ايام سلطان عادل تا بلك ابو بكر
 سعد بن زكي لكن الظاهر انه ليس من هذا الكتاب بل هو تمة حكاية اوردها
 الشيخ في بعض رسائله المحققة النسخون بهذا الكتاب روي ان بعض الامراء
 قد استوي على اية بكر بن سعد وطرده من عماليكم فقام مقامه فخرج الشيخ
 ايضا عن تلك المملكة ثم اية ابو بكر جمع عظيم وقرعه واهل عاد الشيخ وانشد

من اجود النور يفرح بالاسماء
 الخسوف هو غل الجوهري

من المتقارب بالاسالم

الاسماء
 الخسوف هو غل الجوهري
 من اجود النور يفرح بالاسماء

من اجود النور يفرح بالاسماء
 الخسوف هو غل الجوهري
 من اجود النور يفرح بالاسماء

من اجود النور يفرح بالاسماء
 الخسوف هو غل الجوهري
 من اجود النور يفرح بالاسماء

هذه القطعة المذكورة **قطعه** اقليم پارس را غم از اسيب دهر بالمدة
 الفتنة والمحنة نيست تا بر سرش بوز چوتوي مثل توي سايه
 خدا و اي بكرة الحمة حروف نداء في الفارس وقد يقع وفي بعض النسخ
 جوتوي بيا الوحدة امر و كس نشان نه بعد در بسيط خاك يعني در روي
 زمين مانند آستان درت ما من رضا برتست پارس اي رعاية خاطر
 بي ار كان شك بر ما و بر خداي جهان آفرين جزا يارب زباد فتنة نكه
 داراي احفظ خاك پارس چندانكه خاك را بود بفتح الواو و باد رابقا
 يعني چندانكه خاك را و باد رابقا بود **سبب تاليف كتاب**
 يك شب نعل ايام گذشته مي كردم و بر عمر تلف كرده تاسف ميخوردم
 و سنك سراچه دل بالاس آب ديدة مي سقم و لعل قولهم سراچه
 ما خود من سراچه يعني الحرة الصغيرة الحقة و اين بيتها مناسب حال
 خود مي گفتم **مثنوي** هر دم از عمر ميرود نفسي چونكمي كني في الصالح الفارس
 نكه كردن النظر الي شي ويحوز حذف لفه نماند ماض مني بسكون النون والدال
 ويحوز في هذه اللغة اجتماع الساكنين واكثر علي ما حقق في الكشاف نحو كارد
 وكوشة سبي سامعين ونجم نيم بالتركيب و سمي امالته بمعناه ايضا قال
 الشاعر نه هير و نه كه پسندي درونش همچنان باشد بسا حلواي
 صابوني كه زهرش درميان باشد وقال فردوسي چه ناخوش بود دوستي
 با كسي كه ما به ندارد در دانش سبي كذا في بحر الغرائب اي كه پنجاه سال عمر
 رفت در خوانه حكراين پنج روز يعني حكراين درين پنج روز لكنهم لا يظنوا
 الحرف الدال علي الظرفية في ظروف الزمان كذا في اهل العربية لفظه في
 الدالة علي الظرفية في ظروف الزمان درياني اي تدرک و تفهم حقيقة الحال

من المضارع الاخر المكنوف المحذوف

اصلة فاعلاش مستفعلن فاعلاش

من البحر الخفيف سالم الصدر والابتدا
 مجنون الجشوع حذوف ومجنون العروض
 والضرب في البعض مقطوع العروض والضرب
 في البعض الآخر ومقطوع ومبعض العروض
 والضرب في البعض الآخر

و هذا البيت مطلع قصيدة الشيخ و بعده نايكه اين باد كه بر واتش
خشم شرم بادت كه قطره اي كه كل گشتي و همچنان طفلي شيخ بودي
همچنان شاد تو بهاري نشسته و ز چوب و راست مي رسد
پير چرخ بر تار تا درين كلكه كو سفندي هست نشتيند اجل ز قضا
تو چراغي نهاده در ره باد خانه و در ممر سيلابي كه بر فست پير كوي
و ز حسن افتاب و مهتابي و رنعت شريك قاروني و رب قوت عدل
سهرابي ملك موت را بجله و زور نتواني كه بچه بر تاي منتهاي كمال
نقصانست كل بريند و بوقت سيرايد تو كه مبداء و مرجعست
ايست نه سزاوار كه بر واچاي خفتنت زير خاك خواصه بود اي سر
بر كنار احبابي با لك طبلت مي كند بيدار تو مكر مودنه در خوابي بس
بكرديد و پس خواصه گشت بر سر ما سپرد و لايي تو ميميز بعقل و
ادراكي تو مكرم جاه و انساني نقش ديوار خانه تو هنوز كه همين صورتي و
الغاي اي مريد هوا و نفس حريص تشنه بر زهر همچو حلايي قيمت
چيش را خيس مكن كه تو در اصل كوه رايي دست و پاي بزن
پاره و جهد كه عجب درميان غرقاي بدرين يار نتوان رفت جز
بستغري و تواني تو در خلق مي زني همه وقت لاجرم نه نصيب
ازين بابي كه دعاي تو مستجاب كنند كه بيك روي درد و محرابي
يارب از دست ما چه خير آيد تو كرم كن رب اربابي غيب دان
و لطف و بي چوني ستر پوش و كريم و تواني سعد يار استي
ز خلق مطلب چون تو در نفس خود مي يابي جاي كرميه است
بر مصيبت پير كه تو كو ذك هنوز لغاي با همه عيب خوشتن

شب روز در تكار رعب اصحابي كرمه علم عالميت باشد
ني عمل مدعي و كذابي بيش مردان اقتاب صفت با هفت
چو كرم مهتابي پير بودي و رنه انستي تو نه پيري كه طفل كني محمل
بكر الحيم المحير و المد هوش من الالاسي و انكس است كه رفت
از جهان و كارش ساخت كوس رحلت زدند بار هو بعني المحمل
هنا ساخت خواب نوشين اي النوم الهني اللذيذ بامداد رحيل
في الصبح الفارسي بامداد بالذال المعج تبغ الصبح و في مختار الصبح رحيل فلان
وارحل بعني والاسم الرحيل و اضافة قوله خواب نوشين اي قوله
بامداد رحيل اضافة تبغ في كمالا يعني باز داراي تبغ و يعزق پياده راز راز
هر كه آمد عمارت نوشين النون الجديد ساخت رفت و منزل
بد بگيري برداخت اي الله و هنيهه لغيره و ان دكوت همچنان
هوسي و اين عمارت بر سر دكسي الظاهر ان كسي مفعول بشرد
و يكمل ان يكون فاعله و اين عمارت مفعوله مقدمه يعني بر سر دكسي اين
عمارست را و كذا قوله يار نا يار نا اي الغير المتوقف مفعول مقدم لمدار
في قوله دوست مدار دوستي را شايد اين غدار من شايد من
تبغ اللياقة و الخدر بالعين المعج ترك الوفا نيك و بد چون همي نبايد مود
خنك بضمين محي علي معينين احدهما تبغ البار و يقال آب خنك و هو اي
خنك است و الثاني بعني طوبي كذا في بحر الغرائب و المراد ههنا
هو الثاني انكس كه كوي بالكاف الفارسي نيكي برد برك عيشي
في مختار الصبح العيش بالبع الحياة بكو حيش و سنت كس نيارد
زبش پيش فرست عمر برفست و افتاب تود يعني

لا جرم مرد عالم عمل نشد بر جيا دنياد

يعاقب أيام توار است وتوزال شهر الاوسط من الشهر
 الثلثة الصيفية ولم يوجد الواو العاطفة قبل اقباب في اكثر النسخ المعتمدة
 والمعن حينئذ غير برقت در اقباب توزيع ان العر سرج الزوال
 كالنسخ الذي في حو الشمس او ان الصيف انه في مائة ان عمر خواجه غرة
 صورت في محار الصالح غر يغز بالكر غرارة بالفتح والاسم الغرة بالكر
 والغرة ايضا الغلة التي فالظاهر منه ان غرة ههنا بالكر لكن المشهور
 فتحها اي التي دست رفته در بازار ترست پرياورى دستار
 هر كه مزرع خود بخورد خويده بکسرتين الزرع الوطب الذي يحصد لاكل
 الدواب وهو في الاصل على وزن بيد كيتب بالواو بدون التلظاظ
 ثم استعمل العوام بتلفظ الواو فكان عندهم من قبيل الغلط المشهور
 كذا في بحر الغايب وقت خرمش خواسه بايد چيمه بغي چيدن وكثيرا ما
 يستعمل في هذه اللغة لفظ الماضي بمعنى المصدر كما هو في نظايره
 في هذه الكتاب اي لا بد من ان يتلفظ ذلك الشخص وقت الحصاد
 العنقود وقد وقع في بعض النسخ ضلوك ايند سعدي بكوش جان بستونو
 ره چنين است مرد باش و برو بعد از نامل اين معني مصلحت در ان
 وديم كه در شمين بفتح النون وكسرها موضع القعود والقرار علت
 شمين ودامن صحبت فراخود چيم اي اشتهر ذيل الصيغة ودفتر از كتهاي
 پريشان بشوم وديگر پريشان نگويم فرد زبان بر يد بگنجي بضم الكاف الغري
 الزاوية شسته هم كم يعني شخص همچنين بهار كسي كه نباشد زبانش اندر حكم
 اي اندر حكم ان كس يعني لا يكون حاكما على لسانه تا يكي از دوستان يعني
 همچنان كردم تا يكي از دوستان كه در گناه و بفتح الكاف الغري معرب كتر اوه

ما به غير نادر و شكست تا بهديج مي خورده و غلظت
 وركن بدجنا كه نتواند كوي بشوي از صيات دنيا كوت
 كوي كوي زبني بهار شد غلظ جان كسرين بر يد از قالب
 لاجرم هر مرد عارف كامل نه بد بر صيات دنيا دل

فراغت معني قوت
 اسد مستغفر و علام
 من بحر البيت الجود و المودود
 والشعر اول المقود

وهو الهودج محنت و سذت انيس من بودي و در حجة محبت
 و مودت جليس برسم قديم از در بغي الباب در آمدن دوست
 كه چندان كه نشاط و ملاعبت كود و بساط مد اعبت كسرت المداعبة
 مزاج كودن روي انه قال عم المؤمن دع ب لعب جوابش نكفتم و سرازرا
 تعبد بركو فتم رنجيد نكه كودان يار و كفت كنونت كنون
 بضم الكاف الغري مقصور من كنون بفتح الغنة بفتح الالف والهاء الخطاب كه
 امكان گفتار هست بكوي برادر بلطف و خوشي كه فردا چوييك
 اجل در رسد كم ضرورت بفتح بالضرورة زبان در گشي از تكلم بكي
 از متعلقان منش الشين راجع ضمير مفعول كود ايند راجع اليه ذلك
 الشخص الانيس بر حسب واقعه مطلع كود ايند بغي ان واحد
 من خدمتي قد اطلعه على ما اخترته من العزلة والصمت وقال في طب الصديقي
 كه فلان بغي شيخ سعدي رحمه الله كرده است و نيت جزم اي النية
 القطعية كه بقيت عمر معتكف نشيند و خاموشي كزيند تونيزا كرتواني
 سرخيش كبر و راه مجانبست اي البعد و العزلة عن الخلق بيش كير گفتا
 بالف الاشباع بغي اذ سمعه ذلك الصديق قال بعزيت عظيم و صحبت
 قديم قوم برينارم اي لا تنفس انا و قدم برنارم اي لا اذهب انا مكر
 انكه كه سخن گفته شود سعدي بر عادت قديم و طريق مالوف اي يكالماني
 على الطريقة المألوفة كه از ردن بضم الواو المعجمة بعد الالف المدودة الايداء
 و دوستان مفعول از ردن جهلست و كفارة بين سهلست
 بغي وان كان قد حلف فكفارة هتين قتل ان اصل الحق اذ اعتد قلبه على شي
 حق فقطعه عندهم كنقض اليمين و لهذا قال و كفارة بين سهل في شدة الحاجة

من البحر المقارب المعنى المحذوف عروضة
 او ضرب غير ان عروضة الاول مقصور

الى نقد بر الشرط خلاف راه صوابست وعكس رأي اوب الالباب
 جمع لب الضم العقل اي رأي ذوي العقول كه ذو الفقار علي اي سيفه در نيام
 وزبان سعدي در كام بالكاف الفارسي الحنك قوله ذو الفقار الخ مبتداء
 وقوله خلاف رأي الخ جزمه مقدمه **شعر** زبان در دهان اي جزمه جسيست
 بكليد و زنج صاحب هنر جو در بين الباب بسته باشد چه داند كسي كه جوهر
 فروشت ان صاحب هنر يا بيكوز بفتح اللام والواو الصيدلاني ويقال له
 بالتركي چرخي **بيت** اگر چه پيش خرد منده خاموش بوقت مصححت
 آن كه در سخن كوي من كوشيدن بالكاف العربي و دوير طير عقلست
 بكسر الهمزة الغضب احد هادم فروب تن اي ترك النكلم بوقت
 كفتن والاخر كفتن بوقت خاموشي في الجملة زبان از مكالمه او در كيدن
 قوت نه استم و روي از محاوره او كرد انيدن مروت نه استم اصلها
 مروة فعوله من لفظ المرأة لاسانية من لفظ الانسان في المغرب المروة كمال
 الرجولية يار موافق بود و محب صادق **بيت** چو چنگ اوري با كسي
 برستين يعني با كسي لجوي كه از وي كزيرت بود يعني لك بزمه بان يكون
 من لا يملك مصاحبة يقال فلان ناكير منست اي لا يسمعي مفارقة بل اضطر
 في لطفه و مصاحبة في كسر الغايب كزيرتيم الكافي الفارسي قبل الراء المجمع
 بمعنى چاره با كزيرتيم الكافي الفارسي قبل الراء المجمع من كزيرتيم اي او يكون لك
 فرامنه بان يكون هو من نكروه و تنكف من مصاحبة حكيم نورت سخن
 كفتيم و نيز كنان بيرون رفتم در فضل بيع كه صولت بود در مبداء بود يعني
 كان سورة البرودة و شدة ساكنة فيه و او ان بوزن الزمان يعني الجين و الجمع آونة
 مثل زمان و از منه كذا في محار الصالح يعني هفكام دولت و در سيدة
 بمعنى فصل

نيام بوزن علف معن سدر
 كام طاق معن سدر و ضميم لودي
 كاف عربي بوزن دهان مشهور و لودي
 كاف عربي بوزن
 جوهر فروش و وصف
 بر كيد در جوهر و صانع
 اصدا منفق فاعلا
 من الجنة المخبون معطوع العروض
 في الضرب غير ان موزنه الاول
 مجنون و مقصور

يعني چونك چنگ ايدرسك
 باري شول كه ايد چنگ و عباد
 ايله كه اكا احتياجه اوليه
 و انك فراقدن متالم اوليه
 ياخذ سلك هلاكه قصد
 ان كند و ايدن خلاصه
 قادر اوله من شمع
 بوجه دخی معنی جائز و در
 شول كه ايله شير ايلت بو
 تقدیر چه شیر امر حاضر اولمز
 بزم حاضر اولمز و سخی

بیرون و بیرون و بیرون جائز و در

شمع

قطعه

من المنسج المطوى صدره و ابتداء و حشو
 و الجذوع ضربه و المنخور عروضة فوزنه
 مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع ضربه

قطعه پیراهن سبز در خندان چون جامه عید نیک تختان بکسر الراء
 اول ارد بهشت ماه جلایا یعنی آن زمان ایام اول ارد بهشت بود
 و هو اسم الشهر الاوسط من الشهور الثلاثة الربيعية و قول جلایا
 قيل هو وصف نسبی ذکر للتعظیم و فيه ما لا يخفى و في البحر ارد بهشت
 اسم شهر متعین و هو الشهر الاوسط من الشهور الثلاثة الربيعية علی التایخ
 الجلالی و اما في تاريخ الفرس القديم فلما لم يعتبر فيه الكبيسة لم يتعين بل
 دار مقدمه و مؤخره و ان شئت الكلام المشبع في باب التایخ بحيث
 يتبين منه معنى كلام البحر و يظهر وجه توصيف الشيخ بقوله ماه جلایا و لا يتبع
 ما تلو عليك و هو ان التایخ المعتمد المعتبر المكتوب في التقويمات هو التایخ
 الرومي الذي وضع في زمن اسكندر بن فيلقوس الرومي و ذلك انهم وضعوا
 الشهور الاثني عشر لضبط السنة الشمسية التي هي ثلثمائة و ثمانية
 وستون يوما و ربع يوم و يحصل من هذا الكسر يوم واحد في السنة
 الرابعة و يسمى تلك السنة سنة الكبيسة و ذلك اليوم الواحد
 يوم الكبيسة و اسماء هذه الشهور في لغتهم اعني السريان تشرين
 اول تشرين اخر كانون اول كانون اخر شباط اذر نيسان
 ايار حزيران تموز آب ايلول و كل اربعة منها اعني تشرين اخر
 و نيسان و حزيران و ايلول يعد ابره اثنتين يوما و كل سبعة اخرى
 منها اعني غير شباط تعد ابره اثنتين يوما و اما شباط فهو بيعة
 في ثلثة سنين على التوالي ثمانية و عشرين يوما ثم في السنة الرابعة
 اعني سنة الكبيسة يعد تسعة و عشرين فيكون تلك السنة الرابعة
 ثلثمائة و ستة و ستين يوما و اما تاريخ الفرس الذي اقبله تاريخ قديم

من المضارع المدح الاخر ب
 معيوض الخو مقصور العروض
 والضرب فوزنه مفعول مفاعيل مقابيل

وتاريخ قديمي فهو انهم لما وضعوا الشهر الاثني عشر اعي فروردين
اردبهشت خرداد تير مرداد شهر نور مهر آبان آذر
دي بهمن اسفند ارمنه اعتبروا كل واحد منها ثلثين يوما واعتبروا
في آخر آبان سنة ايام سمات بهزار ثور فيكون السنة الشمسية عندهم
ثلثمائة وستين يوما فقط ولم يعتبروا ربيع اليوم ان مائة وعشرين
سنة فلما تم ذلك زادوا في اخره شهرا مسمى بهشتك وجعلوا ذلك
الشهر كله عيد فكان تلك السنة التي هي السنة الاخيرة من مائة وعشرين
ثلاثة عشر شهرا وانما لم يعتبروا الكبيسة كما في التاريخ الرومي للثلاثين
اخيرا ولم وعاد اتم فان لكل يوم عندهم اسم مخصوص وفيها ايام مخصوصة
يجعلونها ابتداء وهي الايام التي اتفق اسمها وباسماء الشهور وقد اشرنا اليها
بالارقام اختصارا نقل ان هذا التاريخ قديم قديم من زمن بهشتيد الان حكماء
كل دهر اعتبروه على ظهور واحد حتى ان في تقويمات زماننا قد اعتبروا ابتداء من
اول يوم جلس فيه ملك يزدجرد على سيرة السلطنة وهو الثاني والعشرون
من شهر ربيع الاول وانما بيان التاريخ الجلاي فهو ان الحكماء والمبشرين قد اجتمعوا
في زمن سلطان جلال الدولة ملك شاه سلجوقي واعتبروا تلك الشهور المذكورة
في تاريخ الفرس مع الكبيسة وعينو اول فروردين من يوم النيروز ففتين
الشهور الثلاثة اعي فروردين و اردبهشت و خرداد لفصل الربيع
وثلاثة اخرى اعني تير ومرداد و شهر نور للصيف وثلاثة اخرى
اعني مهر وآبان و آذر للخريف وثلاثة اخرى اعني دي وبهمن واسفند
للمشتاء ويسمى هذا التاريخ الجلاي بالتاريخ الملكي ايضا كذا في اواخر
تحرر الغراب المشروح فعلم من ان اردبهشت على التاريخ الجلاي يوافق

دعا وان الورد بخلافه على تاريخ الفرس فانه قد تقدم او يتاخر عن ذلك
الاوان لعدم اعتبارهم الكبيسة فقولنا ما جلاي وصف تقييد في اخر
به عن اردبهشت المعبر في تاريخ الفرس القديم وقوله بلبيل يسكون
اللامين مبتداء وقوله كوينده منبره بر منا بربيع منبر وقضبان بهنم القاف
وكسر صا جمع قضيب وهو الغصن كذا في معيار الصالح وقديح هفت
لينا سب غضبان بر كل سرخ الزم او فاده بالواول لغة ايضا لان جمع لولو
معي عرق بفتحين بر خدار شاهد غضبان على وزن عطشان يعنى محبوب
خشمناك وقد اشتهر في هذه اللغة التعبير عن المحبوب بلفظ شاهد
وستسمعه في هذا الكتاب غير مرة تاشب بهوشان بايكاي اردوشان
اتفاق مبيت افاد بفتح الميم مصدر ميمى بفتح البستوة وفي بعض النسخ
صحبت مبيت افاد موضع خوش وحرم ودرختان دل كش وصف
تد كيمي يعنى دل كشته مثل دلبر يعنى دل برنده درهم يعنى ملتف ومجتمع
كفتي كى يعنى كانك تقول في حقه خردة مينا في الصالح الفارسي مينا بكسر
الميم القارورة الرزقاء وفي البحر هوشى لا يزودى يستعمل الصباغ
بر حاكش ريخته است وعقد ثريا العقد بالكسر عنقود النخل وثريا
بالفارسي يزوين ارتا كشت بفتح الراء يعنى از بالا اي درختان او كجة
شعر روضة اي هي روضة وهي ارض ذات ازهار وانهار ماء هرها
سلسال وهو بالفتح الماء الذي يسيل سوغه في الحلق وقيل السلسال
والسبيل نهرا في الجنة دوحه بالفتح والسكون الشجرة العظيمة من اي
شجر كان سيج طيها والسبع هدير الحمام وكوه موزون ان روضة بربهم
الباء الفارسي يعنى مملو از لاهي رنكارنك اي المتلونة بالوان متعددة

وین بکسر الواو اصله و این اشیا بقلیله و وجهه پیرا میوهای کونا کونا ای
مملوۃ من الثمرات المتنوعة باد در سایه درختانش کسترایده فرش
بوقلمون ای فرش مثل بوقلمون و هذا لفظ مشترك بين الفارسي والعربي
قبل هو ضرب من ثياب الروم يتلون للمعین الوان و سبجی تحقیقه
في الباب الخامس في حكاية البغاة هذا و قيل ان في ديار خطا حيوانا
يترأى كأنه يتلو في كل خطوة بلون خاص يقال له بالتركي عجب كل ما مداد ان
که خاطر باز آمدن برزای شستن غالب آمد ویدمش الشی راجع
القول یکی از دوستان دامن کل وریکان و سنبل و شبنم بالفتح
والسكون و ضم الیم شاه سپرم یعنی ریکان نیکو و فی مقدمه الادب
بستان افروز و فی الصلح ضرب من الراحین فراهم آورده و غریبت
شهر کرده گفتیم کل بوستان را چنانکه دانی بقایا نباشد یعنی کما
تعلم انه لا یبقی بل هو سیرج الزوال و عهد کلستان را و فانی به و حکما
گفته اند که هر چه پیاپی لایستقد دل بستگی را نشاید گفتا طریق
چیت گفتیم برای ترهت یعنی شادی ناظران و ضحی کالوسعه لفظا
و معنی حاضران کتاب کلستان توأم بمعنی اقترار و قوله تصنیف کردن
مفعول که باد حرا ابر و رق و دست نظا و یعنی دراز دستی نباشد
و کردش زمان بفتح الکاف الفارسی و کسر الاله المله اسم من
کردیدن کروشش من رقتن حیثش ربیعش را بطیثش بالفتح و السكون
سبکساری یعنی بخزان فصل خریف مبتدا نکلند قوله کردش مبتدا
و مبتدا نکلند خبره مشهوری که کار آیدت ز کل طبعی بیا الوحدة کلستان
من بکسر بفتح الباء الثانی امر من بودن و رقی کل همین روز بکسر نشش باشد

وین کلستان صمیمت خوشن یقرا بفتح الحاء مناسب بالقوله شش
باشد حالی که یعنی در آن زمانی که من این سخن بگفتم دامن کل برکت
و در دامن او بخت که و لما كان الكلام السابق سیمافوله از کلستان
من بکسر و رقی في قوة الوعد بتالیفه قال الکریم اذا عهد و فاء اذا خالف
جفا فصل دو در آن چند روز اتفاق در بیاض افتاد یعنی خبری من
المسودة الالبیاض در حسن معاشرت و آداب محاورت قبل اراد
به الباب السابع والثامن قوله در لباسی طرف لقوله افتاد که متکلم ترا
بکار آید ای بلیق بهم و مترسل ترا بلاغت افزاید فی الجملة ای حصول الکلام
و مایخصه هنوز از کلستان بقیتی موجود بود که کتاب کلستان تمام
شد بعون خدای تعالی و تمام آنکه یعنی در آن زمان تمام شود بحقیقت که
پسندیده آید در بارگاه شاه جهان بناه ثم شرع في تعداد اوصاف فقال
ساینه کرد کار و عهد بمعنی قولهم فی العربیة السلطان ظل الله و یرتولطف
پروردگار ذخیر زمان ای ذخیره و کشف ای مغاره امان المؤمنین من
السما المنصور علی الاعداء غنصه الدولة القاهرة ای قوتها سر سراج الملة
الباهرة بمعنی تابنده جمال الانام ای الخلق معنی الاسلام سعد بن انا بک
الاعظم شاهره ای ملک الملوک المعظم مالک رقاب جمع رقبه
الام جمع امة مولی ملوک العرب و العجم ای ناصرهم سلطان البر و البحر
وارث ملک سلیمان مظفر الدین ابوبکر بن سعد بن زکی اوام تعالی
اقبالها الاقبال توجیه الخیر و السعادة و جعل الکل خیر مالحا ای مرجعها
قوله و بکسر شمه علی قوله پسندیده آید و می بکسره الکافی الفارسی و الراء
في المشهور و عند اهل خراسان بفتحتی الکافی العربی و الراء معناه نظر کردن

بکوش چشم لطف خداوندی مطالع فرمایید **قطعه** کرامت
خداوندی شین راجع الاسعد بن اتابک بیاراید مصلح من ارسلت
بالمه بعض القزین نگارخانه بسکون الرادیع دار النقش چین و نقش
ارژنگیست ارژنگ بفتح الحرة وسکون الراء وفتح الزای الفارسی
قبل اسم نقاش کامل کان من وزراء بعض ملوک العجم وقل هو استاد
الشیخ المعروف بمافی دیار الصين وقل هو اسم ملک ومانی وزیر
ولکن لا یلایه ما فی بعض التواریخ وقال فی ذکر الغرایب ارژنگ لغت وبت
بفتح آرنگ و هو اسم کتاب لغت مانی وجمع فیها ما استخرج من النقوش
الغریبة والتصورات العجیبة امید هست که روی ملال درنگش
بفتح الکاف ودر زائده ازین سخن که کلستان نه جای دلشکست
علی الخصوص دیباجه بهما یوشن فی مختار الصحاح الی بیاجتان الخذ ان فکان
ما ذکره فی اوایل الکتب جهها وخذ ما فکذ لک سنی بالدیباجه یعنی خصوصاً
دیباجه المبارکه مرسومه بنام سعد بن ابی بکر بن سعد بن زنگیست
فی حذف لفظ ابن قبل ابی بکر وبعده و هذا الخذف شایع عندهم فابو بکر بن سعد
و هو سلطان زمان المصنف قد جعل ابنه موسوما باسم ابیه اغن سعد
ونسب المصنف نفسه الی ابنه ولهذا یقال له شیخ سعدی بسکون الراء واما
ابو بکر بن ابی نصر فهو وزیر ذلک السلطان فالشیخ ذکر اولایمه السلطان
حیث قال ذکر جمیل سعدی الی اخره ثم ذکر محمداً بنه مع محمده ثانیاً حیث
قال وتمام انکه شود الی اخره ثم اشقل الی محمده الوزیر فقال دیگر عروس
فکر من ایما ذکر امیر سعید محمد الدین ابی بکر بن ابی نصر را دیگر عروس
فکر من ازین بجای سر بر نیارد و دیده یاس و نو میدی از پشت پای

فجالت بر نه ارد و در زمرة ای گروه صاحب بحالان منجلی باجم نشود
مکرانکه که منجلی بحال المملکه و بکسر اللام فیها کد و یغن منزین شود بر یور
قبول امیر کبیر عالم عادل مؤید من عند الله مظفر ای منصور بنصره الله ظهیر
سرب سلطنت مشیر تدبیر مملکت کشف الفقر ملاذ ای حلای الغرباء
مربی الفضلاء محب الاتقیاء جمع تی کصنی واصفیاء افتخار ال فارس
یمین الملک ای برکت المملکه او قسم اهل المملکه ملک الخواص فخر الدوله
والدین غیاث الاسلام والمسلمین حمده الملوک والسلاطین ای زیدتهم
ومعتمد هم ابو بکر بن ابی نصر وقد کان هذا وزیر ابی بکر بن سعد وکان
رجلاً صالحاً خیراً ذکره القاضی فی نظام التواریخ اطلال الله تعالی عمره واجل
الاجلال التعظیم ای عظم قدره وشرح صدره وضاعف اجره مدوح
اکابر افاقست و مجموع مکارم اخلاق **قطعه** هر که در سایه غنایت
اوست کنش طاعتست و دشمن دوست بر هر یکی از سایر بندگان
و حواسش خدمتی معین است که در ادای آن آنها و تکاسل را وادارند هر
آینه بمعنی التبتة و معرض و قد صح بعض الافاضل بفتح الیم و کسر الراء
والمشهور عکب خطاب ایند و در محل عتاب مکر بر این طائفه
در ویشان که شکر نعمت بزرگان واجبست و ذکر بکسر الذال و قد
یضم جمیل و هو عای خیر وادی چنین خدمتی در غیبت اولیست که
در حضور این بتصنع و ریاضت یکست و ان یعنی اداء خدمت دعا در
غیبت از تکلف دور **قطعه** پشت دوتای فلک راست شد از
خرمی تا چوتوای مثل تو فرزند زاده ام را حکمت محض است اگر
لطف جهان آفرین خاص کند بنده مصلحت عام را دولت جاوید یافت

هر که بگو نام زیست که عقبش ذکر خیر زنده کند نام را فضل ترا که
کنند یعنی اگر ذکر کنند و رنگند اهل فضل یعنی مساویت که حاجت
مشاطه نیست و المشاطة بالفارسیة زن پیرایه کثرت روی و لایرام را یعنی
انه حسن بالذات لا یحتاج الی التزیین عذر تقصیر خدمت و موجبا اختیار
عزالت تقصیر و تقاعدی که در مواظبت خدمت بارگاه خداوندی می رود
بنا بر آنست که طایفه حکما صنف در فضایل بزرگوار سخن می گفتند آخر جز
این عیب نداشتند که در سخن گفتن بطلی است یعنی که درنگ بسیار می کند
مستمع را بسی منتظر بفتح الطاء مصدر میمی یعنی انتظار کشی می باید بود یعنی بودن
و يجوز بکسر الطاء علی انه فاعل استعمل فی معنی المصدر می زانای و تقریر سخن
کند بزرگوار بشنید و گفت در جواب ایشان اندیش کردند که چه گویم
به یعنی بهتر است از بی علمان بودن که چنانچه گفتیم **مشغولی** سخن دان و پرورده
بیر گفتن بیندیشد آنکه بگوید سخن مژنی به تامل بگفتار بفتح الباء دم
ای لا تکلم بدون التامل بگوئی امر من گفتن کرد بگوئی چه غم بیندیش
و آنکه بزرگوار نفس از آن پیش بس کن یعنی قبل از آن ساکت شو که
گویند بس بنطق آدمی بهتر است از دواب جمع دابة دواب از ثوبه
که بگوئی صواب فکیف در نظر اعیان خداوندی که مجمع اهل دلست و مرکب
علماء مبتکر اگر در سیاق من السواق سخن ای فی سوق الکلام دلیری کنم
شونی بمعنی گستاخی کرده باشم و بضاعت مزجاة البضاعة المتاع المدفوع به فسخه
کل تاجر رغبته عنها و احتقارها و فی مختار الصیاح یقال بضاعة مزجاة ای
قلیلة کفرت عزیز آورده که شبه بفتحتین و سکون الهاء خرزة سوداء
مشهورة بمذولة در بازار جوهریان بجوی بیاء الوحده ای الشیعة الواحدة

نیارد و چراغ پیش آفتاب ای فی حضور الشمس بر توی یعنی شعاعی
ندارد و منارة بفتح المیم التي تؤذن علیها فی مختار الصیاح هی مفعلة من
الاستنارة بفتح المیم و الجمع المناور بالواو لانه من النور یلند در دامن
کوه التوند بفتح الواو و الهمة اسم جبل یست غایه مضارع مجهول
من غودن ای یزی اخفض **بیت** هر که کردن بدعوی افراز و مضاعف
من افراختن خویش را بکردن اندازد بمعنی برگردن کما فی قوله
داشت باب قد وقع فی بعض النسخ بدل هذا المصحح هكذا و دشمن
از هر طرف بدو تازد و هو مضارع تاخستن سعدی افتاده ایست ازاده
یعنی فارغ کس نیاید بکنک افتاده اول اندیشه می باید و آنکه ای یعنی بعد
از آن وقت گفتار می باید از آن جهت که پای بست آمده است بوقبل
الهمة پس دیوار یعنی اول اساس بنا آمده است بعد از آن بتروی بنا
هذا و منها اقوال اخر لا یخلو ایراد یا عن لطیفة من یما قال بعضهم قوله
پس دیوار بالباء الفارسی و سکون الیم مبتداء مؤخر و پای بست
آمده است بالباء العربی من یستن و سکون یای خبره و هو مثل فی کل من
لا یکن صنعت و اصله ان اساتذة خطا و چین کانوا یامرون لمن لا یکن
الصنعة من تلامذتهم بان یصنعوا فیما وراء الخیط او السترة و لا یبرزنو لهم
علی الناس یعنی یبغی الفکر و لا تم التکلم لان من لا یکن التکلم و یتکلم بالفکر
و رویة قد جاء عندهم مشدود القدم بالقیه قال و منه الغلط المشهورة التریک
قولهم **پستواری** و منها ما قال بعض اخر پای بست بالباءین الفارسیین
و کسریای پای بمعنی **پست** پای آمده است پس دیوار یعنی شخص
پس دیواری قد جاء عندهم مبذول تحت القدم و مطو و خاف التراب

ومنها ما قال بعض اخرياي يست بالباين الفارسيين وسكون ياء ياي
 الخشب الذي يضع البناء تحت قدميه عند ازيد ارتفاع البناء من قامة
 الرجل ويقال له بالتركة قره چو وانت خير بان كلها او يام باطلة وتخللات
 فاسدة وسيرد عليك في اول الباب السادس ما يرشدك على ان مراده
 ما قلناه اوله شاء الله تعالى بندي دائم النخل ضرب من الخلي يتخذ من النور كذا
 في مختار الصالح وكل بند وصف تركبني مثل قولهم اصول بند بالتركة نقل بعلجي
 ولي ندرستان شاهدي بالياء المصدر يعني مجنون فروشم ولي نه در كنعان
 اسم مكان فيه يوسف النبي عليه السلام لقمان حكيم را گفتند حكمت از كه اموشني
 گفت از نابينا يان تاجاي نه بينند يعني تدارك نئي كنند بعضيا ياي نه نهند
 قدم بفتحتين الرجل بكسر الراء الخروج قبل الولوج مثل الدخول لفظا ومعنى
 ومن احسن ما قيل في هذا الباب قول الشاعر قد رلرجلك قبل الخطو منها
 فمن علا زلقا من غيرة زلجي الزلق بالتحريك المزلة والغيرة بالكسر الغرور
 وزلج بفتح اللام والفاء الاشتبايح بمعنى زل مصراع مردويت بسكون الياء
 المصدر يعني رجوليتك قيل وقد يفتح الياء لكنه غلط اصله مردوي انت
 بيا زما امر من ازمودن وانك زان كن يعني بعد از ان زانك كن بيت
 كز چه شاطر بود خروسي جنگ چه زند يعني چه پيچم زند پيش باز زروين
 جنگ روي بترقيق الراء المضمومة هو المركب من النحاس والاسرب
 وغير ذلك من المعدييات وهو الذي يقال له في العربي صفرو بالتركة شوب
 شبه رجله بالصفرة اللون وشدة الاحكام وفي بعض النسخ زروين جنگ
 بالراء المعجمة والياء الفارسية والجم العربي وزروين في اصل اللغة مرادف
 كز بز وفي المشهور اسم شخص معروف بالضررب والحرب يذكر في قصة حمزة في

بفتح حال شاطر بود خروسي جنگ

باس كيكائوس والمقام جميل كلا المعنيين هذا او قيل هوروين وروب
 بالراء المهملة والياء العبرية نيزه عروب ولا يفتح بعده كز به يفهم الكاف الفارسي
 شيرت در كرفتن موشني ليك موشنيست در مصاف يفهم الميم والصاد
 المهملة بفتح جنگ وروب بفتحك اجابا عتاد سعت يففتح الواو سعة
 اخلاق بزرگان كه چشم از عوايب جمع عيب كعاب زير وستان
 بنوشند و در اضا جبرام كچه ان جمع كچه بفتح الصغيرة الحقيرة نكوشند
 كچه چند بر سبيل اختصار از نوادر و انار جمع اشر يففتحين بمعنى الخبير
 عن السلف الصالحين وحكايات واشعار جمع شعر بالكسر وسير
 بكسر السين وفتح الياء جمع سيرة وهي الطريقة حميدة كانت او ذميمة ملوك
 جمع ملك درين كتاب درج بالفتح والسكون الطل كز ديم و برخي بفتح بعض
 از عمر كرامت اى من العمر العزيز الثمين برو خرج كز ديم موجب بكسر الجيم
 تصنيف كتاب كستان اين بود وبالله التوفيق وبعبارة ازمة التحقيق
نظم بانه سالها اين نظم و ترتيب زما ذره خاك يعني ذرة خاك
 بكسر الهمزة الا انها حذف للوزن يعني در زمانه كز ما هر ذرة افكاده بلكه
 جايي فمذ المصراع الثاني في موقع الحال كسب المعنى على طريقة اتيك حقوق
 النبي غرض تقشيت كز ما بارعانه اى ليبقى بعدنا كه هستي را نهي بينم
 بقايي قوله مكر صاحب دلي روزي بر حمت كند بر كار درويشان دعائي
 تعليل في المعنى لكون بقاء النقش غرضه بعد التعليل بالمصراع الثاني المعان
 نظراي تدقيقه يقال امعن الفرس اي تباعد في غدوه و ترتيب كتاب
 وتخصيب ابواب التهذيب التطهير وايضا نسخ مصلحي دوران
 ويد فاعل ويد ضمير الامعان تامين بمعنى اين وكثيرا ما يستعمل متر على انه من الصلاة

الزائدة وهرها کذا لک بمکذا قبل هذا او قال في بحر الغرائب ان مزجها على معنيين
 احدهما بمعنى التعداد والثاني بمعنى اللام الجارة للتعليل ولعل المراد منها
 هو الاول روضه روضه روضه روضه روضه ذات الشجرة وقيل بستان
 عليه حايط عليها بفتح العين المعجمة والباء الموحدة من كت على وزن حمراء
 اي ملتفة كذا في مختار الصحاح وفي بعض النسخ مع عليها تانيث اعلى
 وفي بعضها غنيا تانيث اغني وكلاهما غلط كما لا يخفى چون بهشت بکرتي
 الباء والهاء يعني مثل الجنة بهشت بفتح ما يعني بر بهشت باب اتفاق
 افتاد يعني امعان نظر مصلحت در آن دید که این روضه چون بهشت
 بر بهشت باب شد ازین سبب مختصر آمد تا بلامت شتیا آمد من
 انجا میدن بمعنی آخر شد **باب اول** در سیرت پادشاهان **باب دوم**
 در اخلاق درویشان **باب سوم** در فضیلت قناعت **باب چهارم**
 در فواید خاموشی **باب پنجم** در عشق و جوانی **باب ششم** در ضعف
 و بیری **باب هفتم** در تاثیر تربیت **باب هشتم** در آداب صحبت
تاریخ در آن مدت که ما را وقت خوش بود زجرت یعنی الحجۃ النبویه
 ششصد و پنجاه و شش بود مراد ما نصیحت بود کفایت حوالت برخدا
 کردیم و رفیقیم **باب اول** در سیرت پادشاهان **حکایت** پادشاهی را
 شنیدم که بکشتن اسیری اشارت کرد و بیچاره در حالت نومیدی بر زبان
 که داشت یعنی بلسان کان فی فيه ملک را دشنام دادن گرفت و سقط
 بفتحین الهذیان والغش وهو فی الاصل المتاع الردي گفتن که گفته اند
 هر که دست از جان بشوید من شستنی هر چه مفعول مقدم بقوله گوید
 و قوله در دل دارد بگوید شعر اذ اینش انسان طال لسانه الناس

آغاز کرد

نوید شدن و هو من باب علم وفي لغة اخرى اغني نيش نيش
 بالكسر فيهما وهو شاذ وطول اللسان عبارة عن كثرة السب والشتم
 كسور مغلوب وهو مضاف الى مغلوب اضافة الموصوف الى الصفة
 والسنور على وزن البثور الجفرة يصول الى يحل حله على الكلب يقال صال
 عليه يصول صولا و صولة اي استطار عليه و وثب ويقال رب قول
 اشد من صول **بيت** وقت ضرورت چو مانده بفتح النون كبريه بکسر
 الكاف الفارسي اسم مصدر من كبريت بهنا وقد كبر صيغة امر ووصفا تركيبا
 دست بکبر و سرشت بر تيز فاعل کبر ضمير المضطر و مفعوله دست يعني
 دستش بکبر و سرشت تيز تيز را ملک پر سید که چي گوید بکي از
 وزراء نیک محضر گفت ای خداوندی گوید که و الکافین العیظ والعافین
 عن الناس ای المسکین علی الغضب والذين یعفون عن امضاء مع القدرة
 علی امضاء و انفاذه من کظمت البرية اذا ملأها و شدت فاما کذا قال
 بعض الکمل و فی مختار الصحاح کظم غیظا ای اجتمع غضبه و هذا تلخیص القول بها
 و سار عواذ المغفرة من ربکم و جنبه عرضها السموات والارض اعدت للمتقين
 الذين ینتفون فی السراء والضراء و الکافین العیظ والعافین عن الناس
 و الله یحب المحسنين قوله اعدت ای هیئت لهم وقوله فی السراء والضراء
 ای فی حالتی الرخاء والشدّة وقوله و الکافین عطف علی المتقین روى عن النبی
 صل الله تعالی علیه وسلم انه قال من کظم غیظا و هو یقدر علی انفاذه ملأ الله تعالی
 قلبه أمنا و ایمانا و قال ان هؤلاء فی امتی قلیل الا من عصمهم الله و قد
 کانوا کثیرا فی الامم التي مضت ملک را بر و رحم آمد و از بر خون او یعنی
 از جهت خون او در گذشت و استعمال سببه المعنی شایع ذایع لا یخفی

غایب تنبع نوارداست حاله قبل آن سر و کذا در گذشت کلاهما من قبل
 الصلاة الزوايد ولا يبعد ان يقال التقدير از خون سر او وزیر دیگر
 که ضد او بود گفت اینای جنس ما را نشاید در حضرت پادشاهان
 جز برای سخی گفتن آن مرد ملک را دشنام داد یعنی شتم
 و سب و ما سر گفت ملک ازین سخن روی در هم کشید یعنی انقبض
 و گفت مرا آن دروغ پسندیده ترا اند ازین راست که تو گفتی که انرا
 روی در مصیحتی بود و این را بنا بر خبثت یعنی بنای این راست بر خبثت
 بود و حکما گفته اند که دروغ مصیحت آئینه وصف ترکیبی من آینه من به است
 از راست فتنه انگیز همدا وصف ترکیبی ایضا من انگیز من و منه من قال اللطيف
 دروغی که حالی دلت خوش کند به از راستی کش مشوش کند **بیت**
 هر که شاه آن منقول کند مقدمه مقدمه که او گوید حیف باشد یعنی جور
 و ظلم باشد که جز نگو گوید **حکمت** بر طاق فی کثر الغرایب هو الذي يقال
 له بالتركي مفسد زه هذا في الصالح الفارسي هو الاسطوانة وایوان بکسر
 الحرة موضع عين الجبلوس السلاطين والخزفة العالية كذا في الصالح الفارسي
 وقال في كثر الغرایب هو الذي يبنى في اقية البيوت ويقال له سايبان وفي
 مختار الصالح الايوان بکسر الحرة الضفة العظيمة ومنه ايوان بکسر
 وجمع او اوین مثل دیوان و دو اوین لان اصله افوان فابدلت من احدی
 الواوین یا انتی فریدون اسم ملک من الملوك نوشته بود **مشوکی**
 جهان ای برادر نمائند مضارع منفی من مانند بکس دل اندر جهان افروید
 وصف ترکیبی یعنی دل خالق عالم را بند بس مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت
 عطف علی قوله تکیه یعنی لاتکفی ولا تستند ظهرک الیه که بسیار چون تو
 استند

برورد و گشت چو آهنگ ای قصد رفتن کند جان پاک چه برکت مردن
 چه بر روی خال **حکایت** یکی از ملوک خراسان محمود سبکدین یعنی
 محمود بن سبکدین و حذف الاین کثیر عنه هم که مرغ قوله بنام سعد بن بکسر
 سعد بن ترکیست و سخی نظایره و الکاف الاول عرن و الثاني فارسی
 و التاء بینهما مفتوحة في المشهور و قد روی بضمها را نحو اب دید بعد
 از وفات او بعد سال که یعنی همچنان دید که جمله او وجود او زکمه بود
 و خال شده مکر چشم های او که همچنان در چشم خانه می گردید و نظری کرد
 سایر حکما از تاویل آن یعنی حکما از تعبیر آن رویا عاجز ماندند مگر
 در ویشی که خدمت بجای آورد و گفت در تعبیرش هنوز نگراست
 که ملکش بضم المیم هم و اما الملك بکسر و کذا الملك بالفتح ومنه قرئ
 بملکنا فهو مصدر یعنی خداوند شدن علی ما هو المتعارف المشهور با دیگر
 است **قطع** بسی نامور بسکون المیم ای رب شخص شهیر و بسی
 بالیا العریایی یعنی فقط کاسیجی فی قوله که حلوا او یکبار خوارند بس
 و بمعنی بسا مخففا منه و صرنا کذلک و قد عرفت کتفه نقل من البحر بریر
 زمین یعنی در زیر زمین دفن کرده اند که نصیبش بر روی زمین برو
 لعل لفظ بر مقارنته للباء الصلة آخر من مدخوله كما انشأنا الیه في صدر الکتاب
 والمعنی بر روی زمین و قال بعض الکمل بر صفا مقم و قبل بمعنی قطعا كما نقلناه
 فی قوله بر نیاید نشان نمائند بسکون النون الثانية و ان چشم لاشه بمعنی لاش
 و هو الجيفة التي يقال لها بالتركية كثر يفامنه لاش كذا في البحر را که سپردند
 زیر خاک خاکش چنان خورده ما من خورده فاعلم ضمیر خاک و مفعوله
 الشين الرابع الی قوله جسم لاشه کزو استخوان نمائند زنده است
 العظم

انما قالوا ان من المتعارف ان تكتب الملك
 ايضا مع الاختلاف والاضمار في قوله
 الملك بضم الميم يعني اذ كان ملكا و قد جازى
 بضمه

بوصل الهرة نام فرخ یعنی نام مبارک قال فرخ بضم الفاء المشددة
 بجي على معنيين بمعن المبارک و بمعن القوی وقد يقال المراد به ملک يقال له
 فرخ شاه و لا یکن بطلان نوشتروان بخیر و الفصح فی نوشتروان بفتح
 الهرة و سکون الزاء و هو المسموع من بعض الافاضل کرجه بسی یعنی
 بسیار کزشته که نوشتروان نماند و بعض النسخ المصحح نوشتروان
 و فرخ بعض آخر نوشتروان و ان خبری کن ای فلان و غنیمت شمارم زان
 پیشترو بالباء الفارسیة یعنی خبر کن پیش از آن که بانگ بر آید
 فلان نماند **حکایت** ملک زاده راستنیدم که کوتاه بود و حقیر
 و دیگر برادران بلند و خوب روی باری یعنی مرتبه پدرش بگراخت
 بتخفیف الباء و استحقاق در روی نظر کرد پس بفرستاد دریافت
 ای فهم و تظن و گفت ای پدر کوتاه خردمند یعنی قصیر عاقل به کز
 نادان بلند نه هر چه بقامت محتر بقیمت بهتر که الشاة تطیفه و القیل
 جیسمة النظیف الطاهر و الجیفة النجس و هی فی الاصل جیفة الميت **شعر**
 اقل جبال الارض ای اصغر جبال فی الارض طور و هو بالسریانیه الجبل و المراد
 به طور سینین و هو جبل بدمیر سمع موسی علیه السلام کلام الله تعالی و انه
 ای و الحی الا ان الطور لا عظم عند الله تعالی قدر اتمیز و منزه ای شرف و رتبه
 حیث اقم به فی کتابه الکریم و اسع فی کلامه الکریم **قطعه** آن شنیدم که
 لا غرد انا گفت روزی بابلہ الابلہ الاتحق من الببله بمعن الحق قریبه بسکون
 الهاء الاصل بمعن السمین اسب تازی یعنی غری کر ضعیف بود و همچنین
 ای مع کونه ضعیفا از طولینم خربه یعنی بهتر است بدین خنید و ارکان
 دولت پسندیدند و برادران او برنجیدند **دیگر** تا هر بسکون

الدال سخن تکلفه باشد عیب و عجزش هفت بضم هاء مستور باشد
 بهر بیست بالباء العربیة المکسورة بکسرة مجهولة یعنی در خستاد و قد یستعمل
 بمعن مبیست الحيوانات و یستعمل ایضا فی ماوی الاسد خاصة و قد یروی
 بیست بالباء الفارسی و السین المهملة بمعن الابلق و یقراء ما بعده مبه
 نهالست و یفسر نهالی بساط مخیط من جلد حیوان مفترس یقال
 له بالترک قیلان کما فی بضم الالف الفارسی مبه یعنی لا تطین که خالیست
 شاید که بکنک خفته باشد در آن بیست شنیدم که در آن مدت ملک را
 دشمنی صعب روی نمود من نمودن بمعن نماییدن اما بالاشتراک
 او المجاز کذا قیل و یکن ان یقال ان نمود ماض مجهول من نمودن و صعب
 روی بمعن شدید الخصومة و صف ترکیبی مجموعها صفة دشمن او المعنی
 دشمنی که صعب روی یعنی شدید الخصومة است نمودن بمعن مرث
 و ظاهر شد و فرخ هذا المعنی استعمال لفظ نمودن قول خواجه حافظ که
 عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلا چون دو لشکر روی بهم آوردند
 اول کسی که اسب در میدان بکسر المیم و قد یقال هذا فرخ العربی و اما فی الفارسی
 فهو مفتوح المیم و قیل انه من تحریفات العجم زاندا و بود و گفت **دیگر**
 آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من بلکه آن منم کاند ریمان اصله
 که اندر حال و خون بینی سری یعنی زاسی کانک جنگ آرد خون خویش بازی
 میکند و روزمیدان طرفی لقول جنگ آرد و لقول بازی می کند علی طریقه
 التنازع و آنک بگریز و لشکری بازی میکند و بهد ابناء علی ما قیل من ان
 شخصا اذا ضرب او لامعضا عن الحرب یكون سببا لاخضرار
 ذلک العکبر این کلمات را بگفت و بر سپاه دشمن شمشیر زد و تنی چند

تكون

از مردان کاربند اخذ چون پیش پیر آمد زمین خدمت بیوسید
 و گفت **دیگر** ای که شخص منست حقیر خود یعنی ای پدر من که اه حذف
 المنادی بقرینه المقام و هه حذف کثیر فی کلام جد او اشاره الی ماسبق
 فی اول الحکایه من ان والده نظر الیه بنظر الحقارة و تفضل بذاک هه الولد
 الصغیر بالمراساة تا درستی اعضا حضرت پنداری پنداشتن بکسر
 الباء الفارسیه بمعنی الطن اسب لا غرمیان یعنی در میان میدان بکار
 آید روز میدان نه کا و پرواری ای البقر السمین المرنی بانواع العلف آورده
 اند که سپاه دشمن بسیار بود و ایشان اندک طائفه افکنک یعنی قصد
 کرد بزرگ کردن پسر کوتاه و حقیر نعره بزد و گفت ای مردان بکوشید تا
 جامه زن نه پوشید سوارانرا بکشتن او تهور هو الوقوع فی الشیء بقلة
 المبالاة یعنی تهور و اقدام سواران زیادت کشت بیکبار ای مرة واحدة
 مجموع عسکر جملة کرده شنیدم که هم در آن روز بر دشمن طغریافتند
 ملک سر و چشمش بیوسید و در کنار گرفت یعنی در اغوش کرد بیک دست
 و هر روز نظر پیش کرد پیش بالباء العری المکسور بالکسرة المجهولة
 بمعنی الزیادة تا ولی عهد خویش یعنی ناصحاب زمان خویش شد
 برادران حسد بردند و زهر طعامش کردند خواهرش یعنی اخته از غرقه
 بالضم و السكون العلیة پدید و در کجه بر هم زد پس دریافت ای فهم
 و دست از طعام باز کشید و گفت محالست که حضرت مندان بمیرند و بی
 حضرت آن جای ایشان بکیرند **بیت** کس نیاید بزیر سایه بوم و المراد به
 هم بناطیر معروف بسکن فی الخرابات و ورشای هو طیر معروف و يقال بها حذف
 الباء ایضا وله خاصية مشهورة و هی ان کل من وقع فی ظله یكون اما سلطانا

اوغیا فی الغایة از جهان شود معدوم پدر را ازین حالت آگهی دادند
 برادرانش را خواند و کوشمالی بواجب داد یعنی کوشمالی داد بر سبیل
 وجوب پس هر یکی را از اطراف بلاد حصه مرضی معین کرد تا فتنه
 بنشست و نزاع برخاست و گفته اند که ده درویش یعنی عشرة
 من الفقراء در کلیمی خبند من خبیدن بمعنی خابیدن و دو پادشاه
 در اقلیمی بکنج بضم الکاف الفارسی ای لایسعانه **قطعه** نیم ناله کر خور
 مرد خدا بزدل درویشان گندین دگر ملک اقلیمی بکیر پادشاه طغیان
 ای مع کونه کذاک در بند اقلیمی دگر است **حکایت** طائفه دزدان عرب
 بر سر کوهی نشسته بودند و منفذ بفتح المیم موضع النفوذ کاروان بسته
 و رعیت بلدان جمع بلد از مکاید ایشان الکید المکر مکر خوب فی محاربه العیال
 رغبه رغبا بالضم و سکون العین المهملة ای افزند و لشکر سلطان مغلوب
 حکم آنک ملاذ میبش ای ملجأ حصین از قلعه القلعة بضم القاف و تشدید اللام
 اعلی الجبل کوهی بدست آورده بودند و ملجأ پناگاه و مأوی فی محاربه العیال
 المأوی کل مکان یاوی الیه ای یرجع الیه شئ لیل او نهرا خود ساخت
 مدبران ممالک آن طرف در دفع مضرت ایشان مشورت کردند که اگر این
 طائفه برین نسق بفتحین التظلم روز کاری مداومت نمایند مقاومت
 بایستان ممنوع کرد و بفتح الکاف الفارسی کانه ینتقل من الامکان الی الامتناع
 العادی **مشوئی** درختی که اکنون گرفتست پای بنیزوی مردی یعنی
 بقوت و زور یک مرد براید زجای و رشتش یعنی و اگرش بچینان
 روز کاری یعنی زمان بهای بیاء الخطاب من حشش بمعنی الوضع بکسر و شش
 کردند بفتح الکاف الفارسی العجلمه و هی التي تجرها الثور بفتح بکسر الباء العریة

اصل الشجر برنگسلی ای لا تقلع من مكانه سرچشمه راشاید که فتن
 بیل جو پر شد نشاید که فتن بقیل معرب بیل سخن سکون النون
 یعنی سخن مدبران مالک این طرف برین مقرر شد که یکی را بجای ایشان
 برکاشتنند ماضی من کاشتن بضم الکاف الفارسی یعنی التوکیل
 والتسليم و فرصت ایشان نگاه داشتند تا وقتی بر سر قوی
 رانده بودند و بقیه خالی مانده تنی چند از مردان واقع دیده جنگ از خود
 را بفرستادند تا در شعب بالکسر و سکون الطریق فی الجبل بنهانشان
 شدند و زردان شبانگاه باز آمدند سفر کرده و غارت آورده سلاح
 بکشادند و غنایم بجمع غنیمت بنهادند و سخن یعنی اول دشمن که بر سر ایشان
 تاخت ماضی من تاختن یعنی العدو و خاب بود چندانکه پاسی یعنی پاره کذا
 سمعت ولم اجده فی اللغات الخ عندهی وقد یقال انه مذکور فی مفتاح الادب
 از شب بگذشت **بیت** قوس خورشید بضم القاف والصاد المهملة
 ای جرم الشمس در سپاهین رفت یونس اندر دهان ماهی رفت
 ای مثل هذه القضية مردان دلاوران از کین بفتح الکاف العری یقال بالترکیه
 بضم و بر جسته بفتح الجیم العری و دست همه را یکان یکان بکسر الهمزة و روی
 بفتح هاء واحد واحد ابرکتف بستند یا مردان بدرگاه ملک حاضر
 آوردند همه را شارت بکشتن فرمود اتفاق در آن میان جوانی بود که
 میوه بالغ و سکون یعنی الثمرة غنقوان شبایش غنقوان الشیب
 اول نور سیده بود و سبز گلستان عذارش تو بالغ و سکون یعنی
 الجدید و میوه من دمیدن بالذال یعنی النبت یکی از وزرای بای کت
 ملک را بوسه داد و روی شفاعت بر زمین نهاد و گفت این پسر

همچنان ای مثل هؤلاء اللصوص از باغ زندگانی بر خورده برهنه با بعض
 الثمرة و از ریغان بفتح الراء المهملة و سکون الباء جوانی ای من اول الشیب
 منع نیافته توقع بکرم اخلاق خداوندی است که بختیدن چون این
 بر بنده منت نمی ملک روی ازین سخن در غم کشید و موافق رای جهان
 بنشین جهان بین و صف ترکیبی و الشین راجع الی الملك یا بعد و گفت
بیت بر تو بفتح شعله فغن قول بر تو بیکان نیکه دای لایستیز منم هر
 که بنیادش بدست تربیت ناپایل را چون کردگان بالکافین
 الفارسیین و قبل هذا بکسر الکاف العری فی الاول و فتح الکاف الفارسی
 فی الثاني یعنی الجوز در گنبد است کنبه بضم الکاف الفارسی القبة و فی
 بعض النسخ بر کنبه است نسل و تبار بفتح التاء المثناة قبل الباء الموحدة
 یعنی قبیله ایشان منقطع کردن اولیترست و بیج بالباء العری و بنیاد ایشان
 بر آوردن بجهت که اشش را نشانند یعنی منطقی کردن کذا سمعت من البعض
 و احکم یعنی الحجة کذا استثنی و افعی کشتن و بجهت اشش نگاه داشتن کار
 خردمندان نیست **نظم** ابراکر آب زندگی بارد من باریدن یعنی
 بارانیدن اما بالا شتران او المجرى و لا یبعدان یقال تقدیر الکلام از ابراکر
 آب زندگی بارد هرگز از شاخ بید برای الثمرة نخوری بیا الخطاب با فرو
 مایه یعنی دنی الاصل روزگار فتر بفتح الباء ای لا تسخ فی تربیته کرن بوری
 پسو نوع من القصب یختم منه الحصى شکر نخوری وزیر این سخن بشنید
 طوعا بفتح الطاء المهملة ای انقیاد او رغبه سمع و طاعة پسندید و بر حسن
 رای ملک فرین خون و کنت انچه خداوند دام ملکه فرمود عین حقیقت
 است که اگر در سلک صحبت آن بدان جمع بد تربیت یافتی یکی از ایشان شدی

سعدی که شکر اولی
 و منه ریحان الشیب

اما هذه اميرة وارست كمال غلام بصيحت ما كان تربيت به يرد و خوي
خرمندان كيرد كه هنوز طفلست و سیرت بخی و طغیان و عناد ان كروه
ورنهاد و می ممکن شده است نهاده بکسر النون اصل البدن و بنیت و قد
صح بعضهم نهاده بالهاله الهامة لكنه غلط والصحيح انها معجزة والاصل فيه ما
روى عن ابن نصر الفارباي اعرف الفرق بين دال و ذال فهو ركن في الفارسية
معظم كل ما قبله يكون بلا و اوى فهو دال وما سوى ذلك معجم و در حديث
است كه ما من مولود الا و قد يولد على الفطرة اى على الفطرة السليمة والطبع
المتين لقبول الدين المحمدي فلو ترك عليها لاستمر على لزومها ولم يفرقها
الغيرها لان هذا الدين الشريف موجود حسنة في العقول ويسره في النفوس
ولكن ابواه يهودانه وينصرانه ويجسمانه اى يجعلونه يهوديا ونصرانيا ومجوسيا
قطع بآية ان يار كشت مسر لوط اراد به زوجة لوط النبي عليه السلام وقيل
اراد به ابنة وبؤيته ما وقع في بعض النسخ بدل قوله بآية ان يار كشت
بآية ان ينشئت انتهى وهذا باطل كما لا يخفى والمراد ما قلناه ليس الا
يدل عليه قوله تعالى فاسر باهلك بقطع من الليل ولا يلتفت منكم احد
الا امراتك انه مصيبها ما اصابهم بقول الله تعالى امر لوط النبي عليه السلام
بسر واذبح باهلك في اخر السورة ولا يتخلف منكم احد الا امراتك انه مصيبها
من العذاب ما اصاب هؤلاء القوم والاكثر من ينصب امراتك على معنى
اسر باهلك الا امراتك كذا في كتاب الشفاء للامام بهاء الدين ويدل على
بطلانه ايضا لفظ مسر لوط لانها لا تطلق على الابن بل على الروح في الغلب
على ان ولد نوح غير ولد لوط وكذا زمانه غير زمانه فطغيانه لا يدل على طغيانه
بهذا اصل هذه القصة على ما حذر ذلك الامام نقله عن التفسير الثقات

باسمها هو انه كانت مدينة سدوم بلدة فيها من الخير والسعة وكثرة
الثمار ما لم يكن في سائر البلدان وكان يحج فيها الغرباء من الافاق في فصل
الصيف واوان الثمار في ابليلس لعنه الله عليه متمثلا لهم في صورة غلام
امرود وجعل يدخل كرومهم وحبوبهم ويرادهم الى انفسه حتى اظهر فيهم
الفاحشة ثم جاء الانسايم وقال ان الرجال قد استغنوا عنكم فاعلموا
ان يستغين عن الرجال يعني استغن الرجل بالرجل والنساء بالنساء
فاوحى الله تعالى الى لوط النبي عليه السلام ليدعوهم الى الايمان ويمتنعوا عن
الفواحش فلم يمتنعوا فبغض الله وجههم لعلهم يذنبوا فبصرهم من الماء
من الملائكة فلم ياتوا اليهم نصف النهار فذابهم كوارى سقني من الماء
فابصرهم ابنة لوط عليه السلام وهي تسقى الماء فاستجرت بهم وحذرهم من
جنت اهل المدينة فاطهر والغم من انفسهم فقالوا لاهل احد يضيئنا قالت
ليس فيها احد يضيئكم الا ذلك الشيخ فمشيرة الى ابيه فذهبوا الى لوط عليه السلام
وهو على باب فاقبلهم الى اهلته وضاق صدره اغتماوا ومخافة عليهم من جنت
قومه لا يدري ايامهم بالرجوع ام بالنزول وقال هذا يوم عصيب اى شديد
ثم قال لامرأته قومي واخزني ولا تعلمي احد او كانت امرأة كافرة منافقة
فانطلقت تطلب بعض حاجاتها فجعلت لانه خل على احد الا وقد اغلقت
وتقول ان عندنا قوما من ملبسهم كذا وكذا اما رايت قوما احسن وجهنا
منهم فجاء قوم يحرقون البيوت يسرعون الى باب لوط عليه السلام ويعدون
الى اضيافه الذين نزلوا في داره ففرق الباب على وجوههم ففسدوا من الحار
فقام اليهم لوط عليه السلام وقال يا قوم ان هؤلاء بناتي فخرن وجوههن وكان
نزوح المسلمات من الكفار جائزا هن اظهر لكم من الحرام فاتقوا الله ولا تخزوني

في ضيق اليأس منكم رجل رشيد قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حق وانك
تعلم ما تريد ويعنون به علمهم الخبيث فارادوا الدخول على الاضياف فخرج
جبرئيل عليهم بيده عليهم فحييت ابعصارهم فعملوا ذلك من لوط عليه السلام فعملوا
تخوفه فخرج لوط عليه السلام فقل رأت الملائكة ما لى لوطا من الكرب قالوا
يا لوط انما رسل ربك لن يصلوا اليك فافتح الباب ودعنا واياهم ففتح الباب
فدخلوا فاستاذن جبرئيل عليه السلام ربه في عقوبتهم فغضب جناه
وجوههم فطمس اعينهم غايهم لا يعرفون الطريق فخرجوا وهم يقولون النجاة
النجاة فان في بيت لوط قوما سحرة ثم لما امر لوط باسراء اهله كما قال الله
تعالى فاسر باهلك الآية قال يا جبرئيل ان ابواب المدينة قد عقلت
فكيف اخرج مع اهلي وفتي وبقرى قال اجمعهم فجمعهم لوط عليه السلام الى باب المدينة
فجاءهم على جناحه ووضعهم من وراء المدينة بامر الله تعالى ومضوا الى مصر وهو
قوة من قرايم يكونوا يعملون مثل علمهم فلما انتهى اليها لوط عليه السلام ادخل
جبرئيل عليه السلام جناحه في اربع مدين سدوم وعامورا وداروما وصوبوا اليهم
فكان في كل مدينة مائة الف مقاتل حتى بلغ اسفل الارض فقلعها من طين
اسود ثم رفعها الى عتبات السماء حتى سمع اهل السماء نباح الكلاب وصياح
الدببة فلما رفعها الى السماء امطر الله تعالى عليهم الكبريت والناز ثم قلبها عليهم
وذلك قوله تعالى فلما جاء امرنا اي عذابنا جعلنا عاليها سافلها وامطرنا عليهم
حجارة من سجيل قبل هي كلمة معربة من سجيل وقيل اسم جبل في السماء
منضود اي معية للعذاب منسومة اي مقلعة عند ربك للعذاب وقيل
مكتوب على كل واحد منها اسم من يرمى به ثم قال جبرئيل عليه السلام وما هي من
الظالمين اي من ظالمى امة محمد عليه السلام ببعيد خاندان نبوتك ثم بعث الكاف

الفارسي شد. سلك اصحاب كهف روزي چند بي نيكان مفعول گرفت
وفاعله ضمير سلك مردم شد. اين بكفت وطائفة از نذ ما جمع نديم ملك با
او شفاعت يار شدند تا ملك از سر خون او در گذشت وكفت بخشيدم
اگر چه مصلحت نديم **قطع** داني كه چه كفت زال و المراد بزال جهنم
ابورستم ولم معنى آخر سيج في الباب السادس الاربعةم كرد بضم الكاف
العربي دشمن ستوان حقير وبيجا و شمره. وديمم كسي آب ز سر چشمه خرد. بالفم
والسكون چون پيشتر باباء العربي آمد شتر وباري مع الحيل الذي كان
على ظهره الا بل سيرة. بضمين وزيبر سريخانه برد وبنار و نعت پيرورد
واستاد واديب پير پيشن نصب كرد تا حسن خطاب ورد جواب
وساير آداب ملوكش بيا موختند تا در نظر متمكان بكسر الكاف الفارسي
اي عند جمع الناس پسندیده آمد باري اي مرة وزير از شمایل و اخلاق او
در حضرت ملك ششم مي كفت كه تربيت عاقلان دروي اثر کرده است
و جهل قديم از جيلت او بدر برده اي از بيل و اخراج و قدر نظيره في اول
الكتاب ملك را از اين سخن تبسم آمد وكفت **بيت** عاقبت كرك زاده
كرك شود كرك چه با دمي بزرگ شود. سالي دو برين برآمد طائفة او با شش
حمله يعني لوندان محله كذا سمعت من البعض وفي مختار الصحاح الاو با شش
من الناس الاخلاط وهم الضروب المتفرقون وقيل هو جمع مغلوب من
البوش وهو بالفتح الجماعة من الناس المختلطين انتهى در ويوسسته وعقد
بكسر العين او بفتحها مرافقت بستند تا بوقت فرصت وزير را با دو
پسرش بكشت و نعت بي قياس برداشت و در مغارة دزدان بجاي پيروز
بنشست وعاصي شد ملك از اين خبر دست بدندان گرفت وكفت

قطعه شمشیر نیک زاهن بالوصل بد چون کند ای کیف یصنع کسی ناکس
 بتربیت نشود ای حکیم بسکون المیم کس مفعول نشود باران که در لطافت
 طبعش خلایق نیست در باغ لاله روید الظاهر از من رویدن یعنی رویان
 بالاشترک او المجاز و از شوره بوم ای و من ارض ذات ملح یقال له
 بالترکیه جوزقی بر خس فی الصیاح الفارسی و کنه اف المعیار الجالی هو
 الذی یقال له بالترکیه جز خبث و فی بعض النسخ وقع نوم بدل بوم و هو
 غلط کما لا یخفی **دیگر** زمینی شوره سبیل بر نیارد در و تخم عمل ضایع مگردان
 بالکاف الفارسی نگویی بابدان کردن چنانست که بد کردن بجای نیک مردان
 یعنی برای نیک مردان **حکایت** سر هنک یعنی چاوش زاده را بر در سرائ
 اعلیٰ بنیمن اسم ملک من ملوک البحر دیدم که عقل و کیاستی یعنی زیرکی
 و فهم و فراستی زاید الوصف داشت هم از عهد خردی آثار بزرگی در ناصیه او
 الناصیه موی پیشانی پید **بیت** بالای سرش یعنی در بالای سرش
 زهوشمندی یعنی عاقل می یافت حکایت ماضی من تافت یعنی الاشتغال
 ستاره بلندی فی الجملة مقبول نظر سلطان آمد که جمال صورت و کمال معنی
 داشت و حکما گفته اند توانگری یعنی الغنی بهتر است نه بمان و بزرگی
 بعقلیت نه بسال ابناء جنس او بر و حسد بردند و در کشتن او سعی
 نه فایده نمودند **مطلع** دشمن چه کند چو هر بان باشد دوست ملک پرسیده که
 موجب خصمی ایشان بکرات الجیم و الباء و الیا در حق تو چیست گفت
 در سایه دولت خداوندی همگنان را رفی کردم مگر حسود را که راضی نمی
 شود الا بر و ال نعمت من قوله دولت و اقبال خداوندی بادای دلم باد **چاویدان**
 دعاء للملک **قطعه** توانم آنکه نیازم اندرون کسی حسود را چنگم کوز خود

مشتوق مرا آنچه میکند چنانکه نکوست

برنج در است ای در بخت و الباء صله کما مر بمیر تا بر هی ای حسود کین
 رنجست که از مشقت آن جز بمر که نتوان رست یعنی رستن یعنی الراد
 یعنی خلاص شدن **دیگر** شوز تخان قبل شود منافع الفتنه بارز و خواهند
 معقلان را زوال نعمت و جاه که نبیند بروز یعنی در روز شب پره چشم
 ای چشم شب پره اصله شب برنده و هو الخفاش چشمه اقیاب را یعنی پرتو
 اقیاب را که اسمعت من بعض الکمل لکن لا حاجة الیه کما لا یخفی چه گناه راست
 خواهی هزار چشم چنان کور بهتر که اقیاب سیاه یعنی اگر خواهی که هزار
 چشم چنان یعنی مثل چشم شیره کور شدن بهتر است از سیاه شدن اقیاب
 راست خواهی فقوله راست خواهی جواب شرطی و ف بحسب **حکایت**
 یکی از ملوک غم را حکایت کنند که دست تظاول و تعذی بال رعیت دراز
 کرده بود چو رواذیت بفتح الحوة المقصورة و تشدید الیا یعنی رنجانیدن
 یقال اذا یوذیه اذی و اذاة و اذیة که افی محار الصیاح را اغانها ده یعنی
 ابتدا کرده خلق از مکاید بفتح المیم جمع کید و هو المکر ظلمش در جهان
 بر فتنه یعنی متغیر شدند و فی بعض النسخ جان برنجیدند و از کربه ای
 شده جورش راه غربت گرفتند چون رعیت کم بفتح الکاف العربی
 یعنی ناقص شده ارتناع ولایت و مملکت نقصان پذیرفت خزینه
 نای و خالی ماند و دشمنان زور آوردند **بیت** هر که فریاد درسی الیا
 للوحدة و فریاد در رس وصف ترکیبی و قیل الیا مصدریه در روز مصیبت
 خواهد کوب بالکاف الفارسی یعنی بکوبی تا که در ایام سلامت بجوانمردی
 کوشش امر من کوشیدن بالکاف العربی بنده حلقه بکوشش را ارتنوازی
 یعنی اگر نوازش و تلطیف نمی کنی بروی از درت لطف کن لطف که بیکانه شود

کفایت
 مصدریه و کمال
 رنجی و کمال
 رنجی و کمال

حلقه بکوش یعنی لطف کن که بلطف بیکانه حلقه بکوش شود روزی بجلال
در کتاب شهنشاهه می خوانند قصه در زوال مملکت ختی که و عهد فریدون
وزیر ملک را بر سید که فریدون کج و ملک حشم نداشت حشم الرجل بنحی
خدمه و قال الامام النووی فی شرح مسلم حشم الرجل من تعصب له و خدمه
من یخدمه و یعصب له فیکون اخص من الحشم برو یا دشاهی چگونه مقرر
شد گفت آنجا که شنیدی خلقی برو تعصب کرده آمدند و تقویت کردند
پادشاهی یافت وزیر گفت چون کرده آمدن خلق موجب بکسر الجیم پادشاهی
است تو خلق را چرا پریشان میکنی مگر سر پادشاهی نداری **بیت** همان
به که لشکر بجان بروری بیا خطاب که سلطان بکش کند سروری ملک
گفت موجب کرده آمدن سپاه چیست گفت پادشاه را گرم باید و عدل تا
رجعت برو کرد بکسر الکافی الفارس یعنی هیچ آیند و در سایه دولتش این
بمعن امین و لعله مقبول من امین قلب مکان نشینند و ترا این هر دو نیست
مشوئ نکند جور پیشه سلطانی یعنی پیشه سلطان جور نشود که اسمعت
وفیه تکلف استعمال کند فی معنی شود مجازا و لعل المعنی نکند جور را پیشه
سلطان ای سلطان واحد من السلاطین علم ان یکون الیاء للوحدة لا المصدرة
وقد یقال جور پیشه مجموع وصف ترکیبی فاعل نکند و سلطانی بالیاء المصدرة
مفعوله والمعنی سلطنت نکند آنک صنعتش جور باشد قال وینا سبیه قوله
که نیاید زکر که جوابانی بالیاء المصدرة پادشاهی که طرح و ظلم افکند **قال**
بعض من اشتبه بیتیج هذا الکتاب الطرح من الرسوم الدیوانیه و هو
الذی یقال له بالترکیه سلفین و قد وقع فی بعض النسخ طرح ظلم بدون الواو
العاطفه و قیل الطرح هنا بمعنی الاساس همکذا سمعت ولم اجد فی اللغة

مایا ساعده پای دیوار ای اساس ملک خویش بکند من کندن بفتح الکافی
العربی ملک را بنده وزیر ناصح موافق طبع نیامد روی ازین سخن در هم
کشید وزیر را بنده فرمود و برندان فرستاد بسی بر نیامد یعنی زمان
بسیار نگذشت که بنی عم سلطان اصله بنین حذقی النون بالاضافه
الاعلم بتشدید الیم بنارعت برخاستند و ملک پدر در خواستند
قومی که از دست نطا اول او بجان آمده بود اکیایه عن غایه الاضطراب و کمال
التأذی والتضجر بودند و پریشان شده بر ایشان یعنی بر بنی عم سلطان
کرده آمدند و جمع شدند و مدد کردند تا ملک ز نصر فتن بدر رفت ای
خرج من نصره و بر آنان یعنی بر بنی عم مقرر گشت **قطع** پادشاهی کوروا
دارد **ستم** بمعنی الجور بر زیر دست یعنی غارت ایاه دوست دارش
قوله دوست دار و صف ترکیبی و الشین راجع الی پادشاه یعنی دوستی
دارنده او در روز سختی دشمن زور آورست باریعت صلح کن و جنگ
خشم این نشین زانک شاهنشاه عادل را رعبت لشکرست **حکایت**
پادشاهی با غلام عجمی در کشتی ای فی السفینه نشسته بود غلام بسکون
ایم دیگر در یاندره بود و تحت کشتی نیاز موده گریه بکسر الکافی الفارس
بمعنی البكاء و زاری آغاز کرد و لرزه بر اندامش افتاد چندانکه ملاطفت
کردند آرام نگرفت ملک را عیش از و منقص بالغین المعجمه و الصاد
المهمه یعنی مکرری بود و چاره نمی دانستند یکی در آن کشتی بود گفت
اگر فرمایای من او را خاموش کنم گفت غایت لطف باشد حکیم فرمود تا
غلام را بدر بیا انداختند باری چند غوطه فی الصیاح الفارسه یعنی الانغماس
فی الماء و اما الغین فقد سمعت من بعضهم بفتح و من الآخر بضمه خورد مویش

بگرفتند و سوزی بجهت کشتی آوردند بحد و پست در دنبال کشتی ای ذنبه
و بعضی نسخ در سکان کشتی و مختار الصحاح السکان بالفهم و التشدید جمع
ساکن و السکان ایضا ذنب السفینة انتهى و المقام یقتل بحالا المعینین کلا لا یکنی
او یکنی ان غلام خود را و خوران یقال او یکنی ماضی مجهول من او یکنی چون
برآمد بکوشه بنشست و قرار یافت ملک را پسندیده آمد گفت درین
چه حکایت گفت اول تحت غرق شدن پخشیده بود و قدر سلامتی نمی دانست
و همچنین قدر عاقبت کسی داند که بمصیبت گرفتار آید **قطعه** ای سیر
بالکسرة المجهولة یعنی شعبان نقیض الجایع ترانان جوین ای خیر الشعیر
خوشن نماید محبوب منست انک بجزو یک تور نشست خوران
جمع خوری و الاصل الحوراء علی وزن الحراء استی را در و رخ یعنی جهنم
بود اعراق هو موضع بین الجنة و النار از دوزخیان یعنی از اهل جهنم پرسید
که اعراق بهشت **بیت** فرقت میانک بآئینک یارش در بر یعنی در
بر باشد و برهنه با من سینه با آنک دو چشم انتظارش بزد **حکایت**
هر مرتاجدار را گفتند وزیران پدر را چه خطا دیدی که بند فرمودی گفت
خطا معلوم نکردم ولیکن دیدم که مهابت من در دل ایشان بی گراشت
و بر عهد من اعتماد کلی ندارند رسیدم که از بیم گزند خویش ای من خوف
ضرر انفسهم قصد بملک من کنند پس قول حکما را کارستم ای علت
که گفته اند **قطعه** از آن که تو ترسد بر ترس امر من ترسیدن ای حکیم و کرباجو
او صد یعنی و کربا صد فرد که چو او باشد برای جنگ یعنی غالب میشود
بضرب و حرب و قیل قوله صد عدد لقوله برای جنگ یعنی ذکر بامردی
که چو او باشد صد برای جنگ نه بینی که چون گریه ای الهرة عاجز شود

بر آورد ای کج و یقلع بچنگال چشم بلیک از آن مار بر پای را می زند
یعنی از آن جهت می زند مار بر پای چو بان که ترسد سرش را بکوبند مضارع
من کوفتن بالكاف العربی بسنک **حکایت** یکی از ملوک رنجور بود
در حالت پیری و امید از زندگان قطع کرده سواری یعنی فارس واحد
از در آمد و بشارت آورد که فلان قلعه را بدولت خداوندی کشادیم
و دشمنان اسیر شدند و سپاه و رعیت آن طرف بملکی یعنی با ستم مطیع
فرمان گشتند چون این کلام را بشنیدی نفس بغتتین سر بردارد
و گفت این مرده بالزانی الفارسیه مرانیست بلکه دشمنان مراست
یعنی وارثان مملکت **نظم** درین امید بر شد یعنی تمام شد درین یعنی حیف
عمر عزیز که ایچ در دلم است از درم فرار آید ای بکسب امید بسته برآمد
ولی چه فایده زانک امید نیست که عمر گذشت باز آید **دیگر** کوس رخت
بگرفت بالكاف العربی فیها دست اجل ای دو چشم و دایر بفتح الواو
کذا فی محار الصحاح سر بکنید ای کف دست بالا ضافه و پیچ و بازو
همه تو دایر یکدگر بکنید بر من قرا بعضی هم بکسر النون للوزن و قرا اخرون
بکسر الراء علی ان بر معن عند او قاده لغتة فی افتاده کما مر قوله دشمن
کام بالكاف العربیة بمعنی مراد العد و یعنی الموت فاعل افتاد فی بعض النسخ
بر من افتاد مرکب دشمن کام بالا ضافه البیانیه آخرای دوستان گذر بکنید
روز کارم بشد یعنی رفت بنا دانی من نکردم حذر شما حذر بکنید **حکایت**
سالی بر بالین تربت یحیی بیجا میر علیا السلام ای علی راس قبره معتکف بودم
در جامع دمشق بکسرة الدال و المیم فی المشهور قصبة الشام لکن شیخ فی
بعض النسخ المعتد و همکذا روی عن بعض الثقات فی حواشی المطول

عرب م

ایضا دمشق بکسر الدال وفتح الهم وسکون الشین قال البکری سمیت
بد ماشاق بن عمرو بن کنعان فانه هو الذي بناها وقيل بناها غلام ابراهيم
الخليل صلوات الله عليه وكان حبشيا وعبده عمرو بن کنعان حين خرج
من النار وكان اسمه دمشق فسمي بها بریکی از ملوک عرب که بی بی انصاری مشهور
بود اتفاق بر یاریت آمد و نماز کرد و دعا و حاجت خواست **بیت**
در ویش و غنی بنده این خاک درند و آنان که اصله و آنان بنده الالف
غنی ترند محتاج ترند و بناسبه ما قیل پادشاهان جهان کربخی خسته شوند
رومن کرد و گفت از اینجا که همت درویشان است یعنی از درون دل و
جان و صدق معامله ایشان خاطر بیاء الوحده همراه من کن که از دشمن
صعب اندیش نماند ایشانک بسکون الشین الحزین و هذا مثل قولهم
معجون ناک و اخیون ناک و سوز ناک و غیر ذلک کفتم بر عیت ضعیف رحمت کن
تا از دشمن قوی زحمت نه بینی **نظم** بیاز و ان ببع باز و هو العصد توان
و قوت سیر دست قیل اراد بر دست الاصابیح خطاست پیچ
مسکین ناتوان بیشکست ببع بشکستن بر سدا مرغاب من ترسیدن
انگ بر افتاده گان بخشاید که گزریای در آید ای ان زل کش
نکیر دوست و التقدر کس نکیر دوستش هر انگ تخم بدی بالیاء
المصدری کش بکسر الکافی العربی ماضی من کاشتن ببع افشاندن
تخم و چشم نیکی داشت دماغ بیهوده تحت یعنی فکر هرزه کرد
من قیل ذکر المحل و ارادة الحال و خیال باطل بست بزگوش بسکون
الشین پنبه برون قیل بکسر الباء و کسرها و الفهم و الکسر افصح علی
اجتلاف الروایتین از روداد خلق بده اگر تو می ندی ای غنی دهی قدم می

یعنی العدل
امر می دهد تا
معطی الاعطاء

لوزن دان ای اعلم که روز دادی ای روز دادی علی ان یکون للمصدرية
وقیل الباء فی دادی لافادة وحدة يوم العدل حسنت **نظم** بنی آدم
اعضای یکت یکرند که در اصل فطرت ای الخلقه یک جوهرند حیث
تکثرت من نطفة آدم علیه السلام جو عضوی بدر ذر و ذر و کار و کمر عضویا
را تا ندیغ النونین قرار تو کز زلفت و یکران بی غنی نشاید که نامست
و حسنه آدمی **حکایت** در ویستی مستجاب لدعوة در بغداد پیدا
شد حاج یوسف ای ابن یوسف و هذا مثل قوله محمود بسکین کامر قال
الامام الیافعی فی تاریخہ قد ارجع الله المسلمين بقلعه الحاج بن یوسف الشقی
فی سنة خمس وتسعين قالوا کان مقدما محببا فضیضا مغفورا بلیغا
سفاکا للدماء عاملا للعبد الملك بن مروان ولی الحجاز سنتین ثم العراق
وخراسان عشر من سنة وکان الحاج یخبر عن نفسه ان اکبر لذة ان سفک الدماء
قیل ان الحاج خطب يوما فقال فی أثناء کلامه ایها الناس ان الصبر عن محارم
الله تعالی ابون علی من الصبر علی عذاب الله تعالی فقام رجل و قال ویک یا حاج
ما اصفق و جھک اقل حیاء ک فامر به فحبس فلما نزل عن المنبر دعا به فقال
لقد اجترأت علی فقال له انت تجرئ علی الله تعالی فلما تنكره وجرأ علیک فتكره
فلمی سبیلہ قالوا لما حضرت الوفاة دعا منجی فقال له هل فی علمک ملکایوت
فقال نعم و لست فقال ولم قال لان الذی یوت اسمه کلین فقال الحاج والله
بذلک تمتنی اخی فامضی عند ذلک کان مرضه بالاکلة وقعت فی بطنه و سلف
الله تعالی علیه بها الزمهریر فكانت الکوانین تجعل حوله مملوءة ناراً و تدلی منه
حتى تحرق جلده و هو لا یحس بها فاشکی ما یجده الی الحسن البصری رحمه الله فقال
له قد خستک ان تتغرض للصالحین و قیل ان الحسن البصری رحمه الله سکر الله تعالی

لما مات الحجاج وقال اللهم كما أمته فامته عنا سنته انتهى كلامه كواثر
 وكفت دعای خیر بر من کن گفت خدا یا جانش بستان امر من ستاد
 بخی الاخذ والقبض گفت از بهر خدا این چه دعاست گفت دعای خیرست
 ترا و بگفت مسلمانرا **فرید** چه کار آیدت چنانچه آری. بابایاء المصدري مردی
 به که مردم آزار می. بیا خطاب روی عن ابی منصور انه کان رجل یعترف
 فی مسجد الکوفة قال قد دخل المسجد غلام عندي وصلی صلوته حسنة ثم فعل
 بسکة الا اذ الشهر فقلت علیه يومئذ من الايام فلم يرد علي الجواب فدخل
 المسجد فی يوم الثاني قال وعليك السلام فاستغفرت وشالته عن ذلك فقال
 ان لی مولای ولم استأذنه فی رد السلام فاستأذنته اليوم فقلت له یا غلام
 استأذن مولاک ان تجالسني ساعة فی ذکر الله تعالی وطاعة فذهب ورجع وقال
 قد اذن لی فی ذلك ففعلت له اخبرني من اعجب ما رایت فی الدنيا قال ان
 من عاداتی ان اصلي طول کل ليلة الى السحر ثم اسأل الله تعالی حاجته
 فمضت لی ليلة طيبة فقلت الهی ارنی رجلاً من اهل النار فتودی ان اذهب
 الى الوادی الغلانی فمضيت والصبح لم یطلع بعد فسمعت هناك انیناً عجیباً
 فذاریت شعباناً عظیمی قد طوق ذنبه فی عنق رجل ویکتبه علی وجهه فقلت له
 وقف ساعة فقال قل لهذا الشعبان لیقف فقلت للشعبان بحق الذی یحیی
 وتذهب ان تقف ساعة لا تکلم بهذ المسکین فوقف فقلت للرجل من انت
 قال انا الحجاج بن یوسف فرایت الامام علی کتفه الی غنان السماء فقلت له
 وما بهذ الامام قال اما الذی علی کتفی الایمن فهو دعاء المسکین واما الذی
 علی الایسر فهو اموال المسکین فقلت وما بهذ الشعبان قال من یوم فارق
 الدنیا وروی ان الله تعالی ابتلا فی به کما تری کل ليلة یطوف فی من المشرق الی المغرب

در نیمه ذی القعدة ایاز بدست
 کرم نیکوکار
 در کتب
 در کتب
 در کتب

فعلت فعل ترجو شیاً قال نعم قلت وما هو قال قلت ستین سنته
 لا اله الا الله محمد رسول الله کذا فی رونق الحجاب **حکایت** یکی از ملوک
 بنی انصاف با رسانی بیاء الوحده را پرسید که از عبادت شما مرگه ام فاضلتر
 گفت ترا خاب نیم روز تا در آن ساعت مردم نیاز زاری **قطعه**
 ظالمی را خفته دیدم نیم روز کفتم این فتنه است بوصول الحمة خوابش برده
 به **انک** خوابش بجهت از بیداریش بفتح الیاء المصدري آنچنان بزدن کانی
 مرده به **یعنی** از آنچنان زندگانی مرده شدن بهترست **حکایت** یکی از
 از ملوک شنیدم که شبی بعشرت بروز آورده بود و در پایان ای اخر
 مستی می گفت **بیت** حاراجان بخیر در جهان خوشتر ازین یکدم نیست
 کز نیک بد اندیشه و از کس غم نیست درویشی برهنه و غریبان بیرون بستر
 خفته بود گفت **بیت** ای آنک یا قبال تو در عالم کس نیست کیمم که غمت
 نیست غم ما هم نیست ملک را خوش آمد ضربه بالضم والتشدید ای
 کیسه هزار دینار از روزی ساری بیرون داشت و گفت ای درویش
 دامن بدرار من داشتی گفت دامن از کی ارم که جامه ندارم خلعتی
 برو مزید کرد و بدو فرستاد درویش آن قدر با تندرستی خورد
 و تلف کرد و باز آمد **فرید** قرار بر کف آزاده گان نیکو مال نه صبر در دل غش
 نه آب در غریبال **بکسر** الغین المعجم و سکون الراء المهملة هو الذی یقال له فی الکثرة
 تحریفاً منه قلبه در حالتی که ملک را پروان او نبود حالش بکشد ملک بهم
 برآمد و روی از وی در غم کشید و از بی کفتم اند اصحاب فطنت و خیرت
الخبره که از حدت بکسر الحاء المعجم و سکون الباء الموحدة بالفارسیه از مودن و الحدة
 بکسر الحاء المهملة و تشدید الدال بالفارسیه تیزی و سورت یا دشتان بر خذر

باید بود که غالب همت ایشان بر معضلات بکسر الفدادی مشکلات
 امور مملکت متعلق باشد تحمل از دحام غوام نکنند **مثنوی** حرامش
 بود نعمت پادشاه که به حکام بالکاف الفارسی یعنی الوقت فرصت
 ندارد نگاه ای لایقظه مجال اسم مکان من الحولان سخن تائید بین زبانش
 بر بیهوده یعنی هرزه گفتن مبرنای من بردن قدر خویش گفت
 بر ایند امر من راندن این کدای شوخی یعنی کس تاخ و مبدرای المرف را که
 چندان نعمت باند که مدت نخورد و تلف کرد نداند که خزینة بیت المال
 لعمریه مساکین است نه طعمه بضم الطاء المطعوم اخوان شیاطین اراده المیزین
 المرفین فی النفقات قال الله تعالی ان المیزین كانوا اخوان الشیاطین **بیت**
 ابله بیاء الوحدة کور و زور و شن شیخ کافوری آمد زود یعنی سریع بینی
 کش بشتب روغن نمائند در چراغ ای در چراغش فقدم الشین للوزن
 یکی از وزانها صح گفت ای ملک مصلحت آنست که چنین کسان را وجه
 کثاف بالکسر من الرزق القوت و قیل الا فصح بفتح الکاف و هو الحق بتفاریح
 مجری بضم المیم و فتح الراء و معین دارند ای شیخی ان یعطی نفقة یوما فیوما
 او اسبوعا فاسبوعا او شهرافش هراتا در نفقه اسراف نکنند که اسراف
 حرامست اما آنچه فرمودی از زجر و منع مناسب سیرت ارباب است
 نیست یکی را بلطف امیدوار گردانیدن و باز بنو میدی خسته کردن
 لانه کاد خرد مندان نیست **بیت** بروی خود در اطلاع باز نتوان کرد یعنی کردن چو بار شد باز
 الموضعیین یعنی المفتوح بدستی و خشونت فراز نتوان کرد فراز بکسر الفاء
 یعنی العالی و قد کنی به عن المنع والمعنی لایبغی ان یفتح باب الاطلاع و اما قال
 نتوان کرد مبالغه من قیل قولهم فی العز لا یکن ان یقال که الکنه **قطع**

لانه کاد خرد مندان نیست

کس نبیند که تشنگان حجاز اسم مکه و المدینه و حوالیه ما من البلاد و سمیت
 حجاز لانها جرت ای منفعت و فصلت بین بلاد نجد و العورای المنخفض
 کذا فی شرح المعیاج و کثیرا لکانی به الشیخ فی هذا الکتاب عن مکة او عن الحج
 حیث قال مثلاً در سفر حجاز فی موضع ان یقال در سفر مکة او در سفر حج
 بلب آب ای بکنار آب شور گردانید بکسر الکاف الفارسی هر کجا چشمه
 بود شیرین مردم و مرغ و میوه گردانید **حکایت** یکی از پادشاهان
 بیتین یعنی پادشاهان متقدمین در رعایت مملکت مستی کردی
 و لشکری را بسختی داشتی لاجرم چون دشمن صعب روی نمود
 و قدر معناه همه پشت بردانند ای اعرضوا عنه **بیت** چو دارند کنج
 از سپاهین دریغ لفظ فارسی یعنی حیف دریغ آید شش الشین راجع ال
 سپاهین دست بردن شیخ یکی از آنان که غدر بفتح الغین المعجمه یعنی ترک
 وفا کردند بامتنش دوستی بود ملامت کردم و گفتم دو نیست
 و ناسپاس و سفله بضم السین یعنی البخیل کذا فی المشهور لکن التحقيق انه
 بکسر الین و سکون الفاء لفظ عربی شاع استعمال فی الفارسی یعنی مزدبده
 کوهر و دون کذا فی البحر و حق ناشناس یعنی دنی و غیر شاکر و بخیل و منکر
 حقوقست آن شخص که باند که مایه تغییر حال بالاضافه از خودم قدیم برگردد
 بالکاف الفارسی ای اعرض فی بعض النسخ و نیست بیاء مصدری و برگردن
 و در نوردی بیاء الخطاب فیها و بلام هذه النسبة قوله لیسیم لی جوکا
 لایخی و حقوق نعمت سالیان بکسر اللام ای النعم الواصلة علی التوالی فی السنین
 در نورد بضم النون و فتح الواو من نوردیدن بالضم و الفتح یعنی اللف
 گفت آن یک شخص اگر یکبوم معزور داری شاید که اسمی جو و ندرین
 بود

در هیچ جای رود که چینه بود
 نه بجای رود که چینی نه نود

بالتزك تكلفتی در كبر و بكسر الكاف الفارسى و فتح الراء المهملة و سكون الواو
ای فی الروم و سلطان که برز با سپاهی کل کند و بعض النسخ یخيل کند
و المعن واحد با و کبان جوانمردی استوان کرد **بیت** ز ریده بسکونا
الهاء امر من دادن مرد سپاهی را تا سر بنهند در راه تو و کرش الشین
راجع الی مرد سپاهی ز رنده می سر نهند در عالم **شعر** اذ اشبع الکمنی
هو کاشیج لفظا و معنی و انما سمي به لانه یکمی لفظ ای یسترها بالدرع
و النبیضة یصول من صال علیه و ثب بطش هو الاخذ بالقوة قبل قوله
یصول بطش من قبیل قعد جلوسا و حاوی البطن ای خالیة من الطعام
بیطش بالفرار بالکسر الحرف عن الشئ قال بعض الکمل یعنی اذ اشبع
الکمنی یقدم علی الحرب و یبطش العدو و بطشا و اذ اجاع یج و یبطش
بالفرار و انما قال یبطش بالفرار و ان کان الاصل ان یقول یفر فرارا
تمکلی و تملی و رعایة للمقابلة و الشبع کناية عن الغنی و الثروة و خلوا
البطن کناية عن الجوع و الجوع کناية عن الفقر و العیلة **حکایت** یکی از وزراء
معزول شد و خلقة درویشان در آمد و برکت صحبت ایشان در وی اثر کرد
و بتعب خاطرش دست داد ملک بار دیگر برود و خوشی کرد و عمل
فرمود یعنی اعطی منصب الوزارة ثانیاً قبول نکرد و گفت محزول بنزدیک
خردمندان ای عند العقلاء به است از مشغولی **نظم** آنکه یکج بقم الکاف
العربی یعنی در گوشه عافیت و به الاستقامة علی الدین و مصاحبة
الصالحین و زیادة الطاعات علی ممر الساعات کذا فی خالصه الحقایق
بیت مستند دندان سک و دیان مردم **بیت** کاغذ بدیدند
و قلم بشکستند و زد دست و زبان حرف گیران یعنی طعن کننده کان

در هر مصلحت

رستند بفتح الراء ملک گفت ما را هر آینه خردمند بیاء الوحدة کافی
در هر مصلحت بیاید تا ندیر مملکت را شاید مضارع من شایستن بمعن
اللیاقة گفت نشان خردمند کافی است که چنین کار باشد در نه حد قدرت
ان در قدید کر فی اوایل الافعال التحین اللفظ فقط و ههنا که **بیت**
همای برهم مرغان از ان شرف دارد که استخوان خورد و جانور نیاز دارد
حکایت سیاه کوش را گفتند ترا ملازمت صحبت شیر کی وجه اختیار
افتاد گفت تا فضله صیدش می خورم و از شد دشمنان در پناه صولت او
زندگانی می کنم گفتند اکنون که بطل جمایتش الحماية الحفظ در آمدی و بشکر
نعمتش اعتراف کردی چرا نزد دیگر نیایی تا کلفة خاصانت در آمدن
آوردن فاعله ضمیر شیر و مفعوله تا خاصانت و از بندگان نخلصت
شمارد گفت همچنان از بطش او این **بیت** اگر صد سال کبر بفتح
الکاف الفارسى اتش فروزد ای بجعل النار علیه الکریم در واقعت
بسوزد افتد که ندیم حضرت سلطان زربیان من یافتن ای بجد الذهب
والدینار و باشد که سر برود و حکماء گفته اند از تلون طبع پادشاهان بر حد
باید بود که گاه بسلامی بر خند و گاه بر شتمانی خلعت دهند و گفته اند که
ظرافت بسیار عزیزند یا نیست و عیب حکیمان **بیت** تو بر سر
قدر خویش تن باش و وقار عطف علی قوله قدر باری و ظرافت بندیمان
بگذارد **حکایت** یکی از رفیقان شکایت روزگار نامساعد بنزدیک
من آورد که کفای آنکه دارم و عیال بکسر العین المهملة جمع عیال بالتشدید
مثل جید و جیاد بسیار و طاقت ببار فاقه دارم فی مختار الصحاح الفاقه هی
الفقر و الحاجة بآرها بفتح الراء بمعن مرارا و بسکونها بمعن الحمل بالکسر

والمعنى بهما على الاول دردم آمد که با قلم ذکر نقل کنم تا در هر صورت که
زندگان کنم کسی را بر نیک بید من اطلاع نباشد **فرد** بس کرسد خفت و
کس ندانست که کیست **ب**س جان بلب آمد که برو کس نگر نیست
من کرسد بکسر الکافی الفارسی معن البكاء كما مر بار از شحات بالفتی
الفرج بیلته العدو و کذا فی مختار الصحاح و دشمنان می اندیشم که بطعنه در قفا
من نهند و سعی مراد حق عیال بر عدم مروت حمل کنند و گویند **قطعه**
مبین فی بعض النسخ ندان آن بی حیث را که هرگز نخواهد مضارع من خواستن
وید معن دیدن روی نیک نختی که آسانی گزیند من گزیدن بضم الکافی الفارسی
خویش تن را **ز**ن و فز زیند بکسر ارد **ب**سختی و در علم محاسبه بالا اضافه
چنانکه معلوم است چیزی دائم اگر جایه شما الجاه القدر و المنزلة ای بسبب عزتک
جهتی معین گردد که موجب بمعیت خاطر باشد قوله بقیه عمر یعنی در بقیه
عمر از عهده شکر آن نتوانم بیرون آمدن جواب الشرط اعن قوله اگر جایه شما
گفتم ای یا رسول الله یا شاه و وظرف دارو امید نان و بیم جان و خلاف رای
خردمند است بدین امید در آن بیم افتادن **دیگر** کس نیاید بخانه
در ویش **که** خراج زمین و باغ بده **ا**مر من دادن یا بشویش و غصه
راضی شو یا جگر بند پیش زاع بده **ا**مر من نهادن گفت این سخن موافق حال
من نکفتی و جواب سوال من نیاوردی نشنیده که هر که خیانت ورزد
من ورزیدن معن الاعتیاد بالشئ و کس از حساب بلرزد **پس**
راستی موجب بکسر الحیم رضای خدا است **ک**س ندیدم که کم شده ای مثل
ازره راست **و** حکما گفته اند که هر کس از چار محذوف الهاء لفته ایضا
کس بجان بترسد حرامی و هو من اخذ مال الغير مجاوزا بالغصب كقطع الطريق

از سلطان و دزد و هو من اخذ مال الغير خفیة ای السارق از پاسبان و فایق
از غار و رومی از محتسب و ذلک لان تأدیب مثل الشارب و الزانی
کان یفوض فی دیار العجم الى المحتسب و انرا که حساب پاکست بالباء الفارسی
و الکافی العربی از محتسب چه پاکست بالباء العربی معن المبالاة كما مر **قطعه**
مکن فراخ روی در عمل اگر خواهی **که** وقت رفع تو باشد مجال دشمن
تنک **یعنی** تنگ و ضیق باشد مجال دشمن تو پاک باش و معن ازای برادر
از کس پاک **ز**ند جامه ناپاک گزاردان معن کار و هو الکافی الفارسی
و ضم الزای العربی القصار بر سنگ گفتم حکایت آن رو بآه و هو الثعلب **دیگر** کس
مناسب حال تست که دیدند شش گزیران افتاد و خیزان بنده الثلثة
صفات مشبهه من کرکچن و افتاد و خواستن کسی گفتش که افتست
که موجب چندین محافتست گفت شنیدم که شتر را بختی **دیگر** کس
العمل الذی یعمل بلا اجرة بسبب الخوف او الحیاة مثل اهل السلاطین کذا
فی بحر الغرائب می گیرند گفتند ای سفیه و هو من کان حقیف العقل شتر را
باتوجه مناسب است و ترا با او چه مشابهاست گفت خاموش ای
است که اگر حسودان جمع شود بغرض گویند که این شتر است و گرفتار
ایم گرامی نکلیص من باشد یا بقتیش حال من کند و تا تر یاق از عراق آورده
شود مار گزیده بفتح الکافی الفارسی مرده باشد و ترا همچین فضل است
و دیانت و تقوی و امانت اما حسودان در کمین اند و مده عیان گوش
شنین اگر آنی حسن سیرت تست خلاف آن تقریر کند و در موضع خطاب
یا دشاهی افتی و در محل عتاب در آن حالت کرامت مقابل باشد
پس مصلحت آن بینم که ملک بضم المیم قناعت را حراست و حفظ کنی

و ترک ریاست گویند یعنی ارجوان بقول ترک ریاست که عاقلان گفته اند
بیت بدریاد در منافع یعنی در دریای منافع بی شمار است و کمر خواجه
سلامت در کنار است و رفیق این سخن بشنید و روی در هم کشید
و سخنهای رنجش بکسر الجیم اسم من رنجیدن کقولیم دانش من دانستن
فان معناه العلم یعنی الکلیف ای الصورة الحاصلة فی النفس لا العلم بالمصدر
فانه معنی دانستن دون معنی دانش و گذاروش و آفرینش و غیر ذلک
فالشین فی امثال من نفس الكلمة لا ضمیر العایب امیر گفتن آغاز کرد که این
چه عقل و کفایتست و فهم و درایت و قول حکما درست آمد که دوستان
در زندان بکار آیند که بر سفره هم دشمنان دوست نمایند **قطعه** دوست
مشارکان من شردن یعنی عهد آنک در نعمت زند لاف یاری و برادر خواندن
دوست آن باشد که گیرد دوست دوست در پریشان حالی و در ماندگی
دیدم که متغیری شود و نصیحت بغرض می شنود بکسر الشین و فتح النون والواو
بنزدیک صاحب دیوان رفتم بسابقه معرفتی که میان ما بود صورت حالش
بگفتم تا بکار مختصرش نصب کردند چند روز برین برآمد لطف طبعش بدیدند
و حسن تدبیرش پسندیدند کارش از آن در گذشت و بر تبه بر تر از آن
مقرر شدیم سعادتش در ترقی شد تا با فوج ارادت یعنی با علای در جات
ارادت فان الاوج هو النقطة البعيدة من المركز العالیة من الخفیض بر سید
مقرب حضرت سلطان شد و مشارالیه بالبنان و معتد علیه عند الاعیاد
گشت بفتح الکافی الفارسی بر سلامت حالش شادمانی کردم و گفتم
بیت زکار بسته میندیش و دل شکسته مدار یعنی دل را شکسته مدار
که آب چشمه حیوان یعنی آب حیوة درون تاریکست و بعضی نسخ

تاریکیست بالباء المصدر یعنی بعد الکافی **شعر** الا لاخر من اخا البلیة
فللمن الطاف خفیه الاحرف یفتح به الکلام للتنبیه و سیم حرف تنبیه
ولاخر من لای مخاطب مؤكد بالنون الثقيلة من الحزن ضد السرور من
باب علم و اخا البلیة ای صاحب البلاء نصب علی انه منادی مضاف حذف
حرف ندائه و هذا مثل قولهم فلان اخو الحرب لمن یلبس الحرب و یمارسه
و فی بعض النسخ لا یخرن بالباء التثانیة و اخو البلیة بالرفع علی انه فاعله
والفاء فی فللمن للتعلیل و اللطف الرفق و البر و الاحسان ایضای له
صنوف من البر لا یبلغها الا فها **بیت** من شین ترش از کردش ایام کرم
من کردین مثل رنجش من رنجیدن که صبر تلخست ولیکن بر شیرین دارد
یعنی ثمره خلوه دارد در آن مدت مرا با جمع یاران اتفاق سفر مکه در افتاد
چون از زیارت مکه باز آمدم دو منزل استقبالی کرد ظاهر حالش را دیدم
پریشان و در صیحة درویشان گفتم حال بسکون الام چیست گفت همچنانکه
تو می گفتی طایفه واحده مرا حسد بردند و بخاتم منسوب کردند و ملک
در کشف حقیقه آن استقصا لغز نمود یقال استقصی فی المسئلة ای تقرقا
و بلغ غایتها و یاران قدیم و دوستان رحیم ای شفق از کلمه حق خاموش شدند
و صحبت دیرینه بمن قدیم فراموش کردند **قطعه** نه بینی که پیش خداوند جاه
ستایش کنان ای حال کوناهم ما دین دست بر برای علی الصدر رفیع الاول
حرف یعنی علی و فی الثانی اسم یعنی الصدر بالفارسیه سینه آینه و کمر و زکات
در آرد زبای همه عالمش پای بر سر خند فی الجملة بانواع عقوبت گرفتار بودم
تا درین هفتکه که مرده سلامتی خجای بر سید از بند کرام بکسر الکافی الفارسی
خلاص کردند و ملک موروثم یعنی املاکی که مرابطین ارت منتقل شده است

خاص یعنی مخصوص کردن برای پادشاه گفتیم آن نوبت اشارت من قبول
نگردی که مثل پادشاه چون سفر دریاست سودمند یعنی نافع و خطرناک
یا کج برگیری یا در ظلم گیری **بیت** یازدهم دوستی بعضی نسخ
ماورکند خواجه در کنار، حین خلص من سفر البحر علی السلاطه یا موج روزی
ای فی یوم من الايام افکنده شش یعنی النون مرده ای حال کونه میتا بر کنار
حین لم یخلص منه مصلحت ندیدم ازین پیشش بالباء العونی یعنی الزیاده ریش
بالکسرة المجهولة الجراحه درونش را خراشیدن و شکافتن المذبح پکیدن
بالباء الفارسی یعنی پراکندن که از البحر برین دویست اختصار کردم و گفته
بیت ندانستی مستهم اندازی که بینی بند بریای، چو در گوشت نیاید
بند مردم، و گوره یعنی مرده آخری که ندری طاق بزفت پیشش، مکن
آنکشت در سوراخ کزدم بالکاف العربی والراء الفارسی العقرب و قیل فی
لغتان احدیما کزدم بالکاف الفارسی والراء العربی والاخری کزدم بالکاف
العربی والراء الفارسی کما ذکرنا **حکایت** تنی چند در صحبت ما بودند ظاهر
حال ایشان بصلاح اراسته و باطن ایشان بمعانی پیراسته یعنی مزین کاراسته
و لم یوجد فی بعض النسخ قوله و باطن ایشان بمعانی پیراسته یکی از بزرگان
در حق این طائفه حسن ظن بلخ داشت و از برای یعنی وظیفه معین کرده بود
فی المصا در الادرا بیوسته کردن عطا مکر یکی از ایشان حرکتی نامناسب
حال در ایشان کرد و وطن آن شخص فاسد شد و بازار ایشان کاسه خواستم
تا بطریق کفاف یا رانراست تخلص یعنی اللام کتم اینک یعنی قصه خدمش
کردم در بام یعنی در بیان مرارها نکرد و جفا کردم معذورش داشتم حکم آنکه
گفته اند **بیت** در بیکر الراء میر و وزیر و سلطان را، فی بعض النسخ وزیر سلطان را

بالاضافه

بالاضافه فی وسیلت مکر و پیرامن، ای لایح حول سبک و دربان چو یافتند
غریب، این گریبان بگیرد آن دامن، حوله این اشاره الی دربان و آن اشاره
الاسک چند آن که مقرر بان بفتح الراء حضرت آن بزرگ حالی من واقف شدند
با کرام در آوردند و برتر مقامی یعنی مقام اعلی معین کردند اما بتواضع فرو
نشستم و گفته **بیت** بگذر ای اترک که بنده کنیم، تا در صف بندگان
نشیم، در جواب گفت آن بزرگ الله الله چه جای این سختی **بیکر**
گر بر سر و چشم من نشینی، نازت بکنتم نازینی، فی الجمله بنشینم
و از هر دری یعنی من کل باب یعنی از انواع کلمات و محاورات سخن بگویم
تا حدیث زلت بفتح الراء یعنی لغزیدن یا ران در آن میان آمد گفت **قطعه**
چه جرم دید خداوند سابق الانعام، صفة لقوله خداوند که بنده در نظر خویش
خوار و ذلیل می دارد، خدا بر است مسلم یعنی خدا بر اسلام است بزرگواری
ای العظیة و لطف، که جرم بضم الجیم یعنی جرم عباد پسند و نان برقرار می دارد،
حاکم را این سخن عظیم پسندیده آمد سباب معاش یا ران فرمود تا بر قاعده
ماضی مهیا دارند و مؤنث ایام تعطیل و فاکند شکر نعمت بکنتم و زمین
خدمت بیوسیدم و عذر جسارت باجیم الجراة بخوایم و گفته **بیکر**
چو کعبه قبله حاجات شد از دیار بعید، روند خلق پدیدارش از بسی
فرسنگ، ترا تحمل امثال ما بایده کرد، که هیچ کس نزنند بر درخت بی برین
بی ثمره قوله سنگ، مفعول نزنند **حکایت** ملک زاده کج یعنی خزینه
قراوان یعنی وافر از پذیرش میراث یافت دست کرم بر کشاد و داد
ای عدل سجاوت بداد و نعمت بی قیاس بر سپاه و رعیت بر خشت
قطعه نیاساید مضارع منفی من اسودن مشام از طبله عود، فی مختار الصالح

از وقت الظلم
در جواب

العود الذي يتجرب به براتش نه امر من نهادن که چون غنبر بیوید من بوییدن
 بزرگی بایدت یعنی اگر ترا بزرگی باید بخشند کی کن که دانستنی باشد
 آن دانه را نه رویید من روییدن یکی از جلساء جمع جالس او جلس کالم
 وعلما او فقیه و فقهائانند بیزبانی سخن آغاز کرد که ملوک پیشین این
 نعمت را بسوی اندوخته اند و برای مصلحت یعنی لاجل مصلحت نهاده اند دست
 ازین حرکت کوتاه کن که واقعه در پیشست و دشمنان در کین بفتح الکاف
 العز و قدر متغیره نباید من بایست یعنی لایق نباشد که بوقت حاجت
 فرومانی من مانند **بیت** اگر کنی کنی بر عامیان بخش یعنی اگر بخش کنی
 بر عامیان کنی راهبند اقبل و الظاهران بکون بخش یعنی قسمت کردن یعنی اگر
 خزیند را قسمت کنی بر عامیان و بیوید قوله رسد هر گز ای را بر نمی
 حبه واحده من الارز جبرائستان از هر یک شخص جوی سیم ای لم یلخذ
 من کل شخص فضة مقدار الشعیر که کرد بکسر الکاف الفارسی اید ترا حصر
 روز کنی ملک زاده روی ازین سخن در هم کشید از آن سبب که موافق
 رایش نیامد و گفت مرا خدای عز و جل ملک بکسر اللام این مملکت کرد اینده
 است با بخوارم و خشمم نه با سبام که نگه دارم **بیت** فارون بپلاک شد
 که چهل خانگی داشت نوشتن و ان بنانند که نام بگو که داشت **حکایت**
 آورده اند که نوستر و ان عادل را در شکار گاه صید کباب کردند و نگ بود
 غلامی بروستار و ستاهو القریة المعورة که افی البحر وقت تا ملک آمد
 نوستر و ان گفت ملک بقیمت بستان تا رسمی غانند و دیده خراب نکرد و گفتند
 ازین قدر چه خلل آید گفت بنیاد ظلم در جهان اندک بوده است هر که آمد
 برو مزید کرد تا بدین غایت رسید **بیت** اگر زبل رعیت ملک خورد

سین بر او نه غلامان او درخت مفعول بر او نه از بیج بالباء
 العری عرق الشجر و اما بیج بالباء الفارسی فهو یعنی رمض العین بالترکی
 حبیب که افی البحر به بیج بیضه که سلطان ستم روا دارد زنده لشکر باشت
 هزار مرغ **بسیج** بفتح الباء المتعلق بقوله زنده و سیج بکسر السین
 المهملة و الحاء المعجمة الحديدة التي يشتوی بها اللحم **دیگر** غانند بفتح النونین
 ای لایق ستمکار بد روزگار قوله ستمکار بکسر الراء مضاف الی قوله
 بد روزگار و هو من قبیل الوصف التریب مثل قولم بخت و بد خو و بد
 طالع و غیر ذلک بمائده بضم الباء ای ستمی برو لعنتی پایدار **حکایت** عاملی
 شنیدم که خانه رعیت خراب کردی این حکایت من المافی کما مر تاخرینه
 سلطان آبادان بمن المعورة و که آید ان بفتح الباء خبر از قول حکما گفته اند
 هر که خدای تعالی را بیازارد یعنی آن کل من یتمار عافیة یخط الله تعالی تادیل خلق
 بدست آرد خدای تعالی همان خلق را بروی کار و بضم الکاف الفارسی یعنی
 حواله کند تاد مار فی تمثال الصلح الدمار بفتح الهاء الی از روزگارش برارد
 ای حتی یجعلک **بیت** آتش سوزان ای ملتهب نکند با سپند **اوزک**
 بکسر البین و فتح الباء الفارسی نوع من الاخرة الذي يتجرب به لدفع عین
 الکمال آنچه مفعول نکند و دود و دل مستمند یعنی حاجتمند که افی تمثال الصلح
 الفارسی فی بعض النسخ در دمنند یعنی تأثیر دود و دل در دمنند زیاده است
 از تأثیر آتش سوزان در سپند مثل گویند سرور جمله حیوانات
 شیرست و کمترین جانوران خرو با اتفاق ثابت است که خراب بر بفتح
 الباء صفت من بدون مثل البریه که شیر مردم در بفتح الال صفت من دریدن
 قال فی بحر الغایب درستی عمل علی اربعة اوجه الاول یعنی الباب مثل مقال

مولانا رح زدر اهل صفا دور مشوای دل من هر که دورست ازین در
 نخذ نزدیکست. والتانی اداة ظرفیة یعنی فی والتالث اندیدخل فی
 اوایل الافعال والمصادر تحتین اللفظ ک قال اللطیف شدم خور و بیار
 ای چاره گیر رهی را چشم کرم درنگر. والرابع صیغة امر من دریدن و وصف
 ترکیبی منه خوبوده و زانتهی والظاهر من هذا ان ما قرئ فی المشهور خیار
 بر بضم الباء و شیر مردم در بکسر الدال یعنی ان یقرأ بفتحها و لذلک
 صحیحاً علیما بالفتح وقوله رهی بالياء الساكنة الاصلية العبدیة **بیت** مسکین
 خرا کر چه بی نیزست. چون بار همی کشد عزیزست. کاوان و خران
 بار بردار. قوله بار بردار و وصف ترکیبی و خران مضاف الیه به را دعیان
 بالنوصل مردم آزار. قوله ملک را الی اخره متعلق باول الحکایة و تتمه لها
 وقوله کوبند سرور جمله حیوانات المنعضة طریقی یعنی بعض از دمایم
 اخلاق او معلوم شد **بیت** کجی کشید و بانواع عقوبت بکشت **قطع**
 حاصل شود رضای سلطان. تا خاطر بندگان بخوبی. من جستن بضم الجیم
 بمعنی الطلب خواهی یعنی اگر خواهی که خدای بر تو بخشد. باخلق خدای کن
 نگوئی. یعنی نگوئی کن یا مخلوق خدای تعالی یکی ازستم دیدگان سرو
 بکشدشت و گفت **دیگر** نه هر که قوت بازو و منصبی دارد. بسلطنت
 بخورد مال مردمان بکداف. بضم الکاف الفارسی بمعنی الجزای و هو بکسر
 الجیم اخذ الثمن بغير تدبیر و تخمین کند افي مختار الصغار توان خلق بالکاء المهملة
 یعنی بکلف و بر بردن استخوان درشت. ولی شکم بدر چون بکشد اندر
 ناف. **حکایت** مردم ازاری را حکایت کنند سکی بر سر صافی ز درویش
 بحال انتقام نبود سنگ را با خود نهمی داشت تا وقتی که ملک بران لشکر

یعنی مرد لشکری فی بعض النسخ بران شخص و انت خیر بان فی التعبیر
 من مردم ازاری بلفظ لشکری لطفاً لا یوجد اذا عجز عنه بلفظ شخص
 خشم کرد و در چاهش با جیم الفارسی کرد درویش در آمد و آن سنگ را
 بر سرش انداخت گفت تو کیستی فی بعض النسخ تو کیستی و این سنگ
 بر سر من چو زدی گفت من فلانم و این سنگ است که در فلان تارخ
 بر سر من زدی گفت چندین وقت کجی بودی گفت از جاهت با جیم
 العری یعنی از منصب و مرتبه تواند نیست همی کردم تا اکنون که در جاهت
 با جیم الفارسی دیدم فرصت غنیمت شدم که گفته اند **مثنوی** ناسزا نسی
 چو بینی نکت یار. عاقلان تسلیم کردند اختیار. یعنی عاقلان اختیار
 جو در تسلیم و تقویض کردند بان ناسزا و صیل معناه قبول کردند اختیار
 هر بلار و قیل معناه عاقلان تسلیم آن ناسزا را اختیار کردند یعنی عاقلان
 در چنین زمان همچنین کرده اند پس ترا نیز اگر عاقلی همچنینی باید کردی
 هذا هو الذی سمعته من اکابر العجم فی تحقیق معنی هذا البیت و ضمه مالا یخفی
 و اظن ان الحق ما قد وقع فی بعض النسخ من قوله عاقلان تسلیم کردند و اختیار
 بالواو العاطفة یعنی تسلیم و اختیار کردند آن ناسزا را لکن هذه الواو
 لم یوجد فی النسخ الیه را یا یا الافی نسخة واحدة چون نداری ناسزا درنده
 بانشدید تیز. باید ان جمع به آن به کم گیر کیستیز. هر که بایولا و بازو
 بجه کرد. ساعد سمین خود را رنج کرد. باش یعنی خاموش باش و قیل
 حاضر باش تا دشمنش ببندد روزگار. پس بکام دوستان یعنی برادر
 دوستان ممرضش برار. ای اخراج و فی بعض النسخ بکام دشمنان
 ای بکام دشمنانش فی الهمی واحد **حکایت** یکی را از ملوک مرضی معایل

یعنی خوف ناک بود که اعاده ذکر آن موجب بود طاعت حکم یونان مستغرق
شدند که مرین در درادوان نیست مگر زهره آدمی بفتح الزا غصو
جنب الکبد يقال له المرارة که از مختار الصیاح و قدیمی زهره ایضا یعنی
المجال قال نظامی زهره ندارم که بیوسم لبست تیر و کان دارد ابروی تو
که از ای البحر فعلم ان مشترک بین العربی و الفارسی که بچندین صفت موصوف
بود آن آدمی ملک بفرمود طلب کردند دهقان بالکسر الزراع پس یافتند
بدان صفت که حکیمان گفته بودند ملک پدر و مادرش بخون و بخت بی کران
خشنود کرد ایند و قاضی فتوی داد که خون یکی از رعیت سلامتی نفس
یاد شاه را روا باشد جلاد قصه کشتنش کرد پس روی سوی آسمان
کرد و بخندید ملک گفت درین حالت چه جای خنده است پس گرفت
نار فرزند پدر و مادر می باشد و دعوی پیش قاضی بردند و داد
از پادشاه خواسته اکنون پدر و مادر بعلت و سبب حطام بضم الی و تحریف
الطام المملکتین بالفارسیه حیزم و کثیرا ما یعبر عن الاموال و مهنه کد لک
و یامرا اکنون در سپردند و قاضی بکشتن فتوی داد و سلطان صحت
خویش در هلاک من بیند خبر خدای تعالی بپای نمی بینم **بیت** پیش که
آورم ز دستت فریاد یعنی خبر خدای تعالی بهم پیش تو از دست تو
که خواهم داد یعنی از که می خواهم خبر خدای تعالی سلطان را ازین سخن برآمد **دل به هم**
واب در دیده بگردانید و گفت هلاک من سخته است از خون بی گناه
ریختن یعنی از ریختن خون بی گناه سر و چشمش بسوسید و در کنار گرفت
ای ضمه الانفس و نمت بی کران بخشید و از او کرد و گویند که ملک هم در آن
صفت شفا یافت **قطعه** همچنان در فکر آن بیتیم که گفت پیلان فاعل

و پیلان من یزنی الفیل مثل سبکبان لمن یزنی الکلب بر لب دریای بیل یعنی
به النهر المعروف ببیل فی المصر عبر عنه بدیرا العظمه قوله زیر پایت کردند ای
حال مور بدانکه حال او همچو حال شست زیر پای بیل معقول القول اغن
مفعول گفت **حکایت** یکی از بندگان عمر و نیست که ریخته بود کسان بی کس
در عقبش رفتند و باز آوردند وزیر را با وی غرضی داشت اشارت
بکشتن او کرد تا دگر بندگان چنین حرکت نکنند بنده پیش عمر و سر
بر زمین نهاد و گفت **قطعه** هر چه رود بر سرم چون تو پسندی رواست
بنده چه دعوی کند حکم بسکون المیم مبتدا و قوله خداوند راست یعنی
خداوند مفعول است خبره اما بموجب بفتح الجیم انگ پرورده نعمت
این خاندانم نخواهم که در قیامت بخون من گرفتار آیم اگر بی گمان این بنده
نخواهم کشت بمعنی کشتن باری فی کثر الغرایب لفظة باری اداة التوسل
یستعمل فی مقام التجدد قال سلمان دل اگر بار کشد بار نکاری باری و کس
بار کشد چو تو یاری باری تاویل شرح بکشتن تا در قیامت مواخذه نباشی
فی المصا در المواخذه کسی را بگناه گرفتن ملک گفت تاویل چگونه کنم گفت
اجازت فرمایال امر من فرمودن تا من وزیر را بکشم بضم الکاف العری آنکه
مرا بقصاص بفرمای کشتن تا بحق کشته باشی ملک بخندید و وزیر را گفت
چه مصلحت می بینی گفت ای خداوند بصدقه کور پدرت کور با کاف
الفارسی القبر یعنی بصدقه جان پدرت این حرام زاده را آزاد کن که مرا
در بلا نیفتد **قطعه** چو کردی با کلوخ انداز کلوخ بضم الکاف العری
المذرو کلوخ انداز وصف ترکیبی من انداختن و بیکار بالکسر المجهولة
والکاف الفارسی بمعنی الحرب والمعنی چو جنگ آوری با من دشمن و کلوخ انداز

لا که گناه الت که قول حکم که گفته اند
مستند اند

سر خود را بنادانی شکستی چو تیر انداختی در روی دشمن خزن
از آن دشمن کاندرا و ما جش او ما ج بضم الحرف نشانه تیر شکستی
حکایت ملک زوزن را بفتح الزاين اسم المملکه که اسمعت و روی
بضمها خواج کریم النفس قیل اراد به وزیر ذلک الملک ولم یستحبه
بعض الکمل بود و نیک محضر که ممکنه از در مواجعه خدمت کردی و در غیبت
نگوئی گفتی اتفاقا از و حرکتی در نظر ملک ناپسند آمد مصا و ره کرد المصا و
ناحق بستن مال و عقوبت فرمود سر همتگان ملک بسوابق نعمت
معترف بودند و بشتگران مرا این بفتح الهماء المرحون یعنی کانه هم قد
کا نوافی الرحمن پس در مدت توکیل او یعنی در زمان موکل کردن
پادشاه سر همتگان را بر روی رفیق و ملاطفت کردند و زجر و معاصبت
روانداستندی **قطعه** صلح با دشمن اگر خواهی هر که ترا لا یخفی انه
لا بد من الکسرة المختلة للیاء فی خواهی حق تیزن البیت در قعایب
کند در نظرش تحسین کن یعنی اگر صلح خواهی با دشمن در نظرش
تحسین کن هر چند که او در غیبت تو تعییب می کند ترا سخن آخر بدین
می گذرد مودی را یعنی سخن تو آخر بدین مودی می گذرد سخنش یعنی
اگر سخنش تلخ خواهی دهش شیرین کن آنچه مضمون خطاب ملک بود
از عهده بعضی بیرون آمد یعنی قد وقع و جری علیه بعض التعذیب
الذی امره الملک و بقیته دیگر در زندان بماند از ملوک آن نواحی جمع
ناحیه و هی الطرف کفیه سلامش فرستادند که ملوک آن طرف قدر چنان
بزرگوارند استند و بی عزتی کردند اگر خاطر عزیز فلان احسن الله تعالی
عواقب بدینی التفات کند در رعایت خاطرش تمامه سعی کرده شود که

ایمان این مملکت بدیدار او متغیر اند و جواب مکتوب را منتظر خواج
بدین وقوف یافت و از فطر اندیشید جوان مختصر چنانک مصلحت
دید بر ظاهر بفتح الظاهر یعنی بر پشت ورق نوشت و روان کرد یکی
از متعلقان ملک برین واقعه مطلع شد ملک را اعلام کرد و گفت فلان
که حبس فرموده با ملوک نواحی مر اسلت دارد ملک بهم برآمد و گفت
این خبر فرموده قاصد یعنی پیک را بگرفتند و رسالت یعنی ورقه رسالت را
خواندند نوشته بود که حسن طس بزرگان پیش بالباء العربی از فضیلت
بنده است یعنی از زاید عن فضیلتی و تشریف قبول که فرموده اند بنده
امکان اجابت آن نیست حکم آنک پرورده این خاندانم و باندانم مایه
تغیر خاطر با و لی نعمت خود بی وفایی توان کرد که گفته اند **بیت** اگر
جای نیست بمعنی بتو و جای معنی مردم گرمی عیبش مکن از این اگر
کنه بجز می نمی ملک را حق شناسی او بکسر الیاء المصدری پسند یعنی
پسندیده که انی البحر و قیدی صیغه امر من پسندیدن و کنه ای کون و صفا
ترکیبیا مثل خود پسند و لیسایم را دین صفا آمد نعمت و خلعت بخشید
و عذر خواست که خطا کردم و ترابی کنه بیار ز دم گفت ای خداوند تقدیر
خدا ی تعالی چنین بود که مرین بنده را مکر و هی برسد پس بدست تو
اولیتر که سوابق نعمت یعنی نعم سابقه و قیل معناه سابقه های نعمت برین بنده
داری و ایادی جمع اید هو جمع ید بمعنی النعمه منت یعنی منت نعم داری
و گفته اند **قطعه** که گزشت رسد ز خلق مرغ که نه راحت رسد ز خلق
نه رخ از خدایان خلاف دشمن و دوست که دل هر دو در تصرف
اوست که چه تیر از گمان می گذرد از گمانداری به پند اهل خرد

حکایت یکی از ملوک عرب متعلقان دیوانه فرمود که مرسوم فلان
 بنده یعنی وظیفه او چنانکه هست مضاعف بکنید که ملازم درگاه است
 و مترصد یعنی مترقب فرمان و سایرین باقی خدمتکاران ببله و ولع
 مشغولند و منار الصالح یعنی بالشیء لعب به و قد یکنی بالله و عن الجماع انتهى
 و فخره صاحب الروضة بالطیبه و فی بعض النسخ بله و وطرب مشغولند
 و الطرب نفختین خفته متصل الانسان من شدة حزن او فرح و در ادای خدمت
 متهاون و القانون التهاون و التکاسل نسبتی صاحب دلی بشیر و کنت
 علو درجات بنده کار بد رکاه حق همین مثال دارد **قطع** دو بامداد اگر
 آید کسی خدمت شاه سوم بخن در بامداد سوم هر آینه البته در روی کند
 بلطف بکون النفا نگاه مفعول کند یعنی نظر کند بلطف امید هست پرستگار
 مخلص را که نامیده نگردد ز آستان اله **بیت** محترک بالیاء المصدر ای
 السیادة و قبول فرمان است ترک فرمان دلیل حرمانست هر که
 سیما راستان یعنی نشان مستقیمان دارد کذا فی التراجم سر خدمت
 برستان دارد **حکایت** ظالمی را حکایت کنند که هیزم یعنی عظام درویشان
 خریداری بخیف و توانگران را دادی بطرح فی المصا و الطرح برفاکندن صاحب
 دلی برو بگذشت و گفت **بیت** ماری تو مستقام انکاری که هر که را
 بدینی بزنی یا بوم که هر کجا نشینی بکنی بفتح الکاف العربی امر من کردن
قطع زورت ای قوتک از پیشش یعنی اگر زیاده می رود بام
 با خداوند غیب دان یعنی عالم الغیب نرود زور مندی بالیاء المصدر
 ممکن بر اهل زمین تا دایمی بر آسمان نرود ظالم ازین سخن برنجید
 و روی از خود رحم کشید و برو التفاتی نکرد **قوله** تعالا اخذته العرة بالام

ای حلیته الاثقة و حلیته الجاهلته **اللام** و الذنب اول الایة و من الناس
 من یحییك قوله فی الحیوة الدنیا و یشهد الله علی ما فی قلبه و هو الله
 الخصام ای شدید العداوة و اذا اتولی سعی فی الارض لیفسد فیها و یهلك
 الحرث و النسل و الله لا یحب الفساد و اذا قیل له اتق الله اخذته العرة
 باللام الایة قیل نزلت هذه الایة فی حق افنس بن شریف و کان رجلاً
 خلوا النطق اذا التی رسول الله صلی الله علیه و سلم ادعی انه نبی و انه مسلم
 و قال یعلم الله تعالی انی صادق و قیل نزلت فی المنافقین کلامی ناسبی که
 انفس از مطبخ و را بنابر هیزم نش افناد و سایر املاکس یعنی بیع املاک
 ظالم بسوخت و از بس بخت بساط نرمی گستر بکسر الکاف العربی
 الرما و کرمش بالکاف الفارسی نشانده ماض مجهول من نشانده یعنی
 انتصب فی الرما و الی راتفاق ایمان صاحب دل برو بگذشت شنیدش
 که بایاران همی گفت که ندانم که این انفس از کجی در سرای من افتاد و گفت
 ان صاحب دل از خود دل درویشان **قطع** حذر کن ز در و درویشان
 ریش بالکسرة المجهولة الجراحة کما مر و المعنی از ریش در نهان و کیمش
 ان یکون من قبیل اضافة الموصوف الی الصفة علی المبالغة کانه جعل البواطن
 نفس الجراحة کما فی قولهم رجل عدل لکن قوله که ریش درون بؤیة التوجیه
 الاول عاقبت سر کند ای بتوجه الی البر و الصیة و لا یخفی ان برده انی
 هو اهلک المودی بهم بر ممکن ای لا یجعل منقبضاً تا توانی دلی که آه جهانی
 بهم بر کند یعنی یک آن مظلوم جمله جهان را قلع می کند **حکمت** بر تاج کنج
 نوشته بود **قطع** چه یعنی چند ان سالهای فراوان بفتح اللام و عمرهای
 دراز که خلق عالم بر سر ما بر زمین نخواهد رفت بالترکی کت کرک

چنانکه دست بدست آمدست ملک بضم المیم یا بدستهای دگر
همچنین خواهد رفت **حکایت** یکی در صنعت کشتی بضم الکاف العوی
المصارعة بالصدا والمهلة بسرآمده یعنی غایت کامل شده بود سیصد
و شصت بند قاضی از بنده های کشتی گیران داشتی و هر روز بنوعی
کشتی گرفتنی مکرر کوشه خاطرش با ببال یکی از شاگردان میلی داشت
سیصد و پنجاه و نه بندش در آموزش اینده من آموزش اینده یعنی تعلیم
و اما آموزشیدن فهو بمنزلة التعليم مثل آموختن مکرر یک بند در تعلیم آن دفع
انداختن و تهاون کردی فی الجمله پس در صنعت و قوت سرآمد و کسی
با او امکان مقاومت نبود تا حدی که پیش سلطان گفت استاد را
فضیلتی که بر منست از روی بزرگی و حق تربیت است و الا بقوت
از و کمتر نیستم و بصنعت کشتی با وی برابرم یعنی مساوم ملک
این ترک ادب از وی پسند نیامد بفرمود تا مصارعت کنند معافی
متشع ای واسع معین کردند و ارکان دولت و اعیان حضرت حاضر
شدند پس چون بیل مست درآمد بصدمتی یقال صدمه زیدای ضرب
بجسده که اگر کوه آهنین بودی از جای بر کنده ای استاد دانست که جوان
از و بقوت برترست بدان بند غریب که از و تهاون داشته بودی
با وی در او یکت جوان دفع آن ندانست استاد بدو دست از زمین
برداشت و بر بالای سر برد و بر زمین زد و غیره از خلق برخاست
ملک فرمود تا استاد را نعمت و خلعت دادند و پسر را جزو ملاک
کرد که با پرورنده خویشش دعوی مقاومت کردی و سر بر روی گفت
ای خداوند بزرگوار بر من دست ظفر نیافت بلکه در علم کشتی دقیقه مانده

بود که از من دریغ همی داشت امروز بدان دقیقه بر من دست یافت
استاد گفت از بهر چنین روز نگذشتی داشتیم که حکما گفته اند دوست را
چندین قوت بنده که اگر دشمنی کند تواند مقاومت کرد نشینده که
چه گفت آنکه از پرورده خود جفا دید **حکایت** یا وفا خود نبود در عالم
یا مکر کس درین زمانه نکرد کس نیاموخت غلم تیر از من که مرا عاقبت
نشان نکرد **قال الشاعر** اعلمه الرعاية کل يوم فلی اشته ساعده رماني
اعلمه القواني کل حين فلی قال قافية معانی **وقال بعض الائمة** لقد ربیت
جرو أطول عمری فلی صار کلیاً عصف رجلی **یقال** رمی بالسهم رمیا ورعاية
و استبد بالسین المهمل من السداد بمن الاستقامة و قد یصح اشتد
بالشین المعجم من الشدة و الهجو ضد المدح و الجبر و بکسر الجیم و ضمها و فتحها و ولد
الکلب و السباع **حکایت** درویشی را مجرد بکوشه صحرانشسته بود
پادشاهی برو بگذشت درویش از آنجا که فراغ ملک بضم المیم قاضی
سر بر نیارود و التفات نکرد پادشاه از آنجا که سطوت فی مختار الصحاح
السطوة القهر بالبطش سلطنت است بهم برآمد و گفت این طائفه
خزقه پوشان بر مثال حیوانند وزیر گفت ای درویش پادشاه روی
زمین بر تو که ز کرد چه خدمت نکردی و شرط ادب بجای نیارود
گفت بگو ملک را توقع خدمت از کسی دارد که آن کس توقع خدمت
از تو دارد و دیگر بد آنکه ملوک از بهر پائین رعیت است یعنی آن الملوک
لاجل رعاية الرعايا نه رعیت از بهر طاعت ملوک **بیت** پادشاه پاسبان
درویش است که چه خدمت درویش بعز و دولت اوست یعنی
بقوت و دولت پادشاهست کوسفتند از برای چوبان بالفارسیین

نیست بلکه جوانان برای خدمت اوست **قطعه** یکی امروز کاروان
 وصف ترکیبی معنی راننده کام ای المراد بیتی دیگر برادل از مجامعه
 ریشش یعنی دلش از مجامعه تحصیل مراد ریشش شده بیتی روزگی
 چند تصغیر روز و الیا، للوحده یعنی روزهای اندک ساکت باش یعنی صبر
 کن که تا خورد خاک مغرور خیال اندیشش وصف ترکیبی فرق شای
 و بندگی برخواست چون قضای نوشته آمد پیشش که کسی خاک مرده
 باز کند بنوع الکاف العری من کردن و معناه ظاهر و قیل بضمها من کردن یعنی
 کشف و یزیدل تراها نشناسد تو انکار در رویشش **ملک را گفت**
 در رویش استوار آمد یعنی حکم آمد گفت از من چیزی نخواه گفت آن می خواهم
 که دیگر زلفت من نه ای گفت مرا بپندی بده امر من دادن گفت **بیت**
 در یاب ای افهم امر من یافتن کنون که نعمت هست بدست بکین دولت
 و ملک می رود دست بدست **حکایت** یکی از وزراء پیش ذوالنون
 مصری آمد ذوالنون رجل معروف بالولایة و خوارق العادات قیل انی سمی به
 لانه بینا کب علی سفینه مع الجماعه فتفقده واحد منهم دینار له فلم یجد
 ففتشوا غایة التفتیش قال رایتم الی ان هذا الرجل الغریب قد سرقه
 فعوقب علیه فانکر وحلف ولم یؤمنوا بل امر و اعلم ان لیس الدینار الا
 فیه فلی اضطر توجع ساعة فاتی حوت من البحر بدیناره فقام راو ذلک تفرعوا
 الیه واعتذروا عن فعلتهم فقام و ذهب فی البحر ولم یعرف بعون الله تعالی
 و همت خوست که روز و شب خدمت سلطان مشغولم و کثیرش امید
 وارم و از عقوبتش ترسان صفت من ترسیدن ذوالنون بگریست
 ای یکی و گفت اگر من از خدای تعالی چنین ترسیدم که تو سلطان را از جلمه

در رویشش

صدیقان بودی **قطعه** که نبودی امید راحت و رنج یعنی بلای عجزده
 العبد بصدق النیت و خلوص الطویة بمجرّد استحقاق للعبادة ولیاقت
 الدار للتعظیم و الاجلال پای درویش بر فلک بودی که وزیر از خدا
 برتر سیدی جو ملک بر فلک ملک بودی بکسر لام ملک الاول
 و فتحها فی الثانی و لولا رعاية القافیه لکان لک بفتح الثانی وجه و فی النسخ
 الصیحة بدل هذا المصراع وقع هكذا همچنان که ملک بودی بکسر اللام
 فی الاول و فتحها فی الثانی **حکایت** پادشاهی بکشتن بی گناه فرمان داد
 گفت ای ملک بموجب خشمی که ترا بر منست از ار خود مجوی ای لا تطلب
 ثأدی نفسك گفت چگونه گفت این عقوبت بر من بیک نفس بر آید
 ای میر علی فی تنفس واحد و بزه ان ای ذنب بر توجا وید بماند بفتح النون مضاعف
 من مانند **رباعی** دوران بقا چو باد صحرانیکدشت تلخی و خوشی و درشت
 زیبا بکدشت پنداشت ماضی من پنداشتین و فاعله قوله ستمگر که
 ستم و جور بر ما کرده بر گردن او بماند و بر ما بکدشت ملک را نصیبی باو
 سودمند آمد و از سر خون او برخاست و عذر خواست **حکایت**
 وزراء نوشیرا و ن در مملکت از مصالح مملکت اندیشه می کردند و هر یکی
 بر وفق دانش خود رای می زدند ملک نیز همچنین اندیشه می کرد و بر هر رای
 رای ملک اختیار افتاد و وزیران در سر گفته شش رای ملک آنچه مزیت
 دیدی بر فکر چندین حکیم گفت بموجب آنکه انجام کار یعنی آخر الامر معلوم
 نیست و رای حکیمان در مشیته الله تعالی است که صواب آید یا خطا پس
 موافقت رای ملک او لیسرست تا اگر خلاف صواب آید بعلت متابعت او
 از معاقبت او ایمن باشم **بیت** خلاف رای سلطان رای جستن بخون خویش

باشد دست نشین و هر خود یعنی نفس سلطان روز را گوید شبست
 این. ببايد گفتن من ببايد تن یعنی نفس لکن آن تقول مساعد الایک یکاف
 التصغير ماه و پروین و هو التریا حکایت شیدا دی یعنی یک شخص ظریف که
 شیدا می کند در جمیع کشتی و دهنه و غیره که سوان کج کسو بر تافت
 که من علوم و باقا فله جاز است هر در آمد که از ج می ایم و قصیده پیش ملک
 برد که من گفته ام از ندماء ملک در آن سال از سفر آمده بود و گفت من او را
 در عید قربان در بصره دیدم حاجی چگونگی باشد و دیگری گفت پدرش نصرانی
 بود در ملاطیه اسم بلده غلوی چگونگی باشد و شعرش در دیوان نوری یافته
 ملک فرمود ما بر نندش و نمی کنند یعنی از شهر بدر کنند که چندین دروغ
 چراگتی گفت ای خداوند روی زمین سخنی دیگر بگویم اگر راست نباشد
 هر عقوبت که فرمائی سزاوارم گفت آن چیست گفت **قطعه** غریبی
 کرت ماست پیش آورد یعنی یک شخص غریب اگر پیشت ماست آورد
 ماست نیست بلکه دو پیمانه است و یک پیچ به الفار سین علی وزن الظلمة
 الملعة العظيمة التي يقال لها بالترکی کجه دروغ بضم الدال المهملة والغین المعجمة
 المذوق کرار بنده لغوی شنیده می مرغ ای لاتنا من جهان دیده و صف ترکیبی
 بسیار گوید دروغ ملک بخندید و گفت ازین راست سخن تا در عمر تو نگفته
 بنمود تا آنچه نامول اوست بخیا دارند **حکایت** آورده اند که یکی از
 وزراء جمع وزیر بر وزیرستان رفت و دردی و صلاح همگنان جستی
 اتفاق خطاب ملک گرفتار آمد همگنان در مواجب استخلاص اوستی کردند
 و موکلان بروی در محاقبتش ملاطفت کردند و بزرگان دیگر سیرت
 نیک و بیاد شاه گفتند تا ملک از سر خطای او در گذشت صاحب دلی برین

حل اطلاع یافت و موافق حال او نظم کرد **قطعه** تادل دوستان بدست
 آری بوستان بدر فروخته به سخن دیک بالکرة المجهولة والكافي العربي
 لفظ فارسی یعنی القدر نیکو یا نرا هر چه رخت سراسر است یعنی اسباب
 سرای است سوخته به باید اندیش هم نکوی کن دهن سک بلوغ دوخته به
حکایت یکی از پسران هارون الرشید پیش پدر آمد خشمی که که
 فلان سر هکن ده مراد شمام داد ای شتم با در هارون ارکان دولت
 گفت جزای این چه باشد یکی شارت بکشتن کرد و دیگری بزبان بریدن
 و دیگری بمصادره و این اخذ المال بغیر حق و نمی یعنی از شهر بدر آوردن هارون
 گفت ای پسر کرم است که عفو کنی و اگر نتوانی تو نیز دشنام مادرش
 بده نه چند آنکه انتقام از حد در گذرد انگاه ظلم از طرفی ما باشد **قطعه** ن
 مرد است آن نزد یک خردمند که با پیل دمان بالترکی کرد و گشت فیلی بیکار
 بالکرة المجهولة والكافي الفارسی یعنی جنگ جوید بلی مرد آن گشت از
 روی تحقیق که چون خشم آیدش باطل نکوید **مشق** یکی را زشت خوئی
 داد و دشنام شمل کرد و گفت ای خوب فرجام یعنی نیک عاقبت بر بالتحقیق
 للوزن اصله بدترادغم الدال فی التاء بعد قلبه تاء زام یعنی بدترم از آن که خواهی
 گفتن یعنی بقصد آن بقول آنی یعنی آنک انت الذي تفعل کذا و کذا من الشرور
 والقبائح فایا فی الخطاب که دایم غیب من چون من ندانی **حکایت**
 باطائف از بزرگان در گشتی بودم زور می بفتح الزاء المعجمة و سکون الواو
 بمعنی الظلم الصغير والياء للوحدة دین ما غرق شد و دو برادر بکر دای در
 افتادند یکی از بزرگان گفت ملایم بفتح المیم والتشديد بمعنی صاحب سفین
 را که بگیر امر من گرفتن آن هر دو برادر را تا ترا صد دینار بدهم ملایم تا یکی را احلا

کرد و دیگری هلاک شد گفتم بقیه عمرش نمانده بود از آن سبب گرفتار
 او تا خیر افتد و ملاح نگیرد و گفت آنچه گفتی یقینست و دیگری خاطر من
 بر جانیدن این بیشتر بود بسبب آنکه قتی در میان مانده بودم
 این مرابرتش را نه بسکون النون ماضی من نشانند و از دست
 آن دیگری تا زیاده بخت السوط خورده بودم در طفلی بالیا المصدری گفتم
 صدق الله العظیم من عمل صالحی فلنفسه ومن اساء فعلیها فاعلم **تاتوانی**
 درون کس مخاشس کاندین راه خار باشد کار درویش ستمند
 بخت حاجتمند کامر برابر که ترانیز کار باشد و لایحی علیک ان هذه الحکایة
 لاینبغی ان یورث فی باب سیرت پادشاهان بل موضعها اللایق هو الباب
 الثامن **حکایت** دو برادر یکی خدمت سلطان کردی و دیگری بسی بازوان
 نان خوردی باری ای مره این توانگر درویش را گفت چرا خدمت سلطان
 نکنی تا از مشقت کار کردن برهی گفت تو چرا کار رنگی تا از مذلت خدمت
 رها یابی که حکیمان گفته اند اندک نان خود خوردن و نشستن بکمر و شمشیر
 زرین بستن و خدمت ایستادن **بیت** بدست آهک بالکاف العربی
 علی وزن آهن الکلس و هو طلی التریقال له بالترک اچو تفته بخت ای کار کردن غیر
 بر بخت بهتر است از دست بر سینه پیش امیر **بیت** عمر کرانای
 درین صرف شد تا چو خورم صیف و چه پوشم شتا ای شکم خیره بکسر ای المعج
 بمعنی لجوج و بداندیش و بقال ایضا چشم خیره بالترک قشیش کوز و دست
 خیره و پای خیره بالترک اویشش ال وایا قبا بانی بساز یعنی راضی شو و وقت
 کن تا کنی پشت ز خدمت دوتا **حکایت** کسی مرده پیش نوشر وان
 عادی آورد که فلان دشمن ترا خدای مباد داشت گفت هیچ شنیدی که مافرو

که داشت ای جعلی باقیه دنیا بدایت مرابرت عدو جای شادمانی
 نیست که زندگانی مایز جاودانی نیست **حکایت** گروهی از حکماء
 در بارگاه کسری بفتح الکافی و کسرها لقب ملوک الفرس که آن قیصر لقب
 ملوک الروم و النجاشی لقب ملوک الحبش و فرعون لقب ملوک مصر و هو
 معرب خسرو و هو الکاسر علی غیر قیاس لان قیاس کسرون بفتح الراء
 مثل عیسون و موسون بفتح الراء کذا فی الصحاح بمصلحتی در سخن می گفتند
 بزرگ جعفر خاموش بود گفتند چرا درین بحث با ما سخن نگویی گفت وزراء
 مثال اطباء اند و طبیب دارو میدهد خیر سقیم را پس چون بیم که رای شما
 بر این صوابست مراد آن سخن گفتن حکمت نباشد **حکایت** چو کاری در فضولی
 من بر آید مراد روی سخن گفتن شاید و کریمیم که نایب او چاهست بالجیم
 الفارس اگر خاموش نشینم کنا هست **حکایت** یارون الرشید را
 چون ملوک مصر مسلم شد گفت خلاف آن طاعتی که بغرور ملک بکسر المیم و ضمها
 مصر دعوی خدای کرد و بختم این مملکت را مگر خبیث ترین بندگان سیاهی
 داشت کردن یعنی غی و بی ایم نام او خصیب بضم الخاء المعجمة و فتح الصاد
 المهملة علی صیغه التصغیر و قبل خصیب بفتح الخاء علی وزن قلیل ملک مصر بود
 ارزاء و لایق داشت گویند عقل و کمایت او خدی بود که طائفة از حشرات
 کالزراع لفظا و معن مصر شکایت آوردند که بنده کاشته بودیم بر کنار نیل
 باران در وقت آمد و تباها شد یعنی هلاک شد گفت پشتم یعنی صوف غنم بایستی
 ای پیچ کاشتن یعنی الزرع مصدر ادا شد سندی این کلام شنید و نخواست
 و گفت **نظم** اگر روزی بدانش بر فرودی ای لوکان الرزق یزداد بالعلم
 و منوطا بالانهم والادراک زنادان شک روزی تر نبودی بنادانان چنان

روزی رساند که دانا اندر آن حیران ماند و فرمود این سخن را به عاقل که عاقل
عاقل گفت من از این که با اهل جاهل تلقاه مرزوق **دیگر** تحت و دولت
بکار دانی ایاه المصدریه نیست جز بتأیید آسمانی نیست او قاده
است در جهان بسیار می تیز از جند بفتح الحیره و ضم الجیم العربی یعنی
المعز و المحترم و عاقل خاره یعنی آنکه کثیرا ما یقع فی الدهر الظلم کون البلید
محترما و العاقل ذلیلا کثیرا من یارسس الکیما من قبیل قولهم آهنک
بغضه مرده و رنج عطف علی غصه ابله بسکون الحاء اندر خرابه یافته کج
و لکن یبغی ان یعلم ان الله تعالی علم حکیم لا یفعل شیئا الا وله حکمة خفیة لا نعرف
قال الله و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الارض و لکن ینزل بقدر رایش
الایة فالظاهر انما رزق ملک مصر خصیب ما فی من خصال حمیده بها جعله
مستحقا لتلك المرتبة منها ان لیس عنده للمال قدر اصل او انه سخی فی العایة
روی ابو الحسن انه لما ولی الرشید الخصیب ولایة مصر انشد ابونواس
للخصیب فی اهل مصر هذه الابیات نصیحتکم لکم یا اهل مصر نصیحة خذوا
نصیحتکم واضئی من خصیب فان یک فیکم افک فرعون باقی فان عصی
موسی بکف خصیب فامر له الخصیب بأربعة اوقار درهم فاخذ ابونواس
و ترک فی بیتة فلم یسته وقال انما یندم بعد ایام ثم بعد ایام عزله الرشید و ب
صره کثرت یقعد فی الطرقات و ینزلی برقعاً علی وجهه حتی لا یعرف احد و کان
یسأل الناس فاجابوه ابونواس فسمع صوته فعرّفه فاحرق قلبه علیه و امر
حتى حملوا اربعة اوقار من الدرهم فقال للخصیب هذه اربعة اوقار فخذها
قال الخصیب انما لست آخذها فقال اذا استحق المظنی للمدح بعبادته فیسحق
المذمة باستراده و نحن ان سلب ما لنا فالسنة ما فیة کذا فی روثی

حکایت یکی از ملوک کینز که بفتح الکاف العز یعنی جاریه چینی آورده بودند
خواست که در حالت مستی با وی کج آید و خیره نمائدت کرد ملک دشمن
شد و مرور آنند کان بسیار بنیختند که لب زبرین وی یعنی شفته
الفوقانیة از پرده بینی در که شسته بود و لب زبرین بکریبان فروخته
من هشتن یعنی الوضیع هیچکی بود که صخره جی قیل هو اسم عفریت سرقا
خاتم سلیمان الن علی السلام و کان اعجوبة فی فتح المنظر از طلعتش بر میدان
من رمیدن یعنی تنفر کردن و عین القطر قال فی مختار الصحاح القطر بالکسر
و السکون النخاس لکن المشهور و هو الظاهر ان المراد من القطر القطران
از بعلش بغل بفتحین الابط یکنه یدی بیت تو کفنی تا قیامت زشت
روی برو خست و بر یوسف بکوی **قطر** شخصی بجان کره فعیل یعنی
المفعول یعنی مکروه منظر کن زشتی او بکسر الیاء المصدری خبر توان داد
یعنی توان هیچ کس بخبر دادن از زشتی او و انکه بعلش بعود بالله
مردار یعنی مردار است و خبیث باقیاب مرداد بالاضافه و هو
بالدین اسم لواحد من اشهر الصیف و فی البحر مرداد اسم شهر واحد
معین من التاریخ الجلالی و هو الشهر الاوسط من الشهور الثلاثة الصیفیة
و من التاریخ العربی لا یعتین بناء علی اعتبار الکبیرة و عدم اعتبارها و قد مر
تحقیقه فی الدیاجه سیاه رادر آن مدت نفس طالب بود و شهرت غالب
مهرش بالکسر ای محبته بجنبید و مهرش بالفهم ای بکارته برداشت ای ازال
بامدادان ملک کینز را خست و نیافت ماجرا بکفنته خشم گرفت بفرمود
تا سیاه را بکینز دست و پا استوار بپند و از بام جوسق یا کیم العز
والسین المهملة علی وزن خندق القصر الذی ینسب فی بروج القلعة که ای محارصی

ازم

بیش از این بود و چنین فتح میسر نشد گفت بگویند خدای تعالی هر
مملکت که گرفتیم رعیتش را نیاز زدیم و نام پادشاهان جز به نیکویی نبردیم
بیت بزرگش بختین یعنی بزرگ خوانند اهل خرد **انکس** را که نام
بزرگان بزرگشتی بود **قطعه** این همه بچست خون می بکزد و **بخت** و
بخت و امر و نهی و کبر و دار **خ** الی کبر و دار لفظ واحد استعمل فی الحروب
والمعارک معناه بالترکطوت و طوت انتهى نام نیک رتکان ضایع مکن
تا بماند نام نیکست باید آید یعنی بعد وفاتک **باب دوم در**
اخلاق در ویستان بعضی نسخ در اخلاق فقره اخلاق جمع خلق و هیئت
راستة فی النفس بعد عنها الافعال بسو له من غیر رویه و الفقهاء جمع فقیر
و هو عند بعض ائمة اللغة من لثنی **یسیر** و المسکین من لثنی له و عند بعضهم
بالعکس و الفقیه باصطلاح اهل الحقیقة هو الذی لا یجده شیئا غیر الله سبحانه و جل
ولا یستغنی الاله و لا یستخرج الاله بالخصور معه و علامته عدم الاسباب کلها
و الفقهاء صنفة الله تعالی من عباده و مواضع السرا به بین خلقه رحم الله
حکایت یکی از بزرگان گفت یار سایی را که چه گویی در حق فلان عابد
دیگران در حق او بطعنه سخن ها گفته اند گفت بر ظاهرش عیب نمی بینم
و در باطنش عیب نمی دهم **قطعه** هر که را جامه یار سایی **یار سادان**
و نیک مرد و انکار **بفتح** الحجة و الکاف الفارس امر من انکاریدن بمعنی
الظن و رندانی که در نهادش یغی و اگر ندانی که در اصل و بنیادش
چیست **محاسب** را درون خانه چه کار **حکایت** درویش را
دیدم سر برستان کعبه نهاده بود و روی در زمین می نالید و می گفت
یا غفور و یا رحیم تو دانی که از ظلم و وجهول چه آید که ترا شاید **بیت**

در ویستان

عذر تقصیر خدمت آوردم که ندارم بطاعت مستطهار یعنی از کما
ندارم بطاعت عاصیان از گناه توبه کنند عارفان از عبادت مستغفار
یعنی از تقصیرات عبادات استغفار می کنند عابدان جزای عبادت
خواهند و بزرگانان بهای بضاعت و من بنده امید آورده ام نه طاعت
و بدریوزه ای سوال بشتن و هو الذی یقال فی التزکیر یا منہ ذر و اوزه
آمده ام نه تجارت اصنع بهما انت ایله یقال صنع به که ای فعل ذکر
فی الکشاف ان قوم یونس لما نزل بهم العذاب قالوا اللهم ان ذنوبنا قد
اعظمت و جلّت و انت اعظم منها و اجعل افعیل بنا ما انت ایله و لا تفعل
بنا ما کن ایله فکشف عنهم العذاب و قتل و جحد فی بعض النسخ و اهل لما جاز
و نه و فتره بعض الفضلاء بقوله ای اترک لما جاز ترکه **بیت** کرکشی
بضم الکافی العربی و رجیم بضم الجیم یعنی گناه بخشی روی و سر برستانم
بنده را فرمان نباشد هر چه فرمای بر آیم **قطعه** بر در کعبه سائل دیدم که ای
گفت و می گریستی خوش **یفا** یغی الخ ای یوافق قوله کشی و قوله من کلوم
که طاعتم نپذیرد **فلم** غفور بر گناهیم کشی **امر** من کشیدن **حکایت** عبد القادر
کیلان رحمه الله در حرم کعبه روی بر حصا بفتح الحاء المله ای علی الحجر بالفارسیه
سنگ ریزه نهاده ای گفت ای خداوند بخشنای و اگر مستوجب عقوبتم
در قیامت مرا تا بسا برانگیر امر من انکی می تن تا در روی نیکان شرمسار
و حجل شوم **بیت** روی برخاک عجز می گوید یعنی عبد القادر و در بعض
النسخ می گویم و هو الظاهر و قوله هر سحر که که بادی آید طرفی لقوله
می گوید و قوله ای که هر که فراموش نکند هیچی از بنده یاد می آید
مقول القول اعنی مفعول گوید **حکایت** در دی در خانه یار سایی

در آمد چند انگ طلب کرد چیزی نیافت دل تنگ شد پارسا را خبر شد یعنی
تنبه کلیم بکسر الکافی العز البساط المعروف که بر آن کلیم خفته بود در ره
گذر روز دانه اخت تا مژوم باز نکرد **قطعه** شنیدم که مردان راه خدا آن
دل دشمنان را نکردند تنگ تراکی بفتح الکافی و سکون الیا میسر شود یعنی آن
بیت در لک این مقام که باد و ستانست خلافت و جنگ مودت اهل
صفا در روی وجه در قفانه چنانک زبست بفتح البین عیب گیرند
و پیشست بالباء الفارسی یعنی عندک و لما کان پیش من الظروف المکانیه
المباهته لم یظهر حرفا یظهر بالظرفیه اغنی در کما کان الحال فی العربیه که لک پیش
بالباء العربی ههنا میرند **بیت** در برابر جو کو سفید سلیم در قفا چو که که مردم
خوار **بیکر** هر که عیب و گران پیش تو آورد و شمره بن کان عیب نویشت
و گران خواصه بر **حکایت** تنی چند از روزندگان متفق سیاحت
فی محار الصیاح ساح فی الارض سیح شیخی و شیوخا و سیاحه و سیحان
بفتح الیا ای ذهاب و شریک ریح و راحت خواستم که مرافقت کنم موافقت
نکردند که از کرم و اخلاق بزرگان بدیعت که بفتح عجب اسب روی از
مصاحبت مسکینان تافتن ههنا بفتح الاعراض و فائده در یخ داشتن که در
نفس خویش این قدر بختی قوت و قدرت می شناسم که در خدمت
مردان یار بشا طرباشم نه بار بالباء الموحده بمعنی المحل خاطر **شعر** ان لم کن
راکب الموالشی ای راکب المکرکب و مصاحبا معکم لکن اسعی ان اکلم حال کونی
حامل الموالشی جمع غاشیه و هی مایه ستر بالسر و المقصود انه ان
لم اسد لعلکم اصلح فندمکم یکی از ان میان گفت ازین سخن که شنیدی
دل تنگ بکند او قبح فی اکثر النسخ و لعل الصیح ان یفصل لفظ دل ههنا

فی الکتابه مدار که درین روزها دزدی بصورت درویشان در آمد و خود را
در سلک صحبت ما منتظم کرد فی محار الصیاح البکسر الخیط **بیت** چه
داند مردم که در جامه کیست نویسنده داند که در جامه چیست الظاهر
ان المراد کجامه ههنا المكتوب و بنویده ما فی بعض النسخ نامه بدل جامه لکن
اللغات التي عندنا لا تساعد علی هذا المعنی فی الصیاح الفارسی خامه علی اربعة
معان بمعنی القلم و بمعنی البيت من الشعر بفتح اغنی الفسطاط و بمعنی صراحی و بهو
طرفی شهر من اوان الخ و بمعنی الشعوب بالکسر و فی کثر الغائب و بمعنی الرمل
المجتمع و لا یبعد ان یراد ههنا المعنی الرابع از انجا که سلامت حال درویشان است
فکر کن فی کثیر من النسخ درویشان است بالالف و یس بفتح و لما حققوا ان
لفظه است التي هی رابطه بفتح الثبوت اذا اتصلت بکلمه مفتوحه الاخر یک
اثبات انها خطا و اما لفظا فیحوز حذوها و اثباتها کقولکم کرده است و اذا
اتصلت بساکن الاخر یک حذوها لفظا و خطا خوب نیست و بدست و غیرها
و قد یحذف تاؤه لفظا کما ان بضم الکافی الفارسی فضولش اصله کان فضولی
اش و فضولی کنایه عن تجاوزه عن الحد بنزد و بیاری قبولش کردند **مشق**
ظاهر حال عارفان دلقت یعنی خرقه است این قدر بس که روی در خلقت
در عمل کوشش بالکافی العربی و هر چه خواهی پوشش یعنی پوشش تاج بر سر
نه و علم بردوش زاهدی بالباء المصدری در بلاس پوششی نیست
زاهد پاک باش و اطلس پوشش ترک دنیا و ترک شهوات و ترک
پوشش قوله باریابی مبتداء و قوله ترک دنیا ال آخره خبره مقدمه علی نه ترک
جامه بس در کثر النسخ و لعل الصیح و الراء الفارسی و الغین المعجمه
الدرع الذي يحاط بها بین الشعوب المضرب کذا فی الصیاح الفارسی و سمعت

من بعض الکلمات قال صحیح احمد الداعی قرأ کذا بالقاف والراء العز و قال
بعض الاساتید سلم انه قرأ کذا بالراء الفارسی والکاف العز جاءه باشد
به بنیه کذا که در جنگ پوشند قال في البحر بعد ما صحح لفظ مثل ما قال هذا الاستاذ
سلم الله ويجوز فيه کذا کذا بالقاف الفارسی بدل القاف ومعناها الذي يقال له
في التركی جو قال انتهى مرد باید بود بر تخت سلاح جنگ چه سود في الجملة روزی
و شرب رفته بودیم و شبانکه بیای حصاری خفته در دلی توقف ابرق ضیق
بر داشت که بطهارت می روم او خود بغارت می رفت **بیت** پارسایی
یعنی پارسایی که خرقه در بر خود کرده جامه کعبه را چل خر کرده چنانکه از نظر
درویشان غایب گشت بگری از حصار بر رفت و در بی یغ خفته می وارید
که اسمعت من بعض الفضلاء بنزدید تا روز روشن شدن آن در تاریکی مبلغی
راه رفته بود و رفیقان در کاه خفته بامداد آن همه بقلعه بردند و بر نذران کردند
از آن تاریخ باز ترک صحبت گفتم باز به نایب کشاده یغ قلعه ترکنا الصبیحة
بالغیر قولاً بظاہر او طریق عزالت گفتم که السلامة فی الوحدة **قطعه** جوار قومی
یکدیگر می داشتند کرد نه که بکسر الکاف العز و سکون الهاء الاصل یغ کفتران الحقیق
را منزلت ای القدر مانند من مانند نه **بیت** بمعنی محتر بل هما مقصودان من هاهنا می
که کاوی بالقاف الفارسی ای نور واحد در علف زار علف بفتحین مایا کله الدوله
و علف زار موضع بکثره العلف مثل لاله زار و کلزار بیا لایه ای بودی علف ای یغ
کاوان ده را مقصود من دیه یعنی القرية و القریه و ذل باقیه بسبب تعرضه لموتی
محفوظ قلند ایراه صاحبه فیخج کلها من تلك الحاجة بل یودها بالضرر الشدید
گفتم سپاس و منت خدای که از خواید درویشان محروم نمانم اگر از صحبت
ایشان فزید شدم و فی بعض النسخ و حید افتادم اما بدین حکایت

مستند گشتم و امثال مرا همه غمرا این نصیحت بکار آید **مشق** بیک
نا تراشیده در مجلسی بر یک دل پوشند آن بس اگر بر که بر کنند
بفهم الباء الفارسی یغ ملوک کنند از کلاب یغ آب کل و مثل به اشباح
فی هذه اللغة مثل کلین یغ بن کل و آب خانه یغ خانه آب و غیر ذلک
فی مختار الصحاح البرکة جمع ماء کالحوض چو سک دروی افته کذا مضارع من
کردن میجلاب بفهم الیم و الیم و سکون النون آب مردار بهذا و قیل هو
میجلاب بکسر الیم و سکون الیاء المثناة من تحت البول الذي یسبل من ذکر
الطفل فی المهد **حکایت** زاهدی همان پادشاهی بود چون بر سفره
بنشستند کمتر از آن خورد که عادت او بود و چون بنماز برخاستند
بیشتر از آن کرد که عادت او بود تا ظن صلاحیت در حق او زیاده
کنند **بیت** ترسم ترسم بکعبه ای اعرابی کین ره که تو میروی بر گستاخت
چون بمقام خویش باز آمد سفره خواست تا آنکه او کند ای یا کل پیری
داشت صاحب فراست گفت ای پیر چرا در دعوت سلطان چیزی نخوردی
گفت در نظر ایشان چیزی نخوردم که بکار آید گفت ناز را هم ادا کن که چیزی
نگردی که بکار آید **قطعه** ای صحرانما ده بر کف دست ای لایطها رطل الخلق
عینها در گرفته زیر بغل تا چه خواهی خریدن ای مغرور روز در مانند کی
بسیم و غل بفتح الی الالهة و العین المعجی یغ قلب و من خرف
حکایت یاد دارم که در عهد ای در زمان طفولیت متبع بودی و شب
خیز و مولع بزهد الولوع بالفتح الحریص فی محال الصالح فهو مولع به بفتح اللام
ای مغرور و قیل غراه ای غشیه و بر صیر مشین در خدمت پدر نشسته و همه
شب دیده بهم بنیسته من بستم یغ کنت غیر نام فی تلك الليلة و صبح غریز

در کنار گرفته و طائفه کرد و مای حولنا خفته بدر اگر هم از اینها یکی سر بر
نمی دارد که دور کعبی بگذارد چنان خفته اند که گوی مردی اندک گفت جان پدر
تو نیز اگر تحقیق به باشد از آنکه در یوسفین خلق افتی **قطعه** نه بیند مدعی جز
خویش تن را ای لایری غیر نفه که دارد پرده بندار ای پرده حسن نظر و هم
کنایه عن الانانیة در پیشش خود اگر چشم خدا نیست چشم خدا این عبارت
عن عین لایری غیر الحق و الشین راجع الی المدعی و فی بعض النسخ کتبت چشم
خدا این بجسته یعنی اگر ترا از اخوه و الاول السب للمقام و اولی که لایکنی بیند
و فی بعض النسخ نه بیند هیچ کس عاجز تر از خویش **حکایت** بزرگی را در محفل
همی ستودند و در اوصاف جلیلتش مبالغه می نمود سر بر آورد و گفت
من آمم که من دانم **قطعه** کفایت علی صیغه المجهول المی طلب من الکفاية اذنی
نصب علی التیمیز و هو ما یشاذی بیا من تعد من العدة و فاعل انت و مفعول قوله
می کسی و هو یح حسن بفتحتین علی خلاف القیاس علانیة ای ظاهری قوله
هذه امثلة مؤخر خبره علانیة و لم تد علی وزن لم ترم من الدرایة و همی العلم قوله
باطن منفعول لم تد و المعنی یا من ید حنی و یعد فضائل قد اذنتی بذلک
و کفیت خیر فان هذا الذي تراه و تطلع علیه علانیة و ظاهری و لیست لک شعور
علی ستری و باطن **قطعه** شخفم چشم عالمیان خوب منظرست و زخبت
باطنم سر خجالت فکنده پیشش طاووس را بقتش و نکاری نکار
بالکاف الفارس عطف تفسیری که هست خلق تحسین کنند و او خجل
از پای زشت خویش **حکایت** یکی از صلی ای جیل لبنان علی وزن عثمان
اسم جیل که مقامات و مراتب او در دیار عرب مذکور بود و کرامات او
مشهور بحاج دمشق در آمد و بر کنار بر که ای الخوض طهارت می کرد پیشش

بلغزید فوض در افتاد و بشتت بسیار از انجا خلاص یافت چون ناز را
بیر و اخته فی الصحاح الفارس پر و افتن بغن تمام کردن یکی از اصحاب
گفت مرا مشکلی هست شخ گفت آن چیست گفت یاد دارم که
بر روی دریای مغرب می رفتی و قدمت بر نمی شد امروز درین یک
قله آب بغن مقدار مائت و خشت و عشرين منا که اسمت من البغض و یو افه
بعض الكتب الفقهية از هلاکت یعنی غیر از هلاکت چیزی مانده بود درین
چه حکمتست شخ سر جیب الجیب بالغفج و السکون بالفارسیه که بیان
تفکر فرورد و پس از تمام میل بسیار گفت شنیده که سید عالم محمد مصطفی
صلی الله تعالی علیه وسلم گفت لی مع الله وقت لا یسعن فیہ ملک مقرب و لا
بنی مرسل قوله و نگفت علی الدوام ای بل خفت بوقت من الاوقات عطف
علی قوله گفت و قوله و قتی چنین الی اخره کلام مبتدا و لیست من مقول نگفت
که فرمود بخیر ایل و میکایل پدر اخن یعنی کان لایست غلها من ذلک الوقت
و دیگر وقت با حفضه و زینب اسمان المراتین من ازواج البن علیہ السلام
در ساختن ای بساحب معهما و یخلط بها که مشاهدة الابرار جمع بر بالغفج صفت
مشبهة بالفارسیه سرد نیک و بالکسر مصدر یعنی الاحسان بین التجلی
والاستتار یعنی ان اولیاء الله تعا و خواصه لایروم لهم التجلی بل هم بین کشف
و ستری نماید و می رباید یعنی ان وقوع التجلی علی الابرار و کونهم و الخاف من وجه
العشق لیست قیادتای لهم فی ای وقت کان بل انما هو کسب الورد
علیهم من جانب الحق سبحانه و تعالی **قطعه** شاهد انما من موصول اهو
من باب علم ان اهو اهوا اما حذف العاید یعنی احیه قوله بغیر و سبیل متعلق
باشاهد و همی ما یقرب به الی غیر فی تحقیق من لحقه ای ادر که شان ای امر و حال

افضل اي افضل انا به كحذف عايد الموصوف طريقا. نصب على انه مفعول افضل
يؤتى نارا اي يوقد نار العشق باظهار نوع من الغراق ثم يطفى بالياء الساكنة
واصله يطفى بالهزة اي يجعلها منطفئة برشته اي برشته واحدة من ماء
الوصال في مختار الصالح الرشته هي الماء القليلة هذا وقيل ان ايقاد النار
عبارة عن التجلي واطفاؤها عن السكون والرشته مصدر من رشتت المكان
اذا صببت الماء عليه قليلا قليلا ومحصل فحوى القطعة الشكائية من قصر زمان
التجلي وسرعة هجوم السكون ولا يخفى ان التراخي المنهية من ثم والقلة
المنهية من تارة رشته يا بيان عن هذا التوجيه لك المذكور من تاج النار واطفاؤها
ترائي اي تبصرني حال كوني محرقا اسم مفعول من الاحراق وخربا. فعيل بمعنى المفعول
وحمل الرؤية على معنى الابصار ونصب محرقا على الالف لانه فاعلا او لم يجعلها بمعنى
رؤية القلب اي العلم وجعل محرقا مفعولا ثانيا اذ الظاهر انه اراد الخطاب في ترى
لكل من يصلح ان يكون مخاطبا قصد الى تفتيح حاله في الاحراق والعرق اي تهايت
حالي في الظهور للخلق الى حيث تمتنع خفاويا فلا يختص به رؤية راء دون راء كما قيل
في قوله تعالى ولو ترى اذ المجرمون ناكسوا رؤوسهم عند ربهم وهذا التوجيه مما وافقني
فيه بعض الكل على سبيل التوارد **حكاية منظومة** يعني يسيد ازان كم كرده
فرزند يعني به يعقوب بن علي السلام كه اي روشن كهر يعني باكي جوهر پير خردمند
زمهرش يعني از مصر بوي پيراهن آن فرزند شنيدني. واعلم ان اهل اللغة
كثيرا ما يستعملون شنيدني بمعنى بويدين اما بالاشتراك او بالمجاز وهاهنا لك
كما لا يخفى جراد رجاء بالجم الفارس كعاشن نديدي. بكفت در جواب اين سوال
احوال ما برق جهانست. يعني همچو برق درمي پيدا وديگر دم نهانست. كه
بر طارم بكسر الراء على ما فهم من بحر الغائب لكن المشهور بضم الراء بمعنى الغلظ كذا

في الصالح الفارس وقال في البحر طارم في الاصل البيت الذي تحرقه العامة
ويقولون في الزك ديم اوم اطلق على ما يشابه من الغلظ وغيره مجازا يعني
برفلك اعلى شينم. كه بر پشت پاى خود نه بينم. اگر درویش بر حال بماند
سردست از دو عالم برفتند **حكاية** در جامع بجليك كه چند طريق
وعظي كفتم باجماعت افروده دل مرده وقوله راء مفعول نبرد في قوله از عالم
صورت بمعن نبرده ديدم كه تقسم بفتحين درمي كيرد اي لا يوترق لخواجده حافظ
يعلم لم جرمه روى رويان طريق برمي كيرد. زهر درمي دم پندش وليكن درمي كيرد
اي لا يوترق واكش گرم هميزم تراشني كند دريغ آمدم تربيت ستوران في بحر الغائب
ستور اسم عام يطلق على الكيمياء القوام الاربع وانه دارى بالياء المصدرى
در محله كوران بالكاف العبي وليكن دراي باب معن باز بوداي انفع وسلسلة
سخن دراز بيان اين آيت كه وكن اقرب اليه من جبل الوريد في منى والصالح جبل
الوريد عرق في العنق اي كمن اعلم الى الانسان كمن كان اقرب اليه من جبل الوريد
قبل جبل الوريد مثل في القرب وقيل الجبل العرق واصفاً للبيان والوريدات
عرقان مكشوفان بصفى العنق في مقدمها متصلان بالوتين يردان من الراس اليه
وقيل منى وريد الان الروح يرد والوتين عرقا ابيض غليظ في الصلب معلق بالقلب
يسقي كل عرق في الانسان اذا انقطع مات صاحبه سخن بجاي رسانيده بودم كه
كفتم **قطعه** دوست نرديكتر از من غلبست. يعني دوست نزديك ترست
الا انه اخر الرابطة للوزن وين تجتر كه من ازوي دورم. چنگم باكه توان كفت كه او.
در كنار من ومن مجبورم. از من از و شراب اين مست و فضايل قبح در دست
كه رونده از كنار مجلس كه زكرد و دور بالنعج والسكون اخذ و رواثر كرد نغره
چنان زد كه ديكران بموافقت او در خروش آمدند في البحر خروش صوت شبیه

بالرعي يظهر من الحيوانات ومن الرجال الكفاة ويكنى بغير الحيلة والصولة أيضا
 انتهى واما ما من مجلس در جوشش یعنی در غلبان کفتم سببی الله دوران
 جمع دور یعنی بعد یعنی دوران که با خبر باشند در حضور است و نزدیکان
 نیز بعد دور **قطعه** فام سخن چون نکلند مستمع قوت طبع از متکلم مجوی
 مجوی صیغه لای من جستن ای لا تطلب من قوة الطبع فتحت ای وسعت میدان
 ارادت بیار تا بزند مرد قوله سخن کوی وصف ترکیب یعنی رجل متکلم وقوله
 کوی یعنی کوی را مفعول بزند و کوی بالكافی الفارسی کنی علی ثلثة معان یعنی
 الکرة وهو المراه بها وقید کنی وصفا ترکیبیا کما مر آنفا وقید کنی امر من کفتم
 کذا فی البحر **حکایت** شبی در بیابان مکه یعنی در بریه از غایت بی خوابی پای
 رفتم غایت سیر نهادم و شتر بار کفتم دست از من بردار ای دشمنی وانقطع
 غنی **قطعه** پای سگین بیاده چند رود که تحمل ستوه شد کنی قوله ستوه سکون
 الهاء فی آخره لفظ فارسی علی وزن الدخول نوع من النخل بالحاء المهملة يقال له بالکرة
 صروجه اگر کذا فی الصحاح الفارسی وقال فی البحر ستوه یعنی عاجز و سرگردان
 وقد خفف الواو فيقال استه انتهى و کنی بضم الباء العربی والی الجمع نوع من الابل
 بالترک بسرک دوه وقوله ستوه مفعول مقدم لقوله شد و کنی فاعله هذا هو
 الظاهر للامام السیاق والسیاق فی بعض النسخ ستوده بزيادة الدال یعنی مردود
 شد کنی و وجهه بعضهم وقال حصوله چند رود بلا حلقه بیده القفیه ولا کنی بعده
 تا شود جسم قران لا اثر لا غری مرده باشد از سختی گفت یعنی شتر بان
 ای برادر حرم در پیشست و حرامی در پس اگر رفتی بروی جان بکده و اگر رفتی
 مردی **حکایت** خوشبخت در بر معیطان اسم شجر معروف براه بادیر یعنی بیابان
 خفت یعنی خفتن شب رحیل یعنی فی لیلته الارحام ولی ترک جان بیاید گفت

سکین و بجان ایق پیچ بر کیده
 حال بود که تحمل و صبر در سر کیده
 عاجز و زبون اولدی شمع

یعنی بیاید کردن و لا بعد فی استعمال گفت فی معنی کردن فان امتثاله فی الفارسی
 ليس بعذر الا يرى القول جان شد و او از نیامد و يجوز ان يكون بمعنى
 گفتن ای یعنی ان يقول ترکش روجی و قبلت کل ما یاتی علی من الکرب
 و الشداید **حکایت** پارسی را دیدم بر کنار دری که زخم بلیک داشت و بیخ
 د از روی می شد و منتهای در آن رجو بود و دیدم یعنی گاه گاه شکر خدا ای تعالی
 همی گفت الحمد لله که بمصیبتی که فرما نه بمصیبتی **قطعه** که مرا زار بکشتن و عهد
 ان یار عزیزه قوله زار مفعول ثان لقوله دهم قال فی البحر زاری یعنی ناله و زار یعنی
 نالان و لا یبعد ان يستعمل زار بها یعنی زاری مقصود لانه تا کنونی بیا الخطاب
 که در آن دم غم جام باشد کویم از بنده مسکین چه کنه صادر شد کویم که آن
 یار عزیز دل از رده شد از من غم آن باشد **حکایت** درویشی را ضرورتی پیش
 آمده کلیمی از خانه یاری بدزدید حاکم فرمود که دستش بپزند صاحب کلیم شفاعت
 کرد که من او را بخل کردم یعنی حلال کردم و دعوی می کنم حاکم گفت شفاعت تو
 حد شرع را فر و نکلدم گفت راست فرمودی اما هر که از مال وقف چیزی بدزد
 قطعش لازم نیاید که الفقیه لا یملک شیئا علی صیغه المعلوم و لا یملک لاحد علی صیغه
 المجهول هر چه درویشان راست و فی بعض النسخ هر چه از آن درویشان است
 والمعنی واحد و قفایما جاست حاکم دست از او برداشت یعنی ترک و گفت
 جهان بر تو تنگ آمده بود که دزدی بالیاء المصدری نکردی الا از خانه چنین یاری
 گفت ای خداوند شنیده که گفته اند خانه دوستان بربوب امر من رفتن
 بالفهم یعنی خد کل ما یکد فیه و در دشمنان بکسر الراء یعنی باب دشمنان امکو
 نمی من گویند بالكافی العربی و الباء الفارسی بمعنی الحق و القبح کذا فی الصحاح
 الفارسی **حکایت** چون فرومانی بسختی یعنی ادا اضطررت بالشدته تن بجز

اندر مکن. دشمنان را پوست بر کن یعنی اسلحه جلده دوستان را
 پوستین. بالباء الفارسی ای الغزو یعنی پوستین دوستان بر کن
 لایحی آن قوله دشمنان را پوست بر کن لایحی ظاهر القوله در دشمنان مکتوب
 اللهم الا ان يقال در دشمنان مکتوب لایحی ظاهر القوله و عرض الاحتیاج و اما اذا
 وجدت فرصه و كنت غالباً علیه فاسلح جلده و لا تفت فانه الفرصه تتر متر
 السحاب **حکایت** یکی از پادشاهان پارسایان را دید و گفت صیحت از مایا دمی
 آید گفت بلی هر که خدا را فراموش میکند **بیت** هر سو یعنی بجز جانب دود
 من دویدن انگس زد و خویش بر آید یعنی نغذ و ویند بهی الا اطراف
 و الجها من یزده تعالی و یطرح من بابه و انرا که نخواهد بر کس بکسر الراد
 ندانند ای لایحی محتاجا کشت لایحی بهی باب احدی الخ **حکایت** یکی از
 صالحان پادشاهی را خواب دید در پشت و پارسایان را در دوزخ پرسید که موجب
 بکسر الجیم درجات این چیست و سبب در کات آن چه قال فی سخن الصالح
 الدرجات جمع درجه و هی المرتبه و در کات النار منار لها و النار در کات و الحکمه
 درجات که ما خلاصه آن پیدا شدیم گفتند آن پادشاه بخت درویشان در پشت
 و آن پارسا بتقریب پادشاهان در دوزخ **قطعه** دلفت یعنی خرقه تنوچه کار آید و
 تسبیح عطف علی دلفت فی بعض النسخ تسبیح ای بلاس بیاء الوحده و مرقع
 یعنی جامه زرقه دوخته خود را ز عملهای بکوهیده بکسر النون ای المحقره علی روایت
 الصالح او المذمومه علی روایت البحر بکری دار و لعل اصل بر بکری علی وزن فعیل
 من بری من الدین ثم حذف همزه فی اکثر استیالاته للتحقیف یعنی تو خود را خالی دار
 ز عملهای قبیحه حاجت بکلاه بر کنی بختین و الکاف العربی نوع من المنافع یعمه الصوفیون
 داشتند بفتح النون نیست درویش صفت باش و کلاه تری دار و کلاه تری

یعنی بکلاه امیرانه **حکایت** پیاده شو و یا برهنه با کاروان حجاز از کوفه
 بدر آمد و همراه داشت خیرامان همی رفت و گفت **مشق** نه با شتر سوارم نه
 چو خضر ز بر بارم نه خداوند یعنی صاحب رعیت نه غلام شهریارم غم موجود
 و بریشان معدوم ندارم نفس می زخم آسوده و عمری بسرارم اشتراک
 گفتش ای درویش کجا میروی باز کرد که بسختی میری نشنید و قدم در بیابان
 نهاد و برفت چون بنخله محمود اسم مکان برسیدیم توانگر را اجل فرارسید قال
 فی البحر فی اللفظ فارسی بدخل فی او ایل الافعال لکن اللفظ و مراد درویش
 بیالینش بیامد و گفت ما بسختی میزدیم و تو بر سختی یعنی بر شتر سختی بضم
 الباء بمردی **فرد** شخص همه شب بر سر بیمار گریست چون روز شد او
 مرد و بیمار بر نیست **قطعه** ای بسا اسب نیز و وصف ترکیبی که بنامد خرقی
 تصغیر خرو الیاء للوحده لکن فی بعض النسخ که خرنک کجا نازل برد پس که
 در خاک تندرستان را دفن کردند و زخم خورده نمرود **حکایت** عابدی را پادشاهی
 طلب کرد عابد اندیشید که داروی بخوارم تا ضعیف شوم مگر اعتقاد در حق من
 زیادت کند آورده اند که داروی قاتل بود خورد و بمرد **قطعه** آنک چون پیسته
 بی نوع من الثمار یقال له بالترکی فستق و المشهور بکسر الباء الفارسی و قد صحیح
 صند و شاه نجوانی بضم الباء العربی کذا فی بحر الغائب دیدیش بفتح الیاء بطلاب
 قبل الشین یعنی تظنه انت و فی بعض النسخ دیدیش بفتح الیاء اما لان دیدن
 بهما یعنی رؤیه القلب هم مغز پوست بر پوست بود همچو پیاز ای کالبصل
 پارسایان روی در نخلوق پشت بر قلبه می کنند غازی **بیت** چون بنده خدای
 خویش خواند باید که بحر خدای نداند **حکایت** کاروانی را در زمین یونان
 برزد و نعمت بی قیاس بردند باز کانان گریه و زاری کردند و خدا و رسول

خلاصه کتب کتب
 ناز احمد و کبر و بدی
 ناز احمد و کبر و بدی

شفیع آوردند فائده نداد **بیت** چو پیر و زین مظفر شد در دیر روان
وصف ترکیبی بمعنی شب روان جمع شبر و نوبع لقولم تیره و قد یقال قوله
روان صفت شایسته من رفتن مثل روان من و دیدن یعنی دزدی که رونده است
در تیره ای غیظ لیل چه غم دارد از گریه کاروان. **بیت** آن حکیم در آن میان بود
یکی از کاروانیان گفت کلمه چند از حکمت و موعظت با ایشان بگویی باشد که طری
بفحش یعنی بعضی از مال مادیست بدانند درین باشد که چندین نعمت ضایع گردد
لن آن گفت درین کلمه حکمت باشد با ایشان گفتن **بیت** این را که موریانه لفظ
فارسی معناه دویبه تاکی الحید و یحیی ایضا بمعنی زنک و المقام محتمل الحید و ما قال
بعضی لاسانه المعنی هو الاول خورد. **بیت** نتوان برده و بصیقل زنک. **بیت** با سیه دل چه
سود گفتن و عطف. **بیت** نرو دمیچ این در سنگ **بیت** برو ز کار سلامت شکستگان
در باب. **بیت** ای افهم عالم و ارج خوا طرم که بکس خاطر مسکین ای رعایت ببلانگر داند
فی بعضی النسخ که جبر خاطر مسکین فی ثمر الصیاح الجبر فی الاصل ان تغنی لرجل من الفقر
چو سائل از تو برای طلب کند چیزی بده و کرده ستمگرای الظالم بزور بیستاند.
ای یا خذ بالغبض و الترهک **بیت** چند آنکه مرا شیخ اجل شمس الدین ابو الفرج
الخوارزمی بزرگ سماع فرمودی و کثرت و عزالت اشارت کردی عنفوان شبانم
غالب آمدی و هوا و هوا و سوس طالب با جاز و خلافی رای مرتبی بر رفتی و از سماع
و محالطت خطی بر گرفتی و چون نصیحت شیخ یار آمدی گفتی **بیت** قاضی
از با ما نشیند بر نشاند دست را. **بیت** محاسب گری خورد و معذور دارد دست را
تا شبی جمع قومی برسیدم که در آن میان مطربی دیدم **بیت** کوی یعنی کائنات بقول
اذا سمعته رکن بفتح الراء المهملة و الکاف الفارسیه جان میگذرد نغمه سازش
ناخوش ترا از آواز مرگ پیر و آوازش. **بیت** یعنی آوازش ناخوشتر است

از آواز مرگ پیر گاهی انگشت حریفان از او بهار باب ذلک المجلس از
در کوشش و گاهی بر لب که خاموش یعنی اشارت می کنند که خاموش
باش **بیت** بجهان من معارج الی الشیء یجیح معی نای مال الیه و انبعث و هو
مسند الی الجار و المجر و راغی قوله الی صوت الاغانی جمع اغنیة مثل الالمانی
و الالمنیة و هی ای الاغنیة الغناء بالکسر و المدة بالفارسیه سروده و قوله
لطیبه. **بیت** تعلیل لقوله بجهان و قوله و انت مغنی جملة حالیه و الجملة الشرطیه اغنی
قوله ان سکت تطیب. **بیت** فی محلی الرفع علی انها صفة مغنی و قوله تطیب یروی
بالتاء علی الخطاب و بالنون علی الحکایة و يجوز ان یقال بالیا و یكون فاعله
السکوت المدلول علیه بقوله سکت ای تطیب سکونک و هذا کما یقال خاموشی
تو بجای موسیقی است **بیت** نه بیند کسی در سماعت خوشی. **بیت** مکر وقت رفتن
یعنی در وقت رفتن تو که دم در کشی. **بیت** و فیما اشاره الی کثرة تغنیه چون در او از آمد
ان بر بطن سرائی. **بیت** یعنی سازنده بر بطن و هو فی الاصح بنیحتی البائس و فی المشهور
بضم الباء الثانی و فتح الاول من آلات التغنی یقال له بالترک قبول که خدا را بگویم از کار
خدا. **بیت** زینم در کوشش کن تا شنوم. **بیت** این آواز مکرده را یادم بکشای یعنی
یاد در بکشای بمن تا بیرون روم. **بیت** فی الجملة خاطر یار را موافقت کردم و شبی
بچندین مجامده بزور آوردم **بیت** مؤذن بانگ بن هنگام برداشت.
نی داند که چند از شب گذشتست. **بیت** یعنی گذشته است درازی شب بالکسرة
المتکسرة للباء المصدر ای از مکرگان من پرسس. **بیت** که یکدم خواب در چشمم نگشتست.
یعنی نگشته است بالکاف الفارسیه یا مداد ان حکم بزرگ دستار از سر
و دنیا را زگر بفتحتی الکاف العربی و المیم النطاق بکشادم و پیش مغنی بنهادم
و در کنارش گرفتم و بس شکر گفتم یا ران ارادت من در حق او بخلاف عادت

دیدند و بر خفت عقل من محل کردند و نهفته بخندیدند ای شکو اخفیه یکی از ایشان
زبان تعرض دراز کرد و ملامت کردن آغاز که این حرکت را مناسب حال
خردمندان نکردی خرقه مشایخ بچین مطرب دادی که در همه عمرش در می درم
بکسر الدال و فتح الراء یعنی در هم یکنی در کف او نبوده است و قرصه
بضم القاف و فتح الفاء المبعی ترینه زر در دق **مثنوی** مطرب دور ازین نجسته
بضم الحاء یعنی المبارک سرای یعنی مطرب که کس دو بارش یعنی مرتین ندیده
در یک جای **مثنوی** دور ازین نجسته سرای یعنی دور باشد ازین سرای مبارک
جمله معترضة دعائیه قوله راست یعنی مستقیم و قیل هو بهیاسم مقام من مقام
علم موسیقی و لایکن مافیة و الحق انه معنی ایهامی چون بآنکس بالکاف الفارسی
یعنی اوازش از زبان او برخاست **مثنوی** خلق راموی بریدن برخاست ای کوه
صوتاً مترجاً مرغ ایوان ای سایبان ز بهول بالفتح و السكون ای از خوف او
بشیرید **مثنوی** مغریر و خلق بالحاء المهملة ای حلقوم خود بدید **مثنوی** کفتم مصاحبت
آنست که زبان تعرض کوتاه کنی که مرا کرامت او ظاهر شده گفت مرا کرامت
آن واقف گردان تا غمگسای یعنی با جمیع یاران تقرب نیایم و بر مطایبه ای لطیفه
که رفت در میان ما استغفار کنیم کفتم حکم آنک مرا شیخ قدس سره العزیز
بار بایتر که سماع فرموده بود و موعظهای بلیغ گفته و در سمع قبول من نیامده
امشب یعنی در امشب مرطالغ میون و اخر میون فی بعض النسخ و نکت میون
اختر بفتح الخاء یعنی الخیم و میون لفظ فارسی یعنی المیون ای المبارک بدین نطقه
رخصه کرد تا بدست این مطرب تو بکردم که ذکر بار کرد بکسر الالف الفارسی
سماع و می لطف نکردم **مثنوی** اواز خوش از کام بالکاف الفارسی آنک
بفتحین و دیان و لب شیرین **مثنوی** کر نغمه کند و رنگند دل بفرید **مثنوی** مصلح من

فرعین یعنی الخدعه و بریده یعنی و اگر برده عشاق و برده سپاهیان
و برده حجازست **مثنوی** کل واحد من هذه الثلاثة اسم مقام من مقامات
علم موسیقی از صحنه بفتح الحاء المهملة ای از حلقوم مطرب مکروه ترید
حکایت لتمام الفتنه ادب از که اموضی گفت از بی ادبان هر چه
از ایشان در نظرم ناپسند آمد از فعل بفتح الفاء و هو الصبیح و انه لستار
بالکسر آن بر عیز کردم **مثنوی** نگویند از سر باز بجه ای علی وجه المزاح
و علی طریق الملاعبة قوله حرفی ای حرفی واحد منقول مالم یتیم فاعلمه لگویند
کزان بندی نیکر و صاحب هوش **مثنوی** ای العقل و قد یخفی و او و یقال
فحش و منه قولهم داروی هست برای مزیل العقل و کر صید باب حکمت بکون
الباء بلا اضافه و یجوز یکسرهما مع الاضافة والاول اظهر بیش نادان
طرفی مقدم لقوله خوانند و حکمت او باب حکمت علی الاعتدالین المذكورین مغفوله
ایدش باز بجه تصغیر بازی یعنی اللعب در کوشش **حکایت** عابدی را
حکایت کنند که در شبی ده من طعام خوردی و تا بسحر بختی خفتی
در نماز نکردی صاحب دلی بشنید و گفت اگر نیم نان نخوردی و تحقیق بسیار
فاضله از آن بودی **مثنوی** اندرون از طعام خالی دار **مثنوی** تا در و نور معرفت
بینی **مثنوی** از حکمتی یعنی انت خال من الحکمة بعلت آن که بیری از طعام تا
بینی **مثنوی** یعنی الالف **حکایت** بخشایش اسم من کشودن که انش من دلش
و کشودن بالواو یعنی الترم و اما کشیدن بالباء فهو یعنی عطا کردن الهی
کم شده را در میانه بیج من جیراغ توفیق مفعول مقدم لقوله داشت فی قوله
فراره او داشت فی الصحاح الفارسی فرامعنی الفوق المقابل للتح و هو
المراد منها و قد یدخل فی اوایل المصادر و الافعال تحسین اللفظ تا خلقت

اهل تحقیق در آمد و بنین همت صحبت درویشان و صدق نفس بختی ایشان
دایم بحیثیت معنی المذمومة اخلافتن بحیده مبتلا گشت و دست از
هوا و هوس کوتاه کرد و زبان طاعتان در حق او دراز که یعنی گویند
همینان در قاعده اول است و زهد و صلاح حسن را معقول علی صیغه المفعول
یعنی غیر معتمد است **بیت** بعد از توبه توان رستن از عذاب خدای
ولیک می توان معنی نمی توان و تقدیم می فی الایات شایع ذایع از زبان مردم
رست یعنی رستن یعنی الرأ یعنی الخلاص و اما رستن بالضم فهو معنی
النبت طاقت جو رزبانها نیاورد و شکایت پیش بر برداشتن
بکرست ای یکی و گفت شکر این نعمت چگونه کردی که بجز از انبیاء الخطاب
که بنده اند از دست **شوق** چند گویی که به اندیش و حسود عیب جو یان من
مسکین اند که خون ریختند بر خیزند یعنی اگر برخیزند برای ریختن خون تو
و بر بیهوشانست بنشینند یعنی و اگر خلق بنشینند بیهوشان تو
و خلاصه انهم لوقوا لیک بقصد ذلک او قعد و بالحمه و یک استعدا و و
الشدایده و المضائق علیک نیک باشی و بدت گویند خلق این به که بد باشی
و نیکت بینند و لیکن مراد این که حسن ظن همگان در حق من بکی است
و من در عین نقصان **بیت** گزافا که می گفتمی کردی نکوسیرت و پارسا
بودی **شعر** از مستند من عین حیرانی الحیران جمع جار و الجفیف و هو
الذی یجاورک و الله یعلم اسرار یفصح الحفرة مع ستر و اعلانی بالفصح علی
بفتحین کعلم و اعلام و قیل الاسرار ههنا بالکسر مصدر استرث الشیء اذا
کتمته قال الله تعالی و الله یعلم اسرارهم و کذا الاعلان بالکسر مصدر اعلنت
الشیء اذا اظهرته و ههنا عن المصدرین بمعنی المفعول ای یعلم ما اسررت و ما

اعلنت كما قال الله تعالی و الله یعلم ما تسرون و ما تعلنون **قطع**
در عین باب بسته بروی خود ز مردم تا عیب نگسترند ما را در بسته
چه سود یعنی چه فایده می شود از بستن در که خدای عالم الغیب دانای نهان
و آشکارا است **حکایت** پیش یکی از مشایخ کله بکسر الکاف الفارسی
یعنی شکایت کردم که فلان در حق من گواهی داده است بنا سرای تا که
خدا شسته می زند مرا شش گفت تو بصلاحش غفل کن **نظم** تو بیکور و روشن
باش تا بدسکال وصف ترکیبی و سگال بکسر الین المهملة و الکاف الفارسی
یقال له بالترک صانکه از بحر الغرائب بنقص تو گفتن نیاید بحال چو آهنگ
بربط بود مستقیم کی از دست مطرب خورد کوشمال اصله کوش مالیدن
حکایت یکی را از مشایخ شام پرسیدند که حقیقت تصوف چیست گفت
پیش ازین زمان طاعت بودند در جهان پراکنده و بمن جمیع امور و قوی اند
بطاهر جمع و بیاطن بریشان و لایذ بهب علیکن هذا الجواب لایطابق السؤال
فان السائل انما سأل عن حقيقة التصوف فالظاهر ان يقال في جوابه ان ترک
الدعاوی و کتمان المعانی علی ما قیل او یکاب بخیر ذلک ما قیل فی حقیقة الهم الا
ان یا قول بمنزل ما قیل فی قوله تعالی وینا لولک عن الالهة قل ین موافقت
للساس لکنه بعید جدا **قطع** چو هر ساعت از تو بجای رود دل به تنهایی اندر
یعنی اندر تنهایی بالیاء المصدر فی صفای بالیاء الوحدة نهی بیاء الخطاب
یعنی اندر تنهایی صفای نهی بی و بهذا التركيب مثل قوله بشکر اندر شرف و قد
مر حقیقة کمرت مال و جاهت و زرع و تجارت چو دل با خدا است
خلوت نشینی بیاء الخطاب وصف ترکیبی **حکایت** یاد دارم که شبی
در کاروانی همه شب رفته بودم و سحر بر کنار پیشم بالکسرة المجهولة

شجره صغیره يقال في التركة ميتة شجرة كذا في كتاب سفرهم ما بود
نعمه برده وراه بیا بان گرفت ویکتس ارام نیافت چون روز شد گفتش
این چه حالتست گفت ببلان را دیدم که بناش اسم من نالیدن در آمده
بودند از درخت و کبان هیچ کس و هو بالکافین العینین طیر معروف
از کوه و فوکان هیچ غول بغم العین المعجی و الکاف العین الضعیف در آب و بلایم
یعنی چهار بیا بان از بیت اندیشه یعنی فکر کردم که مروت نباشد همه در تسبیح
و من بغفلت خفته **قطعه** دوش بالضمه العین المعجی بغم العین الضعیف و اما
دوش بالضمه المعجی هو یعنی الکشف و هو ایس برادر من یعنی نالیدن
عقل و صبرم بر دین تا کنی رسیدم که نعره زدم و طاقت و هوش **حکایت**
معطوفان علی قوله عقل و صبرم یکی از دوستان خلص را یعنی یکی را از
دوستان خلص مکر او از من رسید بکوش گفت باور کنم مصدر یعنی
التصدیق که انی البحر نه شتم که ترا بانک مرغی چنین کند مد هوش ای
المخیر کفتم این شرط ادمیت نیست مرغ تسبیح خون و من خاموش
حکایت وقتی در سفر حجاز طایفه جوانان صاحب دل بهمدم من بودند
و هم قدم من شدند و قهقهه زمزمه کردند و میخواندند الصیاح الرمزیه صوت الرعد
ای کاناو ایصیحون صیحه و سنی تحفانه بگفتندی و عابدی در سبیل بکون
اللام مکر حال درویشان بود و بی خبر از درد ایشان تا بر رسیدم بخیل
بنی هلال اسم مکان کوهی از حی عرب ای من قبیلته بر آمد و آواز بر آورد
که مرغ از هوا در آوردی اشترا عابد را دیدم که برقص در آمد فی المصا در
الرقص پای کوفتن و عابد را بنده اخت و راه بیا بان گرفت کفتم ای شیخ
در حیوانی اثر کرد یعنی این آواز تر اثر می کند **نظم** دانی چه گفت مرا آن بلبل

سجده ای در بعضی نسخ مران بدون الالف خود قول خود تاکید بقوله تو
کما يقال في العربية انت نفسك كذا وكذا چه آدمی بکسر یا آدمی والیا الثانیة
للخطاب که عشق بی خبری بکون الزانی و قد یقار بکسر یا اشترا بکسر
در حالت و طرب که ذوق نیست ترا کثر بالکاف العین والزان الفارغ
یعنی المعوج طبع جانوری و ما وقع في بعض النسخ کج یا کیم فقیل انه هو
فان کج یعنی النور بالترک کج کذا فی حر العنایب **بیت** شتر را چو شور طرب
در سرست اگر آدمی را نباشد خرس **شعر** و عذبه بوب لسان
ای عذبه حرک الرياح من جانب ال آخر و سمیت الرياح بالانثرا لثرتها
السحاب فی الجوع الخ متعلق بحبوب و الخ بکسر الخ الملهمة و فتح الیم موضع
فیه ماء و کلاً کج الماء بحفظ عن الدواب لاجل السلطان و نحوه میل خصون جمع غرض
بضم العین المعجی و سکون الصاد الملهمة فرج الشجر و البان ضرب من الشجر
له اعصان ریشقه میشب به قد و الاحبة قال فقد ک غرض البان خذک و ردة قال
بعض الکتاب البان شجر يقال له بالترک صور قن لا الخیر الصلدة ای الصلب الاملس
یعنی اذا عصبت الرياح علی الریاض و البساتین میل و یحرک بها الاشجار انما
الرطوبة لا الاجار الیابسة الصلبة المقصود ان الاصوات الحسنة والایان الطيبة
انما يستلذ بها ذوا الحس السليم والذهن القويم فان العین لا يعرف
لذة الوقوع و المكفوف لیس له بحال البارع استمتع و غیر المصاب لا یستکلم
بالاسترجاع حکمی عن بعض المشایخ انه قال کنت امشی مع الامام الشافعی رح
وقت المهاجرة فخرنا بموضع بقول احد شافعی قال مثل بنا الیه ثم قال لی ای طربک
بهذا فقلت لا فقال مالک حسن و استلذ اذ القلوب بالاصوات الطيبة فی
لا یکن محموده فان الجلی یسکن الی الاصوات الطیب و یطرب بها کما ذکره الشیخ

قدس الله سره العزيز فكيف الانسان وحكي عن بعض المشايخ انه قال كنت
في البادية فوافيت قبيلة من قبائل العرب فاضافني رجل منهم فرايت غلاما
اسود هناك ورايت جملات بقايا البيت فقال لي الغلام انت الليلت
صديق وانت على مولاي كريم فاشفع لي فانه لا يدرك قفلة صاحب البيت لا اكل
طعامك حتى تحل هذا الغلام فقال ان هذا فقيرني وانك مالي قلت ما فعل بك فقال
له صوت طيب وكنت اعيش من ظله الجبال فخلفها انا لا تقبله وحده الحاجة سار
مسيرة ثلثة ايام في يوم واحد فلما خط الجبل غلظت كاهها ولكن قروصته لك
وحل العبد فلما اصبحنا احببت ان اسمع صوته فسالته عن ذلك فامر الغلام ان يكسوه
على جبل كان على شرفها كسيت عليه فخذاهم الجبل على وجهه وقطع جباله ولم اظن اني سمعت
صوتا اطيب منه ووقعت على وجهي حتى اشار اليه بالسكوت **مشهور** قوله بذكر كرس
متعلق بقوله وخر وشتت في قوله هر چه بيني وخر وشتت **دلی داند ازین**
معنی که گوشتست نه بلبل بر کشتن الشین راجع الى الله تعالى تسبیحی نیست
تسبیح خوان وصف ترکیبی مثل نفس خن واصل تسبیحی انی است بیا الوحدة
یعنی تسبیح خواننده بر کل خدای تعالی نه بلبلست فقط که هر خاری یعنی هر خاری
تسبیحش زیانیست ای زبانی هست بیا الوحدة وکجوزان تسبیح
عظا هر هملای المبالغة یعنی کانه خاری زبانیست کما فی قولهم رجل عدل ومحصول
المعنی لا تظن ان المسبح لله تعالى هو العبد لیس فقط بل کل موجود له لسان تسبیح
او هو نفس لسان تسبیحی والمراد لیس الاله او اما آورد لفظ خاری قصه الا ذکر
الرقیب مع الجیب فی بیت واحد والله اعلم **حکایت** یکی از ملوک مدت
عمرش کرد شد سبزی بختی السین المملو والباء الفارسی والیا الاصله اخوه
بعنه تمام کنان بحر الغرایب وقایم معانی نه داشت وصیت کرد که بامدادان بعنه

در صبح آن شب که در آن ملک مرده شد نخستین بختی بعنه اول کسی
از در شهر بکسر را در بعضی البواب اندر آیه تاج پادشاهی بر سر وی نهید
بکسرین امر من نهادن و تقویض مملکت بدو کنید اتفاق اول کسی که در
آمد که ای بیا الوحدة بود که در همه عمره لقمه انداختی و خرقه بر خرقه دوختی
ارکان دولت و اعیان حضرت وصیت ملک را بجای آوردند ملک بعنه
المیم و خزان بدو ارزانه داشتند درویش مدتی مملکت را نه بسکون النون
والله الا ماضی من راندن تا بعضی از امرای دولت کردن بالکاف الفارسی اوطاف
اویچا نیده ای اخر سوخته و ملوک دیار هر طرفی بنا رفت برخاستند و بقاوت
لشکر را استند فی الجمله سپاه و رعیت بهم بختی بر آمدند بعنه اجتمعوا و بری
ای بعضی از بلاد بکسر الباء جمع بلده بختی بعنه المدینه از قبضه تصرف او بدرفت
درویش ازین واقعه خسته خاطر بهم بود تا یکی از دوستان قدیش که در جات
درویش قریب او بود بکسر النون از سفر باز آمد و او را در جیان مرتبه دید
و گفت منت خدایر اعز وجل که تحت بلندت یاوری کردی ای غانک جندک
وطالعک المیمون حیت جعلک عالیا و اقبال دولت رهبری کرد تا مملکت بعنه الفارسی
الفارسی از خار و خاوت از پای بر آمد و برین پایه بعنه مرتبه رسیدن آن مع العمر
یسرا آن مع السیر عسرا روی عن النبی صلی الله تعالی علیه وسلم انه خرج الی اصبیبه ذات یوم
فرحاً مبشراً و هو یضیئ و یقول لن یغلب عسیرین و هذا یدل علی ان
السیر الثانی مغایر للاول بخلاف العسر علی ما اشتهر من ان النکرة اذا اعيدت
نکرة کان الثانی غیر الاول والمعرفه اذا اعيدت معرفه کان الثانی غیر الاول و علیه
قول الشاعر اذا اشتدت بک العسری ففکر فی الم نشرح فعیسیرین سیرین اذا
فکرته فافرح ولا یدل علی ان الثانی عین الاول علی ما قبل **بیت** شکوفه کاه شکفت

بفهمین یعنی شکفته است یعنی کثرت است لانه من شکفتن بفهمین یعنی الفتح
که از آن البر و گاه خوشبختی به معنی یابن و پزمرده شده در بحر الغایب خوشیدن
بالیاء المعین و التزکی بر شفق و قریق و قد یخرج خوشبختی بالجمیع یعنی الثمرة النابتة
و هو غیر ملام للمقام کما لا یخفی درخت و وقت برهنه است یعنی خربان و عاری است
از لباس ورق و شکوفه و نوره و وقت دیگر خوشبختی است گفت ای برادر عزیزم
که چه جای تحسین است البته علی وزن التعریضه من النکاح که تو دیدی که نام داشتیم
و امروز تشویش جان و فی بعض النسخه جانی بدل جان **مشویش** اگر دیبا باشد در زمین
و اگر باشد بجزش بکس لیم ای الحجة پای بندیم بپای بیاء الوحدة زین جهان آشوب
نیست آشوب تفصیل آشوب و هو بالمره براد فاسیب یعنی الفتنة و المحنة که
رجح خاطر است درست و نیست اصلا اگر و اگر مطلب که تو انگری خواهی
قول جبر قناعت مفعول مطلب که دولتست یعنی که دولت منضم است که
زیر دامن افشاند تا نظر در ثواب او کنی بیاء الخطاب یعنی لا تنظر الى ثواب
ولا تطلب الغنم طمعا هذه الثواب که بر بزرگان شنیده ام بسیار سر درویش
که که بدل غنم و فی بعض النسخه زین غنم و هو الاظهر **سب** اگر بر بیان کند بلام کوری
بالکافی الفارس اسم ملک و وقع هنا مفعول کند و فاعله غایده الی الغنم المذکور و قد
یقال قول به لم فاعل کند و بر بیان مفعول نه چون پایای ملج منفتحین الجراد باشد موزن
بیاء الوحدة یعنی ان لم یظفر ثوابه ولم یقصد الیه **حکایت** یکی را دوستی بود که
عمل دیوان کردی مدنی اتفاق دیدنش نیفتاد کسی گفت فلان را دیر شد که
ندیدی گفت من او را نمی خواهم که می بینم مضار این اتفاق از کسان او یکی حاضر
بود گفت چه خطا کرده است که از دیدن او ملول بیاء الخطاب کفتم خطاب
نیست اما اهل دیوان را وقتی توان دیدن که مفعول باشد و مرا راحت خویش

یعنی سبب دیدن او در رنج او نباید لانه في المشقة والتأذي وایا سبب کثرة
المصلح الیه نبویة و تدریجها **قطب** در بزرگی و دارو کیر عمل قیل دارو کیر یعنی
کیر و دارو قد عرفت معناه را شنایان فراغت دارند روزیغ در زمان درمانه
و معزولی در دول پیشش دوستان آرند **حکایت** ابوهریره رضی الله
تعالی عنه اسم رجل من الصحابة رضوان الله تعالی علیهم اجمعین و کان اسم عبد الرحمن کنی
بایا هریره لانه النبی صلی الله تعالی علیه وسلم رای فی ثوبه شیئا یجده فقال دم ما هذا
یا عبد الرحمن قال هریره فقال دم انت ابوهریره فاستهزجه الکنية و کان کت
ان یدعوه الناس بهذه الکنية لتبرک لفظ النبی علیه السلام و قد روی عن النبی صلی الله
وآله و سلم انه و اربعة و سبعین حدیثا هر روز جمعت مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم
آمدی گفت یا ابا هریره ترا من زاریز و زیارة خبایه منی الصلح الغیب بالکسر
فی الزیارة یأتی احد یوم ما دون یوم قال الحسن هو ان یزور فی کل السبوع مرة
و عن بعض الشیخ اذا اجبت اخافی الله تعالی فاقول فی اللطمة فی الدنیا تزداد مضار
مجزوم علی انه جواب الامر جبا یعنی هر روز میآی تا محبت زیاده گردد **حکایت**
صاحب دلی را گفتند بدین خوابی که افتاب است شنیده ایم که کسی او را دوست
گرفته است و عشق آورده گفت از برای آنکه هر روز می تواند دید مکر در رستگان
که محبوبست و محبوب **قطب** بیدار مردم شدن عیب نیست ولیکن
نه چند آنکه گویند بس اگر خوابت تن را ملامت کنی بتقصیر و متابعت
هوا و هووس محذورست ولیکن ملامت نباید شنیدن رکن یعنی
بسبب کثرة ملازمة و قد وقع فی بعض النسخه یکرا را از بزرگان باد مخالف
در شکم بچیدن گرفت و طاقت ضبط آن نداشت بی اختیار از وی صادر شد
گفت ای دوستان مرا در آنچه کردم اختیار نبوده و بر من منوبسید که رکنی

دارد و کیر بونده غوغا معنی کنه در
معنای منقبذه و عمل غوغا کنه

بمن رسید شما بکرم معذور دارید **نظم** شکم زندان بادست ای خردمند ندارد
 هیچ عاقل باد در بند چو باد اندر شکم آید فرو پهل که باد اندر شکم بارست
 بر دل حیرت ترش روی و ناسازگار چو خواهد شدن دست پیشش مدار
 الا ان الظاهر ان هذا ليس من هذا الكتاب بل قال بعض المحققين ان رايت
 هذه الحكاية في رسالة الشيخ الزهري في المعانيات فالحقها بعض الناس
 هذا الكتاب **حکایت** از صحبت یاران و مستم ملاقاتی بدیده آمده بود
 سربایان قدس نهادم و با حیوانات انس گرفته تا وقتی که اسیر قید
 فرنگ شدم در خندق طرابلس با هم بودیم بکار کجی بداشتند تا یکی از رؤسا
 جمع رئیس مثل جلیس و جلایا و حلقب بفتحین بلده معروفه که سابقه میان ما بود
 گذر کرد و مرا شناخت گفت این چه حالتست و چگونه گذری گفتیم **قطعه**
 هم که خیم از مردمان بکوه و بدشت که از خدای نبودم بدیگری برداخت
 یعنی قدرت عن الناس الى الجبل والصحرى لئلا يكون متوجه الى غير الله في قیاس
 کن که چه عالم بود درین ساعت که در طویل نامردم بیاید ساخت یعنی که
 در طویل نامردمان بیاید ساختیم **بیت** پای در زنجیر پیش دوستان
 به یعنی بهتر است که بایکایگان در بوستان بر حالت رحم آورد و بنده دینار
 از قید فرنگ خلاص داد و با خود حلقب برد و دختری داشت در عقد نکاح من
 آورد بکابین بالکاف العربی المهر الموهل صد دینار چون مدتی برآمد دختر خود را
 بود و ستیزه رویا فرمان بود و زبان درازی کردن گرفت و عیش مرا
 منقص داشت چنانکه گفته اند **مشون** زبان بد و سرای مرد نکوه هم درین
 حالت دوزخ او زینهار بالیا از قریب بد زینهار بدون الیاء قال فی بحر العیاب
 زینهار بالیا و بد و نکلاهما کلمة تنزیه و استدلال علیه بقول الشيخ هذا قال و کجی

بمعنی العمد و بمعنی العصمة ایضا و استدلال علیه بقول الانوری تا حشر
 منکشف نشود اقیاب اگر آید بر زیر سایه عدلت برینهار و وقتا رتبا عذیب
 النار ق امر من الوقایة بمعنی الحفظ و قوله رتبا بالنصب منادى مضاف حذف
 حرف ندائه ای یارب رتبا عذاب نصب علی نزع الخیاض ای عن عذاب النار و هذا
 اقتباس من قوله تعالى سورة البقرة ومن الناس من يقول ربنا آتنا فی الدنیا
 حسنة و عمالة فی الآخرة من خلاق و منهم من يقول ربنا آتنا فی الدنیا حسنة
 و فی الآخرة حسنة و قضا عذاب النار و فی هذه الآية اقوال كثيرة لكن المناسب
 منها للمقام ما روی عن علی رضی الله عنه و کرم الله وجهه انه قال الحسنة فی الدنیا
 المرأة الصالحة و فی الآخرة الحوراء و عذاب النار المرأة السوء باری ای مریة
 زبان تعنت فی المصاد و التعت زلت جستن دراز کرده همی گفت توان
 شخص نیستی که بدین ترا از قید فرنگ بدینار باز خریدی بستم بلی بدین
 دینارم باز خرید و بصد دینار بدست تو ام گرفتار کردی **دیگر** شنیدم
 کوسفند بر این بزرگ ریانید حاضر فاعله ضمیر بزرگ و مفعوله کوسفند از دهان
 و دست گری بیا الوحده شبانه کار در حلقش ببالید روان آن
 کوسفند از زونی بنالید که از چنگال کرم بالکافین الفارسیین در ربودی
 چو دیدیم عاقبت کرم تو بودی **حکایت** یکی از پادشاهان عابد بر این سید
 اوقات عزیزت چون می گذرد ای کیف تفرغ علی ای حال تنهیب گفت همه
 شب در مناجات و سجود در رفع حاجات و حمد روز دریند اخراجات خواطر
 ملک را فرمود تا وجه کفای او معین دارند تا باریعال از دل او برخیزد **نظم**
 ای که قهار و بای بنده عیال و گرانادگی مبد خیمال غم خورند و نیاز جامه و قوت
 بمعنی الزاد باز دارد ای منعک رسید در ملکوت همه روز اتفاق می سازم

لوازم بیت معنا کن

معقول اشیا
 عابد معلوم
 کشت صح

بمن رسید شما بکرم معذور دارید **نظم** شکم زندان بادست ای خردمند نه دارد
 هیچ عاقل باد در بند چو باد اندر شکم آید فرو پهل که باد اندر شکم بارست
 بر دل حریف ترش روی و ناسازگار چو خواهد شدن دست پیشش مدار
 الا ان الظاهر ان هذا ليس من هذا الكتاب بل قال بعض المحققين انه رايه
 هذه الحكاية في رسالة الشيخ **التهاني** في الهزليات فالحقها بعض الناس
 هذا الكتاب **حکایت** از صحبت باران و مستم ملاقاتی بدیده آمده بود
 سربابان قدس نهادم و با حیوانات انس گرفته تا وقتی که اسیر قید
 فرنگ شدم در خندق طرابلس با یهودانم بکار کل بداشتند تا یکی از رؤسا
 جمع رئیس مثل جلیس و جلایا طلب بختین بلده معروفه که سابقه میان ما بود
 گذر کرد و مرا شناخت گفت این چه حالتست و چگونه گذر ای کفتم **قطع**
 همی که بچشم از مردمان بگویم و بدشت که از خدای بودم بدیگری پرداخت
 یعنی قدر فرست عن الناس الى الجبل والصحرى لئلا يكون متوجها الى غير الله في قیاس
 کن که چه عالم بود درین ساعت که در طویل نامردم بیاید ساخت یعنی که
 در طویل نامردمان بیاید ساخت **بیت** پای در زنجیر پیش دوستان
 به یعنی بهتر است که بایک انگار در بوستان بر حالت رحم آورد و بنده دیار
 از قید فرنگ خلاص داد و با خود تحلب برد و ختری داشت در عقد نکاح من
 آورد بکابین بالکاف العون المرمو جل صد دینار چون مدتی برآمد دختر خوفا
 بود و ستمه روی نا فرمان بود و زبان درازی کردن گرفت و پیش مرا
 منقص داشتن چنانکه گفته اند **مشهور** زینب در سرای مرد بگویم درین
 عالمست دوزخ او زینهار بالیا از قریب بد زینهار بدون الیاء قال فی بحر العیوب
 زینهار بالیا و بد و نه کلاما کلمة تنزیه و استدلال علیه بقول الشيخ هذا قال و یجی

بمعنی العهدة و بمعنی العصمة ایضا و استدلال علیه بقول الانوری تا حشر
 مشکف نشود افتاب اگر آید بر سبایه عدالت برینهار و وقتا رتبا عدل
 النار قی الامر من الوقایة بمعنی الحفظ و قوله رتبا بالنصب منادی مضاف حذف
 حرف ندائه ای یاربنا عذاب نصب علی نزع الخافض ای عن عذاب النار و هذا
 اقتباس من قوله تعالى في سورة البقرة ومن الناس من يقول ربنا آتنا في الدنيا
 حسنة و ما له في الآخرة من خلاق و منهم من يقول ربنا آتنا في الدنيا حسنة
 و في الآخرة حسنة و قنا عذاب النار و في هذه الآية اقوال كثيرة لكن المناسب
 منها للمقام ما روی عن علی رضی الله عنه و کرم الله وجهه انه قال الحسنه في الدنيا
 المرأة الصالحة و في الآخرة الخوراء و عذاب النار المرأة السوء باری ای مسرة
 زبان تعنت فی المصادر التعنت زلت جستن دراز کرده همی گفت توان
 شخص نیستی که بدین ترا از قید فرنگ بده دینار باز خریدی بگویم بی بده
 دینارم باز خرید و بصد دینار بدست توانم گرفتار کرد و **بیکر** شنیدم
 کوسفند بر اینر که ریا نید ماض فاعلمه ضمیر بزرگ و منعوله کوسفند از دهان
 و دست گرگی بیا الوحده شبانه کار در حلقش بمالید روان آن
 کوسفند از وی بنالید که از چنگال کرم بالکافین الفارستین در بودی
 چو دیدم عاقبت کرم تو بودی **حکایت** یکی از پادشاهان عابد بر اینر که
 اوقات عزیزت بچون می گذرد ای کیف فرود علی ای حال تنهیب گفت همه
 شب در مناجات و محروم در رفع حاجات و همه روز در بند اخراجات خواطر
 ملک را فرمود تا وجه کفای او معین دارند تا باریعال از دل او برخیزد **نظم**
 ای که قمار و پای بند عیال و کار ازادی مبیند خیال هم فرزند و نایز جامه و فوت
 بمعنی الزاد باز دارد ای یمنعک ز سیر در ملکوت همه روز اتفاق می سازم

معصون اشیا
 عابد معلوم
 کشت صح

طع
 م

لوازم بیت معنی گفته

که بشب با خدای بردارم. شب یعنی در شب جو عقد نازمی بنم. چه خور
 بامداد فرزندم. یعنی تشویش این قضیه بدید آید **حکایت** یکی از معبدان
 شام در پیش سالها عبادت کردی و برکن درختان خور دی پادشاه آن طرف
 حکم زیارت نزد یک اورفت و گفت اگر مصلحت بینی در شرا از برای تو معانی
 سازیم که فرائض عبادت ازین بهیست شود و دیگران بیک کات انعام شما مستفید
 شوند و بر اعمال صالح شما افتد کنند زاهدانین سخن را قبول نکرد و ارکان
 دولت گفتند باس ای رعایت خاطر ملک را مصلحت نیست که چند روزی
 بشهر در آئی اگر صفای وقت عزیزان از حجت اختیار کرده پذیرد اختیار
 باقیست او رده اند که عابد بشهر در آمدستان سرای خاص ملک از برای
 او برداخته مقامی دلکشای روان آسای یعنی روح آسای فی البحر آسایا که اسم
 مصدر بالترک است و يقال فی مصدره آسای کشیدن و بمعنی المثل بالفارسی
 مانند نحو مشک آسای و غیر آسای و بی صیغه امر من آسودن و قد یستعمل وصف
 ترکیبانه خور و آسای و همان آسایتهی کلام و لعل آسایتهی آسای او مقصود
 منته که لکشای دلکشای **شعری** کل سرشش الشین راجع الی المقام جو عارض خوابان
 ای مثل خدمت فی الحرة و اللطافة سنبالش معجوز زلف محبوبان از تحسین بفتح
 النون لفظ فارسی یعنی الخوف بر مجوز. هو بر و مخصوص میزدن زمان سیر
 یکون قریب من اوان قدوم التعلق الی الروم شیر یا خورده طفل دایه مجوز
 یعنی آن کل سرخ و آن سنبل حضور طفل دایه است **شعر** و افانین جمع افنان
 جمع فنی بفتح فین فرع الشجر علیها اجلار بکون اللام هو نور شجرة الرمان
 البری و يقال له بالفارسیه کلنار بل هو غریب منه و قد صحی البعض بکسر اللام
 المشددة و الجملة الظرفیة اعنی قوله علیها اجلار صفة افانین غلقت ای تشبثت

ای صیغه

عقود

بالشجر

بالشجر الاخضر قوله نار مرفوع علی انه فاعل غلقت و الجملة الفعلیة مرفوعة
 المحل علی انها خبر المبتدأ اعنی افانین بنا علی ان المعنی شجر اخضر غلقت بر نار
 ملک در حال کنیزکی خوب روی پیشش فرستاد **نظم** ازین مه پاره عابد
 فرین یعنی آن تلک الجارية کانت من طائفة نیال فی حق کل واحد من هاهمه پاره عابد
 فرین ملائک صورتی طاووس زینبی. قال فی البحر زینب یعنی الزینب که بعد
 از دیدنش صورت نمید. وجود یار سایان را شکستی. شکیب بکسرتین معنی
 الصبر همچنان در عقبش غلامی بدیع الجمال ای غیب الحسن الطیف لا عند ال
 اعتد الا خلقنا و اعتد الا خلقنا **شعر** هکک الناس حوله نصب علی الطرف و عطفنا
 تمیز عن نسبة هکک الی فاعله و هو مبتدأ و قوله ساق خبره و الجملة الاسمیة حالیه
 و یرکی من الارادة بمعنی التبصیر و الجملة الفعلیة اعنی یرکی مع فاعله الراجع الی قوله
 ساق مرفوع المحل بانه صفة ساق و لا یستعمل علی وزن یرکی عطف علی یرکی و حذف
 مفعولی الفعلین للاختصار مع قیام القرینة ای هو ساق یرکیم الکاس و لا یستقیم
 الشراب دیده از دیدنش نکشتی بالكاف الفارسیه سیر. بالکسرة
 الجمولة ای لا یصیر مشبعاً همچنان که فرات بضم الفاء الماء العذب مستقی
 علی صیغه الفاعل من یرکیم الاستسقاء بغوذاً بالله منه عابد لقمه الذی خورون
 گرفت و کسوة لطیف پوشیدن و از اکل فواکه بفتح فاء که توارشتم مشموم حلاوت
 و فتح یافتن و در جمال غلام و کنیز کن نظر کردن و خردن منان گفته اند زلف خوابان
 زنجیر بای عقلست و دام مرغ زیرک **بیت** در سر کار تو کردم دل و دین با نه
 دانش مرغ زیرک حقیقت منم امروز تو دانی. دام بمعنی الشبک و الیاء قلیل
 للوحدة و قیل الخطاب فی الجملة دولت وقت مجموعش بره الی آمد چنانکه
 گفته اند **دیگر** هر هست از فقیه و شیخ و مرید و وز زبان آوران یعنی از سخن

دانشان باک نفس بفتح الفاء چون بدنیای دون یعنی دنیای جوهر فرو و بدیع فرو
بدون الدال یعنی السفلی آمد بجعل در بماند سکون النون ماضی من ماندن والباء
فج جعل زائده والمعنی در غسل بماند کما من نظیره مراراً معجی مکس باری ملک
بدیدن او رغبت کرد عابد را دید از هیئات تختین گردیده بالکاف الفارک
وسرخ و سفید گشت و فریب شده و بر بالین دیباکی زده و غلام بری بیکر
بالباء الفارک و الکاف العونی یعنی الصورة بامر وجه بر طاقوس المروحة
بالکسر و السکون بالترکیه بلیظه بر بالای کسرش ایستاده بر سلامت حالش
شادمان گرد و از هر دری یعنی از هر باب و هر طریق والباء للوحدة سخن
گفتند تا ملک با تمام یعنی در آخر سخن گفت این دو طائفه را در جهان دوست
دارم احدی با علم و الثانی زهاد جمع زاهد را وزیر فیلسوف یعنی حکیم جهان
دیده حاضر بود گفت ای ملک شرط دوستی آنست که با هر دو طائفه نکونی
می کنی علم را زبیده تا دیگر خوانند و زهاد را زرمیده تا زاهد با تنبیه بیت
نه زاهد را درم باید نه دینار چو بستد من بستن یعنی اخذ یعنی چونکه زاهد
دینار و درم بستد و قبول کرد زاهد دیگر بدست آر که آن شخص
زاهد نیست قطع از آنکه سیرت خوش و سیرت با خدا نه نان
وقف و تقوی در یوره یعنی و نه لقمه سوال زاهد بستد انگشت خوب روی و
بنا گوش یعنی جای گوشوار و لقم بسیب و صف ترکیبی یعنی فریبده دل شود
نه گوشوار بالکاف الفارسی و خاتم فیروزه شایه است یعنی محبوبست دیگر
در ویش نیک سیرت و فرخنده یعنی مبارک زای نان رباط بکسر الراء یعنی
خانقاه و نیکه که وقف می کنند و له معان آخر و لیست مراده مهنا و له در یوره
کو میباش لفظه کو مهنا می و به اکثر فی تلك اللغة و سیاتیک نظایره و بهذا الکتاب

خانن خوب صورت و پاکیزه زای را نقش و نگار بالکاف الفارسی
عطف تفسیری و خاتم فیروزه اسم حجر ثمن معروف کو میباش بیت
تا مر اقصت و یکرم باید قوله هست هم رباط بفتح است و المعنی
تا مر اجیزی و دیگر جز خدای تعالی باید ست ثم قدم الرباط للوذن کر خوانند
زاهد شاید حکایت مطابق این سخن پادشاهی را می پیش آمد
گفت اگر انجام این حالت بر مراد من باشد چندین درم زاهد از اید هم
چون چون حاجتش بر آمد و فای نه درش بموجب شرط لازم آمد یکی از بندگان
خاص کیست درم بداد تا بر اید آن تفرقه کند گویند غلام عاقل و متفکر عطف
تفسیری بود هم روز بگذرد بالکاف الفارسی و شاید باز آمد و هم
بوسه داد و پیش ملک بیا و گفت زاهد از اینا فتم گفت این چه
حکایتست ایچ من دلم درین ش هم چهار صد زاهد نکست ای خداوند
جهان انگ زاهد ست می ستاند وانگ می ستاند زاهد نیست ملک نکند
و نه بما نرا گفت چند انگ مراد حق این طائفه خدا پرستان ارادت و اقرار
این شوی دیده را سکون الخا و صف ترکیبی یعنی این گستاخ را خدا دوست و انکار
قوله و حق درین محل بجانب وست الظاهرانه من کلام ذلک الملك و قد يقال
انه من کلام الشیخ بیت زاهد که درم گرفت و دینار زاهد تراز و کسی
بدست آر بالمه امر من آوردن حکایت یکی از علماء را سج زاهد پرسید ند که
چه کونی در نان وقف گفت اگر از بهر خ کمر الغایب بهر بفتح الباء العربی
و سکون الحاء حرف تخفیف می یعنی اللام الجارة ای لاجل بجیت خاطر
و فراغ عبادت می ستاند طالست و اگر مجموع از بهر ان می شستند حرام
بیت نان از برای کج عبادت گرفته اند قوله صاحب لان فاعل گرفته اند

نکته عبادت برای نان **حکایت** درویشی بمقامی رسید که صاحب
آن بقیم کریم النفس بود طائفة اهل فضل و بلاغت در صحبت او هر یک
بذکر بفتح الباء الموحدة و سکون الدال المعجم بمعنی لطیفه ففوله و لطیفه عطف
تفسیری لما قبله چنانکه رسم طریقیان باشد همی گفتند درویش را بیابان
و طبع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده یکی از آن میان بطریق البساط
گفت ترا هم چیزی بیاید گفت بمعنی گفتن درویش جواب داد که مرا چون
دیگران فضل و بلاغت نیست و چیزی نخوانده ام بیک بیت از من قرائت
کنید بکلمات بر غنبت و ارادت گفتند بگوید **بیت** من کرسه در برابر
سفره نان. قوله من کرسه مبتدا و قوله سفره نان مبتدا و ثان و قوله
در برابرم خبره مقدمه علیه و هذا المبتدا و الثاني مع خبره المقدم جملة اسمیة فی موضع
الحال ای حال کون السفره فی مقابلی و قوله همی چون غنیمت برد تمام زنان
خبر المبتدا و الاول پسندیدند و سفره پیش او روند صاحب دعوت
گفت ای یار زعمانی توقف کن که پرستارم پنج پرستار بمعنی کنیز که اعنی
الجاریه و الیم للمعظم بر بیان می سازند درویش سر بر آورد و گفت **مفرد**
کوفته در سفره من کومباش کوفته را نان آبی کوفته است. اراد بگوید
الاولی نکت مشیر الی ماضی علیه من الام سفره و بکوفته الثاني الطعام
المخصوص الذي يجعل من اللحم بعد الضربات الكثيرة بالسکین **الکبیر حکایت**
مرید کی گفت پیری را ای قال مرید و احد شیخی حکیم از خلق بزرگ است
آندرم یعنی آندر زحم علی مامر نظیره غیر مره از بسیاری که بزیارتم همی آیند
و اوقات غریز مرا از تره دایشان تشویش حاصل می شود و گفت هر چه
الظاهران یقال هر که درویشانند ایشانرا و امی بده یعنی تا که مدیون تو گشته که

بعد از آن نمی آیند از بیم مطالبه و ام و هر چه توانگرانند از ایشانرا چیزی
نخواه که دیگر کرد و تو نگردد ای لایکومون حولک **اصلا بیت** که که ای
الكافی الفارسی ای الفقیر السائل پیشرو بند اوصاف ترکیبی بمعنی مقدم
لشکر اسلام شود. کافر از بیم ای خوفی توقع برود ای یغتر فر از آناد و حیان
بکسر الراء الی باب **حکایت** فقیمی پدر را گفت هیچ ازین سخنان
دلاویز متکلمان قوله دلاویز و صفا ترکیبی صفة لقوله سخنان و هذا
المجموع اعنی قوله سخنان دلاویز و صفا ای قوله متکلمان در من اثر می کند
بعلمت انک نمی بینم ایشانرا که در بکسر الکافی العول بمعنی العمل الذي تفعله
و تعتاد علیه موافق گفتار ای لانی لا آری لهم فعلاً و عملاً یوافق قولهم **مثنوی**
ترک دنیا ببردن آموزند خویش را سیم و غلام اندوزند ای یکتسبونها
عالمی بکسر اللام و الیاء الموحدة را که گفت باشد بس. یعنی بلا مثل چون بگوید
نکیر اندر کس. ای لایوتر قوله فی قلب احد و لقد حققنا هذا الکلام فی شرح
شرع الاسلام تحقیقاً یلیق بالقبول عند الایمان و الفحول و آینه ماه بالحکایت
و الاخبار و الاحادیث الصیحة من البیة المختار فلیرجع الیه عالم انکس بود
بفتح الواو که بد کند نه بگوید بخلق و خود کند. یعنی بگوید بخلق آن چیزی را که
خود نکند قال الله تعالی انا مرون الناس بالبر و تشون انفسکم الایة قبل ای
و ترکونها من البر کالمستیات عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما انما نزلت
فی اخبار الیهود کانوا یامرون با تبیل عجمه علیه السلام و لا یستحبون و قیل کانوا
یامرون بالصدق و لا یتصدقون **بیت** عالم که کامرانی کامران و صف ترکیبی
بمعنی راننده کام ای المراد و الیاء للمصدر رتبه و تن بروری کند. او خویش را
کم است بضم الکافی الفارسی یعنی آن عالم نفس خود کم شده است و قیل یحتمل

ان يكون المعنى او خود را کم کرده است و اما واحد که را خبر کند. پدر گفت
 ای پسر بجز این خیال باطل نشاید روی از تربیت ناصحان بر تافتن و راه
 بطالت گرفتن و علما را بصلالت منسوب کردن و در طلب عالم معصوم
 از فواید علم محروم ماندن مثل همچو آن نابینایی که شبی ای می لیلیت من الیایی
 در وحل بغتتی الو او والی و اله الهه الطین المنزج افتاد و گفت ای مسلمانان
 چراغ فراراه من دارید زنی فاجره بشنید و گفت تو که چراغ نه بینی چراغ
 جدی بی و لایذ صعب علیک ان ارتباط بهد الکلام یا قبله لیس بواجب فان الشیبه
 الذی ذکره بقوله همچو آن نابینا آه لایخلو عن تکلف کالایکنی علی الذوق السلیم چنین
 مجلس و عظم کلمه فی ذکر الغرائب کلمه بفهم الکافی الفارسی و الباء العونی الذی کان
 و قال فی الصلح الفارسی هو الذی یقال له بالترکی الأجوق و الاول انب لبقوله
 بترانست تا نغدی کند ای بفرمانی استانی و اینی تا ارادی نیاری سعادت
 ببری بغتتین قطعه گفت عالم هذا من قبیل اضاف المصداق الی الفاعل بکوش جان
 بشنو ورنه بفتح النونین من مانستن یعنی مشابه شدن او من مانیدن
 یعنی مانستن علی ما صرح به فی ذکر الغرائب بکفتنش کردار ای کردارش
 باطلست آنک مدعی گوید خفته را خفته کی کند بیدار مرد باید که گیر داند
 کوشش یعنی بند و نصیحت را ورنه نوشته است بوصول الحرفه بنده دیوار
حکایت منظومه صاحب لی بعد رسد آمد ز خانقاه بشکست عهد محبت
 اهل طریق را کفتم میان عالم و عابد چه فرق بود تا اختیار کردی از ان فریق
 صوفیان این فریق دانستند ان را گفت آن کلیم خویش بدی کند
 ای کیم ز موج وین جعدی کند که بکیر و غریقی را برای تخلیهش حکایت
 یکی بر سر راهی مست خفته بود و زعام بکس الزاء لفظ عربی اختیار از دست

رفته عابدی بر سر او که زد و در حالت مستقیم او نظر کرد و چون
 مست سر بر آورد و گفت و اذ امر و ابال لغومروا کراما قال الله تعا
 و عباد الرحمن الذین یشون علی الارض هونا الا قوله و الذین لا یشهدون
 الزور و اذ امر و ابال لغو الایه و عباد الرحمن مبتدا و خبره قوله تعا اولئک
 یحزنون الغفقه کانه قیل و عباد الرحمن الذین ههنا صفاتهم یحزنون الغفقه
 ای اعلی مواضع الجنه و قیل الغفقه من اسماء الجنه و اللغو کل ما یسفی ان یلغی
 و یطرح من قول او فعل و المعنی و اذ امر و ابال لغو و التقلیل
 به مراد معصین مکرمین انفسهم عن التوقف علیهم الخوض مهم که اقرار
 فی بعض الکتاب بیت اذ ارایت انما فعیل من انم یام کن سائر او حلیم
 ای مطمئن النفس لاکیر کما الغضب سهوله یلغی لغو لم لا تمر کریم
 ای لای شئی لا تمر علی کریم او قد قال الله تعا و اذ امر و ابال لغومروا کراما
بیت مناب نهی حاضرین تافتن ای پارسا روی از کنه کار یعنی یا زاهد
 لاتعرض و جهک عن العاصی بختایند کی در وی نظر کن ای انظر الیه بالستر خیم
 و الشفقه اگر من ناجو اندرم بگردار ای بالعلی السی تو بر من حیون
 جو اندران که زکن حکایت طائعه رند ان یانکار درویشی بیا الوحده بدر
 آمدند و سخنان ناسزا گفتند و بر دند و بر بختایند شکایت پیش بر
 طریقت برد یعنی به پیشش برد و گفت چنین حالتی رفت گفت ای فرزند
 خرقه درویشان جامه رناست هر که درین کسوه تحمل می مرادی نکنند مدعیست
 نه درویش بیت دریای فراوان شود تیره یعنی مکر نشود بسیل مالک
 المجهوله عارف که بر خند تنگ بفتح التی و ضم النون است هنوز بالتغییم
 کرگزندت رسد تحمل کن که بغفوا ز کناه پاک شوی ای برادر جو عاقبت خاکست

خاک شویش از آن که خاک شوی **حکایت منظومه** این حکایت شنو که
 در بغداد. قوله شنو بکشتین و فتح النون امر من شنیدن را نیت یعنی
 علم و پرده را خلاص افکند را نیت از کمر بفتح الکافی الفارسی یعنی از غبار
 راه و رنج رکاب و در آنکه حامل الراهیة باشد اصل الراهیة بالکتاب فی الاغلب
 گفت با پرده از طریق عتاب. قال الخلیل العتاب مخاطبة الاذلال من وتو
 هر دو خواجگان ما شنیم. یعنی انا و انت مملوکان لما لک واحد ولا یبعد ان یکون
 قولهم فی التریق قد شنو و ادشن من هذا القیل کثیرا من قرن تا شن و ادشن
 مقوله بنده بارگاه سلطانیم. تفسیر لاقبله من زحمت دمی ای مقدار ساعه
 واحده تیا سو دم. گاه و بیگاه در سفر بودم. تونه رخ آزموده نه حصار
 یعنی القلعه و محکم ان براد به المعن المصدر فی فتح الصاح قال ابن السکیت
 حصه العدو و حصه و نه ای ضیق و اعلیه و احاطه و به باب نصر و حاصره ایضا
 محاصره و حصه را انتهی نه بیابان و باد و گرد و غبار. عطف تفسیری قدم
 بغتین من بسی پیش ترست. بالباء الفارسیه یعنی مقدم است
 پس جبراعت تو پیش ترست. بالباء العربی و هذان الباءان مکسوران
 بالکسرة المجرهوله تو بر بندگان بکسر الراء مضاف الی بندگان و برهنه با مع غند
 مه روی. بیا الخطاب بالکثیران یعنی کنیزکان یا سمن بوی. من فتاده بدست
 شاگردان. بسفر پای بند و سرگردان. گفت پرده در جواب من سر
 باستان دارم. نه چو تو ای مثلک سر باستان دارم. هر که پیوده یعنی
 بجای پیوده ای فی غیر موضع گردن افرازد. خویش تن را بگردن اندازد.
 و قدمه معناه فی الدیباجه **حکایت** یکی از صاحب دلا زور آزمایی یعنی
 یک زور باز را دید که با هم برآمده و در خشم شده و کف بر دیان آورده گفت

این را چه حالتست کسی گفت فلان دشنام داده است او را گفت
 این فرومایه هزار من بشدیده النون سنگی برمی دارد و طاق یک
 سنگی می آرد **قطعه** لاف سبیلچی و دعوی مردی بگذارد. عاجز نفس
 فرومایه صفت عاجز یعنی آن عاجز فرومایه را چه مردی چه زنی. کمرت از
 دست یعنی اگر از دستت برآید دهنی شیرین کردن شیرین کن.
 که مردی اینست مردی آن نیست که مشتی بزرگ بر دهنی دیگر اگر خود بر
 در دهن در بزرگ نیست آنی پیل. نه مردست آنک روی مردی نیست.
 یعنی انسانیش نباشد بنی آدم برشت از خاک دارد. اگر خاکی نباشد
 آدمی نیست **حکایت** بزرگی را پرسیدم از سیرت اخوان صفا گفت
 مکیه آنک یعنی آن شخص است که مراد خاطر یاران بر مصالح خود مقدم دارد
 و حکایت گفته اند برادر که در بند خویش است آنی مستغرق فی احواله و مقید
 بتقیه نفس نه برادرست و نه خویش است آنی لیس بقرب من الاقربا یعنی
بیت همراه اگر شتاب کند همزه تو نیست. دل در کسی بند که دل بسته تو
 نیست **دیگر** چون نبود خویش را دیانت و تقوی. قطع رحم بهم نه یعنی
 القربا بجهت از مودت قربی. فی فتح الصاح القربی فی الرحم و هو فی الاصل مصدر
 تقول بینما قرابة و قرب و قرنی و مقربة بفتح الراء و ضمها قیل و کلاهما ای قرنی
 و تقوی یقرآن بالامالة فی النفس یاد دارم که مدعی درین بیت بر قول من
 اعتراض کرد و گفت حق جل و علا در کتاب مجید از قطع رحم نهی کرده است
 و مودت ذوی القربی فرموده و این تو گفتی مناقض آنست گفت غلط کردی
 موافق قرآنست و این جا همدان ضمیر التثنية للوالدین علی ان تشکر بی مالیس
 لک به علم ای تشکر بی مال لا علم لک باسحقاقه الاشراک تعلیه الحما و قیل

بنویسند از این صفات در حق کسی که در کمال است

اراد بنی العلم له نفعه ای تشکر کنی مالیس بشی برید الاصلام قوله فلا تظنها
جواب ان ای فلا تطع الوالدین فی ذلک فانه لا اطاعة لمخلوق فی معصية
الخالق **بیت** هزار خویش که بیگانه از خد باشد فدای یک تن بیگانه
گاشتا باشد یعنی فدای باشد بان یک تن که بیگانه شود از من یعنی از اقربای
من نباشد و یک است نباشد خدای تعالی **حکایت** **مقطوع** بر مردی لطیف
در بغداد دخترش را بکش دوزی کفش دوز و وصف ترکیبی والیا للوحدة
داد **مرد** کاف التصبیغ المعنیة للتحقیق سبک دل وصف ترکیبی ایضا چنان
بگزیذ **قوله** لب دختر مفعول گزیذ که خون از او بچکید بامدادان پذیر چنان
دیدش **بیت** دما در وقت دما و لفظ فارسی بمعن العروس و پرسیدش
کای فرومایه این چه دندانست چند خالی لبش نه انبانست **انبان** یعنی
الحمرة و سکون النون بمعن الجراب بمزاحمت المزاج النظيف و التالی للخطاب
یعنی مخاطب شیخ سعدی کل من القی السمع و هو شهید و یقول بمزاحمت
تلفظ این گفتار ای ماحکمتک بنده الحکایة الاعلی سبیل المزاج و الملائقة
بزل بگذارد و جد بکسر الحیم مقابل الحزل از و بر دار یعنی لکن بیغی لکن ترک ما
هو الحزل من هذا الكلام و تاخذ نصیبک منه من الحکمة و الموعظة و اشار الیهما
بقوله خوی بد و طبیعتی که نشست **نزد** خبر بوقت مرگ قوله از دست
متعلق بقوله نهد یعنی آن طبیعت نهد از دستش این خوی بدر که رسوخ
یافته است مکر بوقت مردن ای لایتر که ولایة ارقم الالباموت و فی بعض النسخ
نهد بالراء الملهمة من رحیدین و هو الظاهر الاولی کالایخی **حکایت** فقیهی دخی
داشت بغایت زشت روی و کجای زلفان رسیده یعنی بالغ شده و خون
حیض را دیده با وجود چهار و نعت کسی بناگشت او رغبت نمی نمود **بیت**

زشت باشد و بیعی ای متلع منسوب الی دنیق و هو علی وزن شعیب اسم مضعف
و دیبا **بمعن** الدیار ای الحری که بود بر عروس نازیب **فمخار** العیال العوکی
نعت یستوی فیة الرجل والمرأة ما دام فی اعراضها تقول رجل عروس
وامرأة عروس و فی البحر زیبا بالترکیز کلوا ویراشقلو و زیبان مثله فی الجملة
حکم ضرورت باضرب بری بمعن اعمی عقد نکاحش بستند آورده اند که در آن
تاریخ حکیمی از سندیب اسم مکان پرسید که دیده نابینایان روشن کردی
فقیه را گفتند جبراد اما دست علاج نکستی گفت ترسم که بینا شود و دختر مرا اطلاق
دهد **مصلح** و المصراع فی الاصل احد طرف فی الباب ثم اطلق علی نصف بیت للناسبة
بینها شوی بنعم الشین بمعن الرفیع زن زشت روی و وصف ترکیبی نابینا
حکایت پادشاهی چشم حقارت در طائفه درویشان نظر کردی یکی از ایشان
بفرست دریافت و گفت ای ملک ما درین دنیا بچیش یعنی بچکر از تو
کمتریم بعیش نفع العین از تو خوش تر و بمهرک برابر و بقیامت **بستر**
اگر کشور کنای کشور بکسر الکافی العربی بمعن الاقلیم و کشور کنای وصف ترکیبی
مثل کامران فی قوله کامرانست و کرد درویش حاجتمند ناست **در آن**
ساعت که خواهند این و آن مرد یعنی مردن خواهند خواهند از جهان بیش
باماله الباء العربی از کفن برد چو رخت از مملکت برست خواهی که ای بالیا
المصدری خوشتر است از پادشاهی ظاهر درویش جامه زنده بفتح الزاء
الفارسی و کسر بمعن گفته است و قوله موی سترده کنایة عن بکرده و حقیقت
آن دل زنده و نفس مرده **بیت** نه آنک بر در دعوی نشیند از خلق نفع الی
المعجی که خلاف کنندش جنگ بر خیزد **باین** الصبر و حکایت و قوله که کمر
زکوه فرو غلطه کسب سبکی نه عارفست که از راه سنگ بر خیزد بیان

و حکایت

لرضا نام بقضاء الله تعالى وقوله غلطه من غلطیدن بمعنی التدرج وفي
بعض النسخ غلته بالتاء من غلته من بعناه ايضا طريق درویشان ذکر است
وشکر و خدمت و طاعت و اینها هر یک از مایلمکه و قناعت و توحید
و توکل و تسلیم و تحمل و اعلم ان القناعت فی اللغة الرضا بالقسم وفي
اصطلاح اهل الحقیقة هی السکون عن عدم المألوفات وقيل هی الاكتفاء بالقليل
وقيل هی الاستغناء بالموجود وعدم التطلع الى المفقود وان التوحید علی ثلثة
اقسام توحید الافعال وهو اول مراتب التوحید الحقیقی وتوحید الصفات وهو
المرتبة التي لا یرقی اليها الا من حصل له توحید الافعال وتوحید الذات وهو الذي
لا یصل اليه من لم یرقی الى المرتبتین الاولیین وللمشیخ فی کل من الاقسام الثلثة
تحقیقات لطیفة وتدرجات نفیة ان ذکرنا بالاطال الکلام وان التوکل هو
الثقة بما عند الله تعالى والیاس عافی ایدی الناس وقيل ان یرتوی عند الانسان
للاکنار والاقبال وقيل هو استعانة القلب للوقت العاص والتوکل علی قسمین
توکل العوام وهو تفویض امر الرزق الى الله تعالى وترك التعلق بالاسباب ثقیة
بوعده الله تعالى واعتماد علی کرمه وتوکل الخواص وهو تفویض الامر الى الله تعالى
في کل شیء حتى یبقی العبد تحت احکام القضاء والقدر عدم الحركة والاختیار کالمیت
بین یدی الغاسل یقلبه کیف یشاء وقيل التوکل بدایة وهو صفة المؤمنین والتسلیم
واسطة وهو صفة الاولیاء والتفویض نهایة وهو صفة اخفص الخواص وان التسلیم
هو الانقیاد وهو اهل العبودیة قبل التفویض وهو ان لا یختار العبد شیئا من امور
دنياه ویکل اختیار ذلك الى مولاه یكون قبل نزول القضاء والتسلیم یكون بعده
والتسلیم والتفویض من صفات اهل المعرفة وقد مر ان الله تعالى بها الاولیاء وان
التحمل هو الصبر وهو نتیجة المراجعة من غیر تقییس وقيل ترک الشکوى من ألم البدن

72
وقيل استقبال البلاء بالرضا والثناء وعلامته ان یكون بین اصحابه حیث
لا یفرق بینة و بینهم وهو فی غرات البلاء وهذا فسر قوله تعالى فاصبر صبرا جمیلا
هر که بدین صفتها موصوفست حقیقت درویشست اگر چه در عیاست نه در
خرقه اما هرزه کوی و بی نماز هو ابرست وهو س باز که روز یاشت بر در
بند شهوات و ششها بر روز کند و خواب غفلت نخورد هر چه در میان
آید و بگوید هر چه بزبان آید رندست اگر چه در عیاست **نظم** ای درونت
برهنه یعنی خالی از تقوی و زبیرون بضم الباء یعنی بیرون یعنی و از بیرون
جامه زیاده داری قوله پرده هفت رنگ مفعول مقدم لقوله در مکنه داری یعنی
پرده منقش را که هفت رنگ دارد در درت مکنه داری وقيل در صلة زائدة
لتحین اللفظ تو که در خانه بوری داری ای لا تعلق علی بابک الشرة المنقشة
فانه لا یلیق بحالک اذ لیس لک فی بیتک غیر الحصر **حکایة متطویر** دیدم کل بازه
چند دسته بر کتبی بی بضم الکاف الفارسی والیاء للوحدة از گیاه بسته
ای مخلوطا مع کتبی که چه بود گیاه ناجیزه تا در صف کل نشیند او نیز بکسر النون
یستعمل یعنی ایضا بکسر یست گیاه و کتف خاموش صحبت نکند کرم فراموش
قوله صحبت مفعول مقدم لقوله نکند فراموش وقوله کرم فاعله یعنی کرم فراموش
نکند حق صحبت را که نیست جمال و رنگ و بویم آخره گیاه باغ اویم من
قبیل الاستفهام الانکاری من بنده حضرت کریم پرورده نعمت قدیم کر
بی هنرم و کرم هنرم لطفت بسکون التاخر مقدم لقوله امیدم از خداوند
با انک بضاغی ندارم قد مر فی اوایل الکتاب معنی البضاغی فلان عیده سرمایه
طاعتی ندارم او چاره کار بنده داند چون هیچ وسیلهش نماند رسمت
و عادت ما لکان تحریر یعنی اعتقاد العبد به از او کنند بنده پیر ای بار خدای

اصلم باری حذف یاوه للوزن فی الصحاح الفارسی باری لفظ مشترک بین لغت
العرب و البع معناه الله خدای و فی الفصول العبادیه معنی قول باری خدای بزرگ
خدای لان باری بلفظ فارسی معنی بزرگ است و فی حقیقت اللفظ المعنی بلا تکلف
قول کینی ارای . بکسر الکاف الفارسی وصف ترکیبی معنی مزین جهان بر بنده
پیر خود بخشنای . امر من بخشایدن معنی التزم ای ارجمه سعدی منادی حذف
حرف نده یعنی ای سعدی ره کعبه رضا کبر . ای مرد خدایه خدای کبر . قوله بدیخت
بسکون التاء مبتدأ و قوله کسی از خبره که سربتابه مضارع من تافتن قال
فی شعر العزایب تافتن کجی معنی الاحراق والاحترق و معنی کسب الحرارة من الخیر
و منه قوله جهان زان تش سها تافنه و معنی الاشتعال و معنی الاخذاء و معنی
جعل الشئ مخفیا و معنی بورق بالترکی و منه قوله موی تاب و معنی الاعراض
و هو المراد بهما و منه قول بساطی رفح متاب از نازا که پیشیت نیازا
کسی نازنین ان به کز و خاطر نیازا کسی قوله زین در متعلق بقوله
سربتابه ای اعرض عن باب الله تعالی خبر رئیس الاعضاء اعرض الرأس
عن کلها مجازا مرسله که در کبر نیاید . یعنی لا یجوز بابا غیر باب الله تعالی
حکایت از حکیمی پرسیدند از شجاعت و سخاوت کدام بهتر است
گفت اند که سخاوت هست شجاعت نیست **قطعه** نوشته است
و فیما وصل الیها من النسخ کتب نوشتنت تحرق الالفه الخط ایضا
ولکنه سهو لاعرف مما نقلناه من الصحاح الفارسی ان یجب اثبات
الف است خطا اذا التصل بکلمه مفتوحة الاخر بر کور بگرام کور . کلاهما
بالکاف الفارسی که دست کرم به معنی بخت است زبازوی زور . مانند
حام طای و لیک تاباید . مانند نام بلند شش به فتح الباء نیکویی مشهور

حاجت

مربع

زکاة مال بدرکن ای اخراج که فضله زینج الراد المهملة و سکون الزای المعجمة
شجرة الغب را جو باغبان بر نهد ای اذا قطعها بشت تریعن زیاده دهد
انگور **باب سوم در فضائل قناعت** القناعت بالغنح مصدر قنع
یقنع من باب علم اذا رضی بما عنده و قنع یقنع قنوعا من باب فتح اذا سال
و منه قول العبد حران قنع و الحر عبد ان قنع اقنع و لا تقنع فاشترکین
سوی الطبع قال بشر الخالق القناعت ملکه لا یسکن الا قلب المؤمنین و قيل من
باع الحوص بالقناعت طفر بالعرض و المروءة فواهنه یعنی سائل مغربی در وصف
بشدید الفاء بزازان حلب می گفت ای خدایا و ندان بخت اگر شمارا انصاف
بودی و ما قناعت رسم سوال از جهان بر خاستی **بیت** ای قناعت
توانا کرم کردان . بالکاف الفارسی فیها اصله توانا کرم کردان مرایعنی ای
قناعت صیرنی غنیای که و رای توهج نعمت نیست . کجی بفتح الکاف الفارسی
الخریفة و قيل بفتح الکاف العربی ای زاویه صبر اختیار القناعت . هر که راضی
نیست حکمت نیست **حکایت** دو امیر زاده بودند در مصر یکی علم اخوت
و دیگری مال اند و خست این علامه عصر شد و آن عزیز مصر گشت بفتح الکاف
الفارسی پس این توانا کرم چشم حقارت در فقیر نظر کردی و گفتی من
سلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنت بمانده گفت ای برادر من کرم
باری تعالی بر منست که میراث توانا کرم را یافتم یعنی علم و ترا میراث فرعون
و همامان و هو وزیر فرعون و قيل انه اول من اقرب بر بویه فرعون و صدقه فیها
حین ادعی الالهیه رسید یعنی ملک مصر **بیت** من آن موم که در پایسم
مانده . من مالیدن و فاعله ضمیر الناس نه زبورم که از نیشم بنالند .
کجا خود شکر این نعمت گذارم . که زور مردم از اری ندارم **حکایت**

درویشی را شنیدیم که در آتش فاقه می سوخت و خرقه بر خرقه
 می دوخت و تسلی خاطر خود بدین بیت می کرد **فرد** بیان خشتک
 قناعت کنیم و جامه دلوق که بار خشت خود به زیادت خلق لفظا بار
 فی الموضعین یعنی الحلال بکسر الحاء کسی گفتش چه نشینی که فلان درین شهر
 طبعی کریم دارد و گرم عیم میان خدمت ازادگان بسته و بر در دلهای
 علی باب القلوب نشسته اگر بر صورت حال تو مطلع گردی پاس خاطر
 عزیزان منت دارد گفت خاموشی که در نیستی مردی به که حاجت
 به پیش کسی بردن که گفته اند **قطع** هم رقع دوختن به و الزام و کنج صبر
 یعنی و الزام کنج صبر بر نفس بهتر است که بجز جامه رقع بر خواجه گان نبشت
 یعنی نبشتن حقا که با عقوبت و وزخ برابر است رفتن بپای مردی
 همسایه بکسر الباء المصدری و فی بعض النسخ مردم همسایه در بهشت **حکایت**
 یکی از ملوک عجم طبعی حاذق یعنی استاد را خدمت محمد مصطفی صلی الله علیه
 و سلم فرستاد سال چند در دیار عرب بود کسی تجربه بی پیش او نیامد
 و معالجتی از وی درخواست در صله که مرتظه غیر مرقه روزی پیش رسول الله
 صلی الله علیه و سلم آمد و نگه بکسر الکاف الفارسی یعنی شکایت کرد که مرا برای
 معالجت اصحاب فرستاده اند هیچکس درین مدت بمن التفات نکرد
 تا خدمتی که بمن بنده معین است بجای آرم رسول علیه السلام فرمود که این طائفه
 را قاعده هست که تا است تا غالب نشود چیزی را خورد و هنوز است تا باقی
 باشد دست از طعام بدارند حکیم گفت اینست موجب تندرستی بس زمین
 خدمت بیوسید و بر رفت **نظم** سخن آنکه کند حکیم آغاز یا سرانگشت
 سوی لقمه دراز که زنا گفتش اصله که ازنا گفتش خلل زاید یا

معنی نوشت

پای مرده شفیع معنای
 پای مصدر رتبه مضارع
 اولی سبیل شفا
 معنای اول و لور

یاز ناخوردنش بجان آید یعنی ان الحکیم لای شرع التکلم و لای وجه
 انا مله نحو اللقی الا اذا تولد من عدم تکلمه الخلل او اصابته الخصة من
 عدم اكله لاجرم حکمتش بود گفتار یعنی گفتارش حکمت بود خود نش
 تندرستی ارد باره بمعنی نمره **حکایت** یکی توبه بسیار کردی و باز
 بشکستی تا یکی از مشایخ ند و گفت چنین میدانم که بسیار خوردن
 عادت داری و قید نفس از موی باریکتر است یعنی ای اراد ذلک الشیخ
 بقوله قید نفس توبه و نفس چنین که توبی پروری زنجیر بکسلاند و اید روزی
 که ترا بذر دیت یکی پنجه گرگ می پرورید چوپر ورده شد خواج را بر درید
حکایت در سیرت شیر بابکان روی بعضی الاساتذة عن کتاب شاهنامه
 ان اسفندیار بن کستان شاه شهر با سفند یار روین تنی لایضا
 عینه سهم خورج من یدرستم بن زال علی الخطامات بعده فی زمان یسیر
 و اوصی ابنه بهمن لرستم علی ان یرتبه و یعینه للسلطنة فطلبه جذه اعنی
 کستان شاه للبرتیه و سماء بارد شیر و زوجه بنده و ولد منه ابان
 سماء باسان ثم ولد له بنت فی غایة الحسن و الجمال فاحبها اردشیر
 غایة المحبة حتی اتخذ بالنفس ولم یرزوج غیره و کان من مذهبه التفرج بالاو
 و الاقرباء ثم مات بهمن عن قریب فاوصی سرب السلطنة لبنته فخرج
 اخو باسان بالحسد و الانفعال من تلك المملكة و اتی الارض الهند فکان
 شبانا یرعی الغنم ثم تزوج فولد له ابن و سماء باسان ایضا و کان هذا ایضا
 شبانا ثم لما ولد له ابن سماء باسان ایضا و قد کان ذلک شبانا ایضا ثم
 لما ولد له الباسان الثالث ولد سماء باسان ایضا فظهر ذلک الباسان
 الرابع رجلا فی غایة اللطف و نهایت الجوده و العالیة فترک رعی الغنم و اتی الهند

الی دیار جده و کان الملک فی ذلک الزمان شخصاً معروفاً بار دوان وقد
 کان لاردوان رجل مقبول من امرائه کان سالار جنیه مسی بیاک و يقال
 له بابکان ایضاً فی ساسان الاسد بآبث فخدم فیها حتى حصل عنده غایة
 التقرب و کان بابک یستحسن آراءه و اخلاقه فزارای بابک فی لیلته من
 اللیلالی فی رؤیاه ان ساسان قد ركب علی فیل کبیر و الناس یسجدون بین یدیه
 و یهکذرازی مراراً فی منامه فی غایة الشرف و الرفعة ففرح له بنسبه فوله من
 ابن سموه بارد شیر و کان ذلک ایضاً فی غایة القوة و نهامة الصلابة و القابلية
 فسمع اردوان فاختذه خادماً لنفسه و استحسنه حتى کان من مقریه یحیث
 جعله ملک الملوک لعمره فینما خرجوا للصدید فرنی ارد شیر مهاة فاصابا
 ففانزع فیه مع ابن اردوان حسداً فاما الزم ارد شیر بان هذا السهم من
 سهامی الملعبة یکن الامن سها ملک الملعبة یکن فلذا اوقف علیها اردوان
 فانفعل من الزمام ارد شیر ابنة ولم یرتض نداء مع فخطه من منزله و جعل
 رئیس الاصطبل فلامات اردوان قام ارد شیر مقامه بالفرب و الحرب
 و کان ملکاً شهماً یرید کفر التوارخ و یتبرع جده ارد شیر اسفندیار بار شیر
 بابک او بابکان انتهى کلامه امده است که حکیم عرب را پرسید که روزی ای
 فی یوم واحد و فی بعض النسخ هر روز چه مایه طعام باید خورد یعنی خوردن گفت
 صد درم سنگ یعنی مقدار صد درم از غذا گفت ای قدر چه
 قوت دهد حکیم گفت هذا المقدار یجملک و ما زاد علی ذلک فانت حامله یعنی
 این قدر ترا بر پای همی دارد و هر چه برین زیاده کنی تو حامل آن بیا و الخطاب
 و یقع فی بعض النسخ یهکذا العاقل یا کل لیعیش و الاثقی یعیش لیا کل
 الحق و الحاقه قلته العقل **فرد** خوردن برای زیستن و ذکر کرد دست

تو معتقد که زیستن از بجز خوردنست **حکایت** دو درویش خراسانی
 ملازم صحبت یکدیگر بودند و سیاحت کردند فی مختار الصحاح مسلح مسلح
 فی الارض سیاحت و سیاحت و سیاحتاً بفتح الیاء ای ذهاب فیها
 یکی ضعیف بود که بهار بختن و دوشب فطار کردی و آن ذکر قوی که روزی بسیار
 خوردهی قضا را بر در شهر بختن جاسوس که قتل آمدند هر دو در خانه
 کردند و در شش را بکل در آوردند بعد از دو هفته معلوم شد که نه کشته شدند
 بکشتند قوی را دیدند مرده و ضعیف جان سلامت برده درین عجب بماندند
 حکیمی گفت خلافاً این عجب بود که آن یکی بسیار خور و صف ترکیبی بود طاقت
 می نوازی یعنی نه زادی نداشت بملاک شد و آن ذکر خویشتن دار و صف ترکیبی
 ایضا بود و قال فلان خویشتن دار است ای ضابطه نفس بر عادت خود صبر
 کرد و سلامت ماند **قطعه** جو کم خوردن طبیعت شد کسی را ای اذاکان
 قلة الاکل من عاداته المزاجیه و اخلاقه الطبیعیة بسبب المزاج و المارسته سختی
 پیشتر که بدین شکل عدم الاکل فی زمان طویل سهل گیر و کمتر بر ورست
 وصف ترکیبی اندر فرامی چون تنگی بیند از سختی نمیرد **حکایت** یکی از حکما
 پسرش را ندی کرد از خوردن بسیار که سیرت بالکرة المجهولة و الیا المصدرة
 ای الشبع مرد را رنجور دارد گفت ای پدر گریستنکی بکشد نشسته که طریحان
 گفته اند که سیرت مردن به که گرسنگی بردن گفت اندازه نکه دار که قال الله
 تعالی کلووا و اشربوا و لا تسرفوا اولی الایة یا بنی آدم خذوا زینتکم عند کل مسجد
 و کلووا و اشربوا و لا تسرفوا ان لا یکت المسرفین ای کلووا و اشربوا
 مما طاب لکم و لا تسرفوا فان الله تعالی لا یرتضی فعل المسرفین حکمی آن هارون
 الرشید کان له طبیب نصرانی حاذق فقال لعلی بن الحسین بن و اقد لیس

این حکایت
 از کتاب
 طبیبان
 است

وکنایه من علم الطب شیء والعلم علان علم الابدان وعلم الادیان فقال له قد جمع
الاسماء الطب کلمة ونصف آیه من کتاب الله تعالى وما بهی قال قوله لیس کلوا ثیوبا
ولیس فوا فقال النصارى ولا یوشن رسولکم شیء فی الطب فقال قد جمع رسول
الطب فی الفاظ سیرة قال وما بهی قال قوله علیه السلام المغدة بیت الدار
والحیة زاس کل دواء واعط کل بدن ماعودة فقال النصارى ما ترک کتابکم ولا نسیمکم
لجالیوس طباقوله الحیة یعنی الاحتمال بالفارسیة یهیر کردن **بیت**
چندان خور که دهانت بر آید نه چند آنکه از ضعف جانست بر آید **قطع**
بأنک از وجود طعامست حفظ نفس ریح آور و بفتحی الواو والراء یعنی ریح
می آورد طعام کم بیش بالباء العنة از قدر بفتحین یعنی المقدار یعنی که زیاده از
مقدار معهود بود که کلش خوری بتکلف زیان کند ورنان خشک ویر خوری
کلش بود **حکایت** رنجوری را گفتند که دست چپم خورده گفت آنچه
دلم هیچ نخواهد یعنی اجاب ذلک المریض بان اطلب ان لا یطلب خاطر
شنا **بیت** معده چو پرگشت نفع الکاف الفارسی ای اذا کانت المعدة
ممتلئة شکم و نفاسست سود ندارد و سبب راست ای لا یففع کل معده
جربة **حکایت** بقالی را در من چند بر صوفیان کرد بکسر الکاف الفارسی
آمده بود یعنی اجتمع و اجمع معدودة علی ذمة طائفة من المتصوفة دینا بقال
وهر روز بقال مطالبت کردی و سخنهای ناخوشش گفتی اصحاب از
تغیبت او التعت طلب الذلة کذا فی مختار العیال خسته خاطر بودند و جبر
از تحمل چاره نبود صاحب دلی از ان میان گفت نفس را وعده دادن بطعام
آسانترست که بقال را بدرم **قطع** ترک احسان خواجا اولیتر کاحتمال
جفای بوابان بهمنای کوشش مردن به یعنی بهترست که تقاضای رشت

قصایان **حکایت** جوامردی بیاء الوحده را در جنگ تاراج بر احمق نهول
رسید یعنی اصابعه فی الحرب جراحة بالذلة مخوفة تمیثه فی الاغلب که گفتش
قلان باز رکان نوش دارو دارد اگر نخواهی شاید که قدری ای بمقدار
سیر بهد و گویند که آن باز رکان بیخی معروف بود **بیت** کنجای خوش
اندر سفره بودی افتاب تا قیامت روز روشن کس ندیدی جسر
نحواب جوامرد گفت اگر نوش دارو خواهیم دهد یا نه دهد و اگر دهد
منفعت کند یا نکند بهر حال از و چیزی خواستن زهر قاتل است **دیگر** هر چه
از دوان جمع دون یعنی ناکس نیست خواستی یقاربفتح الی درین افرو دی
وازیان کاستی بیاء الخطاب و کاستن بالکاف العنة والین المهملة
النقص من الشئ و حکیمان گفته اند که آب حیوة فی المثل باب روز فروشنده
یعنی لویج ماء الحیوة مثلاً بیاء الوجه للرجل ای بعرضه و ناموسه و انما خیر و فعل
مضارع منفی من خریدن ای العاقل لایشتتری که مردن بعزت به از زندگانی
بندگست **بیت** اگر حفظ بالی المهملة والطاء البعثة العلقم و فی السامی العلم
کوسته یقال له بالترک ابو جیحل قریبوزی کذا فی ذکر الغرائب خوری از دست
خوش خوی قال فی البحر خوی بالواو الاصلی مثل بوی و موی یعنی العادة
واما خوی یعنی العرق بفتحین فهو بفتح الی والواو الرسمى یكون فی قافیه
نی وئی وکی قال السریه دلارام را بر ریح از شرم کسمن لاله شد لاله لولو
زخوی به از شیرینی بیاء الوحده از دست ترش بفتحین روی و قوله
خوش خوی و ترش روی کلاهما وصف ترکیبی **حکایت** یکی از علما
خوارنده یعنی جماعت بسیار داشت و کفاف ندک بایکی از بزرگان که
حسن ظن بلیغ ای علی وجه المبالغة و حق او داشت بگفت روی از توقع وی

در هم کشید فاعل داشت و کشید راجع الی یکی از بزرگان و قوله وی مع فاعل
بگفت راجع الی یکی از علما و فکر الغائب وی ضمیر غائب معن او و تعرض سوال
از اهل ادب در نظرش ناپسند آمد **بیت** ز تحت بسکون التاء قوله
روی بسکون التاء بضمین الموزن کرده حال من موقوف قوله پیش یا بریز
مرو که پیش بر و نیز تلخ کردانی و البحر نیز خرف عطف معن الواو حاجتی که
روی قوله تازه روی و خندان حال ایضا من فاعل روی که فرو و بسند و بعض
مسند و نشود کاری آن کسی که کشاده پیشانی شود قیل التاء فی کاری
متولد من شبنم کسره ما قبلها للوزن و قیل التاء للوحدة آورده اند که اندکی
در وظیفه او زیاده کرد و بسیار را از ادب کم بفتح الکاف العزین یعنی ناقص
کرد پس ز چند روز چون محبت مهم بود برقرار نماند گفت **شعر** پیش
فعل من افعال الذم و المطامع جمع مطعم و هو بالفتح و السكون اسم لما يطعم فاعله
والمخصوص بالذم مخذوف حین نصب علی انه ظرف لتکسب مضاف الی الذل و هو
بالضم ضد العزت تکسبها ای تکسب انت تلك المطامع و الخطاب لكل من يصلح
ان يكون مخاطبا و یروی الذل بالرفع علی انه مبتدأ و یکسبها بالياء التثانیة
علی صیغه الغائب مع فاعله مخذوف علی الرفع علی انه خبره و الجملة الاسمية فی محل الخبر بانفاذ
الطرف الیه فاعله هذا فاعل یکسب ضمیر يعود الی الذل مجازا القدر بالکسر ما یطبخ
فیه منتصب اسم مفعول من انتصبه یعنی نصبه و القدر بالفتح المثرة و المرتبة
و قوله مخفوض من الخفض ضد الرفع و لا ینحی ان المصراع الثانی فی مقام التعلیل للذم
و المعنی پیش المطامع مطامع تکسبها حین الذل او پیش المطامع حین کسب
الذل ای یا ایها جن یکسبها الرجل بذل السؤال و هو ان التوقع فانه وان تالشیا
انتصب بر قدره و علی کنه الخفض من قدره ما ارتفع و علی قال علی کرم الله

ترش

و چه لنقل الشعر من قنن الجبال احب الی من عنین الرجال یقول الناس
لی فی الکسب عار فقلت العار فی ذل السؤال الصخر بالصا و المهملة و الخاء
المعجمة الحجة و القنن جمع القنن بالضم و هی اعلی الجبل کالقنن **بیت** نام افرو د آب
رویم کاست ای نوابی به از مذلت خواست یعنی از مذلت خواستن
و سوال کردن **حکایت** درویشی را ضرورتی پیش آمد کسی گفت فلان
نعمت بی قیاس دارد اگر بر حاجت تو واقف کرد و بهمانا فی البحر مانا
و همان و بهمانا کلهایم یعنی واحد و الفرقان بهمانا قریب الی التحقیر و در قضای آن
توقف رواندارد گفت من اورا نمی دانم گفت منت بفتحتین یعنی من ترا
رو بگری کنم و دستش بگرفت تا بمنزل آن کسی در آورد یکی دید لب فروخته
و شند بضم التاء و سکون النون یعنی دشوار شسته و الظاهر انه کنایه عن کونه
عبوس الوجه سخن نگفت و باز گشت ای عرض گفتش چه کردی گفت
عطای او ببقای او بخشیدم **قطعه** مبر بفتحتین حاجت بنزدیک ترش روی
که از خوی بدش فرسوده کردی بالکاف الفارسی ای تصریحت متاوبا
فی الصحاح الفارسی فرسودن یعنی استکراه کردن اگر گویی غم دل با کسی گوی
که از رویش ببقای الان و بالفعل اسوده کردی یعنی تفرج و تفرج من
مشاهده وجهه البکاش **حکایت** خشک سالی ای الخط در اسکندریه بدید
آمد چنانکه عمان طاقت درویشان از دست رفته بود و در پای آسمان بر زمین
بسته و فریاد اهل زمین با آسمان پیوسته **بیت** مانند جانور از خوش
و طیر و ماهی و مور که بر فلک نشد از بی نوابی افغانش عجب که دود
دل خلق جمع نشود یعنی جمع نمی شود که اگر کرد و دو سیلاب دیده بارانش
در چنین سالی محتشی دور از دوستان که سخن در وصف او ترک ادبست

درویش

خاصه ای خصوصاً که در حضرت بزرگان و بطریق اهل انحراف در گذشت
 هم نشاید که طایفه برنج کوهینه حمل کنند پس بر این دو بیت اقتضای کنیم
 که اندک دلیل بسیاری بود قیل الیاء للوحدة والظاهر انه المصدریه و شتی
 ای مقدار القبضة نمونه آن چاشنی خرواری قال فی بحر الغایب خرواری
 فی الاصل حمل المارم اطلق علی کل حمل کان فالیاء فیہ اصلی لا مصدری **قطع**
 که ترنگشد آن تخت را ستری را بدان نباید گشت. یعنی از برای قصاصش
 چند باشد چو بر بغدادش. الشین فاعلی باشد و راجع الی قوله ان تخت
 آب در زیر آدمی بر پشت. و هذا البیت کنایه عن کون ذلک الشخص ابنة
 چنین شخصی که طرفی بفتح الراء یعنی بعضی از نعت او شنیدی در آن سال
 نعمت بی کران داشت تنگ دست از اسیم و زردادی و مسافر از
 سفره نادی که روی درویشان از جور فاقه یعنی فقر بکان آمده بودند
 احشاک دعوت او کردند و مشورت بمن آوردند سر از موافقت باز
 زدم و گفتم **یک** خورد شیرین خورده سک. یعنی فضله طعمش که سستی
 بمیرد اندر غار. یعنی در مغاره تن به پیاری و کمر سنگی. بنه و دست پیش
 سفله مدار. که فریدون شود بخت و مال. بی هنر هیچ کس شمار.
 پرنیان بفتحی الیاء الفارسیة والنون الحری الجینی المنقش و شیخ
 فعیل یعنی المفعول ای الثوب المنسوج الثمین قوله بر یعنی علی و نا اهل. یعنی
 الجاهل مثل قولهم نادان لا جور و طول است بر دیوار. فی مختار الصالح الطلاء
 کل ما طلیت به **حکایت** حاتم طائی را گفتند از خود بزرگتر نعمت
 در جهان دیده یا شنیده گفت بلی روزی چهل شتر قربان کرده بودم
 و با امرای عرب بکوشه صحرا بروم رفتم خار کنی را خار کن بفرخ الکافی العربی

وصف ترکیبی و الیاء للوحدة دیدیم بشت خا فرام آورده گفتم بمیان حاتم
 چنان روی که خلق بر سباط او کمره آمده اند گفت **بیت** هر که نان از عمل
 خویش خورد. منت حاتم طائی نبرد. من او را بهشت و جوارش روی
 برتر از خود دیدم **حکایت** موسی علیه السلام در ویشی دید از برهنگی
 برنگ بالکافی الفارسی الرمل اندر زبان شده بود گفت ای موسی عیانی
 بکن تا خدای تعالی مرا کفایت دهد قدر آن الکاف من الرزق القوت و هو ما
 کف عن الناس ای اغنی که از بی طاقتی بجان امدم موسی علیه السلام دعا کرد
 تا حق تعالی او را دستکاهی دهد یعنی قدرت و مکنیت دهد اجابت آمد
 بعد از چند روز باز آمد از مناجات دیدش که قمار و خلق انبوه بفتح الحرة
 و سکون الهاء یعنی الکثیر کذا فی الصالح الفارسی بر و کرده آمده گفست این را
 چه حالتست گفتند شمر خورده و خریده کرده فی مختار الصالح العریة سوء
 الخلق و رجل معرب بکسر الباء یؤدی ندیه فی سکره و یکی را گشت که کنون قصاص
 می کنند **بیت** که به مسکین اگر برداشتی. ای لو کان للهجرة الحلیمة یجملج
 تخم کجشک یعنی الکافی والکیم العربین العصفور از جهان برداشتی. عاجز
 باشد که دست قدرت یابد. بر خیز و دست عاجزان برتابد. من تافتی
 یعنی یو ذلکم موسی علیه السلام حکمت جهان آفرین اقرار کرد و از تجا سر خویش
 ای من جراته علی الدعا استغفار قوله تعالی و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا
 فی الارض برخواستند البغی الظلم ای یعنی هذا علی ذاک و ذاک علی هذا فی الارض و لکن
 ینزل بقدرای بتقدیر مایشاء انه بعباده خیر بصیر عرف مایول الیه احوالهم
 فیقدر لهم ما هو اصل لهم فیغفر یعنی و ینع و یعطی و یقبض و یسطر کما یوجب
 الحکمة الربانیة و لو اغناهم لیبغوا و لو افقرهم لملکوا قیل هذه الایة نزلت

في قوم من اهل الصفة تنويع الرزق والغنى **شعر** ما ذا اخاضك
اخاض افعل من الخوض وهو الشروع واصلة في ورو الماء وشروع يقال
خضت الماء اخوضه خوضا وخياضه اي شروعه فيه ثم استعمال في غير ذلك
مجازا في تخال الصلح اخاض في الماء وابتهامه اي اقتحمها وادخلها بعنف وقوله
ما ذا اخاضك كتحمل وجهين من الاعراب على هو الشروع في الخوض احدهما
ان يكون ما استغنى به وذات من الذي واخاض ضلته والجمع خبر ما الى اي شيء
الذي اخاضك والتثنية ان يجعل مع ذاتها واحد اي شيء من مرفوع المحل
بالابتداء ويكون الجملة الفعلية خبره اي اي شيء اخاضك لا جعلك خاضعا
يا مغرور في الخطر وهو تحتين الاشراق على الهلاك والجاران اعني في وحي
في قوله حتى هلكت متعلقان باخاض قلت النمل لم يطر يقر بفتح الطاء
المهمة ليساب الخطر واصلة اليك لانه من طاريطير وهذه الاعني قوله ليت النمل
لم يطر مثل يضرب فمن يطعن عن النعم والغنى لان النمل اذا نبت له جناح فطار
ويصير غرضه للمهالك **بيت** سفله يكسر السين بعين شخص دون وني كس
جوجاه بعين ينصب ومرتبة امدسيم وزر شين بعين ان شخص سفله راسيلى
خواهيه حقيقة شين سيلي بكسر السين المهمة اللطيفة التي تقرب
على وجوه الصبيان وغيرهم عند اساءتهم في الادب ومنه قولهم في التري سفله
يعني انه يقصد ان يضرب سفله على راسه اي على قفاه ولا يخفى ان البيت
لا يشترط الا بالاكسرة المختلطة في اليا الاخيرة اين مثل اخره حكيم زده است
هذه من قبيل الاستهزاء بالانكارى وابن مثل اشارة الى قوله مورعان به كه نباشد
برش وفي بعض النسخ وقع بدل قوله اين مثل الخ بكه ان نشنيدى كه
حكيم چه گفت مثل بدر را غسل بسيار است وليكن بر سر كرمى دار است

يعني ان ابنه حاز الميراث لا ينسب اكل العسل فلانه الحكمة لا يعطيه له ويمنعه
من اكله للبحل وخسته **بيت** انكس كه توانكرت مي كره دانه او
مصلحت توازن استر دانه اي الذي لا يصيرك غنيا يعرف حالك وما يلائمك
على وجه اول من معترفك لها وهذه اليا في التحقيق لا قوله كره ولو بسط الله
الرزق لعباده الالة **حكايت** اعرابي رايددم در حلقه جوبهريان حكايت
هي كره كه وقتي در بيا بيان راه كه كرهه بودم وازداد معني كه او وقت العبارة
في النسخ التي وصلت اليها وكثيرا ما عرضت هذا اللفظ على اليا لي وفشت
من فائدة زيادة لفظ معني عن ذوى المعال فلم يجيب احد جواب شافي يتقبله
عقلي وينطرح في خيالي والله اعلم بامر خيرى فانه بود و دل بر حلال نهادم كه
تلك في بحر الغرائب تلك وناكاه وناكاهان كاهها بعين فحاة كيه يافتم بيرازمروا ريد
هر كه ان ذوق وشادى فراموش كنم كه بيهوشم ان طشت ان تلك الكيسة
كندم برياست كندم بريان بالتركي فورلش بغدادى وقيل انك وبار فراموش
كنم ان تلخي ونا اميدى كه معلوم كردهم كه مرور اريدست **قطعه** در بيان خشك
و در ريك روان يعني بزيشتنه را در دهان چه در چه صرف مردى توشه
كه فناد زباني اصله او فناد وهو لغته في افتاد فخذف همزة او فناد وكسر فافوه
وضم الكاف للمواو فصار كوفناد كذا قال بعض الكل وقال سمعت من بعض الغصا
انه فناد بسكون الفاء للوزن هذا ولعل الظاهر انه بضم الفاء ماض من فنادن
وهو لغته في افتاد وان كوا اصله كواو بعني كه ان مردى توشه بر كرمى او حيم
زرجه خرف يعني ان كلمه ما سنيان وخرفا بفتح الخاء والراء المجتهدين بالكره
سقى **حكايت** يكى از عرب در بيا بيان بيا الوحدة از غايت خشكى
مى گفت **شعر** ياليت قبل ميتين المينة فعيلة بعين الموت وقبل طرف افوز

و یومقابل منه وایوم زمان مابین طلوع الفجر لغروب الشمس و قد یستعمل
فی مطلق الوقت و هو المناسب لهما فوزای اظفر بمینی و المنیة بوزن الظلمة
المراد و الممول ای یالینی افوز بمرادی قبل ان اموت لکن بالجر علی ان بدل
من منیتی و یجوز رفعه علی ان خبر مبتدأ محذوف ای هی اغنی تلك المنیة لئلا یقول
تلاطم رکتی صغته نه و هو تفاعل من اللطم و معناه بالفارسیة تواجی زدن یقال
لاطم قتلما طما و التلطم الامواج ضرب بعضها بعضا و اختار لفظ المافی لانهما
للحرص و الرغبة فی وقوع التلاطم لان الطالب اذا عظم غلبته فی امر یکن تصور
ایاه قریبا یخیل ذلك الامر حاصل فی غیره بلفظ المافی فاطل منصوب باضمار ان
جواب التنی ای اصیرانا املاء قریبی القربة بالکسر بالفارسیة مشک مثل
همجین در قاع بسیط فی خزان العسل المستوی من الارض فقول بسیط
یعنی مسطح صفة کاشفة له مسافر کم شده بود و قوت بتشدید الواو
و قوتش بسکون ثانیة و در من چند بر میان داشت بسیار بکسر دید
راه بجایی نبرد و سختی هلاک شد طائفة بر سیدند و درم یادیدند پیش
رویش نهاده و بر خاک این کلام را بنیشت **قطعه** که در جعفری کشید
زر للوزن دارد و ز جعفری دینا کبریت مشهور بالی الصیة کالدینار الا فرخی
فی دیارنا مردی توشه برنگیرد کام **بالحاف الفارسی** الخطوة و قد یعرف بالحاف
العربی معنی المراد و ریایان بسکون النون فقیه یوحیة را شلم بجهت به که نقره
خام و نقره بالضم و السکون الفضة غیر المفروبة بالسکة **حکایت** هر که بفرغ
اصلا از دور زمان نالییده بود و روی از گردش **بالحاف الفارسی**
اسم من کردیدن آسمان در هم کشیده و هذکایة عن الانقباض مکر و قتی که
پایم برهنه بود و استطاعت پای پوشش نه داشتیم بجای کوفه در آمدیم و لکنک

یکی را دیدم که پای نه داشت سپاس و شکر نعمت حق بجای آوردم و بزرگ کشتی
صبر کردم **قطعه** مرغ بریان چشم مردم سیر کمتر بخت کمتر است از برک
ترة که برخواست **یعنی** بر سفره که برست از طعام و آنکه را دستگاه
بالکافی الفارسی بمعنی القدرة فی اکثر استعماله و فی الاصل هو الذی یخفف
العامة و یقولون درگاه کنه از کج الغائب فقول و قدرت عطف تنسیق
لما قبله نیست **شلم** بجهت مرغ بریانست **حکایت** یکی از ملوک بانی چند
از خاصان در شکارگاه برستان بکرتی الزای و المیم ای فی الشتاء
از عمارت دور افتاد شب در آمد خانه و دهقان ای الزای دیدند ملک گفت
شب بخار ویم تا رخت سرما بسکون الراء یعنی البر و نباشد یکی از وزراء
گفت لایق قدر بلند پادشاهان نباشد التي بجانب و دهقان بیاء الوحدة رکتی
بمعنی ضعیف و سست بر دوش همجین خیم و اشتل فروزیم و دهقان را خبر
شد ما حفرة از طعام تربیت کرد و پیشش سلطان برد و زمین بسوسید
و گفت قدر بلند سلطان بدین قدر نازل شدی ولیکن بخوابستند که قدر
دهقان بلند شود ملک را سخن گفتن او مطبوع آمد شبانگاه بنزل او نقل
کردند با مداد او خلعت و نعمت بخشید و در رکاب ملک قدمی چند می رفت
و می گفت **قطعه** ز قدر شوکت سلطان نکشت بخت الکافی الفارسی چیزی
کم بمعنی ناقص از الثقات بهمان سران و دهقان کلاه کوشه و دهقان بسکون
هوا کلاه بمعنی کوشه کلاه و هذامثل قولهم ماه یاره بمعنی یاره ماه با قریب
رسیده که سایه بریش افکند چون تو سلطان چون حرف تشبیه بهمان ای
سلطان مثلک **حکایت** که ای هول یعنی هولناک و هو الفقیر الذی یخافه
کل احد و یستعین بالله بقا من ان یتصف بمثل هذا الفقیر الشدید را حکایت

کشد که نعمت وافر داشت یکی از ملوک گفت که می نماید که مال بی کران بفتح
 الکاف العربی داری و ما را هم هست اگر برخی ای بعضی از آن دستگیر
 کنی چون ارتفاع ولایت رسد و فکرده شود گفت لایق قدر بزرگوار
 خداوند جهان نباشد دست بالاحسن من کذا العود که جو جو فرام آورده ام
 گفت غم نیست که بکاfran می دهم فی بعض النسخ بترمی دهم الخشب ثبات
 الخشبین بیت کراکب چاه نصرانی نه پاکست جهودی مرده می شوند
 چه پاکست بالباء العربی شعر قالوا حین الکلس العین فعیل یعن
 المفعول والکلس بالکسر و السکون طین الحمیر یعنی بد بالترک الجوع و عین
 الکلس من باب جبر و قطیفة لیس بظاهر قلنا ای فی جوابهم قلنا لایس
 بذک لانا سدا بالین الملهمة من سدوت الثلمة و نحو یا سدا حساسا اصلها
 و او ثقتها شقوق جمع شق بالفتح و هو فی الاصل مصدر المبرز بتقدیم الراء الملهمة
 علی الزای المعجم علی وزن المذهب المیضای ای المتوضا شنیدم که سر از فرمان
 ملک باز زد و جنت آوردن گرفت و شوق چشمی کردن بالترک حشرق ایلک
 ملک فرمود تا مضمون خطاب یعنی بمقدار ما امره بر خبر و توجیع یعنی ستر زش
 از وک تخلص بفتح اللام کردند یعنی اخذوا منه بالهر و الغلبة قطعه بطافت
 چو بر نیاید کار سر به بی حرمی کشد ناچار هر که بر خویش تن نبخشاید
 که نبخشد بر و قوله کسی فاعل بخشد و قوله شاید جزاء الشرط و ملخصه آن من
 لم یرحم نفسه لوم یرحمه شخص آخر فیه یلیق به حکایت باز زکانه را دیدم که
 سد و بنجاه شتر بار داشت و جاهل بنده و خدمتکار داشت شبی در جزیره
 کبکس اسم مکان مرا حیره خویش بر دوخته شب نیار آمدند از سختیهای
 بریشان گفتن که فلان انبانم یعنی شریکم بر کستانست و فلان بجماعت

هندوستان

هندوستان و این کاغذ قبالة فلان زمینست قبالة بفتح القاف یعنی ملکوت
 قاضی و فلان جبری را فلان زمین یعنی کفیل است کاه گفتی که خاطر اسکندریت
 دارم که هوای خوشست و کاه گفتی که دیار غریب مشوشست سعد یا یک سفر
 دیگر در پیشست اگر آن کرده شود بقیعت عمر بکوشه بنشینم و ترک تجارت
 کنم گفت آن کدام سفرست گوید بضم الفین الکافین العوبین پارس می بین خواهی
 بدون شنیدم که عظیم قیمت دارد و از ای کاسه یعنی بروم ارم و دیبای
 رومی هند و یولاد هندی و آنکه بامداد الکاف الفارست قار و ره خطی
 یمن و بر دینا متاع ابلق لطیف پیارس و از آن پس ترک تجارت کنم و بدگاه
 بنشینم چندان ازین مایه یولاد خوانند که پیشش بالباء العربی طاقش
 فانه گفت ای سعدی تو نیز سخی بگو از آنها که دیده و شنیده گفت قطعه
 ان شنیدستی که در صحرائی نور بضم الغین المعجمة اسم مکان فرختار الصیغ الغور
 تهامة و مایلی الین و التهامة بلدة و النسبة الیه تهامی و یوافقه ما ذکر فی التوارخ
 الصالحیة بار سالاری در افتاد از ستور یعنی سالار بار و هو التاجران سالار
 یعنی السید الهام و همای جماعه الاحمال هو التاجر که قال بعض الکمل گفت چشم
 تنک دنیا دار را قوله دنیا دار مثل قولهم مال دار و صف ترکیبی یعنی من یکت
 الدنیا و یطع فیها و هو مضاف الیه لقوله چشم تنک یا قناعت پر کند یا خاک کوز
 حکایت مال داری را شنیدم بجای چنان معروف بود که خام طایر بی وجود
 ظاهر حالتش نیست اگر است و خست نفس جلی بکسرتین و تشدید اللام همچنان
 در باطنش ممکن که نانی را بجای از دست ندای کریمه ای هرگز را بلیق
 شواختی نواختن و نوازیدن مترادفان بالترک اغشقی و سکت الصیغ کفرا
 استخوانی نینداختن و الخلقه یعنی محفل کلام آنست که خانه او را کسی ندیدید

حکایت سالار بار و هو التاجر که قال بعض الکمل گفت چشم تنک دنیا دار را قوله دنیا دار مثل قولهم مال دار و صف ترکیبی یعنی من یکت الدنیا و یطع فیها و هو مضاف الیه لقوله چشم تنک یا قناعت پر کند یا خاک کوز

در کشاید یعنی مفتوح الباب و سفره او را سر کشاده یعنی مبسوط است
در ویش کنز بوی طعاش شنیدی و اعلم استقال شنیدن یعنی بوییدن
من التهورات الشهوة عند ارباب هذه اللغة و قيل بالاشتراك و على
هذا المعنى قال خواجہ حافظ بوی حضرت بنو زلف ناکار کبر و مثل کلام
منه قولهم بنوش بدل بخور و غیر ذلك من سایر اشتقاتها و لکن یکن از قال
همنان این کاتبه عن شدة امساك و منع طعامه عن الفقير کنت لایق من
حتی شتمه بل لایعرفه الا بسلمی راجحة عن غیر من از پس قوله بان خور
او مضاف الیه لقوله پس ریزه بخیدی ای لایلتقط الطیر عقیب کلمه کسیره
الخبر شنیدم که بدریان مغرب قوله راه مصر مفعول مقدم لقوله بر گرفت
و خیال فرعون بالباء المصدریه در قوله حتی اذ ادركه الفرق بعض من
الایة الکرمیة و اولها و جا و زنا بنی اسرائیل البحر فابتهم فرعون و جنوده بغیا
و عدوا حتی اذ ادركه الفرق قال امنت انه لا اله الا الذي امنت به بنو اسرائیل
وانا من المسلمين الآن و قد عصیت قبل و كنت من المفسدين قوله فابتهم فرعون
ای لحقهم قوله بغیا و عدوا ای باغین و عا دین او للبغي و العدو و ادركه الفرق
ای لحقه قوله امنت انه ای بانه و من كسر الحفرة فباضا القول ای امنت و قلت
انه و قوله الآن ای قال جبرائیل او قال الله تعالی انا من الآن و قد ایت من نفسك
و لم یبق لك اختیار و قد عصیت قبل ای قبل ذلك مدة عمرک و كنت من المفسدين
الضالین المضلین ناکاه باد مخالف کرد گشتی بر آمد چنانکه گفته اند بیت
باطح ملوت چه کند دل و همد اشکایه عن طبعه که بسازد بکس الباء بالترکیبیه
و سمعته من بعض الکمل بسازد یعنی انول النافیه شرطه بالغیة و السكون
ضرب من الریح یقال له فیتر زهم و فی بنود لایق گشتی دست دعا بر آورد

و فریاد نه فائده کردن گرفت قوله کما فاذا کربوا فی الفلک هذا متصل بخور
دل علیه شرح حال المشرکین سابقا ای هم علی ما وضعوا به من الشک فاذا کربوا
فی الفلک دعوا الله فخلصین له الدین کائین فی صورت من یخلص دینه لله من
المؤمنین حیث لایذکرون الا الله تعالی و لایدعون سواه فلما نجا هم الی البر و امنوا
اذا هم یشکرون ای عادوا الی حال المشرک بیت دست تفرج چه سود
بنده محتاج را وقت دعا بر خدا وقت کرم در بخل بفتحین الالباب بیت
از زر و سیم راحتی برسان امر من رسانیدن یعنی راحتی برسان بدیکران
خوبتن من هم متغی بر کبر ای لاجنس مالک بل نترع انت من انواع التمتع
المباحة و احسن منه الی غیره ایضا چونکه این خانه از تو خواهد ماند خشتی
از سیم و خشتی از زر کبر ای افرض لبنة من الفضة و لبنة من الذهب
ولا تفرق مالک الی ترسینه و تدهیبه بل الی التصدق و التمتع آورده اند که در مصر
افارب در ویش داشت یعنی و قد کان فی مصر من اقربایه الفقراء یسقیتم
مالا او تو انکر شدند جامهای کهن بمرک او بزریدند و خرد بانی المعج و الزای المعج
المشدة لسم الدابة و ستم الثوب المتخذ من وبر صخره ایضا و فی البحر
یقال انها ای تلك الدابة غنم البحر و میا علی متاع لطیف بریدند برای دوختن
قبایح در آن محفیه یکی را دیدم از ایشان بر باد بانی را روان و غلامی پیری بیکر
در پی او دووان صفت مشبهتم من دویدن با خود کفتم و ه که کمرده باز
نگر دیدی ای لورج المیت ثانیاً بمیان قبیله و بیوند همون متصل من الاقارب
رد میراث سخر بودی و ارنانرا زمرک خویشاوند یعنی قریب و نیم
کذا فی البحر سابقه مع فنی که میان ما بود استینش بکشدیم و کفتم
فخر بخور ای نیک سیرت و سره مرد یعنی و ای خوب مرد و سره بنفح السیر

الماهية بعن المقبول والمطبوع من كل شئ كان نكول بالكاف الفارسي بعن
 المتكس كك كرك بكسر الكاف الفارسي بعن جمع كرك بفتح الكاف العربي
 ونورد. يفر بفتح الهمزة وزن مرد للشعر **حكايت** صيا وضعف را
 ماهي قوي در دام افتاد طاقت حفظ آن نداشت ماهي بروی آب آمد و دام
 از دستش در رید **بیت** شد بعن رفت غلامی که آب جوی بالاضافه
 آرد. آب جوی آمد و غلام ببرد. دام هر بار ماهی آوردی. ماهی این بار رفت
 و دام ببرد. دیگر صیاد آن دریغ بعن صیغ خور و ند و ملاعتش کرد که چنین
 صیدی در دام تو افتاد نتوانستی نگاه داشتن ای لم تقد علی حفظ و ضبط
 گفت ای برادران چه توان کرد مرار روزی نبود و ماهی را چنان روزی بعن رزق
 مانده بود **حکایت** صیادی روزی در دجله ماهی نکیر و ماهی بی اجل بر خشک
 غیر **حکایت** دست و پا بریده یک شخص هزار پای را بکشت قبل هزار پای
 حیوان يقال له بالترک قرق اقلو صاحب دلی برو بکشت و گفت سبی آن الله
 با هزار پای که داشت چون اجلش فرار رسید از پی دست و پای نتوانست
 که بکشد **بیت** چو آید ز پی دشمن جان گستان. بپند و اجل پای مرد دووان.
 در آن دم که دشمن بیای رسید. گمان کیانی شاید کشید. کیان بفتح الکافی
 العربی جمع کی بعن الملک العظیم قال فی ذکر الغایب کیانی علی ثلثة معان الاول بعن بوط
 الاعراب البریه والاكراد التي یخزونها من اللبود والثانی بعن الطیایع ومنه قول
 اللطیف ابن کیان بدکیان که نشکر نعمت عاقلند. یارب این ناز و نعم و دولت
 و رفعت جبر است. والثالث جمع کی بعن بادشاه بزرگ قال واصله ان ارباب
 تواریخ العجم قسموا الملوك الماضية من تحت ایران زمین علی اربعة مراتب الاول ملوک
 بیش دان والثانی ملوک کیان والثالث ملوک اشکانیان والرابع ملوک ساسان

کما یقال فی قولهم
 قوی زینب الیوم
 مسهل

حکایت ابلهی را دیدم سمن بعن فربه و خلعتی در برنشین و مرکب تازی
 بعن فرس عربی در زیرش و قصب مصری هو نوع من الاقشنة
 المنسوجة بالابرسم وقال فی البحر قصب فی العربی بعن فی فی الفارسی
 هو الذی يقال له فی التری قصبه کرمیا من العصاة و هی الثوب الذی تشد النساء
 به رؤسهن بر سرش کسی گفت ای سعدی چگونه می بینی این ثوب
 دیبا می تعلم ای ذی علم و هو بفتحتین قطعه من الثوب یطایعطفه و قد ترک
 فی زماننا هذا برین حیوان لا یعلم کفم خطی زشتست که بآب زر نوشته
 است **شعر** قد شابه بالورکی ای بنی آدم حمار. فاعل شابه والتشکیر للتحقیق و اما
 نصب عیلا وان کان الظاهر رفعه علی البدلیة من حمار لیکون اقتباسا لقوله
 واتخذ قوم موسی من بعده من خلیفهم عیلا جسد الخوار الخلی بعن الی و کسر اللام
 والياء المشددة جمع حلی المرأة بفتح الی و سکون اللام و هو ما یجس من الذهب
 والفضة و قد یکسر الی و قوله جسد الی بدنا ذالم و دم او جسد امن الذهب
 خالی عن الروح وانتصاب عیلا فی الآیة علی انه مفعول اتخذ و فی البیت علی الحکایة
 او بتقدیر بعن و جسد ابدل من عیلا فیما و قوله له حوار. صفة جسد فی نخی العیال
 خوار الثور یخوار خوار بعن الی ای صلاح **قطعه** یاد می نتوان گفت مانند این
 حیوان. بعن نتوان گفتن که این حیوان یاد می می مانند فجعل کاتری للنظم مکسر
 در ابعنم الدال و تخفیف الرأ للوزن و اصله بتشدیده و اوجه الدرایع فی نخی العیال
 اقرع الرجل لبس الذرع و ذرع الخدیة مؤنثة و ذرع المرأة قیصرها و هو مذکر
 و قد صحیح فی بعض النسخ المعقدة بکسر الدال و فترت بالطیلسان و سمعت
 من بعض الکمل ان احمد الداعی یکنز اصحابها فی تالیفه و دستار و نقش بر و نش
 بکر و بکسر الکافی الفارسی و رحمه اسباب و ملک مستی و که هیچ چیز نیایی

حلال جز خونس **قطره** شریف اگر متضعف من الضعف بالفتح ضد القوة
شود خیال میند که پایگاه فی کمال الغایب پایگاه و کذا پایگاه کذا فی الیاء
بمعن الحجر الذي يوضع عليه القدم في السلم ومعن المستراح ومعن المرتبة وهي
المرادة منها بلنشدن ضعیف خواهد شد و در کستانه سیمین پنج زر
برند که مبرکه یهودی شریف خواهد شد یعنی لا تظن ان الشریف
سعی نباهته شأنه و علو مکانه بسبب کون معاشه ضعیفا ضعیفا و کذا
لا یرتفع قدر الیهودی بکثرة ماله و سعة حاله **حکایت** درودی کدی را
گفت شرم نداری از برای جوی سیم دست به پیش برهنم و ناکس
در از می کنی گفت **بیت** دست درازی بالیا، المصدري بی یک چه سیم
به که بیرند بدانکی و نیم ای بدائق واحد و نصف دانق و اعلم ان المتقال وهو
الدینار عشرون قیراطا و الدرهم اربعة عشر قیراطا فبعضة متاقلین یکون مائة
و اربعین قیراطا فبعضة درهم یکون کذا و کل قیراط ثلث شعیرات فالمتقال
ما یکون کل سبع مائة درهم فبعضة درهم فبعضة درهم فبعضة درهم فبعضة درهم
البرقة والديات والمهور کذا فی شرح الوقایة و دانق بکسر النون و فتحها
سدس الدرهم معرب من دانق کذا فی مختار الصحاح و کسر الغائب **حکایت**
مشت در یعنی زور بازی را حکایت کنند که از دهر مخالف جان آمده بود
و از خلق بالیاء المملیة فراخ و دست بکسر التاء تنگ بفعان آمده شکایت
فبعض النسخ مشورت پیشش برد و اجازت خواست که غرم
سفر دارم تا مگر با کاف الفارسی بقوت بازوان جمع بازو دامن
کافی با کاف العربی بکف ارم **بیت** فضل و محضر ضایعست تا نماید
غود برانش نهند مشک بسیارند ای لیل فاندتها و تیضح کالها قولا بسیارند

من ساییدن بمعن سحق کردن بدرگفت ای پسر خیال محال از سر
بدرگفت ای لا تفکر و لا تخجل ذلک و پای قناعت در دامن سلامت کش
بفتح الکاف العون که بزرگان گفته اند دولت نه بگو شید نیست چاره
کم جو شید نیست یعنی لا علاج لدولة في الظاهر الاقلية الاضطراب والتسليم
الى الملك العتاق **بیت** کس نتواند گرفت دامن دولت برور
که شش با کاف العون اسم مصدر من کوشیدن که انش من دانستن
نرفته است و سس سکون السین ما یخضب به و کسرها ایضا نفع کذا
رفیخا الریحان بالترکیه راستی هذا و قیل هی بمعن الکی من و سس اذا اشرقیه سیمه
و کی برابر وی کور **مشوی** اگر بجهت بفتح الهاء موبست حذر و صدد باشد
حضر بکار نیاید چون تحت بدر باشد چه کند زورمند و ازون تحت بمعن نخس
طالع و معنه قول البیہقی ندانم تحت را با من چه کیست بکنی نام که زیر تخت
وارون بازوی تحت به که بازوی سخت پس گرفت ای بدر فایده سفر
بسیارست از ترهت بمعن شادی خاطر و جذب قواید و دیدن
عجایب و شنیدن غرایب و تفرج بلدان بالفهم و السکون جمع بلد فبفتح
و محاورت بالیاء المملیة و کیمیل بالیمیم خلاص بالضم و التشدید جمع خلیل و تخمیل
جاه و ادب و مزید ای زیاده مال و مکتسب و معونة یاران و محبة روزگار
چنانکه سالکان طریقت گفته اند **بیت** تا بدرگان و خانه در کروی بکسر
الکاف الفارسی و یاء الخطاب یعنی ما دام کنت مرموزا عند الدکان و البیت
و لم یخرج الی السیر و السفر هرگز ای خام آدمی نشوی برو اندر جهان
تفرج کن پیش از آن روز که جهان بروی بدرگفت ای پسر منافع
سفر برین غلط و اسلوب که بیان کردی برین شارس و لیکن مسلم

پنج طائفة راست اول باز گانه را که با وجود نعمت و ممکنت بمعنی قدرت
 غلامان و کنیزان جمع کنیز که اقل و فی البحر کنیز و کنیزک کلاهما بمعنی الجارية
 انتهى و لعل قوله کنیزان جمع کنیز و اما کنیزک فهو جمع علی کنیزکان و لاویسر
 وصف ترکیبی و شاکر دان جایک دارد هر روز است هر یک و هر شب
 بقای و هر دم بمعنی گاهی از نعیم دنیا مترشح می شود **قطع** منع بکوه و دشت
 و بیابان خرب نیست. هر جا که رفت خیمه زد و جایگاه ساخت
 و آنرا که بر مراد جهان نیست دست رس. در زاد بوم خویش ای فی موله
 غریبست و ناشناخت. دوم عالمی بکلام که بمقتضی بفتح الیم و کسر
 الطاء مصدر معنی بمعنی النطق بمعنی تنکلم شیرین و قوت بتشدید السواو
 فصاحت و مایه بلاغت هر جا که رود و خدمتش اقدام نمایند و اکرام
 کنند **قطع** وجود مردم دانا مثال زطلاست. و طلافی الاصل ما
 يستوعب الشئ و زطلا بالترکی یلذذ التوین و شدة رائد زهنا للشعر
 و استعمل طلاها بمعنی الخیال بسبب انهم لا یخزون الطلا الا من الذهب
 او الفضة الخیالین لا یبعثاه الاصل لان الطلا یبني عن التخریف و المقام
 عنه یکنز اقلی که هر گاه رود قدر و قیمتش دانند. بزرگ زاده نادان
 بشهر و اما ند. قال فی ذکر الغائب و ابغی باز بالترکی که و یقال و اگر دن
 بالترکی که و ایلمک بمعنی کشادن و کذا یقال و اد استن بالترکی که و طقق بمعنی
 منع کردن و قد یخی و التحین اللفظ مثل قول الشاعر دلبر عیاره که خنده زد
 و دل ربود. روی و فاء انفت روی جفا و انمود. و ایضا لفظ و اسم
 یطلق علی المطعومات المطبوخة مثل غوره و او شاق و او بلغور و او سکنه
 و یکنون ایضا اداة مصاحبة و مقارنته بمعنی بالاهنا کلامه بعینه و لعل و انما

زاد مولد معاشه در
 بوم بوده قرار و ملک
 معاشه در

عجم بادشاهان بعضی را
 شوکتی از اظهار همچون
 آنچه مقداری ورقه املوی ضرب
 ایدوب در عجم بر نه خرج ایتش
 ایچون امرای قدر ایدی رعایا
 دخی خوفند تا خرج اید و لرزیدی
 اول و رفک اکمی شهر و ادر
 معلوم اول

اما بمعنی باز اول تحین اللفظ که در دیار غریبش هیچ نمانند
 سوم خوب روی که درون صاحب لان فی الطت او میل کنند و محبتش
 غنیمت شناسند و خدمتش را منت دانند که گفته اند اندکی جمال
 به از بسیاری مال روی زیبا مرصع دلهای خسته است و کلید ای مفتاح
 درهای بسته **بیت** شاهد بمعنی محبوب ایچو دکه عزت و حرمت بیند
 و برانند بفرشش الشین راجع الی شاهد و قوله پدر و مادر خویش
 فاعلی برانند بر تشدید الراء طاو و کس بر او راق مصاحف دیدم. کفتم
 این منزلت بقاء الخطاب و بالتاء الاصلیة بمعنی المرتبة از قدر رتوبی بینم
 بیش. بالباء العربی بمعنی افزون و زیاده گفت خاموش ای اسکت
 که هر کس که جمالی دارد هر گاه پای اند دست بر آرد پیش. بالباء الفارسی
 چون در پسر موافقت و دلبری بود. اندیش نیست که بدیش از و
 بری بمعنی مبری بود. او که هرست کو امر من گفتن صدقش در میان
 مباشش. که در نیم راه کس مشتری بود. چهارم خوش آوازی که بخجری
 داودی اب از جریان و مرغ از طیران باز دارد ای غنچ و مسک پس
 بوسیلت این فضیلت دل مردمان صید کند و ارباب معینا دمت
 و شطارت او رغبت نمایند **شعر** سخی ای سماعی و اصغای مرفوع
 تقدیر ابالابتداء و الحسن بفتحین الاعانی جمع اغنیة مثل الامان جمع امنية
 خبره من استقامت مبتداء و اسم اشاره فی محل الرفع خبره الذی جس و هو
 بالجیم و تشدید البین المهله بمعنی من سیده و الموصول مع صلیة صفة ذی
 و المتانی صفة جس و سکون الباء لاجل الضرورة قیل و قد جاء ذلک فی السعة
 ایضا نحو اعط القوس باریها و فیه بحث لایحی و المتانی جمع مثنی و هو من الاعواد

ندارند کم

ما كان على وترين والثالث ما كان على ثلاثة اوتار وفي بعض النسخ المعتدة
من ذال الذي حسن المنان يفتح الى والسين المهملتين على انه صفة مشابهة
مرفوعة على انه خبر مبتدأ محذوف هذا المقصود بهذا البيت ترجيح
الاصوات الطيبة الخلقية على نغمات الآلات الصناعية وعن النبي عم
حسن الصوت بما انعم الله تعالى به على صاحبه من الناس وقيل في قوله تعالى
يزيد في الخلق ما يشاء هو الصوت الحسن وذهب الله تعالى الصوت الفظيع
فقال ان انكر الاصوات لصوت الخمر ومن المشهور ان الله تعالى اعطى
داود النبي عليه السلام من حسن الصوت ما لم يعط احد من خلقه وكان
اذا قرأ الزبور استمع لقراءة الجن والانس والطيور والوحوش وكانت
الوحوش تؤخذ باعنائها وما تنفرو قال النبي عليه السلام لابي موسى الاشعري
حين سمع قراءة لقمان هذا من مرام من مرام آل داود والمراد بالصوت
الحسن كذا في شرح المشرق وسئل الجنيده الله ما بال الانسان يكون حارثا
فاذا سمع السماع اضطرب فقال ان الله تعالى لما خاطب النذر في الميثاق الاول
بقوله الست بربكم قالوا بلى استغفرت عذوبة سماع ذلك الكلام الارواح
فاذا سمعوا السماع حركهم فذكر ذلك **قطر** چه خوش باشد او از نرم
وحزين في مختار الصحاح يقال فلان يقرأ بالتحزين اذا قرأ صوتا بكونه
حريفا مستمعين به از روی زيباست او از خوش که اين خط
نفس است آن قوت روح بهيچم ای کسی من تلك الطائفة المعهودة
بیت وری که یعنی یک شخص صاحب صنعتی فی ذکر الغرائب ورا داة
نسبة معناه بالتركه لويقال بيت ورنعتلو ومايه ورميه لويحي
ايضا يعني اكر بالتركه وايضا اذا دخل الواء العاطفة على لفظة آخر التي هي اداة الشرط

٧٨
محذوف الالف لفظا وخطا ويقال وتر يعن واكر ومنه قوله فيما سيحى بغيره
هذا اور تحزاني فشد الح هذا الكلام بعينه يسعي بازو كفا في حاصل كذا تا آب
روى از بهر نان رنجته نشود چنانك خرد مندان كفته اند **ديگر** كبر يعني
رود از شمش خويش سختي و سخت نبرد بفتحين قوله بينه وروز
فاعل نبرد و هو وصف تركيبي بالتركه اسكي و تحزاني فشد از مملكت
كسر سته غسبه ملك بكسر اللام فاعل سبد وقوله نيم روز قيل انه ظرف
فته والظاهر انه ظرف لقوله كسر سته غسبه جبين صفتها كذا بيان كرم در سفر
موجب جمعيت خاطرست وداعية طيب عيش اما لك از اين جمله
نه بجهه است بخيال باطل در جهان برود و ديگر كسي نام و نشان
نشود چنانك كفته اند **بيت** هرايك كمر دشمن كيتي بالكاف الفارس
فيه ما يبين بكسر الكاف الفارس او بر خاست بغير مصلحتش جبري كند
بالياء المصدر في آيات يعني روزگار كهوتري كه ذكره اشيان نحو احد
ديده بالنون النافية وقد يقال نحو احد بالياء يعني اشيان ديكر نحو احد
ديدن والحق هو الاول قضا حكي بر دشمن تا بسوي دانه و دام **بيت** كرفت
اي پدر قول حكما را چگونه می گفت كتم كه كفته اند رزق اگر چه مقسومت
باسباب حصول ان تعلق شرطست وبلا اگر چه مقدر است از ابواب
دخول آن احراز واجب **بيت** رزق اگر چه بدیع اگر چه و چند في الاصل سوال
عن العدد بمعنى كم الاستفهامية في كان برسد شرط عقلتست حبتن
از درها و رچه كس اجل نحو احد مرده تو مرود در دهان از درها
درين صورت كه منم با بيل دمان بزم ای اضربه كذا سمعت و با شير
زبان بفتح الزاي الفارس يعني خشنماك بچه در افكتم مصلحت است كه

سفر کنم که ازین جیش بالباء العربی طاقت بی نوابی ندارم **قطعه**
 چون مرد در افتاد ز جای و مقام خویش. دیگر چه خورده افاق بعین
 اطراف جای اوست. شب هر تو انگری برای هر رود. درویش
 هر که که شب آمد برای اوست. او را مقام و مسکن و منزل چه
 حاجتست. هر جا که رود همه ملک خدای اوست. این بگفت و عمت
 خواست و بدر راوداع که در بخت الو او کامتر و روان شد به هنگام بعین
 الوقت رفتنش شنیدند که می گفتی **بیت** هنوز که بختش نباشد
 به کام. بجایی رود کشتن بتقدیم الضمیر که متر غیر متر اند نام. ای ناش
 یعنی صاحب هنر چونک بخت او بر مقتضای مرادش نباشد بجایی می باید
 رفتن که در اینجا ندانند ناش را بر سید یعنی روان شد تا بر سید بگمارد
 که سنگ از صلابت او بر سنگ می آمد و او از شش بغیر سنگ می رفت
بیت همکین بالکاف الفارسی یعنی مقلدان و خوفناک و سهمنا
 لفظ فارسی یعنی الخوف آبی که مرغ آبی یعنی مثل البط و الاوز و قد یقال المراد به
 به الاوز فقط و به الاوز فقط مقتضی اللفظ در و این نبود. کترین معنی بسیار
 سنگ از کنارش در بودی. که و همی مردمان را دید هر یک بقراضه یعنی
 ریزه زر در معبر بکسر المیم و فتح الهمزة کذا که کذا فی السامی شسته
 و رخت سفر بر بسته جوان را دست عطا بسته بود از آن سبب که
 مفلس بود زبان نشا و کشاد چند انگ زاری کرد یاری نکردند و گفتند
بیت بی زرتواند که کند بر کس زور. و زرداری بزور محال نه.
 ملاح بی مروت از و خنده بر کردید بالکاف الفارسی ای اعرض وجهه عنه
 ضاحک است نه زانو گفت **بیت** زرداری نتوان رفت بزور از دریا

زورده مرد چه باشد زریک مرد بیار. جوان را ازین طعنه دل بام
 برآمد خواست که از و انتقام بگیرد کشتی رفته بود او از داد که اگر بدین
 جامه که پوشیده ام قانع شوی درین نیست ملاح یعنی کشتی بان
 طلع کرد و کشتی باز کرد **بیت** بدو در مضارع و دو ختن شده
 بغضین و سکون الهاء غلبه الخرص و قد شربه من باب فهو شربه دیده
 هو شربه. در ارد طلع مرغ و ماهی بیند. چند انگ دست جوان برین
 و کر بیان ملاح رسید او را خود در کشید و بی محابا قیل محابا لفظ
 فارسی و العربی المحاباة یعنی بی باک فرو گرفت بالکاف العربی یارش
 از کشتی بدر آمد که پشتی کند یعنی مظهرت و معاونت کند همچنان
 درشتی دید که پشت کرد آئینه مصحح آن دیدند که با او مصاحبت کنند
 و با جرة کشتی مساحت یعنی جو مردی نمایند **منوی** چوپر خاشاکم
 الباء الفارسی یعنی الحرب یعنی تحمل بیار که سبلی بیند در بکسر الراء
 کارزار. بسکون الراء المهملة و بعده زای محتمل ای یعلق الرفق باب الحرب
 لطافت کن اینجا که بی **بیت** ببرد بشدید الراء قر نزم رابع تیز و قر
 بفتح القاف و سکون الراء المخففة یعنی ابریشم کذا فی البحر و بالتشدید معرب
 کذا فی مختار الصحاح بستمین زبانی و لطف و خوشی. توانی یعنی قادر
 می شوی که بیلی را بوی کشتی. بفتح الکاف بعد ماضی در قد مشرقا دارند
 و بوسه چند بنفاق بر سر و چشمش دادند و بکشتی در آوردند و روان
 شدند تا بر رسیدند بتوانی که ستون بضم الهمزة و التاء المخففة
 یعنی نمود از عمارت یونان در آب ایساده بود ملاح گفت کشتی را
 خلی هست یکی از شما که دلاور ترست و مردانه و زورمند باید که برین توان

رسته نشسته

رود و ریمان گشتی بکبر و تافت کینم خللش را جوان بغور دلاوری
 که در سر داشت از خشم دل از زده یعنی متاثری القلب بنید بشید
 و قول حکم را کار نغمه بود که گفته اند هر که از بختی بدل رسانیدی اگر در عقب
 آن صد راحت برسان از یاد آتش بالباء الفارس یعنی العوض آن یک
 ریخ امین میباش که بیکان از جرات بد رأید ای خیرج نصل السهم من
 الجراحة و از اردل باندن ذکر الغرایب از اراسم مصدر مشتق من
 از ردن و یکی ایضا صیغه امر و فی بعض التریکیب استعمل صفة مثل دل از ازار
 و استاد از ازار و المراد من هنا هو المعنی الاول **سید** چه خوش گشت بکتاش
 با جلیکاش **سعد** من بعض الکمل انه قال بکتاش اسم لصاحب پادشاه
 و جلیکاش یعنی انشین کالاکراد و قیل الظاهر انها اسمان لشخصین
 چو دشمن خراسیدی این میباش **سعد** مشو این که تنگ دل کردی
 چو ز دستت دل بستک اید **سعد** مشو جبره مقدم لشرط المؤخر و هو
 قول چو ز دستت دل بستک بر باروی حصار مزان که بود که حصار
 بستک اید **سعد** یعنی بختل ان یقع علیک حجر من القلعة چندانک مفقود گشتی
 بک المیم و سکون القافی یعنی زمام سفینه بر ساعدش چید و بر بالای
 ستون رفت ملاح زمام از گشت یعنی الفاء در ربود گشتی برانند
 و برفت پیاره درانی میگیر باند روزی دو بلا و گشت دید و سختی
 کشید سوم روز خابش که بیان گرفت و باب انداخت بعد از
 شبانه روزی دیگر ای بعد یوم و بیل بکتاش افتاد از حیوشت رقی مفتاحین
 بقیة الروح مانده بود بر ک در خمان خوردن گرفت و بیج کیا بان بر آوردن
 تا اندک قوت یافت سربابان نهاد و برفت تا تاشنه و کرسنه

و بن طاقت شد نگاه **سید** جایی رسید قومی را دید بر و کرده آمده بودند
 و شربت اب بر پیشانی ای بغلس واحدی اشامیدند و جواهر اشیر
 نبود اب طلب کرد با یک الحقة یعنی امتناع کردند دست تعدی دراز
 کرد میت نشسته تی چند را فرو گرفت مردان غلبه کردند و تی می بابرند
دیگر بیه بالباء الفارس بکذا صرح فی النسخ المعتبرة و فی الصحاح الفارسی
 قال يجوز ذلک بالتخفیف و التشدید و هی البقیة چو پیرش بر بند بیل را **سعد**
 مردی و صلابت که اوست **سعد** یعنی که در اوست مورچک تراجم مورچه
 مثل خواجگان فی جمع خواجه چو بود اتفاق **سید** شیر زیاندر را نند من درین
 و قوله پوست **سعد** مفعول بر رانند یعنی بر رانند پوست شیر زیانرا حکم
 ضرورت درین کار و ان افتاد و برفت شبانگاه بر رسیدند بمقامی
 که از دزدان در خطر بانی المعجم بود کار و انیان را دید لرزه برانند ام افتاده
 و دل بر حال آن نهاد گفت اندیشه و غصه مداری یکیم درین میان پیچاه
 مرد را جواب دهم و دیگر جوانان هم یاری دهند مردمان را بلا ف اودل قوی
 شدند و بصحبت او نهاد و مان گشتند یعنی الکاف الفارس و بر او
 و آبش **سید** که کردند جواهراتش معده بکس العین بالاکر فته بود
 ای قد کانت ملتئم و عثمان صبر و طاقت از دست رفته لقمه چیده
 از سرشته تاناول کرد و در می چیده شربت اب از پی آن
 بیاشامید تا دیو دروشش بیار امید و خابش در ربود و گشت
 بیز مردی چینه و جهان دیده در کار و ان بود گفت ای یاران بسکون
 النون من اربین بدرقه بالترک قلا و زشما اندیشه نام نه چنانک از دزدان
 چنانک حکایت کنند که سخن را در می چیده بود شب از شوش نوربان

بعض دزدان و قیل اصله طائفة یقال لهم بالترکه قریب تر آنها خوابش بر روی
یکی از دوستان نزد خود آورد تا وحشت تنهایی بیدار او منصرف
کرد اندیشی چند در صحبت او بود چند آنکه بر درمهای ای درمهای
عرب و قنوق یافت بر دو بخورد و سکه کرد و بامدادان عرب را
دیدند عربان و گریان بکس الکاف الفارس یعنی باکی گفتند حال چیست
مکر درمهای ترا دزد برد گفت لا والله بدرقه برد یعنی لا والله دزد نبرد
بلک بدرقه برد **قطع** هرگز این زمان نشستم تا بدستم آنچه
خصلت اوست یعنی ما علمت خصله الحیة و اخلاقها انقطع عن
مصاحبتها و گشت علی حذر منه دائما زحم دندان دشمنی بیا و الوحده
بترست یعنی بدترست و قوله که نماید چشم مردم دوست
صفت دشمن و قوله نماید مضل مع مجهول فاعله ضمیر دشمن و قوله دوست
مفعول ثان نماید یعنی زحم دندان این دشمن که دوست نماید چشم مردم
بترست از زحم دندان دشمنان دیگر فقتلت بهذا الکتابه التي حکاها
بیرخته فلما قال چه دانید ای یاران بکس النون من که این جوان هم از جمله
دزدان باشد و بعیاری فریاد الصیاح یقال جل عیاری کثیر الطواف و الحکرة
در میان ما تعبیه شده باشد فی المصاد و التعبیه عطر آمیختن و این معنی عبارت
عن کونه مرفقه الی حال تا بوقت فرصت بسکون التام فرصت یار را خبر
کند پس مصلحت آن می بینم که مرور اخفته بگذاریم قدم من البحر من مرتب
علی عینین یعنی العدو و معنی اللام التعلیل و لعلها مناصلة للعدو و لا للتعلیل
جوانان را بدید بر استوار آمد و مهابتی از پشت زن در دل گرفتند و رفت
برداشتند و جوان را اخفته بگذاشتند انگاه خبر یافت که او تنگ بر گرفت

تاوت ای لم یثبت من نوعه الا حین ما طلعت الشمس علیه و اثر حرارتها
فیه سر بر آورد و کاروان را ندید بیچاره بسی بگردید و ره بجای نبرد
تشنه و بی نواخ الصیاح الفارس نوا بالفتح لفظ فارس مع النعمه
و الغنی و بالضم اسم لتمام مذکور فمقامات العلم الموصی و فی
بعض الکتب کلاهما بالضم و منهم من بعضها ان کلاهما بالفتح انتهى کلام
و هذا هو المراد منها و اما النوی العرفی الذی هو نوع نواة التمه فلا تعلق له
بمعد المقام روی بر خال و دل بر عکال آنها و با خود همی گفت
من دایم نشی ای من الذی یکالمنی و یزید کربة الوحش عن ورم علی صیغه
المجهول العیس بالکسر جمع عیس کیض جمع ابیض و هی الابل التي
تخالط بیاضها شی من الشقة و قیل هی کریم الابل و الواو الی حال و قد
مقدرة ای و الی حال انه قد افسد بالعیس و سبقت بالسرقة فبقيت
منفردة فی مختار الصیاح زعم ای تقدم فی السیرة او قد یقال زعم فعل من
الزمام یعنی خط ای و قد علق الزمام علی رأس العیس و هو کناية عن ذهابه
ولا یخفی ما فیه من التكلف و قال بعض من یتصلف بتحقیر هذا الکتاب منها
الفاظ ذوات القعاقع ترکنا ما حذرنا عن الاملال ما یعنی لیس و للغریب
خبره مقدما سوی الغریب انیس مرفوع اسمه و هو من یوانس بجا به
بیت درشتی کند با غریبان کسی که نابوده باشد بغریبت بسی
او درین سخن بود که یاد شاه زاده در پی صید از لشکریان دور افتاده
بود بالای سرش قرار سید و این سخن بشنید در حیثاتش نظر کرد
صورت ظاهرش پاکیزه دید و حالش پریشان پرسیدش که از کجایی
و بدین جایکه مقصود من جایگاه چگونه افتادی برخی ای بعضی از آنچه بر سرش

که نشسته بود اعداوت کرد و ملک زاده را بر ورم آمد خلعت و نعت داد
و معتقدی همراه او کرد تا به خورشید باز آمد بدین او
شادمان شد و بر سلامت حالتش شکر گفت شبانکه از آنچه بر سر
رفته بود از حالت کشی و جور ملل و دروستانیان ای الا تراک القرویه
و غدر بفتح الغین المعجمه و سکون الدال المهملة ترک الوفا و انیان باید
می گفت بدین گفت ای پسر که گفتی اینها من قبیل الکستفهام الانکاری
در وقت رفتن که می دستار دست دلی بی بسته است و پیچ تیری
شکسته است **بیت** چه خوشش گفت آن آبی دست سلحشور جوی زر زهر
از بیاه من زور المن بالتشدید و یقار هم نابا تخفیف للوزن پسر گفت
ای پدر تاریخ و زحمت نبوی کج بر نداری و ناجان در خطر تنهای برداشتن
ظفر نیایی و نادان برین آن نکتی خرم بر نگیری نه بینی که باند که مایه
رجی که بر دم چه مایه کج آوردم و بدینش که خوردم چه مایه نوش
حاصل کردم فخر الغائب نیستش بالکسرة المجهولة یعنی نیستش
و هوالة یفصد بها و یعنی نیستش کل حیوان مثل النمل والعقرب والحیة
و غیر ذلک و نوشش کج علی غنم معان یعنی الشرب اسم مصدر و صیغه امر
من نوشیدن و وصف ترکیبی مثل نوشش دار و کذا دار و نوشش و معن
العسل و السکر و غیر ذلک من الاشربة الخلو و کج اسم الشجرة صنوبر
ابد الا من لفظ نوز بالراء الفارسیة و معنای المعن الرابع که چه بیرون رزق
نشان خورد و در طلب کاهلی نشاید کرد و خواص که اندیش کند کام نمک بر کند
نکند در گران مایه بک الکاف الفارسی یعنی لؤلؤ فین چنگ یا کیم الفارسی
حکمت اشیا سنگ زبرین متحرک نیست لاجرم تحمل بار گران می کند

فصل فی
توضیح
در بیان
معنی
نوشش

نوشش

نوشش چه خوردش بر شیره بفتح الشین المعجمه و سکون الراء المهملة ثم بالراء
المعجمه العربیة للانوف والغضوب کذا فی الصحاح الفارسی درین غار یعنی
لا یاکل الاسد الصیاد شیا ما دام بسکن و قعر الکاف و لم یخرج الی الصید
فقطوله لکستفهام الانکاری و کذا فی قوله باز افراده راجع حوت بمع توشه
بود که تو در خانه صید خواهی کرد دست و پایست چون کلبه بود پدر
گفت ای پسر درین نوبت فلک تر یاوری یا لیا المنة التي تانیة
و فتح الواو یعنی معاونت کرد و اقبال و جبری سکون اللام تا کلت از خوار
و خارت از بای پدر آمد و صاحب دولتی تور کشید و بر تو بخشید
و کس حال ترا بنفقدی جبر کرد و مخار الصحاح تفقد الشیء طلبه بعد غیبه
و الجبران تعج الرجل من فقره و ان تصاح عظمه من کس و چنین اتفاق نادیده
و بر ناد حکم نتوان کرد **بیت** صیاد نه هر بار شغالی کیر و شغال حیوان
شبیبه بالغلب یقال له بالترک ترغمانه جعل افتد که یکی روز بیکش
الشین راجع الی صیاد و خورد مثل جنانکه یکی از ملوک پارس بکین بکرتی
النون و الکاف الفارسی یعنی فحق الخاتم که انما به بر انگشتش داشت باری
حکم تفرج بانی چند از خامان بصلی شیدا بیرون رفت و فرمود تا انگشتش
بر کشید و نصب کردند تا هر که تیر از خلقه انگشتش بگذرانند خام او را باشد
اتفاق چهار صد حکم انداز وصف ترکیبی و هو الذی حکم ویدی ان یصیب فی الرمی
الا المقصود البتة که در خدمت او بودند سینه آخند جمله خطا کردند مگر کوکی که
بر بام رباط بام یعنی السطح و رباط بک الراء یعنی کاربان سدی که بیاز چ تیری
از هر طرف که انداختی باد صبا تیر او را از خلقه انگشتش بگذرانید انگشتش
سکوی بفتی الباء و الواو از زانی داشتند و نعت و قیاس دادند ش

فصل فی
توضیح
در بیان
معنی
نوشش

نوشش

پس بعد ازین تیر و کمان را بسوخت گفتند که چرا چنین کردی گفت
 تا رونق اولین بر جای ماند **قطعه** که بفتح الکاف الفارسی و سکون
 الهاء بود بر حکیم روشن رای بر نیاید درست تندی را گاه باشد
 که کوکل نادان بخلط بر حد فتنه بین یعنی نشان زندی تیری حکایت
 درویشی را دیدم در غاری نشسته و درین باب بروی خود از جهان
 بسته و مملوک و سلاطین را در چشم هست او شوکت نمانده **قطعه**
 هر که برخود در سوال یعنی باب سوال کشاد تا بگوید نیازمند بود از باله
 الحرس بگدا ریا و شاه می کن کردن بی طرح بلند بود یکی از مملوک آن طرف
 اشارت کرد که توقع بکرم اخلاق عزیزان است با نان و نمک با ما موافقت
 کنی شیخ زفا داد که اجابت دعوت سنت است دیگر روز ملک بعد
 خدمتش رفت غایب برخاست و ملک را در کنار گرفت و ماطف
 کرد چون ملک غایب شد یکی از اصحاب پرسید شیخ را که چندین
 ملاطفه با شاه خلاف عادت بود درین چه حکمت است گفت شنیده
بیت هر که بر سباط بغم بین الملمة بنشیند واجب آید خدمتش
 برخاست یعنی برخاستن لطیفه بر وصف حال کوشش تواند که همه
 غم روی بفتح الواو نشود و اوار دف و چنگ و نی دیده شکست بکرتین
 یعنی صبر کند ز تماشای باغ آن کل و فن برین بفتح الباء آرد و مبالغه کرد
 بود با پیش آکنده باله و الکاف الفارسی **بیت** بفتح الباء الفارسی
 یعنی لولم یوجد و سادة امتیلت بریش لظیر خواب توان کرد حجر
 زیر سر **بیت** قوله حجر سکون الراء مبتداء و قوله زیر سر خبره و الجملة حاله
 ای بکن ان ینام الرجل حال کون الحجر و سادة تحت راسه و ینو و دلبر

شیخ از کوه در کوه از کوه در کوه

در کوه

صفا

همچو آب هومن بنوم معک علی ساط واحد پیش دست توان کرد
 در اغوش خویش این شکم بی همتی **بیت** کلاما بالجم و الباء
 الفارسیین صفة من یجید و هو کنایة عن الامعاء صبرند ارد که بسازد
 یعنی موافقت کند مشق من ساختن بهیج **بیت** **بیت** **بیت**
خاموشی ای رفواید الصفت عن ابن علیه السلام انه قال من کان یؤمن
 بالله و الیوم الاخر فلیقل خیرا و لیصمت و قال علیه الصلوة و السلام من فک
 کفیه و کف فکیه فهو من النفع الناس و قال علیه السلام رحم الله امرأه امسک
 الفضل من قوله و انفق الفضل من ماله و قیل لای النون المصرق من أضواء
 الناس لئلا یقال امسککم لسانه و قال ابن مسعود رضی الله عنه
 ما من شیء یطول سجن احق من اللسان قیل ان ابابکر الصدیق رضی الله عنه
 عنه کان یسک فی فیه حجر اذ اکل اسنة فیقل کلامه و ان العبد الفقیه لیرتبه
 الخطیئة سمعت من شیخی و مرشدی و بمنزلة روحی و جسدی انه قد امسک فی فیه
 حجر اثنتی عشرة سنة لیتنبه و یحذر عن الخطا کما شرع فی التکلم و قال علی بن
 البکار جعل الله لکل شیء یابین و جعل للسان اربعة ابواب فالشقمان
 مصرعان و الاکسان مصرعان و قال ابقراط الحکیم خلق للانسان لسان
 واحد و اذانان و عینان لیسبح و یبصر اکثر مما یقول و قیل الحکماء و رثوا الحکمة
 بالصمت و التفکر روی ان رجلا وقف علی لقمان و فحله فقال له
 الست الذی یرى معی فی مکان کذا قال بلی قال ما یبلغک ما یری قال صدق
 الحدیث و الصمت عما لا یعین **حکایت** یکی از دوستان را گفتم امسک
 سخن گفتم بعلت آن اختیار افتاده است که در غالب اوقات
 در سخن نیک و بدی افتد و دیده دشمنان خبر ببردی می آید گفت ای برادر

دشمنان آن به که نیکی نه بینند **بیت** هر چشم عدوت بزرگتر
عیبست . کلیست سعدی و در چشم دشمنان خارسست . نور کیتی
خویش بضم الفاء وصف ترکیبی یعنی افزوننده جهان چشم خور . ای قرص
افتاب و خور مقصور من خورشید و الواو لشعرا ی نور منور
جهان که چشم افتابست فقول چشم خور بدل من کیتی خور و فو بعض
النسخ زبور بالهاء بدل الیاء یعنی افتاب ایضا کذا سمعت من بعض
الکمل و قال فی بحر الغرائب خور یکتب بالواو و یدکر ف قافیه سب
و ترویح علی معان متعدده یعنی الاطعمه و الاکولات و یعنی الیوم الی دای
من شهر الفرس و کج صیغه امر من خوردن و و صفات ترکیبیه منه مثل
ربا خور و خون خور و یعنی افتاب و هو المراد به مناد در نیاید چشم
موشک کور . الکافی فی موشک للتصغیر الفارة الصغیرة الحقیقة العیاء
واراد به التفاضل **بیت** و اخو العداوة ای صاحب العداوة و ملازمها
مبتداه و قوله لا یترک لصلح . خبره الا و یلزم بکذا **بیت** فاعل یلزم ضمیر الاخر
و ضمیر المفعول لصلح و الکلم الطعن و الضرب باللسان و اصله الاشارة بالعين
و استصفاة الکذاب و هو یعنی الحق و کسر الشین المعجمة صفة مشبهة
من اشر بالکسر یاشر بالفتح اشر یعنی اشد و کسر الشین و کسر الشین و کسر الشین
عن قوم صالح بل هو کذا **بیت** اشر یعنی لا یترک من قلبه بغض و حقد برجل صالح الخ
و قوله لا و هو یطعن و یرمیه بانه کذاب **بیت** اشر ای متکبر و یعلم غدا
من الکذاب لا اشر و لده در من قال و الحسن المقال و عین الرضا عن
کل عیب کلیله و لکن عین السخط بیدی المساوی **بیت** باز گاهی را هزار
دینار خسارت افتاد پیشش را گفت نباید که این سخن را با کسی در میان لان

از زبان

گفت

گفت ای پدر فرمان تراست نکویم و لیکن مرا بر فایده این مطلع که دان
مصلحت در جهان داشتن چیست گفت تا مصیبت و نشود یکی
نقصان مایه بعن مایه و دیگر شهادت محاسبه و فتنه و اصلاح الشیاطین
بالفتحات الفرج بیلیدة العود **بیت** مگوی اندام غنچه فی اندوه ای غصه
خویش با دشمنان که لاجول گویند قوله شاید کنان . حال من فاعل
گویند و هو ضمیر دشمنان **بیت** جوانی خردمند که از قیون قضایل
خاطی و افر داشت و طبع لطیف چندانکه در محافل جمع محفل یعنی مجمع دانشمندان
شستی سخن گفتن باری پدرش گفت ای پسر تو نیز از این
دانی خبر مگوئی گفت ترسم که پرسندم ای پسر از این ندانم و شرمساری
برم **بیت** ان شنیدی که صوفی بیاء الواحدة الساکنه بعد الیاء المکسورة
الاصلیة فی کوفت . من کوفتن بالكاف العون زیر تعلین خویش می چینه
یعنی آنکه کان یدق السامی تحت تعلیه قوله تعلین قبل الظاهر انه بفتح اللام تشبیه
و قبل بکسر و لیس بثنیة استینش گرفت سر غصه . بیاء الواحدة
فاعل گرفت که بیاء فعل بر شویم بنده امر من بستن **بیت** یکی را از
علمای معتبره مناظره افشا و با یکی از ملاحد و با او بحث بر نیامد بپرسید
و برگشت بالكاف الفارسی ای اخضر و انصرفت کسی گفتش تو با چنین
علم و ادب و فضل و حکمت باین دینی بر نیامدی گفت علم من قرآنست
و حدیث و کفایه اشیاخ مرا و بدینها یعنی با آنها معتقد یکد القاف
نیست و نمی شنود بکسر الشین و فتنه النون و الواو و مراد شنیدن
گفرا و کج کاراید **بیت** آنکس که بقرآن و خبر بعض اخبار انبیاء و اولیاء
و مشایخ زویر می رسد و همی در حق خلاص یافتن است جوابش که

فانما یستحق
الکفر

جوابش ندهی. من دادن و الیا، فیما للخطاب **حکایت** جالینوس
 ابله را دید دست گریبان داشت زدی زده و بی حرمی کرده گفت
 اگر این دانا بودی کار او با نادان باین جایکه بالکاف الفارس و سکون
 الیاء یعنی باین مقام و مرتبه رسیدی **مثنوی** دو عاقل را نباشد
 کین و بیکار. بالکاف الفارس یعنی لایکون بین کل عاقلین تباغض
 و حرب نه فادانی استیز و با سبکسار. یعنی با هر دسبک لفظ سار
 زید لیسفید البالغة فی الحفة قال فی ذکر الغرائب رخصا معناه خد عظیم مدور
 لان لفظ زار تداخل فی اخر الاسم لانه لایکون کثیر مثل کلزار و لاله زار و رتبا
 یقلب زاویه سینا مثل ما کان اخره خا، خور خسار و شاخسار و کثرة
 الی کنایه عن العظم والتدویر و قس علیه مثل کوهسار فانه کنایه عن عظم الجبل
 و کثرة الشجاره و احجاره و کذا چشمه سار و غیره و قال فی موضع آخر و اذا کان
 ما قبل الزای حرفی خلق قلب الزای سینا را از اند قلب جینده و جوب
 فلا ینتقض بثل سبکسار اگر نادان بود حشمت سخت گوید. خردمند شن
 بزمی دل بجوید. دو صاحب دل نکه دارند موی. ای یحفظان شعرا و احدا
 بحیث سعی علی اتصال و بهد کنایه عن کمال الموافقة و عدم المخالفة اصلا حمید و ک
 یعنی همیشه و قوله سرکشی و ازرم جویی. یعنی در زمان سرکشی و در زمان
 احترام و اعتزاز باین لقوله حمید و ن و ازرم بالمه و سکون الیاء الهیة بعد الزای
 البیة المفتوحة الاعتزاز و الاحترام و التعظیم و معنیایه ارفع الواء العاطفة
 و الالف الساکنه بعد بالوزن اگر بر هر دو جانب جا بمانند. اگر زنجیر باشد
 بکسلانند. بالکاف الفارس مضارع من کسلان و هو صفت باین کسیتن
 متعديا قال فی بحر الغائب کسیتن معناه بالترک او ترک و ترک استعمل

متعدیا و لازما یکی را زشت خوئی داد و شناسم. تحمل کرد و گفت ای
 خوب فرجام. بالفاء المفتوحة یعنی الآخر و العاقبة بتر زانم یعنی بدتر از انم
 که خواهی گفتن این. بیاء الخطاب و قد قرنا معناه فلا نعیده که دالشم
 غیب من چون من نه انی. بیاء الخطاب و چون صفتنا یعنی المثل **حکایت**
 سحران و ایل یعنی ابن و ایل بالیاء المثناة التختانیة و سحران رجل معروف
 فیما بین العرب بالقدح کالحام فی السباحة و قد بینة الشیخ بقوله را در
 فصاحت لی نظیر نهاده اند حکم آنکه سالی بر سر جی سخن گفتی و لفظی را مکرر
 نکر دی و اگر همان لفظ تکرار اتفاق افتادی بعبارت دیگر بگفتی و از جمله
 ادب ندما می ملوک یکی اینست **بیت** سخن که چه دیند و شیرین
 بود. سزاوار تصدیق و تحسین بود. چو کبار بگفتی مگو باز پس
 بالیاء الفارس که حلوا چو کبار رخوا رند پس. بالیاء العربیة یعنی فقط
 یعنی چونکه حلوا را یکبار رخوا رند همان تونیز سخن را یکبار بگو که اگر تکرار می گویی
 حلوتش نمی ماند **حکایت** یکی از حکما شنیدم که می گفت هرگز کس
 بچهل خود اقرار نکند مگر آنکس که چون دیگری در سخن باشد هنوز تمام نکرده
 او سخن آغاز کند یعنی همان اقرار کرده باشد بچهل خود **بیت** سخن را
 سرست ای خردمند و بین. یعنی هر سخن را سر هست و بین هست
 چون درخت که او را سرست و بین میاورن من آوردن بفتح الواو و ضمها
 سخن در میان سخن. خداوند یعنی صاحب تدبیر و صاحب قدر و حد
 یعنی ادب و کمال و صاحب پوشش. یعنی عقل بگوید سخن تا نبیند پوشش
 مقصود من خاموشی و من هذا قال بعضهم الضبط فی اوانه احسن من الکلام
 فی غیر زمانه **حکایت** تنی چند از بندگان سلطان محمود گفتند حسن میمندی

که سلطان امر و زتر اچ گفت در فلان مصلحت گفت بر شامم پوشیده ماند
گفتند تو دستور مملکتی آنچه با تو گوید با مثال ما گفتن رواندارد دستور
بضم الدال الوزير الکبیر الذی یرجع فی احوال الناس الی ما یرسمه و یا مر به
واصله الدفتر الذی فیہ قوانین الملک و ضوابطه ثم نقل منه الی صاحب تلک
الدفتر گفت با عتقاد آنکه دانده که بکس نکویم پس چیرای بر سید بیت
نه هر سخن که بداند بگوید اهل شناخت **بیت** بتشید اله واحد الاسرار
شاه سرخویش تن نشاید با حث **بیت** یغنی لا یغنی لاحد ان یلعب براسه
و یضعه فی میدان السیاسة بافتشاء **بیت** حاکمیت در عقده یح
سرای یغنی در شراخانه متر و بودم چرودی گفت من از خدایان قدیم
این حکم یغنی این حکم را من از قدیم الایام که حد اشده ام یقال که خدا من بتولی
امر البیت و ده خدا من بتولی امر القریه کذا فی الفصول العادیه و صفای خان
چنانک هست از من بکس بکس که هیچ عیب ندارد یغنی از من بکس از او صاف
این خانه غیر ازین وصف که هیچ عیب ندارد کانه یغنی الی ان کونه غیر معیب
مث هو زنجیر لا یجوز الی التفتیش کتم کبر آنکه تو همسایه او ی **قطع**
خانه را که چون تو همسایه است **بیت** درم سیم کم عیار از زر **بیت** یغنی درم سیم از زر که
آن سیم کم عیار یغنی غیر صحیح الوزن باشد یقال ذهب صحیح العیار اذا کان حقیقاً
و نفه خالصاً عن الغش و فاسد العیار اذا کان خلاف فقوله کم عیار کما یغنی عن
مغشوشا لیکن امیدوار بتشید به ایمم بکذا قراءه بعض الکلمات باید بود که پس از
مرکز تو هزار از زر **بیت** یکی از شعرا پیش را میرزدان رفت و ثنای
گفت فرمود ما جامه اشش بیدند و از دید کردند ای خیر چون من القریه
سکانت جمع سک ای الکلاب در قفای او افتادند خواست تا سکنی

بردارد

بردارد زمین رخ بسته بود عا جرشه گفت این چه حرام زاده مردمانند که
سک را کشاده اند و سنگ را بسته امیر از غرقه بشنید و بخندید گفت
ای حکیم از من چیزی نخوا که گفت جامه خودی خواهم اگر انعام فرمای **بیت**
امیدوار بود بتخفیف المیم و فتح الواب بود ای خیر کسان **بیت** کس مرا خیر تو
امید بتشید به المیم نیست شمر کسان **بیت** رضینا من نوالک بالرجل
النوال العطاء و الرجیل اسم من رجل فلان یرجل رحله و من یغنی البدل ای
رضینا بالرجل بدل نوالک کقولہ تعارضیم بالحیوة الدنیا من الاخرة ای بدل
الاخرة و قول الشاعر فلیت لنا من ماء زمزم شراب مبردة باتت
على طویان الشده بعضهم و قال لیهیان خشب یزد الماء علیه سالار و زدن
بر و رحمت آمد جامه اشش بفرمود و قبا و پوستین بران مزید کرد و در می
چند بداد **لطیف** منجی خانه خود در آمد مرد بیکانه را دید باز او با هم نشست
و شام داد و سقط گفت و فتنه و آشوب برخواست صاحب دل
برین واقف شد و گفت **بیت** تو بر اوج فلک ففتح الخمره و سکون الوه
و صفا یقرا بوصول الخمره چه دانی چیست **بیت** چون دانی که در ساری تو کیست
حکایت خطیبی کبری الصوت خود را خوش او از بنداشتی ای کان برغم
و نفه انه حسن الصوت لطیف لا داء و فریادین فائده داشتی گفتی یغنی لو
سمعت انت لقلت فی حق تعیب غراب البین بالفتح و سکون در برده الحان
اوست غراب البین هو الابقع بالترکی الحی قرغه و قال ابو الغوث هو
نوع من الغراب الحمر المنقار و الرجلین و ایا ما کان ستمی بغراب البین ای
البیوت و العراق لان العرب کان ینظر به و یزعم انه اذا خرج من داره و لقی
هذا الغراب فهو دال علی الفراق بینه و بین مطلوبه یا بیت ان انکر الاصوات

ای و حشر با صوت الخیر مع حار و الحار مثل فی الذم البلیغ و کذا که نهاده و لکن
یکنی عنه فیقال طویل لادین و توحید الصوت لان المراد تفضیل الجنس التکثیر
دون الاحاد و لانه مصدر فی الاصل و نشان او شع اذا نطق الخطیب
ابو الفوارس بدل من الخطیب و یکنی ان یکون عطف بیان له و لعله اراد
باب الفوارس معن الحار بقرینه نطق و هو فی الاصل کینه لاسد کان ابو منقذ
کینه للفوس و ابو الاخطی کینه للبغل و الجملة الاسمیة اعنی قوله له صوت جوالا
و یکنی صفة صوت یقال هذا البناء یکنی صفا کسره و ضغضه و اصطر
مفعول یکنی و هو بکسر الحرة و فتح الطاء و سکون الیاء المعی قلعة من قلاع
فارسی یعنی اذ ارفع ذلک الخطیب صوته یکنی من غایة قوته و فطر فطاعته
اصطی فارسی مع استکامه و حصانته اذ الصوت القوی له تاثیر فی هدم
البناء و لکن سبب تعان فی هدم الحصون العالیة باصوات البوقات
کذا فی شرح المواقف ثم لا یخفى ان هذا البیت ناظر الی الآیة الکرمه حیث
شبه فیها ارفع الصوت بالحار و صوته بالنهاق ثم اخلی الکلام من
لفظ التشبیه و اخرج مخرج الاستعارة مردمان دیه بعلت جاهی و منین
که داشت بلیتش می کشیدند و اذیتش مصلحت نمی دیدند
الاذیة علی وزن البلیة بمعن الایذاء تا یکی از خطبای آن اقلیم که باوی خداوت
نهانی داشت باری پر سیدن او آمده بود و گفت ترا خواهی دیدهام
یعنی در حق تو یک رویا دیده ام قوله خیر باد دعاء مشهوریند که علی سبیل
التغافل فی اثناء عرض المناجات و تعبیرها گفت چه دیدی گفت چنان
دیدم که ترا از خوشش بودی و مردمان از نفس بختین تو دور رفت
بودند خطیب اندرین سخن ای بعضی بیندیشید و گفت چه مبارک

خابیت که دیدی که مرا بر عیب من مطلع که دانیدی معلوم شد که
او از ناخوشش دارم و خلق از نفسم در رنجند توبه کردم که دیگر نوبت
نخواهم جز براهتگی قطب از صحبت دوستان برنجم قبل هذا
بکسر الباء مضارع من رنجیدن و یجوز یفتح الباء بمعن در رنجم کما مر فی قوله
بروز شب بره او بمن بر کافیه قوله فی الدیاجه بجهت باب کا خلاق
بدم حسن نمایند عین همز و کال بسیند خاتم کل و یکسین نمایند کوفهم
الکاف العون کلمة استفهام دشمن شوخ چشم اراده دشمنان شوخ چشمان
و کذا اراد بقوله و جالاک جالاکان و لکن قال تا عیب مرا برین نمایند
بصیغة المجمع علی و حق ما سبق من القافیه حکایت یکی در مسجد
سجاریه بطوق ای بغیر اجرة بانک نماز کنی با و ازای که مستغنی است
از نفقت بودی و صاحب سجی امیری بود عادل و نیکو سیرت
نخواستش که دل از رده کرد و بانکافی الفارسی گفت ای جوانمرد این مجر را
مؤذنان قدمیند که هر یکی از ایشان پنج دینار در راین و طیفه است و ترا
ده دینار می دهم تا بجای دیگر روی برین اتفاق افتاد و بر رفت بعد از مدتی
پیش میامد باز آمد و گفت ای خداوند بر من جیف کردی که بده دینارم ازین
بقوه روان کردی اینجا که رفتم ام راضی اند که بیست دینارم می دهند که جای دیگر
روم قبول نمی کنم امیر بخندید و گفت زینهار زستانی که به پیجاه دینار هم راضی
شوند بیت به نیست کس کز ارشد ز روی خارا کل بکسر الکاف الفارسی
ای الطین و خارا یعنی علی معین احدیما بمعن الحجر الصلب الذی لا یتأثر عن الغیر
و التانی اسم متاع معوف و المراد منها هو المعن الاول چنانکه بانک
در شتی تومی خراشد دل بقوله دل مفعول خراشد و فاعله ضمیر بانک لطیفه

ناخوش او از بیابانک بلند قرآن خواندی صاحب دلی برو بگذشت
 و گفت ترا مشهوره یعنی آن وظیفه درم که ترا ماه بماه می دهند چند است
 گفت هیچ گفت پس این زینت خود چه می دهی گفت از بجه خدا می خواهم
 گفت از بجه خدا خون **بیت** که تو قرآن بدین نظم بگفتی ای علی بن ابی طالب
 خوانی میری رونق مسلمانی و فخر الصلح رونق السیف ماؤه وحسنه
 و منه رونق الفصحی و غیره **باب پنجم در عشق و جوانی** **عشق** قوه المحبه
 و هی ای المحبه ترادف الاراده و قيل هو اوطا میل بلانیل و قيل الميل الدائم بالقلب
 الهائم و يقال هو فتنه تقع فی القواد من المراء و قيل المحبه لا یکن تعریفها الا بحبه
 ولا برسم و انما يعرفها من ذاقها هذا و قيل حد الشباب من الادراک الی الحس
 و ثلثین ثم بعده کحول الالفین ثم بعده شیخوخته **حکایت** حسن میمندی
 گفتند سلطان محمود را چون بنده صاحب جمال دارد که هر یکی بربیع ای غریب
 جهان اند چگونه است که با هیچ کس از ایشان میل و محبت ندارد که با ایام
 او را زیاده حسنی نیست گفت در جواب هر چه در دل خود آید در دیده
 نگویند **مثنوی** هر که سلطان مرید او باشد که همه بکنند بگوید
 و آنک را بادش بیند از دستش از خیل خانه نتواند مضارع منفی
 من نواختن و الخیل فی الاصل الفرسان جمع فارس و اراکمه کبار الجماعه
قطعه کسی پدیده انکار که نگاه کند نشان صورت یوسف و صف
 بناخوبی ای یزقه و یصفه بالتعابح فقول نشان صورت بالاضافه
 مفعول مقدم له حد یعنی آنکس حدش نشانش بناخوبی و که چشم
 ارادت نگه کند آن کسی در دیو **مثنوی** ای شش نماید چشم کزوی
 یعنی آن دیو در نظر ارادت همچو یک فرشته نماید که چشم کزوی دارد قال

۸۸
 و شرح المواقف الکبرویه بتخفیف الراای الملائکه المقربون و هم بنایه
 بتشدید الراای للموزن **حکایت** گویند خواجه را بنده نادرا الحس بود تعال
 فلان نادرا الحس است اذا فاق فی الجمال و باوی بر سبیل مودت و دیانت
 نظری داشت بایکی از دوستان گفت درین کرایه بنده من با چنین
 حسن و شمایل که دارد زبان درازی ادب نبودی گفت ای برادر چو
 اقرار دوستی کردی توقع خدمت من را که چون و معشوقی در میان احد
 مالکی و مملوکی برخاست و کن نقول مالکی و مملوکی زایل نمی شود بلکه
 منعکس می شود و هو المناسب للبیست الا ان غن قوله **قطعه**
 خواجه را بنده بری رخسار ای عظیم الخدمه و قد مر تحقیق رخسار قبل
 احشر حکایات فتدکر چو در آید بیازی و خنده چه حجب کز چو ای مثل
 خواجه ناز کند و این خواجه کشد بار ناز چون بنده ای یخچال المول علی الجور
 و الدلال کالعبد الصابر علی المشاق **حکایت** پاریسی را دیدم بخت شخصی
 گرفتار و مبتلا شده و از پیش از پرده بر ملاضد الخلا افتاده چند انگ
 ملامت و غرمت کشیدی فی مختار الصالح الخدام الشرا الدائم و العذاب
 قال الله تعالی ان عذابها کان غراما ترک تصابح نکردی تصابح هو الاستیفاق
 فی العشق و گفتی **قطعه** کوه نغم زد اعنت دست و خود بر من
 بشیخ بزم ای یو ضربتی بالسیف الصارم بعد از تو ملاذ و میلاج نیست
 الملاذ و الملاج پناگاه فقول ملجاء عطف تفسیری لما قبله هم در تو کریم ازین
 اگر کریم **قطعه** قیل ان در معناه بعض البیاب ای ان فرشت فلا افر الی بابک
 ملامتش کردم و گفتم عقل نفیست راجع رسید که نفس نیست
 غالب آمد زمانه بفکرست ای الی التفکر فرورفت و گفت **یکه** هر کجا

سلطان عشق آمد نماند قوت بازوی تقوی را محلی پاک دامن چون
زید بکسر الزای و فتح الیاء مضارع من زیستن ای کیف بصیر ظاهر الذیل
و بعیش علی الطهارة ان پیچاره که او فدا شده باشد تا گریبان در وصل
بفتحی الواء و الیاء الملهة الطین اللزج کا مذهب حکایت یکی را دل اواز
دست خود رفته بود و ترک جان گفته یعنی کرده و له نظایر فی هذه اللغة بل
فی هذا الکتاب و له توجیه احکام و مطبوع بفتح الیم اسم مکان من طرح بصورتی
ارتفع نظر او جانی خطرناک بود از جهة انک پادشاه زاده عظیم الشان
بود و ورطه هلاک فی خمار الصیاح الورطه الهلاک فحشید بکون الاضافه
بیانیه نه گفته که متصور شدی که بکام آید و یا مرعی که بدام افتد چنانکه گفته اند
بیت چو در چشم شاهد نیاید زرت ای اذالم یلتفت المحبوب
از دینار که و مالک ز روخاک یکسان نیاید ببرت یعنی اذالم یلتفت
المحبیب الی خصبک و دینار که و لم یتک لک التوسل به الیه فهو التراب
فی نظر که ای فی نظر المحب سواء من حیث عدم الانتفاع منه فی المطلوب
یا ران بنصیحتش که قدر این خیال محال بختب بالنون بعد الیم ای بعد
کن که خلق هم بدین گفته که نو داری که فرما رند و سیر و پای در زنجیر بنالید
ان کاشق پیچاره و کعت در جواب ایشان قطع دوستان که نصیحت
مکنیده یعنی ای دوستان بن نصیحت مکنیده که مرادیده ای دیده دل در راه
اوست معقول که کوب الکافی الفارسی معجم روی عن احمد الداعی انه قال یقال
کوبک بش یعنی میباش و کوزانده و ههنا که لک جنگ جویان بزور و پیچ
و کتف بکسر الکاف و سکون التاء و الفاء لان اجتماع الساکنین یورث الوقف
مطلقا دشمنانرا کشند و خوبان دوست یعنی خوبان دوستان را

می کشند بر عکس ایشان شرط مودت نباشد باندیش جان بالا
و سکون النون ای خوفه دل سکون اللام مفعول مقدم کدر فتن فی قوله
از هر جانان بر کمر فتن و هر یکس الیم بغض المحبه ههنا مشغولی تو که در بند خویش
باشی عشق بازی یعنی در عشق بازی دروغ زان یعنی کذاب باشی
کرتشاید بدوست ره بردن شرط یاریست بالیاء المصدر
در طلب مردن خیرم بالیاء العجبه ای اقوم و بعضهم صحیح خیرم بالیم الفارسی
چونما بدیش بالیاء العربی از این تدبیرم ختم ارجمه شمس میرزاده
یا تیرم که دست رسد که استیثنا کریم و جزاء الشرط محذوف ای
فیه ما ورثه ای و الابر و م بفتح الواو تا که بر استانت میرم متعلق است
که نظر در کار او بود و شفقت بر او کار او بندش بفتح الباء الفارسی
و اندکی نصحواله و بندش بفتح الباء العربی نهادن ای قید و ه سودی یعنی
نفع نداشت بیت درد که طبیب صبری فرمایند و بن نفس جرمین
شکرم باید مشغولی آن شنیدی که شاعری ای مجنون قوله به نفست
بفتح الباء و ضمتی النون و الیاء متعلق بقوله می گفت با عاشق دل از دست
رفته را می گفت ای کان یقول بالاخفاء و قوله تا ترا قدر خویش نباشد
پیش چیست چه قدر من باشد معقول القول یعنی گفت صکدا
پادشاه زاده را که مطر نظر او بود و خبر کردند که جوانی بر سر این میدان
مداومت می نماید خوش طبع و شیرین زبان سخنهای لطیف
و نکتههای غریب از وی می شنویم چنین معلوم می شود که شوری یعنی
فته عشق در سوزی در دل شنید اصف می نماید فی البحر
سوز اسم مصدر من سوختن و یحی ایضا صیغه امر و وصف ترکیبیا و المراهنا

هو الاول وفي الصحاح الفارسى شيدا بالكسر يعني المجموع والخيال
وان اشتهر بالفتح بـ داشت که دل او بخته اوست و این کرد بلا
بفتح الکافی الفارسی یعنی الغبار بر الکلیته اوست مرکب بجانب و راند
جوان عاشق چون دید که شاه زاده بزرگوار و عظم آمدن دارد بکریست
ای بکی و گفت **بیت** آنکس که مرا بکشت باز آمد پیش من مانا که
دلش بسوخت بکشته بضم الکافی العزیز خویش و فکر الغائب
مانا بکی یعنی همان و همانا و بخت شبد و هو المراد صرنا چند آنکه ملاطفت
کرده و بر سید کس که از بکایی و بخت نام داری و بخت صنعت داری جوان
در قعر مودت جهان خریق بود که بحال دم ای نفس زدن نداشت
بیت اگر خود دهفت سبع بضم السین المهملة الواحد من السبعة كالعشرة
للو احد من العشرة و دهفت سبع کنایه عن تمام المصحف و ذلك لانهم حين قسموا
القران في زمن الحجاج الثلثين جزءا فسموه السبعة اسباع و منه قولهم في الترتي
یدی مصحف لعله و اوج بحق النصفه یعنی اگر تو همه سباع قران که جمله اش
دهفت سبع است از بر خوانی چو اشقی الف با تاندا و و بعض
النسخ بنی و الاول اولی لان اسمی هذين الحرفین هو الباء والتاء بالمد لابی
وتی بالياء شـ زاده گفتا که با من چرا سخن نگویی که هم از حلقه درویشانم
بلک حلقه بگویش ایشانم آنکه بفتح الکافی الفارسی و سکون الهاء بقوت
استیناس محبوب از میان تلام امواج محبت يقال تلام الامواج ای ضرب
بعضها ببعض بالترک لکن لکن سر بر آورد و گفت **بیت** کیست
با وجودت که وجود من بماند مضارع من ماندن تو بگفتن اندر آبی و مرا
سخن بماند این بگفت و نعره بزد و جان بجانان تسلیم کرد در حق الله علیه

رحمة واسعة **حکایت** یکی از متعلمان جمال و بختی داشت و معلم از آنجا که
حسن بختی داشت قبل از آنکه قال بکذا الان الحس الذي في الحيوانات
الجم لا یکن منه میل الى حسن البشرة با حسن بشرة والبشرة بفتح الحاء
ظاهر حيلة الانسان میلی داشت بختی که غالب اوقات درین سخن
بودی که **بیت** نه اینچنان بتمشغولم ای هستی روی که یاد خویشتم
در ضمیر می آید زوید نیست نتوانم که دیده ببر کرم و بعض النسخ بر دوزم
من دوختن و کرم مقابله بیم که تیری آید باری ای مرده بکشت اینچنانکه
در ادب در رسم اجتهاد می کنی در ادب نفسم هم نظری فرمای که
اگر در اخلاق ناپسندی ای یک خلق غیر مرضی می بینی که مرا آن پسندیده
نماید برانم مطلع کردانی تا بتبدیل آن مشغول شوم گفت ای پسر این
از دیگر ی پسر که آن نظر که مرا باست جز صفتی بیم **بیت** چشم بد
اندیش که قوله برگزیده باد بفتح الکافی العزیز من کند دعا علیه غیب
نماید صفتش در نظره یعنی در نظرش که صفتی بیا، الوحدة و اری
و دهفتاد غیب دوست نبیند بجز آن یک صفت **حکایت** شبی
یاد دارم که یاری عزیزم از در در آمد چنانکه بی اختیار از جای برآمدم که
چراغ با سبیل کشته شد ای انطفی **شعر** سری ای اتی لیل طیف
ای خیال من کیلو ای یکشف بطلعة ای بوجهه الدجی ای الظلمة مفعول بکلو
و هذا المصراع مع قوله شکفت لمد از ختم که این دولت از کجا **بیت**
واحد من ثانی البحر الطویل و يقال لکله الملح کذا سمعت من بعض الکمل و هو
فی الاصل من غزل للشیخ مطلع تعدر صمت الواحدین فصاحوا و من
صاح وجد اما علیه جناح ای الاثم والوجع الحزن و يستعمل فی العلم المستولی

على القلب الناشئ من الحب وأخذ هذا المصراع المذكور وسائر ليل المقبلين
صباح هذا وقوله شكفت بكسرتين بمعنى غلبت مصدر من شكفتين
وقد يستعمل ايضا في مقام المصدر مثل قولهم باید شكفت كذا في الخواص
بشست وعتاب اغاز که مراد حال که دیدی چراغ را بکشتی گفتم
کمان بضم ال کاف الفارسی بر دم که افتاب برآمد و نیز نظریان لغت اند
قطع چون کرانی یعنی یک شخص ثقیل که به پیشش شیخ آید خیرش امر من خلان
یعنی قم اندر میان شیخ یعنی جماعت بکشتن آن ثقیل را و برین و اگر آن شخص که
به پیشش شیخ می آید شکسته است و شیرین لب استیش
بکیه و شیخ بکشتن **حکایت** یکی دوستی را میانه اندیده بود گفت کجایی که
مشتاقم گفت مشتاقی به که ملولی **منوی** و برآمدی ای زنگار سرمست
زودت نهیم و امن از دست یعنی زود نهیم دامنست از دست معشوق
که دیر دیر بینند آخر که از آن که سیر بینند یقال آخر که از آن آندند که میزد
اینی بکذا حقیقه بعض الکل **حکایت** شاهد که بار فیضان آید یعنی بنزد و شکفتن
جفا کردن آمده است حکم ای البته از غیرت و مضاد قیاسی نباشد
شعر اذ اجسنتی فی رفعة بضم الراء و کسرها و سکون الفاء الجاهل التي تراهم
فی سفک قول لند ورنی متعلق جسنی و ان للموصل جئت فی صلح قول
فانت محارب جواب اذ او الواف فی مثل قوله و ان جئت للعطف علی المذموم
عند الجنزلی ای ان لم یکن و ان جئت کقولک اگر مک و ان اعشنتی ای ان لم تحننی
و ان اعشنتی و عند غیره للمیال و معنی الشد و منسلح عن ان **قطع** بیک بفتح الباء
الموحدة و کسر الیاء المثناة نفس که بر آید است ای اختلاط کرد یا با اختیار
بسی نمائند که غیرت وجود من بگشاید بضم الباء و ال کاف العزیز و خند و گفت آن

یاد که من شیخ جم ای سعدی مرا از آن چه که پروانه خویش تن بکشد یعنی
چون من شیخ جم باشم مرا از کشتن پروانه خود راجه کنه و چه عیب باشد
حکایت یاد دارم که در ایام پیشین مرقد دوستی چون دو بادام مستور
در پوستی صحت استیم با کاه اتفاق سحر افتاد پس زمدنی که باز
آمد عتاب اغاز که درین مدت قاصدی نورستانی گفتم دروغ آمدیم
ویده قاصد یعنی بیک بحال نوروشن کرد و دو من محروم **قطع** یاد دیرینه
یعنی قدم مرا که بضم ال کاف الفارسی معنی یعنی ای یار قدیم مرا بر زبان تو به مده
نهی من دامن که مرا تو به بشت سیر نخواهد بودن در شکم یعنی غیرم آید که کسی
قوله سیر نظر سکون الراء و ال کسرة المجره و ال لیس و صفت ترکیبی در تو
کنند باز گویم که نه کس سیر نخواهد بودن یعنی باز گویم خود که هیچ کس
سیر نخواهد بودن بنظر تو ای لایکن الشیخ من نظرک و مشاهده جالک
لاحد **حکایت** دانشمندی را دیدیم بحسب شخصی که رفتار و راضی از او
بکفتارای و لایطلب من الحیب و فاء غیر المکالمه مع جوار فر اوان بهر دو
و تحمل بی کران کردی باری بطریق نصیحتش گفتم دامن که ترا در محبت این منظور
ای الحیب علی و خرض نفسانی نیست و بنای این مودت بی علت بر
زنی بفتح الزای المعجزة مقصود من نیست با وجود این معنی ای فاذا کان
الامر کذلک لایق قدر علما نباشد خود را می گفتم کردن و جوار بی ادبای
برون گفت ای یار عتاب از دامن روزگار آید که بارها درین مصیبت
که تو گویی اندیش کردم صبر بر جفای او سهولت نماید که صبر از و حکیمان
گفته اند دل بر مجامده نهادن اسانتر است که چشم از مشاهده بر گرفتارین یعنی
نظم انکه بی او بسر نشاید برد که جفای کند بیاید برد قد وقع فی بعض شیخ

مهنا قوله هر که دل پیش دلبری دارد **ریش در دست دیگر**
 دارد روزی ای فی يوم من الايام از دست گفتش زنه را **یعنی** گفتیم از دستش
 و قد يقال معناه گفتش زنه را از دست تو ای العصمة والامان من يدك
 چند از آن روز کردم استغفار **کنند** دوست زنه را از دست
 قوله زنه را مهنا بالياء دل نهادم بر آنچه خاطر اوست **که باطمینان خود خواند**
 و بر هر دم بر آن بفرغ النون وقوله او داند **مرتبط است طین حکایت**
 در غفوان جوانی قوله چنانکه افتد و دانی جمله معترضة و غفوان الشباب
 اوله باخوشش پسری سبزی و سبزی بفرغ السین و تخفيف الراء فی الاول
 و کسر السین و تشدید الراء فی الثاني داشتیم حکم آنکه خلق بانی الهی است
 داشت طیب الاداء و خلق بانی العجیة المفتوحة بمن المخلوق کالبدر
 از آید ایمن قد کان له اعضا مخلوقة می کالبدر المنیر از آید و ظاهر من الاضواء
 من غیره کالجبل و الغیم **بیت** آنکه نبات عارضش حیوة میخورد
 در شکرش بفرغ السین که کند ای بتظر هر که نبات میخورد **فان طعمه النبات**
 مذکر شفا لجیب لمناسبة بینهما فی الذرة فان شفا حلی و الذم النبات
 المصری عند اهل اتقاء خلاف طبع از و هر کتی دیدم که نه پسندیدم و امن از و
 در کشیدم و صد انبایه عن الانقطاع و عدم الاختلاط و هر که بضم المیم بالترک
 بنجش **بش** ار با کسر معن الحجة مهنا بر جیدم و کفتم **دیگر** بر و هر چه می باید
 پیش کیر **س** مانند اری **خوشش** کیر **یعنی** چون با ما سر نداری
 و موافقت نمی کنی **خوشت** کیر و بر و هر جا که خواهی شنیدش که
 رفت و می گفت **دیگر** شب بیره ای الحفاش که وصل اقباب خواهد
 رونق باز اقباب نگاهد مضارع منفی من کاستن بالکاف العرة مع الانتقاء

این بگفت و سفر کرد و بریشانی او در من اثر کرد **شعر** **فقدت**
 زمان منصوب علی انه مفعول به فقدت الوصل و المرحا بیل **الواو**
 للحال و بقدر متعلق بحال و قوله لذیذ العیش من قبیل خبر و قطیفة و العیش
 بالفتح الحیوة و قبل ظرف بحال المصائب جمع مصیبة و هذا البیت من
 غزل الشیخ و بعده بجانب خلی و الوداد ملازمی و فارق النی و الخیال
 مواظبی **اشبه** ما النی بیوم قیمه و سبیل و موعی بانشار الکواکب
 قوله بجانب ای تباعد و النی بالکسر الصدیق و الوداد بالفتح الحب
 و الالف بالکسر اللوف و عاید الموصول محذوف ای ما القاه انا و سبیل
 منصوب معطوف علی محل ما وانتشار الکواکب تفرقه **بیت** بازای
 بالذم و سکون الیاء امر من امدن و مرا یکش بضم الکاف که پیشست ای
 اما مک مردن **خوشت** که پس از تو زندگان کردن **اما بشکر و نیت**
 باری پس از مدتی باز آمدن خلق را و دی متغیر شده و بحال یومنی
 بر زبان آمده و بر سبب رخدادش چو به کردی شسته قوله سبب
 بمعن التفاح و قوله چو به بکسر الیاء و سکون الهمزة ای مثل السفرجل قد
 وقع علیه الغبار ای الشعر الناعم و رونق بازار حسنش **بشکسته**
 متوقع بکسر القاف که در کنارش کیرم کناره کفتم ای فرست منه و کفتم
قطع آن روز که خط شاد است بود **حیث** کان لم یثبت فی وجهه
 من الشعر غیر ما بدکشی **بسیرت** آفته فی اوایل ظهور لحیة و هذا اوان
 سورة لطافة المحبوبین صاحب نظر را از نظر براندی امر و زیامدی
 بیاء الخطاب فیها بصلحش ای بصلح ان صاحب نظر کش و هذا الشیخ
 راجع الی الخط افعی و صمه برشتندی **یعنی** که فتح و فتمتش بر نشاندی و هذا

از طرف

اشارة الى شعرات الشارب والذوق فلو قال وكسره بدل ضمه لكان انصب
كما لا يخفى اللهم الا ان يقال انما قال ضمه رعاية للمناسبة الصورية من غير نظر الى القوة
والحمية نظم تارة بها رايعن اي تارة بهار ووقت زرد شده. ديك اي القدر بالكسر
منه ناي من ناهون كاشش ماسر شده. جند خرام وكنه كني. دولت
بارينه تصور كني. پار باله الفارسية السنة الماضية وبارينه بالترك كني
يلدغي پيشش كني. كوكم طلب كارشت. نار بزوكن كه خريد ارشت
سبزه در باغ گفته اند خوششت. يعن گفته اند كه سبزه در باغ
خوششت داندان كس كين سخن همي كويده. قوله اين سخن مفعول كويده
واشارة الى قوله سبزه در باغ خوششت يعن از روي دليمان خط سبزه
دل عاشق است جويده. قوله خطاب بمفعول جويده و جمله از روي دليمان
الى اخره مفعول داندان اي يعلم ذلك القائل مضمون هذا الكلام وقوله بوستان تو
الى اخره كلام مبتدا كنه تارار است. كنه نابغه الكاف الفارسي مشترك بين
الترك والفارسي اسم لنبته معوف يقال له بالعرة الكبريت و كنه تارار موضع
نبته وكثرته مثل كنه تارار لانه زار بس كه برمي كني بفتح الكاف من كنهان همي روي
وقليلا ما يوجد في بعض النسخ هذا البيتان قطعه باراي في السنة الماضية
برقني بفتح التاء وكسر الهمزة وسكون الياء اصله برفنة والياء للخطاب قوله
چوا هو حال من ياء الخطاب اي حال كونك مثل الظبي في الحسن وميلان
العلوب امسال اي في هذه السنة الحاضرة بيا مدي چويوزي سعد خط
سبز دوست دارد نه هرف چو الودوزي قطعه كنه صبر كني بفتح الكاف
ويكي بفتح الواو العاطفة وكسر الياء الموحدة وفتح الكاف من كنهان همي روي
بناكوشش يعن اگر كني موي بناكوشش را و صبر كني بر سخت كنهان او فني
توليد دي

فني نظم البيت تقديم وتأخير بحسب المعنى وقد وقع في كثير من النسخ وزكن
على معنى واكر صبر كني ولا يخفى ان ارتباط قوله موي بناكوشش على ما قبله لا يخلو
عن التكلف اذ اين دولت يام كوني برايه اي يتهي كني دست جهان
دولت همي چو تو بر ريش. نكند نشتم تا بقيامت كه برايده يعن دست من
جگم فني رسد تا نكند اشتم كه برايده تا بقيامت چون دست تو كه رسيده
بر ريش و نكند اشتم كه برايده ديك سوال كردم و كنتم جمال روي ترا چو نكند
مورچه بر كر كه الكاف الفارسي ماه جوشيده است. نخنده گفت ندانم
چه بود رويم را. نكند بتم هم سياه پوشيده است حكايه يكي از سترهان
بنسخ الراء الهامة بعد از بعض از عجبهاي وي پرسيدند كه ما نقول في المردج امرد
الذي لم يكن خشيته بعد الصغرة كفت لا خير فيهم وقوله مادام احدكم لطيف ما يني سخن
في اخشس يتلاطف في مقام التعليل لقوله لا خير فيهم يعن تا خوب و لطيفند در سخن
كنند و چون در سخت شدند تلطف كنند و دوستي نايند قطعه امرد الكه كه
خوب روي بود. نكند گفتار و تنه خوي بود چون بر ريش آمد و بلوغت شد.
مردم امير و مخر جوي بود. قوله تنه خوي و هر جوي كلامها وصف تركيبي حكايه
يكي را از علماء پرسيدم كه كس يا ماه روي در خلوة نشسته و در محاسبه
و رقيبان خفته و نفس طالب و شهوت غالب چنانكه ترس كويده التمر ياغ
هو فاعل من اليغ وهو اذ ان التمر و الناطور بالطاء الهامة حافظ الكرم وكذا
الناطور والجمع النواطر غير مانع صحيح داني كه بعلت بهير كاري از سلامت ياند
كفت اگر از ماه روي ياند سلامت از بركويان نماند بالنوه النافيه شعر
وان سلم الانسان من سوء نفع. من سوء ظن الذي ليس يسم. قوله
من سوء متعلق بقوله سلم والفاء فيه منقول من جواب الشرط اعني قوله ليس يسم

بیت شاید پس کار خویش بنشین یعنی تا که او را اصلاح می کند
لیکن توان زبان مردم بستن حکایت طوطی را با زانوی در قفس کردند
از قفس مشاهده او می آمده می برد و می گفت این چه طلعت مکرر است
و حیوانات معقوت ای البغوض و منظر ملعون و شمایل ای اخلاق ناموزون
یا غراب البین و قد عرفت معناه و حکایت الخطیب قبیل البلبالی مس
یا لیت بینی و بینک بعد المشرقین ای بعد المشرقین المغرب فقلت
المشرق و اضیف البعد الیهما و بعد مشرق الصیف من شرق النشأ
و هذا ما خود من قوله حتی اذا جاءنا قال یا لیت بینی و بینک بعد
المشرقین فی سلسل القرین **قطع** علی الصباح بروی تو هر که بر خیزد
صبح روز سلامت برو مس باشد بد اختری چو تو در صحبتی تو بایستی
فی البحر یا لیستن بالترک کرک اولی و لی چنانکه تویی در جهان کی باشد
حجرت ازین مذکور آنکه غراب از بی و رة طوطی بجان آمده بود لاجول
کنان ای قائل لاجول و لا قوة الا بالله از که دشمنی نمی نالید و دستهای
تغابن بر یکدیگر می مالید و می گفت این چه سخت نکو نیست ای منکوس
و طالع دون و خیس و ایام بوقلمون به نوع ثیاب الروم و له
الوان کثیره اذا نظر الیه یری علی اطوار شتی یقال له بالترک کلماته کنه
و یکی به عن تغییرات الزمان و اختلافاته کذا فی بحر الغرائب لایق قدر من
استی که باز انی در دیوار باغی خرامان می رفتی **بیت** یا رسد
بس است این قدر زندان که بود در طویل زندان تا چه کند کرده ام
که روز کارم بعقوبت آن در سلک سبب چنین ابله خود رای وصف
ترکب می تا جس یافته بالیا الشاة التیانیة و الفاد بعض هرزه درای

۹۴
یعنی باطل رای و ممل فکر چنین بند بلامبتلا کرده است **قطع** کس
نیاید بیای دیواری که بر آن دیوار صورت نگار یعنی نقش کنند
که ترا در جهشت باشد جای دیگران دوزخ اختیار کنند این مثل بختین
بدان او مردم یعنی برای آن آورده ام که تا بدان که صد چند آنکه دانا را زندان
نفرست نادر از دانا و حشمت **قطع** زاهدی در سماع زندان بود
زان میان گفت مشاهده معن مجوب بلخی بیاء النسبة که مملوای زمار شش
منشین که تو هم در میان ما تلخی بیاء الخطاب **نظم** ای ای همه جماعت چو کل و
لاله بهم بختین پیوسته تو حیرم خنکی در میان رسته بالفهم من رستن
بعن النسب چون باد مخالف و چو سرمان خوش چون برف نشسته
و چو حج رسته یعنی ای زاهد تو در میان ما شخص می چون باد مخالف
و شخص ناخوشی همچو سرمان و هو بسکون الراد البر و ضد الخ و شخص
نشسته چون برف ای است کالتج بیننا و البر و دة حیث یخلف و یخاطب
معنا علی وجه الخشونة دون الملازمة و شخص رسته چون حج ای است مثل الحمد
و الانتقاض و الامساك عن الانسباط التام معناه **حکایت** رفیعی داشت که سالها
با هم سفر کرده بودند و نان و نمک خورده و بی گران حقوق صحبت ثابت شده
آخر بسبب نفی اندک از ازار خاطر من ای ایذا قلبی و قد یقال ثاویه روا داشت
و دوستی سپری بضمی السین المهملة و الباء الفارسی معن تمام شده
و باین همه مخالفت و ملالت و لبستکی معن ارتباط قلب از هر دو طرف
یعنی از من و آن حاصل بود حکم ای بدلیل آنکه شنیدم که روزی دو بیت
از سخنان من در جمعی می گفتند که **قطع** زکار من چو در آید خنده نمکین
ای الملح نمک زیاده کند بر جراحت ریشان یعنی بر جراحت دل ریشان

با صد چندان ۱۰

بکذا قبل و قد يقال ریش اسم و الجراحة علی المعنی المصدری چه بودی از
 سر زلفش بدستم افزادی چو کستین گریان بدست درویش
 یعنی که همچو این مثل باشد و محصول المعنی یعنی گشت افروز بالتشبت
 بصدغ الجیب حتی یکنون فی یدی مثل کم الکرام فی یدی الفقراء طائفة
 دوستان نه بر لطف این سخن بلکه حسن سیرت خویش کواهی بضم الکاف
 الفارس یعنی شهادت داده بودند و او هم دران میان مبالغه کرده بود
 و بر فوت بفتح الفاء و سکون الواو صحبت قدیم تاسف خورده و خطای
 خویش اعتراف نموده معلوم کردم که از طرف او هم رغبت هست و اما
 قال هم اشاره الی ان الرغبة قد کانت حاصله عنده سابقا این بیتها فرستادم
 و صلح کردم **قطع** نه مار در میان عهد و وفا بود یعنی ایس بینا عهد و وفا
 استنفاها علی سبیل الانکار جفا کردی و بد محوری نمودی بیکباری مره یعنی
 بالکلیه از جمله جهان دل در تو بستم نه گفتم که برگردی بزودی
 من کردیدن بالکاف الفارس یعنی الاعراض ای لم اعلم انک تغرض عنی
 بترکای دفعه منورست که سر صحبت یعنی که هنوز تو اگر صلح داری
 بازای ای ارجع الی ثانیاً که ان محبوبه تر باشی که بودی **حکایت** یکی را
 زن صاحب جمال بود در کدشت ای مالت و مادر زن پیر فرزت
 بمعنی الخرف بعلت صدق بفتح الصاد و کسر هاء المرءة که ان فی مختار الصالح
 و فی بعض النسخ کاین و هو ظاهر در خانه متمکن بماند مرد از محاوره
 او یا لای المهملة ای من مخاطبه بجان رنجیدی ای کان متذایخ الغایة و حکم
 صدق از محاوره و بالجمیم العربی چاره بالجمیم الفارسی سخن علی معنیین
 بمعنی مره واحدة و بمعنی الجال که ان فی البحر و المراد هنا المعنی الثانی یعنی چاره خلاص

نزدی

ندریدی یکی ازین طائفه گفت چگونه در فراق یار عزیز گشت نادرین زن
 بر من جهان دشواری آید که دیدن مادرش **منوی** کل بتاراج یعنی بیجا
 رفت و خارباند که بخت برداشتند و مار باند قوله دیده مغفول مقدم
 لقوله دیدن یعنی دیده را بر تاراج بفتح الراء اعلی الشیء شأن ای علی رأس
 الرمح دیدن خوشتر از روی دشمنان دیدن واجبست از هزار
 دوست برید یعنی بریدن تا یکی دشمنست نباید دید **حکایت**
 یاد دارم که در ایام جوانی گذر داشتم بکونی بالکاف العز یعنی المحل
 و الیاء الاخیره للوحدة و نظرداشتم باماه روی تا در ایام نوزی که
 حرور شش اب و حاتم اخو شایندی بفتح النون النافیه ای کان ذلک
 الزمان بکشت بلبس فی النمل الرطوبة اللعابية من شدة حرارة و سموش
 بفتح السین المهملة معر استخوان اخو شایندی بضم الباء ای یغلیبه به هو
 المراد و قال فی مختار الصالح الحرور بفتح الهمزة و هین باللیل كالسوم
 فی النهار قال ابو عبیده الحرور باللیل و قد یکنون بالنهار و السوم بالنهار و قد یکنون
 باللیل از ضعف بستریت تا اقباب مجیر تاب بمعنی الطاقه همت
 و الهجیر بفتح و التحفیف نصف النهار عند اشتداد الحر و یاء و دم و التجر بفتح
 و یاء و یاء که دم متعرب که کسی زنت حر نوزان من پیر دای نزل و بابی
 بیا الوحده الشش من حر و شاندای یطغی که ناکاه از تار یکی بکسر الیاء
 المصدری و حکیه خانه بالاضافه روشنایی دیدم فی مختار الصالح الدحلیز
 بالکسر مابین الدار و الباب فارسی معرب قوله بکالی بدل من
 روشنایی که زبان فصاحت از بیان صباحت بمعنی الجلال او عاجز
 نماند بفتح النون و لا یکنی ان الجال الاخیر بمعنی الوصف بالفارسیه خوبی و المراد

بالخاء المعجمة متعدد من خوشیدن
 و هو لازم بالترکی بفتح شین و قور عی
 و من قال بفتح النون النافیه فلم یعرف
 اللفظ سرور

بکسر الیاء

من الجمال في قوله جمالي که الی اخره موصوفة یعنی یک خوب روی دیدم
 در بیان خون او زبان فصاحت عاجز ماند چنانکه در شب تاریک
 صبح برآید یا آب حیوة از ظلمات بدرآید ای خیرج و یظهر قدحی قوله
 برف آب بسکون الغاء ماء ممزوج بالنخل و هذا مثل قولهم خناب الماء
 مخلوط بالدم یعنی یک قرح آب که در آن برف شود بر دست و شکر
 در آن ریخته بود و بقرق یعنی العین والرائحة الملتین برآمیخته اند انهم
 بکلابش الثین راجع الی برف آب مطیب یعنی الیاء المشددة که در یاقطه
 چند از کل رویش در آن چکیده که از آن مطیب شده و جمله شراب از دست
 زکار نیش بر کرم و خوردم ای بنوشیدم و غمگشته از سر کرم
شعر ثناء بالقصر ای عطش تعلی و هو العضو الصنوبری المستکن
 فی الجنب الایس من الصدر و متنی قلبا لانه خالص البدن من قلب النخلة
 ای لنها و قیل کثرة تغلبه قال الشاعر القلب منقلب مثل اسمه ابدًا طوبی
 لقلب سلیم غیر منقلب لایکا و یسیغه من الاساغه ای لا یقارب ذلک
 النظم ان یسیغه ای یزیده و یسکنه رشق بالغنج و السکون الزلال ای قصه
 و فی المثال الرشق انفع اذا ترشفت الماء قليلا قليلا کان اسکن و اذفع
 للعطش کذا فی محار الصحاح و الرشق هنا مرفوع علی انه فاعل یسیغ
 و الزلال الماء العذب الصاف قوله و لو للوصل شربت محورا متصل
 بقوله لایکا و ای و لو شربت امثال البحار من الماء الزلال و قال الشيخ
 فی هذا المعنی ایضا یل یقنعن من الزلال بحیرة طمان لو شرب البحیرة
 ما کنتی و ما یسیغ ان یعلم معنا انه اذا دخل النبی علی کاد قیل معناه الاثبات
 مطلقا و قیل ما ضیا و الصحیح انه کسیر الافعال و لهذا اختارناه بلا یقارب

قصه خرم یعنی شادی آن فرخنده طالع را که چشم قیل خدق المیم
 فی التلطف للنوز بر چنین روی او فند یعنی افتد بغیر الو او هر بامداد ای
 فی صباح مست می بالغنج و السکون بیدار کردیم شب ای من کان
 سکران من الخمر و نام فانه یستقیظ و یغیق فی نصف اللیل مست ساقی
 روز محشر بامداد ای بامداد روز محشر ای من سکران جمال الساق فاما
 یغیق فی صباح یوم الحشر و القیمة که اقبل و له فی آخر ظهر من هذا المذکور که
 لا ینقی علی الذوق السلیم **حکایت** سالی سلطان محمود خورزمشاه با خطای
 برای مصلحتی صلح اختیار کرد یعنی مرا بفرستاد و خطای تا که آن خدمت را
 بجای آورم بحاجت که شکر بالکاف العوی و فتح الغنیم البیة قبل اسم بلدة
 و ر امدم پسری دیدم در خون بغایت اعتدال و نهایت جمال چنانکه
 در امثال گفته اند **مثنوی** معلت همه شوخی و دلیری اموخت و بحر الغائب
 شوخ یعنی شخص مطبوع و اراد شوخی صفا الطبیعیة و القبولیة جفا و ناز و خفا
 و ستمگری بالکاف الفارسی و الیاء المصدر فی اموخت من ادنی تخمین
 شکل و خوی و قدور و شش یعنی الراء و کسر الو او اسم مصدر رفتن
 که انش من دانستن که متر ندیده ام مگر این شیوه یعنی ناز از برف
اموخت ماضی من اموختن یعنی التعلیم و اما اموخت فی الموضعین
 فی البیت السابق فهو ماضی من اموختن یعنی التعلیم فان اموختن فی لازما
 و متعده یا صرح به فی البحر مقدمه کوز محشر یعنی کتاب مقدمه که زخمی
 تألیف کرده است از فن خود در دست و می خواند ضرب زید شروا و کان
 التعدی شروا یعنی الی و فی بعض النسخ و کان التعدی زید ابکر الی الی و کان
 کتم ای پس خوارزم و خطای صلح کردند و زید شروا را چنان خصوصت

باقیست بخندید و مولودم علی وزن المجلس اسم مکان من ولد پرستید گفتیم
خاک شیراز گفت از سخنان سعدی چه داری گفتیم **شعر** بلیت علی صیغه
الجهول للمتكلم ای گشت مبتدی بجوی وصول معاضبا علی ای وصول و مجمل
علی حال کونه معاضبا و مجمل ان یعلق بغاضبا بل هو اقرب لفظا و الکاف
و کزید اسم بعن المثل منصوب المجمل علی انه صفة مصدر مخذوف ای وصول
صوله مثل زید ای مثل صولة زید في مقابلة العروة قوله علی خبر ذیل حال من
فاعل لیس برفع و هو ضمیر نحو ای لا یرفع راسه حال کونه علی خبر ذیل
ای لا یستظر و لا یلتفت الی احد بل یشی علی التبحر و الکبریا جازا فیه علی ما هو
عادة المتکبرین و اهل یتقیم الرفع ای اهل یتقیم عمل الرفع من عامل الجبر
استقام انکاری و فیه ایهام لطیف کالایخی حتی بالحاء العجی معن زمان قلیل
باندیش فرو رفت و گفت غالب اشعار او درین زمین بربان
پارسیست اگر بگوییم فارسی نزدیکتر باشد کلام الناس علی قدر عقولهم
گفتم **مشق** طبع ترانا موس خوشد صورت عقل از دل ما محو شد ای دل
عشاق المنادی فی امثاله مخذوف و هذا المذکور صفة لذلك المخذوف یعنی ای
حبیبی که دل عشاق بدام تو صید من بتوشغول و تو با تیر و زید بامدادان
که ندیم سفر مصمم شد مکر از کاروان گفته بودندش که فلان سعدی
دوان من دویدن آمد و نطف کرد و برود و دای ناسف خورد که چندین روز چرا
نگفتی که منم تا سگ قدوم بضم القاف بر کار نداشت میان بستمی گفتیم
مصرع با وجودت زمن اواز نیامد که منم گفتا چه شود که درین بقعه
براسای تا از خدمت مستفید شویم گفتیم ان ممکن نیست بحکم این حکایت
مشق بزرگی دیدم اندر کو هساری بیا الوحده فیها و قد مر تحقیق معن

معن که هسار قناعت کرده از دنیا بخاری چه گفتیم یعنی که چرا بستر
اندر نیایی که برای الخجل بالکسر بنده از دل بر کنی بگفت ای بزرگ
رویای نغزند نغز بفتح النون و سکون الفین المعجم و بعد از ای محتمل معن
التقیس جو کل بکسر الکاف الفارسی بسیار شد بیلان بلغزند این
کلام بگفتم و بوس بر سر روی دیگر دادیم و وداع کردیم **مشق** بوسه دادن
بر روی دوست چه سود هم در آن لحظه کردنش پیرود بالباء الفارسیه
الفتوحه و الاله المله الساکنه بمعن الوداع و قد یصح بالباء العون الزاید
علی اصل الکلمه و ضم الیه الی بعن درود و تحیت کردنش سبب کوی
وداع یاران کرده روی ازین علت نیمه اش سرخ شد و زان سوین
نیمه دیگر سرخ زرد شد یعنی ان التفاح کانه قد فارق عن احبائه و لهذا
کان بعض اطرافه احمر و بعضه اصفر **شعر** ان لم امت انا یوم الوداع
بفتح الواو اسم و بالکسر مصدر تأسفا ای تخرنا و تخرنا تأسفا او حال
بمعن متأسفا لا تحسوز فی الموده متأسفا بکسر الصاد ای عادی لا و معذا
البیت مطلع غزل الشیخ و بعده اوقفه راحلتی با زین وداع و بکیت
حتی ان بللت الموقفا من مات لا یتکوا علیه ترخا و اکتوا لخی فارق
المسافر الراحله المركب من البعیر مثلا کان او ناقد و المودع موضع الوداع
حکمی عن بعض اهل الهند انه عشق جاریه فرجالت فخرج فی وداعها فذمت
عینه الواحده و لم تد مع الاخری فغضض العین التي لم تد مع اربع و ثمانین سنه
و لم یفتحها عقوبه لعل لانها لم تنک علی حبیبته و فی معناه انشد بکیت عینی خدایه
البین دمعاً و اخری بالکاف انحلت علینا فعاقت التي انحلت علینا
بان غصتها یوم التینا **حکایت** خرقه پوشی بیا الوحده در کاروان جاز

همراه ما بود یکی از امرای عرب مرا و اصد و پناز خشنیده بود تا نفقه
عیال کند تا که در دوان خواجه بنی الخیال و الجیم الفارسی بطیخ النبی کذا
سعت من بعض الکمل و الظاهر انه بالجیم العزیز اسم الخی من بنی عامر علی ما ذکر
فی الصیاح بر کاروان زدند یعنی فارست که دند و پاک بیرون دای اخذ و اما
یکگونه بالکلینه باز کارمان کرد و زاری کردند گرفتند و فریادند فایده خوانند
بیت که تفرغ کنی و کمر فریاد و در زر بالا اضافه ای سارق الذهب
و قدیرا بدو و الاضافة و الاول اظهر کما لا یخفی باز خواهد داد مکران درویش
که بر قرار خود مانده بود و تغییر درو نیامده گفتیم مکران معلوم تر این مال ترا
قبل کثیر اما بعد من مال الرجل و نفقه بلفظ المعلوم بملایه قوله کما و رزق
معلوم نبردند گفت بلی بردند و لیکن مرابا آن چنان التفاتی نبود که بمقامت
آن خسته دل باشم **بیت** نباید بستن اندر جیر کس دل که دل برداشتن
کار بست مشکل گفتیم موافق حال منست آنچه تو گفتی که مراد در عهد جوانی
اتفاق محالطه افتاد با جوان و صدق و مودت بنیاتی که قبله چشم حال او
بودی و سود سرمایه ترم و مال او **قطع** مکر ملائکه یعنی مکر ملائکه باشد
نظیر او بر آسمان و کمر نه بشر بحسن صورت او در زمین خواهد بود
بدوستی ای حق مودت که منعقد شده است در میان ما حاضر است بعد از
صحبت که هیچ نطفه جوانی مثل او آدمی نخواهد بود یعنی بلکه بری شود
یا ملک تا کجی پای وجودش بکل اجل بکسر الکاف الفارسی فرورفت
ای مات و دود فراق از دودمانش یعنی از قبیله او برآمد روزها
بر سر خاکش مجاورت کردم و از جمله که می گفتیم یکی ازین بود **دیگر**
کاش آن روز فی البی کاش فی الترحک یعنی کاشکی که دریای توشند خارج

دست گیتی بزدی تنج عیالکم بر سر **بیت** یعنی بر سرم تا درین روز جهان
یعنی جهان تو ندیدی چشم ای منم المنادی میخوف یعنی ای حبیب که
منم بر سر خاک تو که خاکم بر سر **بیت** یعنی خاک بر سرم و هذا العن قول
خاکم بر سر دعا علیه بالعلاک و له نظیر فی الترحک حیث یقال فی موضع و یکل
طریق باشک **بیت** آنکه قرارش نکستی و خواب عطف علی قرار تا که و
سیرین بختشانی خست ای الحبيب الذي كان لا يتقرب في موضع
ولا ینام فی مکان الا بعد نشر اوراق الورد و النسرین علی فراشه کردش
کیتی بالکاف الفارسی فیهمای دوران الفلک کل رویش برخت **بیت** خاریان
یعنی بنان خار بالترک دکن و بکری لکن اراده صحنه شجره الشوک کما یقال کلین
ویراد به شجره الورد و تفهمها بر سر خاکش ای علی زاس قبره **بیت**
بالغتم ای بنبت بعد از مفارقت او غم کردم و نیست جرم که بقیه زندگانی
یعنی در بقیه عمر فرشتن محوس در نور دم فی البحر نور دیدن بغم النون و فتحها
یعنی پیچیدن و فی مستقبله کذف الدال مع الیا قصد التخفيف فیقال نور
و نورنده انتهى و صحنه میخوف کذا ک و کرد بکسر الکاف الفارسی میخوف
معان یعنی المود و یعنی حول الشی ای جوانیه و اطرافه و یعنی الجمع کذا فی البحر
و الظاهر ان المراد صحنه المعنی الثاني محالست نکردم بالکاف الفارسی من
کردیدن یعنی الدوران **بیت** سود دریا نیک بودی که نبودی نیم موج
ای خوف صحبت کل خویش بزی مقصود من بودی للوزن کز نیستی
تشویش خار دوشش ای فی الدلیله الماضیه هذا یقرب بالضمه الصیحه
و اما دوشش بالضمه المجهوله فهو بمعنی المنکب کما تر جیون طاموس می نازید
فی الصیاح الفارسی نازیدن بالنون و الزای المعنی یعنی ناکردن کامر

اندر بارغ وصل این زمان اندر فراق یار می بچم چو مار **حکایت** یکی را
از ملوک عرب حدیث لیلی و مجنون بگفتند و شورش بضم الشین المعجمة
و کسر الراء المهملة یعنی الاختلاط که از الصالح الفارسی و قدیمی بعضی
الغنیان و ليس نبراد صرنا حال او بگفتند که با کمال فضل و بلاغت سر
در بیابان نهاد است و زمام اختیار از دست داده بفرمودش
الضمیر راجع الی المجنون تا حاضر آوردند و ملامتش کردن گرفت که در شرف
نفس انسان چه خلل دیدی که خوی حیوان را در به حیوانات الجمع کفرتی
و ترک عیش آدمی کفرتی ای کردی و قد مر نظیره مجنون بنالید و گفت **شعر**
و رب صدیق ای کثیر من الخذلان لا منی فی ودا صا ای عدلنی فی محبة لیلی
و عشتها لم یرحایوما فیوض من الايضاح ای ای تظهر و تبین لاجلی و هو
منصوب بانهاران جواب الاستفهام و فاعله ضمیر لیلی و عدلی منصوب
تقدیرا مفعوله و لعل قوله لی مع لاجل الاطناب کما فی قوله تعالی رب اشرح لی
صدری و یسر لی امری و قد بقر فیوض بالیا التثانیة فعل هذا فاعله ضمیر
صدیق و الاول اظهر و هذا البيت من غزل للشیخ مطلعہ امطلع شمس
باب دارک ام بدره اقدک ام غصن من البان لا ادری و من ابیات
تواریت عنی بالجباب مغاضبا و هل یواری نور وجهک بالجدر و من
شرب الخمر الذی انا ذوقته الی غیره لا ینفیک من السكر **قطع**
کاش کانان که عیب من جسته رویت ای دلستان بدیدندی
تا بجای ترنج در نظرت قوله یجبر فی موضع ای حال کونهم ذاهلین عن انفسهم
و سبها بریدندی تا حقیقت معنی بر صورت دعوی کواهی وادی قال الله
لما قد لکن الذی لم تننی فیه تار او دست زبانی ای ارادت یوسف عن نفسها

لا متها نسوة فو ذلك و قلن امرأة العزیز عشقت عبدا الکنعانی فلما سمعت
باعتها بان دعوتهم و عقیبات ان متکانه و اعطت کل واحدة منهم سکینا
و قالت لیوسف اخرج علیهم فلما رایته اکبرته ای عظیمه و تحیرن فی ذلك
الحسن الرابع و الجمال الفایق و جبرین ایدین من طرف الدهشت و قلن
حاش لله ما هذا بشر ان هذا الاملک کبریم فینشدت قالت زلیخا فذکرکن
الذی لم تننی ای فهو ذلک العبد الکنعانی الذی لم تننی فی الافتنان به قبل
ان تصورته کحقی صورته و لو تصورته فی انفسک و قد الملامه لعدرتنی
قال عدلانی علی هواه فلما صبر احسن وجهه خذرنی و قال ابو الطیب ضرب
الناس عشاق ضربا و اعدوهم اشقرم حبیبیا و اعلم ان ضمیر التثنیة فی عدلانی
و ما بعده راجع الی صاحبی الشاعر فان من ذلک ان یدکر و فی الامثال و الاشعار
صاحبهم قال بعض المحققین فی حواشی شرح التلخیص التحقیق فی اعتناک بهذا
انه يجوز ان یراد بالضمیر الاثنان و هو ظاهر و يجوز ان یراد به الواحد و ذلك
علی وجهین احدهما قول المبرد و هو ان یراد تکمیل الفعل کانه قبل عدلانی لکنا کید
و قد وجهه ابو الحسن الجاریدی فی شرح الکشاف بانه حذف الفعل الثانی ثم انی
بفاعله و فاعل الفعل الاول علی صورة ضمیر الاثنین متصلا بالفعل الاول و ثانیها
ان العرب اکثر ما یرافق الرجل منهم اثنان فکثر علی السنتهم ان یقولوا خلیفتی
و صاحبی و قفا و اسعد احق خاطبوا الواحد خطاب الاثنین فلیکن هذا
علی ذکر منک فانه یمکن فی مواضع و لهذا الطنبی الکلام و حققنا المقام ملک
و در ای آمد که جمال لیلی طالع کند تا داند که چه صورتیست که موجب بکس الجیم
چندین فتنه است بفرمود طلب کردند در احیای عرب جمع فی بعض القبلة
بکر دیدند و بدست آوردند و پیش ملک در حق سراجید داشتند

ملك در حیثیات او نظر کرد شخص دید سید قلم یعنی اسود اللون ضعیف
اندام در نظرش حقیر آمد حکم آنکه کمتر از خدمت او جمال از او پیش بالباء
العرب یعنی زیاده بود و برینست پیش بالباء الفارس مجنون بفراست
در یافت و گشت ای ملک از در یک چشم مجنون بحال لیلی نظر بایست
که در تمام مشاهده او بر تو تجلی کند **مشق** ترابر در درخت نیاید
رفیق من یکی صمد را باید که با او قصه می گویم همه روز دو حینم را بهم خوشتر
بود سوز ای الاحراق **شعر** ما مر ذکر الحی بمعنی لو سمعت ورق الحی
صاحت معی ای الذی مر باذن من ذکر منزل الجیب لو سمعت ورق الحی ای
الورق التي تسكن في الحی صاحت معی من شوقها والتذاذها صاحت من الصیحة
وهی رفع الصوت والی کسر الیاء المهملة وفتح المیم المدی المحفوظ وبقال
لمنزل الجیب حی تشبیه الی الحی الطبی والورق بالضم والسكون جمع ورقا کسر
وحمدا وهی ای الورق اسم جماعه تشبیه لونها لوان الرما دوقه وضع الظاهر
موضع المضمر اذا لاد ان یقول ورقه وذلك الوضع للاستلزام ذکره کقول
تالله یا طبیبات القلع قلن لنا لیلای ممکن ام لیلی من البش حیث لم یعلم هی
مع تقدم الذکر والطبیبات جمع طبیبة وکثیرا ما یشتبه المعشوق فی حسن العین
ولطف الخط والعلو الارض المستوی هذا علی ما هو المشهور من کسر الیاء
وفتح المیم فی الحی الثاني علی ان یکون عین الاول لفظا ومعنی لا یشتبه من ان المعرفة
اذا اعيدت معرفة کان الثاني عین الاول وقال بعض الکمل المعجی عندی هو العکس
ای ورق الحی یفتح الحی وکسر المیم علی ان یکون بینة و بین الاول تجنب حرف
والمراد الحیام کما قال صدر الافاضل الحی بکسر المیم والمراد الحیام یقال انه حذف الالف
فاجتمع الیهمان فلم یضغیف فقلبت احدا لهما یاء انتهى کلامه یا معشر الخللان
بلوی مستند

قولوا للعارف است تدری ما یقلب الموجع **الشعر** لیس جماعه لا واحد له
من لفظه والخللان بالضم والتشدید یفتح خلیل وهو الصدیق والعارف بضم المیم
وفتح الفاء اسم مفعول من عافاه الله ای وهب له العافیة من الاستقام
والبلا یا ای بلایا العشق واستقامه وهو المراد منها واعلم ان المصراع الاول
یم بالعا ویشد المصراع الثاني بلفظه في وقطع الكلمة الواحدة بین المصراعین
شایع ذایع فی اشعار البلغاء ومثله یستمر یقولون وقوله است تدری ای
لا تعلم انت ما التصیق یقلب الموجع وهو ینفخ الخییم ای المولم وقیل یحتمل ان یکون
الباء اللفظیة دون الالفاظ ای ملاستقر فی قلبه وفي بعض النسخ یا معشر
الخللان قل للمعنی یا لیس تدری ما یقلب الموجع **والألمع** الذی المتوقف
قطعه تدرست انما تشد در دریش وجراحت جبینم دردی بیا الوحدة
وحمدر دکلته واحدة مرکبة مثل همراه وحمسایه نگویم در خوشیش کشتن از
رنبور یعنی شکایت کردن از ایزد رنبور یعنی حاصل بود **قوله** یا لیس مفعول
کفتن علی تفسیر معنی الخطاب دره عمر خود ناخوره نیس ای لم یندق
ولم یعرف اصلا ایلام النخی واما کونه بلا حاصل فلانه لا یعظبه ولا یجذ حق
الحذر تانرا حال نباشد همچو ما حال ما باشد ترا افسانه پیش یعنی در پیش
سوز من یاد دیگری نیست ممکن او نیک بردست ومن بر حضوریش
حکایت قاضی محمد انرا حکایت کنند که بانعل بنده بر سر خوش بود
ونعل دلش بر آتش بود روز کاری ای فی زمان یعتد به در طلبش
متلطف بود بویان یعنی متحر بود و نده قوله بویان فی موضع الی الی وقرینه
ای مترقی بویان یعنی طالب و بر حسب واقعه کویان یعنی حکایت
کننده آن تفصیل وقایع که بر سرش می گذرد **نظم** در چشم من آمد آن

آن سهی سر و بلند یعنی سهی قال و فکر الغرائب سهی بکسین
معن المستقم و استعمال فی وصف شجرة يقال لها سهی و یروى بالضم من یرون
و لم زدست و در پای افکنند این دیده شوخ ای مطبوع می کنند بفتح الکافی
ولی مفعول کشید بکنند خواهی که بکس ولی ندی و دیده بکنند بضم الباء الاول
ای لا تنظر قوله خواهی و ندی و بکنند خطاب من التی السمع و هو شکر سید
و محصول المعنی که تو خواهی که دلت را بکس ندی دیده است بکنند ای احفظ
عینک عن النظر الى الحایب و الالتفات الى محاسنهم بیت از یاد تو
عاقل نتوان کرد و بچشم یعنی غافل نتوانم کردن هیچ خال ای او که کن در کل حال سرگشته
بالکاف العزیز مادم نتوانم که بچشم شنیدم که در کذری ای فی طریق من الطرق
بیش قاضی بار آمد طرفی یعنی بعضی ازین معامله بکوشش ای بکوشان سپر
رسیده بود و رنجیده دشنام نه تاشی داد و سقط بفتحین یعنی هزنه
و باطل گفت و سنگ برداشت و هیچ ازین خرمی فرو نگذاشت قاضی
با یکی از علماء معتبر که معنای او بود گفت بیت ان شاهدی و خشم
گرفتن بیش و ان عقده برابر وی ترش شیریش یعنی آن
مجنون را و خشم گرفتن او بین که چه جلالتی دارد و بین آن عقده را که
برابر وی ترش از که ترشت از غضب و شیر نیست در واقع
در بلاد بکسر الباء جمع بلد عرب گویند که ضرب الجیب زبیب الجیب
فعلیل یعنی المفعول والمصدر مضاف الی الفاعل والمفعول متروک ای ضرب بآیه
ای العاشق و قيل ضرب الجیب اوجع و للناس فیما یعشقون مذاهب
بیت از دست تو مشت برد جان خوردن خوشتر است که
بدست خویش بسکون الشین نان خوردن ثم قال القاضی فی ما یبعث

از قاضی

از قاضی او بفتح الواو قد آلیا و بوی ساحت بالحاء المهملة الجودی آید
قوله بادشاهان بسکون النون مبتداء سخن بصلابت و خشونت گویند
و باشد که در زمان صلح جویند بیت انکور نواورده ترش طعم بود روزی
دو صبر کن که شیرین کرد و این بگفت و بکنند قضایا زامدی چند
از عهد ولی جمعد که کذا فی مختار الصحاح که ملازم او بودند زمین خدمت
ببوسیدند که با جازت سختی داریم در خدمت بگویم اگر چه ترک او بست
و بزرگان گفته اند بیت نه در هر سخن سخت کردن رواست خطا
بر بزرگان گرفتن خطاست اما بکم انکه سوابق انعام خد او ندی ملازم
روزگار بندگانت مصلحتی که بیش و اعلام نکنند نوعی از خجاست باشد
طریق صواب است که بپرامن این طبع نگرددیدی من که دیدن بالکافی الفارخ
و پرامن بالباء الفارخ حوالی الشی و اطراف یعنی ان الصواب ان لا تقوم
حوالی هذا الطبع و ترش و لعل بفتح الواو و اللام شدة الحرص در نوردی که منصب
قضایا کاهی بالباء و الکاف الفارخین مع بفتح الیم یعنی مرتبه حصین است
تا بکنایه سیعش ملوث نگردان فی بحر الغرائب پایگاه و کذا پایگاه بفتح الباء
بجی یعنی البحر الذي يوضع عليه القدم فی السلم و نحوه و بعضی المستراح و بعضی المرتبة و ای
المراة صهنا حریف اینست که دیدی اشاره الی پس بخلند و حدیث اینست که
شنیدی اشاره الی شتمه ای لیس فیما احتمال الموافقة انطلق الی اولی ترکه
بیت یکی که ده بی اب روی بسکون باد آب یعنی کس که بس کرده است
نه اب روی چه نم دارد از آب بکسر الباء روی کسی بسا قال فی البحر معنی
بسا بالترک آنجه و نیجه نیجه و استشهد علیه بقوله نه هر بیرون که پس ندی دروش
عجنان باشد بسا حلوائی صابون که زهرش در میان باشد و قد تفصیل ذلک

في الدنيا بجهة نام نيكوي بنجاه سال که یک نام زشت کنه با بال قاضی را
 نصیحت یاران یکدل ای نصیحت الاسد قاضی الخلفین المتقین فی الدنیا والآخره
 بسند آمد و بر حسن زای و حفظ و قاضی ایشان افرین کرد و گفتم نظر کن بر آن
 در مسیحت حال من عین صواب است مسئله در جواب و لیکن **شعر** و لوان
 حبیب الملام یزول ای لو وقع ان حبیب یزول بالملامة لسمعت ای قبلت کما فی سجع الله
 لمن حمده افکا ای کذا یا یغتر به غزول ای یخلفه اللایم والعزول یفتح العین المهملة والذال
 المعجمة مبالغة من العزل وهو الملامة قال بعض الکمل وفي بعض النسخ غزول یفتح
 والذال المهملة علی وزن الدخول جمع عدل یفتح عادل والاول هو الصیغ انشائی ملامت
 کن مراد انکله هو ای که نتوان شستن از زنگی سیاهی این بگفت و کسانرا
 بتحقیر و تفتیش حال او بر آنکست بالكاف الفارسی یعنی مسقط کرد و غنم که کران
 بریخت که گفته اند هر که را زرد تر از پوست در بازوست یعنی هر که زرد را از کینه
 بیرون آورده و در میان نهاده برای خراج زور و قوت در بازوست و آنکه بر دنیا
 دست رس اسم فاعل من رسیدن مثل دلکش من کشیدن ندارد در صددیکس
 و صاحب تصرف ندارد ای نشود که اقیل **بیت** هر که زردید سر فرو داد
 و رترازوی آهنین دوشش است یعنی و اگر ترازوی آهنین دوشش برین حدید
 مشکبه باشد ای وان کان کالحیدر فی الشدة والصلابة یبیل الی الذهب ویلین به
 فی الجملة شبی در خلوت میسر شد و هم در آن شب شمع بسکون الی المهملة
 بالترک صواب است یعنی حافظ شهر را خبر شد که قاضی حقه شب شراب در سر
 شاهد در برین در سینه اش از تنم خفتی و بترسم گفتی قاضی مبتدا و خفتی
 خبره و هم شب ظریف خفتی و قوله شراب در سر و شاهد در بری موضع الحال
بیت امشب ای فی هذه الليلة مکرر بوقت فی بسکون التاء والنون این

ما زورم

این خسرو س. عشاق بس بالباء العزیز نگه ده بالكاف العربی هنوز از کنار
 بوس. فی بحر الغرائب کنار و کناره کلاهما بالكاف العربی بمن النهایة والطرف
 و قد یکنی بکناره من حالة الوصلة و عن قاسم بن عبد بن الحبيب مجردين و هذا
 وان کان من جزئیات المعنی الاول لکنه یجوز کل مناهلغة علی حدة و بوسن یجوز علی ثلثة
 معان صیغة امر من بوسیدن و وصف ترکیبی و اسم مصدر انتهى والمراد من
 کنار معنی المعنی الثانی و من بوسن المعنی الثانی و قد یجوز فی بعض النسخ بیت
 من هذه الابیات همکذا رخسار یار درم لیسوی تابدار چون کوی عاج در خم
 جو کان آبوس. قد عرفت معنی رخسار و قبل از ادب معنی الوصل المرتفع من
 الخ و تابدار و وصف ترکیبی یعنی الجعد و هذا مثل علم دار و تاج دار و کوی بقم
 الکاف الفارسی الکثرة بالترک طوب و جو کان بالفارسیین الخشب
 المخنی الذي یضرب به تلك الکثرة حین الملاعبة والعاج علم الغنم و آبوس
 اسم شجرة سوداء یک دم که چشم فتنه خفته است زینهار و قد وقع
 فی بعض النسخ بدل هذا المصراع همکذا یکشب که دوست مست خفته است
 در کنار بیدار باشن تانرو و در فوس. هو فی اصل اللغة الطنر و تخیرة
 و اراو به معنی لازم معنی العبت و قال فی الصحاح الفارسی افسوس له ثلثة
 معان الطنر و السخرة و الحیف و هو الانسب معنی تانر و زینوی زمیجی آدینه
 بالذال المعجمة کذا فی بحر الغرائب بانک صحیح ای اذان الفجر یا زور بکسر الراء ساری
 اتابک اسم مملک غریب و ای صدای کوس لب از لبی چو چشم خسرو س
 ابله بود برداشتن بگفتن به بود خسرو س. قوله لب مفعول مقدم
 لقوله برداشتن و قوله چو چشم خسرو س. بفتة لبی و قوله برداشتن فاعل
 بود و قوله بگفتن متعلق بقوله برداشتن یعنی وقت بود برداشتن لب را

از لبی که چو چشم خروسل است در حره و مناسبت گفتن به او ده خورس
قاضی درین حالت بود که یکی از متعلقان در آمد و گفت چه نشینی خیر یعنی
بر خیز امر من خاستن و تابای داری ای بقدر طاقتک و حسب مساعده
رجلک که بیزای بکر بیزا من که بخت و قیدی که بیزا اسم مصدر و وصفه که کینیا
ولیس بر اوین صهنا که حسودان و حسود و بی گرفته اند یعنی نیمه و غیر کرده اند
کذا سمعت من بعض الکمل بلکه حتی ای بیان واقع گفته اند تا مکرانش گفته که هنوز
اند که است باب تدبیری فرو نشانیم مباد که فردا بمن غذا جو بالا گیرد عالمی بفتح
اللام قرآ که در قاضی بستم بر و نگه کرد و گفت **قطع** بچه در صید کرده ضمیمه را
بفتح الفاء و العین المعجمین و الیاء المثناة الساکنه بینهما یعنی الاسد یعنی شیر قوی را که
بچه اش در صید برده باشد چه تفاوت کند که سک لایه یعنی غوغا کنند روی
در روی دوست کن و بگذار که خد و پشت دست می خایه ملک شهر را
در آن شب کا می دادند که در ملک تو بزم المم چنین منگری بکسر الکاف
حادث شده است چه فرمای گفت من او را از جمله فضلای عصر من زمان
و بکانه و هر روز کار می دادم باشد که معاندان در حق او بغرض خوض کرده
باشند الخوض بانی و الفاء المعجمین یعنی شروع این سخن در سخن قبول
من نیاید مگر آنکه بالکاف الفارسی فیها که معاینه کرد و بالکاف الفارسی که حکما
گفته اند **بیت** بیتی قوله سبک مرتبط بیزن فی قوله دست بردن بفتح
در زمان دشواری و ضجرت دست بفتح بردن بشتاب و استعجال بدندان
بر دشت دست در بفتح قوله بر دشتین مضارع بردن و فی بعض النسخ کنز و بدل
بر و الا اول اظهار شنیدم که سخن کا می ملک بانی چند از خاصان بر بالین قاضی
رسید شمع را دید استاده یعنی قائم کرده و بحر الغرائب استاد لغت فی استادن

و یطرد حذف الالف فی مستقبلا فیقال ایستد و بایست و شاهد
نشسته و می ریخته و قدح شکسته و قاضی در خواب مستی از خمر از ملک
مستی بلفظش پیدا کرد و گفت بر خیز که آفتاب بر آمد قاضی دریافت
یعنی فهم کرد که حال چه شد و گفت از کدام جانب بر آمد گفت از مشرق الحید
که در توبه باز است یعنی باب توبه که گشاده است حکم این حدیث که لا یخلق
على صیغه المجهول ای لا یجعل باب التوبة مسدودا علی العباد حتى تطلع الشمس
من مغربها و گفت استغفر الله و اتوب الیه قال ابن علی علیه الصلوة والسلام
من تاب قبل ان یطلع الشمس من مغربها تاب الله علیه و قال علیه السلام
ان للتوبة بابا عرضه مسيرة سبعین سنة و انه لا یخلق حتى یطلع الشمس
من مغربها و قال علیه السلام لا یقوم الساعة حتى یطلع الشمس من مغربها فاذا
طلعت و رآه الناس آمنوا أجمعون و ذلك خیر لا یمنع نفسا یا مانها لم تکن
آمنت من قبل او کسبت فی ایمانها خیرا و جاء فی بعض الاخبار انها تطلع من
المغرب ثلثة ایام و الاصح انها تطلع يوما و احدا من المغرب ثم تطلع من
المشرق علی حالها الی یوم القيمة **قطع** این دو چیزم بر گناه انکیختند تحت
ما فرجام و عقل نام فرجام بالغار المفتوحه و الراء المملکه الساکنه یعنی بفتح آخر
و یعنی فایده که از بحر الغرائب و هو المراد ههنا که فرجام کنی مستوجبیم
بکسر الجیم عن مستحق من استوجب الشئ استحقه و بر بختی غفوه جعفر
راستقام قالوا کل صفة من الاوصاف الحیده ضد با نقیضه کالعلم ضد الجهل
و القدرة ضد العجز الا الانتقام فانه عدل مدح و حق فی نقض و کذا اضده و هو
العفو بل هو اولی بدلیل قوله نعم و العافین عن الناس ملک گفت توبه
درین حالت که بر حلاک خود اطلاع یافتی سودی بپایا الوحدة نذر و قال الله

فلم یک یغفرهم ایانهم لما روا اباسنا اول الایة فلما روا اباسنا ای قاراوا الکفار
شده عذابا قاراوا آمتا بالله وحده وکفرنا بکتابه مشکین یعنون به الاصنام
فلم یک یغفرهم ایانهم لامتناع قبوله حیثین ولذلک قال لم یک بمعنی لم یصح ولم یستقم
کذا قال بعض الکمل **قطع** چه سود از روی آنکه توبه کردن که نتوان گفت
انداخت بمعنی بکند انداختن بر کاف. بالكاف العون بمعنی القصر العالی بلند از
میوه کوکوتاه کن دست. یعنی بلند را بکو که دست از میوه کوتاه کن
که کوته یعنی قصیر القامة خود ندارد دست بر شاخ. قوله بلند بضم الباء في المشهور
وقرأ بعض النسخ بفتح الباء وکما ترمیوه بالفتح والسكون في الاصح ویکوز که کذا
سبع من بعض الکمل ترا با وجود چنین منکر بفتح الکاف العربی بمعنی کنایه که
ظاهر شد خلاص صورت بنید داین بکفت و موکلان بفتح الکاف المشددة یعنی
جلادان بسکون النون مبتدا، قوله عقوبت مفعول مقدم وقوله بروی بفتح
الواو او بکشد خبر کفت مراد خدمت سلطان یک سخن باقیست ملک
پرسید که آن چیست گفت **قطع** باستین ملای که بر من افشانی طع
مدار که از دامن دست. اگر خلاص می است ازین کنه که مرادست
بدان کرم که توداری امیدواری هست. ملک گفت این لطیفه بدیع و عجیب
اوردی و این نکته خریب گفتی ولیکن محال عقلست و خلاف شرع که ترا
امروز فصل و بلاغت از چنگ عقوبت من بر نهاند ای خلاص کند مصلحت
آن بنیم که ترا از قلم شیب اندازم بفتح الباء الکانة للمصلحة قال في البحر
شیب بالکسرة الصریح تخفف من شیب بفتح النون بالترک انش و هذا
کما يقال في شین شین بفتح النون من اوله و قد حی بمعنی سرشته و حی ايضا
بمعنی زیر و فرو و هو المراد منها و قد یعطف علیه علی طریق الاتباع والمزاوجة

لغة شیب فبقال شیب و شیب تا و کمران عبرت گیرند گفت ای خداوند
جهان پرورد با نعمت این خدام و نه تنها من این کنه دارم دیگری را بینداز
تا من عبرت گیرم ملک ازین سخن خنده آمد و بفرمود خطای او
در گذشت قوله سرود من الصلاة الزائدة کما ترمیوه و متعذبان او را
یعنی حساد و خصای قاض را که اشاره بکشتن او کرده بودند گفت
بیت همه حال بفتح الحاء الملهمة و تشدید المیم عیب خویش شنید.
طعن بر عیب دیگران منزیه **حکایت** منظومه جوان پاک باز و وصف
ترکیبی من باختن و کذا پاک رو من رفتن بود. یعنی جوانی که پاک با عزت شق
و پاک رو بود در میدان عشق که با پاکیزه روی بیاء الوحده در کمر و بکسر
الکاف الفارسی یعنی در رهمن بود. حیث کان مبتدئ به چنین خوانند بمعنی
در کتب تواریخ که در دریای اعظم بگردان کرد اب بکسر الکاف الفارسی
موضع بد و رفیه الماء والیا للوحدة در افتادند با هم. ای مع حبیبه جو ملایح
آمد شش اشین راجع الی جوانی تا دست گیرد. مبادا کاندان سخی
بمیرد. همی گفت از میان موج و تشویر. بالشین المعجم یعنی الخیال که کذا فی الصحاح
الفارسی و بحر الغرائب و مستند فی کونه بمعنی الخیال بقول الشیخ هذا و قبل
تشویر معنا لفظ عزیزی بمعنی الاشارة علی ما قال فی القانون التشویر اشارت
کردن و قبل هو بمعنی شوریدن بمعنی الخلد و قبل هو عطف تنبی فی الموج و يقال له
ای موج البحر بالترک تکرر بکند از و دست یاز من گیر. درین گفتن جهان بروی
براشفت. یعنی اجل بر آمد من اشفتن بمعنی مجنون شدن و قال بعض الکمل
لغة اشفتن کنایه استعمل بمعنی شوریدن و هو من کذا لک شنیدند شش
که جان می داد و می گفت. حدیث عشق از آن بقال میوشش. بالفتح و السكون

قبل هولته في مشنوع لا تسبح والظاهر انه من نيشيدن بضم النون
و كسرها يعني مشنيدن كه در سختي كند ياري فراموش چنين كردند
ياران زندگان زكار افتاده يعني از تجرب كار بشنو تا بدان كه سعاد
راه رسم عشق ياري چنان دانند كه در بغداد نازي يعني زبان عرب
خان اهل بغداد كه يعرفون لسان الفرس كذا لك يعرفون العون الفصح
ايضا لازمي كه داري دل درو بند و كر چشم از همه عالم فرو بند اكر ليلى و
مجنون زنده كشتي حديث عشق از اين دفتر نوشتي اي لوكا
في الحيوه كتب كل منها واستخرج حديث العشق من هذا الدفتر واراد
به كاستان **باب ششم در ضعف پيري** ونقل بعض لكلي بكذا
الباب السادس في الضعف والشيبه وقال الضعيف بالفتح ضد القوة والضم
فيه لغة كالغفر والفق والشيبه بالفتح والسكون بياض الشعر قال النبي عليه الصلوة
والسلام من شاب شبابه في الاسلام كان له نور يوم القيمة وقيل اول من شاب
ابراهيم عليه السلام فقال يا رب ما هذا قال تعالى نوري ووقاري فقال عليه السلام
رب زدني نورا ووقارا **حكايت** باخاندان شمنان در جامع دمشق
كحي هم رفت و بعض النسخ كحي هم كرم والمعنى واحدنا كاه جوان از در آمد
و گفت درين ميان كس هست كه فارسي داند اشارت برن كردند كتم چه
حالت گفت پيري صد و پنجاه ساله در حالت نزع است و بزبان پارسي
چيزي نگويد و مفهوم ما بالا اضافه نكرده اي لا يكون مفهوما و معلوما اننا اكر كرم
قدم رنج شوي مزد و ثواب يابي بنزد خداي تعالي من يافتن باشد كه وصيتي كند
چون بيالينش فرار سيدم اين بيت مي گفت **بيت** دي چند كنم برام
بكام و دريغا كه بگرفت ماض مجهول من گرفتن راه نفس و دريغا كه بر خون

الوان كره و مي بخن نفس خورده بودم گفتند بس معن اين بيت بعرب
باشم بيان همي كنم تجب مي كردند از كره و از و تاسف او بر حياه دنيا گفتن
چگونه درين حالت گفت چه گويم **قطعه** نديده كه چه سختي همي رسد بكسي
كه از دهانش بسكون النون للوزن و قد عرفت انه يجوز اجتماع ثلثه سوا كن في
هذه اللغة بدرمي كنده ندان اي نيزع و نيزع خبريه قياس كن كه چه حالت
بود دران ساعت كه از وجود عزيزش بدرود جان اي نيزع روجه
كتم تصور مرگ از خيال بدر كن و وهم را بر طبيعت مستور مكدان كه فيلسوفان
يعني حكيمان گفته اند مزاج اگر مستقيم بود اعتما و بسكون الذال بقار نشايد و مرض
اگر چه بايل بود بفتح الواو دلالت كلي بر عكس كند اكر فرماي طبيب را خواهم
تا معالجت كند كه به بسكون الهاء شوي بيا الخطاب كتم عيها **بيت**
خواجه در بنداي در سوداي نفس ايوانست اي العزفة العالية و قد مر
تحقيق ايوان في او ايل الكتاب خانه از پاي بست بالباء العون اي من اساسه
و يرانست و هذا هو الذي وعدناه في الديباجة فتد كرم دست بر هم زنند
يعني بر سبيل نجيب و تاسف لطيف چون حرف بالي المبحر والراء
المهله صفت بهت على وزن حشش بيند او فتاده حريف بالهملتن يعني
طبيب حاذق فروت بيند حريف افتاده را تاسف مي كند و دست
بر هم زنند و لايباشر العلاج بيمرودي ز نزع مي ناليد پيره زن اي زوجت
صندلش همي ماليد اي يد لك و صندل شجرة معروفة طبية الراية يعني تعالجه
امراء به بالصندل فانه كثيرة اما يخطا الصندل بالورد و يد لك به الراس والقدم
لدفع الصداع والحارة چون مجتهد اعتدال مزاج نه غنيت واحد العرايم
و هي بالفارسية افسون كنده علاج **حكايت** پيري حكايت مي كند دختری
آشرف

خواسته بود و خانه و حجره بکل بضم الکاف الفارسیه از بسته و خلوت با او
 نشسته و دیده و دل بر بسته و شبهای دراز گزینی و بیدار بختی الباء
 واللام و سکون الذال العجمی جمع بذله و لطیف تفسیری بلند لها کما مر کفشی
 تا باشد و حشمت نگیرد و موانست پذیرد ازین جمله شبها شبی می گفتم که
 تحت بلند یار بود بفتح الواو و چشم دولتت بیدار که بصحبت پیری افتادی
 تخته و پرورده و جهان دیده کرم بالکاف الفارسیه و سر در روزگار چشیده
 نیک و بد از موده حق صحبت بداند و شش طموت بجای آورد مشتاق
 یعنی شغفت کننده و در بیان عطف تفسیری خوش طبع و شیرین زبان **مشق**
 تا توام دولت بدست آرم و بر بیا زاریم نیاز یکسکون و سکون الزای بعضی
 الی حاجه آرم یعنی اگر تو بیا زاری و خوری می کنی مرا من نیازم ای احتیاج و تفریح
 آرم تر اگر جو طوطی ای مثله شکر بود بفتح الواو و خورشید ای طعنا ملک
 جان شیرین من فدای پیر و رشت یعنی لو کان طعامک السكر کالبغیاء فغیاء
 ان احضله ولو بتغذیه الروح العزیزه که رفتار آمدی بدست جوان معجب بضم المیم
 و کسر الهمیم یعنی خویشتن بین خیره رای یعنی ضعیف الفکر سیر و سبک پای که
 هر دم بهوای پیر و بختین مضارع کن و هر لحظه رای زنده ای لایتنقر علی رای
 و هر شب جای خست و هر روز یاری کیر **بیت** و فاداری مدار از بلبلان
 چشمم یعنی چشم مدارای لا ترقب ولا تطع الوفاء من البلا بل که هر دم بر کل دیگر
 سرایند اما طالع پیران بعقل و ادب زندگان کنند نه بر مقتضای جاهل جوان
دیگر زخود بهتری بیا، الوحدة جوی امر من جستن و فرصت شمار و غنیمت
 دان مصاحبتش که با جوی خودی ای فی المصاحبه مع من یسا و یک فی الترفی
 کم کنی بضم الکاف فی الثانی و فتنه فی الاول روزگار یعنی نقص عمر فقط من غیر ترش

فائده و نفع گفتم آن پیر برین خط بختین یعنی گونه و نوع کد اخ القانون
 بگفتم و گمان بردم که دلش در قید من آمد و صید من شد تا که بالکاف الفارسیه
 و سکون الهاء نفس بختین سر در دل پیر در دبر آورد و گفتم چندین
 سخن که گفتمی در ترا زوی عقل من وزن آن یک سخن ندارد که وقتی ای وقت
 من الاوقات شنیده ام از قبیله خویش که زن جوانه اگر تیری در چلو
 شنید که پیری شنید **شعر** لما زلت بین یدی بعلمها شیا کارخی
 شقة الصائم ای لما بصرت الزوجه بین یدی بعلمها ای زوجها و الجمع بقوله
 و يقال للزوجه بعلته مثل زوج و زوجه و قوله شیا مفعول زلت و اراد به الة
 الرجل و ارخی اسم تفضیل من الرخوة و هی بکسر الراء و فتحها اللینة ای لما زلت شیا
 کائنات مثل ارخی شقة الصائم شقة یعنی الشیخ بشفة الصائم و تضعفه و استرخاه
 و اصلها شخنة لان تصغیر شغیرة و الجمع بشفة بالهاء قال بعض الکمل و الصواب
 ان یراد بالصائم معناه المسکای البخیل فان الصوم فی اللغة الامساک و من أشهر
 اوصاف البخیل انه یخفی الجبة ای عبوس مستر فی الشفة و قوله تقول جواب لما
 و انما جی به مضارعاً لکایة الی الی و قبل ان لایرد المضارع الی المعنی کایة فان الی
 الی المعنی الاستقبال هذا معنی بیت **بیت** هذا مبتداء و مینت خبره و معه متعلق مینت
 و ضمیر معه راجع الی البعل و ما فی انما کافیه و الرقیة مبتداء و قوله للصائم خبره و الرقیة
 بضم الراء و سکون القاف ما یقول من الادعية و الآیات علی المرض لطلب الشفاء
 و يقال لها بالفارسیة افسون و اراد بالصائم الة الشاب تقول هی شریفة الی ذلك
 الشیخ هذا معنی بیت و انما ینفع الرقیة ای انما یجبرک الدلال و العشق للصائم ای لک
 الشاب لالیت ای لال ذکر الشیخ فشبتهت مما زلت بین یدی بعلمها الشیخ
 بالیت فی عدم الحکمة مطلقاً **بیت** زن که بر مرد قول برهنه یعنی غنیمت و یقرا

بکس را از ان در رضا بر خیزد پس بالبار العزای ای بسیار فتنه و جنگ
 زان سر بر خیزد پیری که ز جای خویش نتواند خاست **الابعضا استثنا**
 من نتواند خاست فوکه کیش بفتح الباء عصاره بر خیزد **والتقدیر** خصایش
 کی بر خیزد و ازاد بعصاه عقد که مترقی الجملة امکان موافقت نبود بمعارفت
 انجا میدی بخیر اخذش چون مدت عدت برآمد یعنی نام شده عقد نکاحش
 بستند جوان تنه بضم التاء و سکون النون یعنی دشوار و اراد به مهرها اندکان
 شایان بایر المعامله و سیرج المخیالفة و ترش روی و تکی دست و بد خوئی
 جور و جفائی دید و رنج و غمائی کشید و شکرت حق همچنان می گفت که
 الحمد لله که از ان عذاب الیم بر عهدیم و بدین نعمت مقیم بر رسیدیم **بیت**
 باین همه جور و تنه روی **بالباء** المصدری بارت بکشم که خوب روی **بیاء**
 الخطاب **قطعه** با تو مرا سوختن اندر عذاب **به که** شدن با و گری در بهشت
 بوی بیاز از دهن خوب روی **نغمه** تر یعنی نفس تر آید که کل از دست
 زشت **حکایت** همان پیری بود در دیار بعلبک که مال فراوان داشت
 و فرزند خوب روی داشت شبی حکایت کرد که مراد بر خیزد خویش
 بجز این فرزند نبوده است درختی درین وادی زیارت کا هست که
 مردمان حاجت خواستن با بخار و نذر شبها در پای آن درخت کسوف
 نالیده ام تا مرا این فرزند بخشیده است شنیدم که پسر بار فیکان
 آهسته می گفت چه بودی که من آن درخت را بدانستم که کی است
 و دعا کردی تا پدرم بمیرد **حکایت** خواجها شدی که فرزندم عاقل است
 و بر طعنه زنان که پدرم فرست **قطعه** سالها بر تو بگذرد که گذرد **قوله**
 نکستی من المصراع الثاني في القاءه و متعلق با قبله بحسب العنین گذر نکستی سویی

تربت پد زرت **تو بجای پدر چه کردی خیر** ای لاجل روحه من الادعية
 الصالحی و التصدقات تا همان چشم داری از پست **حکایت** روزی
 بغر و رجوانی سخت رانده بودم ای کنت ذهبت بالسرعة في السر
 و شبانه بیای گریه بکس الکافی بالترک بکس و بی سست مانده بودم
 پیر مردی ضعیف از پس کاروان می آمد گفت چه خبری که نه جای خفتن
 است گفتیم چون روم ای کیف از صعب که نه پای رفتن است یعنی بام نه پای
 رفتن است گفت نشنیده که گفته اند رفتن و نشستن به که دو سیدن
 و نشستن یعنی کسیست و معا بالکافی الفارسی یعنی الانقطاع و الانفصال **بیت**
 ای که مشتاقی منتهی مشتاب **پند** من کار بند و صبر آموز **یعنی** کار بند پند
 ای اعمل بالنصيحة التي قلتها من عدم الاستعجال والصبر اسب تازی یعنی فرس
 عزیزی و تو بک بفتح التاء و سکون الکافی العربی یعنی الجملة و دو دبشتاب **یعنی**
 دو بار جمله می کند بر سبیل سرعت و استعجال و در جمله بنوم می مانده اما شتر
 آهسته می رود شب و روز **حکایت** جوانی جست و لطیف خندان
 و شیرین زبان در حلقه عشرت ما بود که در دلش هیچ نوعی غم نیامدی
 و لب او از خنده فراهم بودی ای کان ضاحکا متبسم اما دایما بکشت لم یمنضم
 احدی شفیه الی الاخری روز کاری نیامد که اتفاق ملاقات نیفتاد و بعد از آن
 روز کار دیدش زن خواسته و فرزند آن خواسته بیج بکس الباء العربیة
 و الی الجمع نشاطش بریده و کل عوشتش پیرمرد بفتح الباء و سکون الزائی
 الفارسیین یعنی زبول یافته پیرمردش که این چه حالتست گفت تا کو دکان
 بیاوردم و که کو دکی نکردم **شعر** ما ذا الصبا و الشیب خیر کنی **و کنی** تغییر
 الزمان نذیرا **جعل** ما مع ذالهما واحد یعنی ای شای و هو مرفوع المجل مبتدا

برآمد بیان

والصبا بالكسر والقصر معن الميل الى الجهل خبره والشيب بالفتح والسكون
مرفوع مبتدأ وجملة خبره ولم يمتي مفعول غير والله بالكسر والتشديد الشعر
المستعمل الى المنكبين والباء في تغيير الزمان زائد في الفاعل كما في بالله شيدا
ونذير اتميم معن الانذار كالنكير معن الانكار ومعن المنذر كالبديح معن المبدع
والانذار هو الاعلام على وجه التحويق والمصدر اعرن تغيير فاعل كفي مضاف
الى فاعله الممازى والمغير حقيقة هو الله تعالى وحمل الجملة الفعلية نصب على الى الية
بتقدير قد ينكر على نفسه الصبا في زمن الكبر والشيب ويقول ما هذا الميل
الى الجهل والشباب والركون الى الطرب مع الاحباب والحال ان الشيب
الذي هو نذير الموت وسفير الموت غير كون شعري وانذاره بدو انقضاء
عمرى وكفى تغيير الزمان لون شعري نذير كما قيل كفاك مشيب زاسك من
نذير **بيت** چون پیر شدی ز کوهی دست بدار امرو من دلش باری
و نظرافت بجوانان بگذار **بيت** طرب نوجوان ز پیر محبوی نهی من
جست که دگر ناید اصله ناید اب رفته بجوی زرع را چون رسید وقت
درو ای وقت حصا د خد آمد چنانکه سبزه نو **قطع** دور جوانی بشد
ای برفت از دست من آه درین و خیف آن زمن بختین و لغوز قوت سر
پنجه شیری برفت راضیم کنون به پیری چویوز اسم حیوان مفترس
یقال له بالعز فخذ بالترک پارس قبل انه لا بلغ غایة السن کان یقترخ باکل
قطعه بنیر و لهذا قال پیری چویوز و فی بعض النسخ به پیری و لا یخفی ما فی
پیره زنی بیا الوحده موی بسکون الیاء سیه کرده بود گفتش ای کانت
عجوزه قد سودت شعرها بالصیف فقلتها ماکذا اعن ای مامک در پیره روز
مام معن مادرو الکاف للتصغیر معن ای مادر که سال خورده من موی بتلیس

کرده

کرده کبر راس است خواه شدن این پشت کوز **کاف** الفارسی ای لا یستقیم
هذا الظاهر المعنی الذي تقع صدره ومن قولای مامک ای قوله کوز مقول القول
حکایت روزی بجهل جوانی بانک بر ما در زوم معن خاطبت والدته بالعنف
ورفع الصوت دل از زده هذا فی موضع الحال بکمی بضم الکاف العز بنشست
وقوله کربان حال من فاعل گفت فی قوله می گفت مکر خردی فراموش
کردی که در شتی می کنی **قطع** چه خوش گفت زال بغر زنده خویش
یعنی چه خوش گفت ان یک عبوزه بغر زنده شرفان زال یقال للشیخ
والعجوزة علی الاستدکال فی اصل اللغة وان اشت به بالعلمیة لای رستم
کما یقال رستم زال ای رستم بن زال چو دیدش بپلنگ افکن و بیل بن
کر از عهد ای زمان خردیت یاد آمدی که بیچاره بودی در اغوش
من **کاف** نکر دی ای اخره جواب الشرط اعن قوله کر از عهد درین روز
بر من جفا که تو شیر مردی و من پیره زن و مجموع الشرط و الجزاء اعن
من قوله کر از عهد ای قوله پیره زن مقول القول اعن گفت **حکایت** تو انکری
بخیل را پسری رنجور بود ای مرض نیکی خواهش گفتند مصلحت آنست که
ختم قرآن کنی از بهر او یا بدل و اعطا قربان باشد که خدای تعالی شفا دهد
لحتی مثل برخی لفظا و معن باندیش فرورفت و گفت مصحفی بحضور
ای بسبب کونه حاضر اولیتر که کلمه بفتح الکاف الفارسی و تشدید اللام قطیعة
الغنم و غیره دور یعنی دور است و بعید صاحب دلی بشنید و گفت
ختمش بجات ان اختیار افتاد که قرآن بر سر زبانت و زرد میان
جان **مثنوی** در یغا کردن طاعت نهادن **کاف** گفتش بفتح الکاف الفارسی
یعنی اگر آن کردن نهادن را همراه بودی دست دادن **کاف** گفتش ای پدایا

اللهم ذا السلطان العظيم والمرق القديم والوجه الكريم ذا الكلمات الله الدعوات
 المستجابات عاف هذا الرجل من عيون الناس الانس والجن وشر الهوام برحمتك
 يا ارحم الراحمين واذا اخذنا ميقاتكم لا تتسفكون دماءكم ولا تخرجون
 انفسه انفسكم من دياركم ثم اقردتكم وانتم تشهدون
 الى كشف اسرار بياطنها انطوت
 يا ج اهلوج يا الهى مهورج

راود چنی رازیانه	بیاض اوزر لک	پلی اوتی	کرفس نوخوی
دوم ۱۰	دوم ۱۰	دوم ۱۰	دوم ۱۰
بواجز الی ها و زده دو کوب ایچ الکدن بکرو بعد نگرار			
سحق ایدو سفوف ایده لو بو سفوف دن اخشام یا تا جفت			
دقتارده و صباح علی الویف ایکشدر هم فنجانده صوابله ازو			
ایچ ختام بولنجیه دلا انشا الله تعالی نفعه شاهد اول نور			

ملحطه طرطل
دوم ۲۰